

GAUJAS NACIONĀLĀ PARKA DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNS

Gaujas nacionālā parka dabas aizsardzības plāns

Gaujas nacionālais parks
Sigulda
2004

Gaujas nacionālā parka dabas aizsardzības plāns

Gaujas nacionālā parka administrācija, 2004.gada augusts
Baznīcas iela 3, Sigulda, Rīgas rajons, LV-2150

Autoru kolektīvs:

Verner Hastrup Petersen, Michael Dickinson, Per Nørmark Andersen, Jesper Stenild, Hans-Erik Jensen, Māris Mitrevics, Valdis Pilāts, Indra Čekstere, Iveta Timze, Rasa Ziediņa, Meldra Langenfelde, Jolanta Skrastiņa, Evita Kļaviņa, Ilze Čakare, Aiva Onkele, Inese Stūre, Agris Lācis.

Konsultanti:

Ebbe Vagn-Pedersen, Lars Nielsen, Arnis Melnis, Aigars Dudelis, Otto Žvagiņš, Arvīds Ozols (Zemkopības ministrija), Ligita Pundiņa, Aigars Neimanis, Aija Meijere, Gunta Aizpure, Olona Jepsena, Dzintra Upmace, Velga Slaidiņa, Astra Vilnīte, Ieva Vērzemniece, Ivars Gredzens, Edvīns Burkovskis, Jānis Priednieks, Mārtiņš Rēķis, Mārtiņš Kalniņš, Solvīta Jermacāne, Lelde Eņģele, Alfons Pīterāns, Diāna Meiere, Inita Dānīele, Nikolajs Savenkovs, Digna Pilāte, Jānis Birzaks, Andris Čeirāns, Edmunds Račinskis.

Projekta vadītāji: Aase Østergaard, Jānis Strautnieks.
Kartes: VZD, Ģirts Veinbergs, Mārtiņš Zīverts.
Datorsalikums: Jolanta Skrastiņa, Jānis Lazdāns, Gatis Greblis.

Cilvēka dabas izpratne ir atslēga, kas palīdz piekļūt kopsakarībām gan sabiedriskās apziņas attīstībā, gan mūsu pašu izraisītās ekoloģiskās krīzes apjaušanā. Rietumu civilizācija savā gaitā jau atsvešinājusies no dabas, šo unikālo vērtību krātuvi vairs neuztverot kā veselumu, bet gan kā derošo ieraktoņu kleti vai placdarumu industrijai. Par nožēlošanu arī Latvijas kultūrainava cietusi zaudējumus un postu pēdējā kara un pēckara apstākļos padomju okupācijā. Tagad tiek atjaumota daļa sagruvušo viensētu, tiek laboti meliorācijas pārspītējumi, kas spridzināja lauku vientuļniekus – kuptos oxolos un līcainās upītes pārvērta par novadgrāvjiem. Ir paxaudēti purviņi, tos lieki nosusinot; ar minerālmēslu izšķērdīgajām devām, ar lielfermu paviršo aprīkojumu ir piesārņota zeme un ūdeņi, iznīcinot vēžus, noplicinot zirvju barus. Arī visas zemeslodes globālais sagandējums atstājis savu iespaidu uz klimatu, mēs pieredzam jau erozijas briesmas, lietavu pārmērības un sausuma gatējības. Šādes apstākļos jo izšķirošāka kļūst dabas saudzējāmās vides – Gaujas nacionālā parka nozīme.

Atvērta noteicošāk sevi piesaka vēl kāds jauns aspekts – Latvijai ejamais ceļš uz Eiropas Savienību. Unificētajai, kultūrāli jau pārāk sakārtotajai un industriāli pārveidotajai Rietumzemju ainavai piederošajiem iedzīvotājiem mūsu vēl samērā neskartā daba šķiet kā atklājums un atgriešanās bērības nostalgiskajās izjātās. Pasaules dabas fonds (WWF) savā pārskatā atzīmējis, ka "Latvija – viena no mazākajām Eiropas zemēm – citu valstu vidū izceļas ar lielu augu un dzīvnieku valsts daudzveidību". Īpaši to varētu attiecināt arī uz Gaujas nacionālo parku. Daba ir mūsu bagātība, kas Latvijai palīdzēs atšķirīgi iezīmētais un nepaxust Eiropas tautu saimē, kas aicinās viesos ārzemju tūristus un dažādu nozaru zinātniekus.

Ieejot 21. gadsimtā, cilvēcei jāpārvērtē sava attieksme pret dabu, no patērētāja un ražotāja tendences jāslēcas uz sargātāja un harmonijas saglabātāja izpratni, ir jāmaina gan apziņa, gan ieturešanās, jo cilvēcei veselīgas izdzīvošanas iespēja kļūvusi jau dramatiska, it sevišķi skaitliski nelielajai latviešu tautai.

Saule, mēness, lietus un sniegs – tās ir dabas parādības, kas sastopamas daudzviet pasaulē. Koki, xāle, mākoņi ir raksturīgi planētai, ko saucam par Zemi. Taču cilvēkam ar to vien nepietiek. Cilvēkam vajag apskatīt svešumu un arī dzimteni, tēvzemi just. Tad mēs zinām, ka nekur citur tā nekrīt ausmas un norieta stari, nekur citur tā nedejo puteņu dejas, nekur citur tā nevīzmo vītoli sudrabs, kā Gaujas krastos. Tad sirdi ielīst miers, mēs izprotam savas tautas dzīvo sakņojumu un varam ciemiņus no plašās pasaules uzņemt, jo esam droši, ka neiznīksim un turpināsimies paaudžu grodajā vijumā, kopjot un veidojot mūsu dabu.

Lija Briedaka

GAUJAS NACIONĀLĀ PARKA DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNS

Gaujas nacionālā parka dabas aizsardzības plāns

Gaujas nacionālais parks
Sigulda
2004

Gaujas nacionālā parka dabas aizsardzības plāns

Gaujas nacionālā parka administrācija, 2004.gada augusts
Baznīcas iela 3, Sigulda, Rīgas rajons, LV-2150

Autoru kolektīvs:

Verner Hastrup Petersen, Michael Dickinson, Per Nørmark Andersen, Jesper Stenild, Hans-Erik Jensen, Māris Mitrevics, Valdis Pilāts, Indra Čekstere, Iveta Timze, Rasa Ziediņa, Meldra Langenfelde, Jolanta Skrastiņa, Evita Kļaviņa, Ilze Čakare, Aiva Onkele, Inese Stūre, Agris Lācis.

Konsultanti:

Ebbe Vagn-Pedersen, Lars Nielsen, Arnis Melnis, Aigars Dudelis, Otto Žvagiņš, Arvīds Ozols (Zemkopības ministrija), Ligita Pundiņa, Aigars Neimanis, Aija Meijere, Gunta Aizpure, Olona Jepsena, Dzintra Upmace, Velga Slaidiņa, Astra Vilnīte, Ieva Vērzemiece, Ivars Gredzens, Edvīns Burkovskis, Jānis Priednieks, Mārtiņš Rēķis, Mārtiņš Kalniņš, Solvīta Jermacāne, Lelde Eņģele, Alfons Pīterāns, Diāna Meiere, Inita Dānīele, Nikolajs Savenkovs, Digna Pilāte, Jānis Birzaks, Andris Čeirāns, Edmunds Račinskis.

Projekta vadītāji: Aase Østergaard, Jānis Strautnieks.
Kartes: VZD, Ģirts Veinbergs, Mārtiņš Zīverts.
Datorsalikums: Jolanta Skrastiņa, Jānis Lazdāns, Gatis Greblis.

Cilvēka dabas izpratne ir atslēga, kas palīdz piekļūt kopsakarībām gan sabiedriskās apziņas attīstībā, gan mūsu pašu izraisītās ekoloģiskās krīzes apjaušanā. Rietumu civilizācija savā gaitā jau atsvešinājusies no dabas, šo unikālo vērtību krātuvi vairs neuztverot kā veselumu, bet gan kā derošo ieraktoņu kleti vai placdarumu industrijai. Par nožēlošanu arī Latvijas kultūrainava cietusi zaudējumus un postu pēdējā kara un pēckara apstākļos padomju okupācijā. Tagad tiek atjaumota daļa sagruvušo viensētu, tiek laboti meliorācijas pārspītējumi, kas spridzināja lauku vientuļniekus – kuptos oxolos un līcainās upītes pārvērtā par novadgrāvjiem. Ir paxaudēti purviņi, tos lieki nosusinot; ar minerālmēslu izšķērdīgajām devām, ar lielfermu paviršo aprīkojumu ir piesārņota zeme un ūdeņi, iznīcinot vēžus, noplicinot zirvju barus. Arī visas zemeslodes globālais sagandējums atstājis savu iespaidu uz klimatu, mēs pieredzam jau erozijas briesmas, lietavu pārmērības un sausuma gatējības. Šādes apstākļos jo izšķirošāka kļūst dabas saudzējāmās vides – Gaujas nacionālā parka nozīme.

Atvērīen noteicošāk sevi piesaka vēl kāds jauns aspekts – Latvijai ejamais ceļš uz Eiropas Savienību. Unificētajai, kultūrāli jau pārāk sakārtotajai un industriāli pārveidotajai Rietumzemju ainavai piederošajiem iedzīvotājiem mūsu vēl samērā neskartā daba šķiet kā atklājums un atgriešanās bērības nostaltģiskajās izjātās. Pasaules dabas fonds (WWF) savā pārskatā atzīmējis, ka "Latvija – viena no mazākajām Eiropas zemēm – citu valstu vidū izceļas ar lielu augu un dzīvnieku valsts daudzveidību". Īpaši to varētu attiecināt arī uz Gaujas nacionālo parku. Daba ir mūsu bagātība, kas Latvijai palīdzēs atšķirīgi iezīmētais un nepaxust Eiropas tautu saimē, kas aicinās viesos ārzemju tūristus un dažādu nozaru zinātniekus.

Īeejot 21.gadsimtā, cilvēcei jāpārvērtē sava attieksme pret dabu, no patērētāja un ražotāja tendences jāsliecās uz sargātāja un harmonijas saglabātāja izpratni, ir jāmaina gan apziņa, gan izturēšanās, jo cilvēcei veselīgas izdzīvošanas iespēja kļūvusi jau dramatiska, it sevišķi skaitliski nelielajai latviešu tautai.

Saule, mēness, lietus un sniegs – tās ir dabas parādības, kas sastopamas daudzviet pasaulē. Koki, xāle, mākoņi ir raksturīgi planētai, ko saucam par Zemi. Taču cilvēkam ar to vien nepietiek. Cilvēkam vajag apskatīt svešumu un arī dzimteni, tēvzemi just. Tad mēs zinām, ka nekur citur tā nekrīt ausmas un norieta stari, nekur citur tā nedejo puteņu dejas, nekur citur tā nevīzmo vītoli sudrabs, kā Gaujas krastos. Tad sirdi ielīst miers, mēs izprotam savas tautas dzīfo sakņojumu un varam ciemiņus no plašās pasaules uzņemt, jo esam droši, ka neiznīksim un turpināsimies paaudžu grodajā vijumā, kopjot un veidojot mūsu dabu.

Lija Briedaka

PIRMĀ LAPA

KOPSAVILKUMS	5
I DAĻA GAUJAS NACIONĀLĀ PARKA APRAKSTS	6
1.1. VISPĀRĒJS PARKA APRAKSTS	6
1.1.1. Galvenās dabas un kultūrvēsturiskā mantojuma vērtības	6
1.1.2. Vēsturiskā un pašreizējā zemes izmantošana	7
1.1.3. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas izveidošanas vēsturiskie aspekti	8
1.2. ABIOTISKAIS APRAKSTS	10
1.2.1. Klimats	11
1.2.2. Ģeoloģija	11
1.2.3. Augsnes	13
1.2.4. Hidrogrāfija un hidroloģiskie apstākļi	13
1.3. ĢEOLOĢISKIE OBJEKTI	15
1.3.1. Vispārējs ģeoloģisko objektu apraksts un novērtējums	15
1.3.2. Nozīmīgi rekreācijas objekti	16
1.4. BIOTISKAIS APRAKSTS	16
1.4.1. Meži	17
1.4.2. Purvi	18
1.4.3. Virszemes ūdeņi	19
1.4.4. Klinšu atsegumi un alas	20
1.4.5. Lauksaimnieciskās ekosistēmas	20
1.4.6. Apdzīvoto vietu ekosistēmas	22
1.4.7. Flora un veģetācija	22
1.4.8. Fauna	24
1.5. KULTŪRVĒSTURISKAIS MANTOJUMS	25
1.5.1. Arheoloģijas pieminekļi	26
1.5.2. Arhitektūras pieminekļi	27
1.5.2.1. Muižas un pusmuižas	27
1.5.2.2. Baznīcas	28
1.5.2.3. Ūdenszirnava un vējdzirnavas	28
1.5.2.4. Skolas, pagastnami un citas sabiedriskas celtnes	28
1.5.2.5. Tautas celtniecības pieminekļi zemnieku sētās	29
1.5.3. Vēstures liecības	30
1.5.4. Māksla, amatī un tradīcijas	30
1.6. AINAVAS	31
1.7. ZEMES LIETOJUMS UN DABAS RESURSU IZMANTOŠANA	32
1.7.1. Zemes lietojuma veidi, saimnieciskās aktivitātes Gaujas NP teritorijā	32
1.7.2. Meža zemju izmantošana	32
1.7.3. Lauku zemju izmantošana	33
1.7.4. Virszemes ūdeņu izmantošana un to bioloģiskā kvalitāte	33
1.7.4.1. Gaujas bioloģiskā kvalitāte	34
1.7.4.2. Mazo upju bioloģiskā kvalitāte	34
1.7.4.3. Ezeru bioloģiskā kvalitāte	35
1.7.4.4. Notekūdeņu attīrīšana	37
1.7.4.5. Zivju audzētavas	38
1.7.5. Zemes dziļju izmantošana	38
1.7.6. Dzīvnieku resursu izmantošana	42
1.8. IEDZĪVOTĀJI UN INFRASTRUKTŪRA	43
1.8.1. Iedzīvotāju nodarbošanās un apdzīvojuma struktūra	43
1.8.2. Infrastruktūra	44
1.9. REKREĀCIJA UN TŪRISMS	46
1.9.1. Tūrisma resursi	46
1.9.2. ROS klases (ROS - rekreācijas iespēju spektrs)	47
1.9.3. Tūrisma infrastruktūra	48

II DAĻA GAUJAS NP MĒRĶI. PROBLĒMAS, TO RISINĀJUMI	50
2.1. GAUJAS NP MĒRĶI	50
2.2. PROBLĒMU JOMAS UN IESPĒJAMIE RISINĀJUMI	50
2.2.1. <i>Dabas vērtību saglabāšana</i>	50
2.2.2. <i>Kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana</i>	53
2.2.3. <i>Ainavas vērtību saglabāšana</i>	54
2.2.4. <i>Resursu ilgtspējības saglabāšana</i>	54
2.2.5. <i>Vides piesārņošana</i>	55
2.2.6. <i>Rekreācijas iespēju saglabāšana un pilnveidošana</i>	56
2.2.7. <i>Informācijas uzkrāšana un aktualizēšana</i>	56
2.2.8. <i>Sabiedrības vides apziņas veidošana</i>	57
III DAĻA REGLAMENTĒJAMĀS DARBĪBAS GAUJAS NP MĒRĶU SASNIEGŠANAI	58
3.1. UZ GAUJAS NP ATTIECINĀMĀS REGULĀCIJAS	58
3.1.1. <i>Dabas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana</i>	58
3.1.2. <i>Ainavas vērtību un dabas resursu ilgtspējības saglabāšana</i>	59
3.1.3. <i>Rekreācijas iespēju saglabāšana un pilnveidošana</i>	62
3.2. GAUJAS NP FUNKCIONĀLO ZONU IZVEIDOŠANAS MĒRĶI, UZ TĀM ATTIECINĀMĀS REGULĀCIJAS UN REKOMENDĀCIJAS	63
3.2.1. <i>Dabas rezervāta (stingrā režīma) zona</i>	63
3.2.2. <i>Dabas lieguma zona</i>	64
3.2.3. <i>Kultūrvēsturiskā zona</i>	67
3.2.4. <i>Ainavu aizsardzības zona</i>	68
3.2.5. <i>Neitrālā zona</i>	69
3.3. PRASĪBAS UN REKOMENDĀCIJAS MEŽA APSAIMNIEKOŠANĀ UN IZMANTOŠANĀ	70
3.4. MEŽA APSAIMNIEKOŠANAS PLĀNĀ (MAP) IEKĻAUJAMĀ INFORMĀCIJA UN MAP APSTIPRINĀŠANAS KĀRTĪBA	74
3.5. PRASĪBAS MOTORIZĒTU ŪDENS TRANSPORTA LĪDZEKĻU IZMANTOŠANAI UNGURA EZERĀ	80
3.6. PRASĪBAS MASU SPORTA, IZKLAIDES UN ATPŪTAS PASĀKUMU ORGANIZĒŠANAI BRĪVĀ DABĀ, KĀ ARĪ IZZIŅAS, ATPŪTAS UN TŪRISMA INFRASTRUKTŪRAS OBJEKTU IERĪKOŠANAI DABAS LIEGUMA ZONĀ	81
3.7. PRASĪBAS PASTĀVĪGU TŪRISTU APMETŅU UN UGUNSKURU VIETU, KĀ ARĪ IZZIŅAS, ATPŪTAS UN TŪRISMA INFRASTRUKTŪRAS OBJEKTU IERĪKOŠANAI UN APSAIMNIEKOŠANAI DABAS LIEGUMA ZONĀ	82
IV DAĻA INSTITUCIONĀLIE ASPEKTI	86
4.1. ZEMES ĪPAŠUMU STRUKTŪRA	86
4.2. PAŠVALDĪBU ADMINISTRATĪVAIS IEDALĪJUMS GAUJAS NP TERITORIJĀ	86
4.3. GAUJAS NP ZONĒJUMA RAKSTUROJUMS	87
4.4. UZ GAUJAS NP ATTIECINĀTIE NORMATĪVIE AKTI	88
4.4.1. <i>Gaujas NP izveidošana un darbības uzsākšana 1969. - 1974.g.</i>	88
4.4.2. <i>Izmaiņas normatīvajos aktos 1975. - 1996.g.</i>	89
4.4.3. <i>Likums par Gaujas NP</i>	89
4.4.4. <i>Gaujas NP individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi</i>	89
4.5. NORMATĪVIE AKTI, KAS NODROŠINA GAUJAS NP MĒRĶU SASNIEGŠANU	90
4.5.1. <i>Galvenie normatīvie akti</i>	90
4.5.2. <i>Pārējie normatīvie akti</i>	91
4.5.3. <i>Dabas aizsardzības plāna tiesiskais pamats</i>	94
4.5.4. <i>Regulācijas, ko normatīvie akti deleģē Gaujas NP dabas aizsardzības plānam</i>	95
4.6. PIENĀKUMI UN ATBILDĪBA GAUJAS NP MĒRĶU SASNIEGŠANAI	95
4.6.1. <i>Gaujas NP administrācija</i>	95
4.6.2. <i>Citas valsts institūcijas</i>	96

4.6.3. Pašvaldības	98
4.6.4. Fiziskās un juridiskās personas	98
V DAĻA GAUJAS NP APSAIMNIEKOŠANAS MĒRĶI	100
5.1. ILGTERMIŅA APSAIMNIEKOŠANAS MĒRĶI	100
5.2. GALVENIE MĒRĶI LAIKA POSMAM NO 2000. LĪDZ 2009.GADAM	100
VI DAĻA GAUJAS NP ADMINISTRĀCIJAS UZDEVUMI	101
6.1. VISPĀRĒJIE UZDEVUMI	101
6.2. DABAS VĒRTĪBU SAGLABĀŠANA	101
6.3. KULTŪRVĒSTURISKO VĒRTĪBU SAGLABĀŠANA	104
6.4. AINAVU VĒRTĪBAS SAGLABĀŠANA	104
6.5. RESURSU ILGTSPĒJĪBAS SAGLABĀŠANA	104
6.6. REKREĀCIJAS IESPĒJU SAGLABĀŠANA UN PILNVEIDOŠANA	105
6.7. INFORMĀCIJAS UZKRĀŠANA UN AKTUALIZĒŠANA	106
6.8. SABIEDRĪBAS IZGLĪTOŠANA	106
6.9. GAUJAS NP ADMINISTRĀCIJAS VALDĪJUMĀ ESOŠĀ NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA APSAIMNIEKOŠANA	107
VII DAĻA DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNA PĀRSKATĪŠANA UN ATJAUNOŠANA	108
7.1. DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNA NOVĒRTĒŠANA	108
7.2. IZMAIŅU IZDARĪŠANA PLĀNĀ	108
INFORMĀCIJAS AVOTI	109
PIELIKUMI	2.sējums

KOPSAVILKUMS

Šis dabas aizsardzības plāns ir Latvijas vēsturē pirmā nacionālā parka pirmais dabas aizsardzības plāns. Tā izstrādāšana tika uzsākta 1998.gadā kā Latvijas - Dānijas kopprojekts. Par dabas aizsardzības plāna autoriem uzskatāmi no Latvijas puses Gaujas nacionālā parka administrācija un no Dānijas puses - Holsteinborg Consult.

Dabas aizsardzības plāns veidots atklātības un dažādu interešu pārstāvju radošas sadarbības atmosfērā. Dabas aizsardzības plāna veidošanā dažādos etapos savus priekšlikumus un ierosinājumus izteikuši vietējie iedzīvotāji un pašvaldības, nevalstisko organizāciju pārstāvji, Parka apmeklētāji, dabas, ainavas un kultūrvēstures speciālisti, uzņēmēji, politiķi un valsts iestāžu amatpersonas - kopā vairāk nekā pustūkstotis interesentu. Kā diskusiju formas tika izmantotas sanāksmes, semināri, socioloģiskās aptaujas, informatīvais izdevums „Gaujas nacionālā parka ziņas”, vietējie laikraksti un radio.

Dabas aizsardzības plāns strukturēts septiņās secīgās daļās. I daļā atrodams Gaujas nacionālā parka vēsturiskais un patreizējais apraksts, protams, liekot akcentu uz to vērtību aprakstu un raksturojumu, kuru aizsardzībai Parks dibināts un veidots, vienlaicīgi raksturojot vietējo iedzīvotāju darbības zemes un citu dabas resursu izmantošanā.

II daļā fiksēti Gaujas nacionālā parka kā kompleksas, daudzu tīpašnieku apsaimniekotas teritorijas kopējie attīstības mērķi, šķēršļi un problēmas šo mērķu sasniegšanā, kā arī plānojamie problēmu risinājumi.

Viens no ļoti svarīgiem veidiem kā sasniegt Gaujas nacionālā parka mērķus ir esošo tiesību aktu pilnveidošana, un tajos noteikto normu ievērošana. III daļā tiek uzskaitītas tās darbības, kuras reglamentē likumi un noteikumi, tādā veidā atrisinot virkni no II daļā minētajām problēmām.

Lai būtu vieglāk orientēties spēkā esošajos normatīvajos aktos, IV daļā tiek dots to uzskaitījums un apraksts. Šī daļa raksturo tos personu un institūciju pienākumus, kuri izriet no tiesību aktu ievērošanas un kalpo Gaujas nacionālā parka mērķu sasniegšanai.

Nav iespējams Gaujas nacionālā parka mērķus sasniegt vienīgi ar likumu normām. Visām darbībām, ko veic ikviens cilvēks, jābūt koordinētām un mērķorientētām. V daļa aptver perspektīvos apsaimniekošanas mērķus, kā arī prioritāros mērķus, pēc kuriem jāvadās tuvākos 10 gadus.

Gaujas nacionālā parka administrācijai jābūt tam koordinējošajam spēkam, kas saliedē gan iedzīvotājus, gan pašvaldības un zemju tiesiskos valdītājus, gan nevalstiskās organizācijas un pētnieciskās institūcijas Parka mērķu sasniegšanā. Administrācijai jārāda piemērs un jāsniedz valsts atbalsts, veicot VI daļā tai noteiktos uzdevumus.

Plānošana pēc savas būtības ir nepārtraukts process, jo laikam un dzīvei ritot arvien gūstam jaunas zināšanas un atziņas, ar savu darbību iespaidojam apkārtējos, savukārt mūsu darbību ietekmē apkārtējie faktori. Tāpēc neizbēgami dabas aizsardzības plānā būs jāveic izmaiņas, un tas jāaktualizē. VII daļa apraksta kārtību dabas aizsardzības plāna novērtēšanai un izmaiņu izdarīšanai.

Kopā ar ilustrācijām un pielikumiem dabas aizsardzības plāns dod informācijas kopumu, kas mums visiem jāizmanto, lai Gaujas nacionālā parka dabas un kultūrvēstures vērtības saglabātu Cilvēkiem, Vēsturei, Latvijai un Pasaulei.

Paldies visiem, kuri piedalījās Gaujas nacionālā parka dabas aizsardzības plāna sagatavošanā.

Jānis Strautnieks
Gaujas nacionālā parka administrācijas direktors

GAUJAS NACIONĀLĀ PARKA APRAKSTS

1.1. VISPĀRĒJS PARKA APRAKSTS

Gaujas nacionālais parks (turpmāk tekstā: Gaujas NP vai Parks) atrodas Vidzemes vidienē abpus Gaujas krastiem (1.pielikums). Gaujas garums ir 460 km, no tiem apmēram 90 km Gauja plūst pa plašu ieleju, kas veido Parka kodolu jeb centrālo daļu. Gaujas senieleja, kurai nav analoģu visā Baltijā, ir izdalīta kā vienots fiziski ģeogrāfisks rajons [1]. Tomēr, līdzīgi kā vairums nacionālo parku Baltijā, Gaujas NP ietver gan mazpārveidotas dabas teritorijas, gan vēsturiski izveidojušās lauku ainavas, gan nozīmīgus senatnes pieminekļus. Parka teritorija veido neregulāras formas joslu, kuras konfigurāciju nosaka divi faktori: Gaujas senielejas konfigurācija un izteiktas mākslīgās robežas - ceļi, kas saista teritorijas galējos punktus uz Gaujas. Patlaban Parka teritorija ir 3 administratīvajos rajonos (Rīgas, Cēsu un Valmieras) un 18 pašvaldībās. Atkarībā no izmantošanas mērķiem Parka teritorija ir iedalīta piecās funkcionālās zonās (2.pielikums).

Gaujas NP kopplatība ir 91 745 ha. Zemes lietojums iedalāms meža zemē, kas aizņem 48 592 ha, lauku zemē, kas aizņem 33 619 ha, purvos, kas aizņem 3776 ha, zemē zem ūdeņiem, kas aizņem 2563 ha, krūmājos, kas aizņem 978 ha, un pārējām zemēm, kas kopā aizņem 2217 ha.

1.1.1. Galvenās dabas un kultūrvēsturiskā mantojuma vērtības

Gaujas NP izveidots, lai aizsargātu unikālu dabas kompleksu - Gaujas upes senieleju ar daudzu pieteku ielejām un sāņņravām. Nekur citur mūsu zemē vienkopus nav tik daudz krauju, gravu, strautu, smilšakmens un dolomītu klinšu un alu kā Gaujas senielejā un tās pieteku krastos. Gaujas NP ir 17 vietas, kas atbilst CORINE (COOrdination of INformation on the Environment - Vides informācijas koordinācija Eiropas Kopienas valstīs) teritoriju izvēles kritērijiem [2]. Viena no šīm vietām - Sudas purvs ir arī viena no 38 putniem nozīmīgajām vietām Latvijā [3].

Gaujas senielejas vēsture sniedzas 370 - 380 miljonus gadu atpakaļ devona periodā, kad izveidojās Gaujas un tās pieteku krastos redzamie smilšakmeņi un dolomīti. Erozijas procesu rezultātā minētajos cilmiežos tika izgauztas dziļas gravas. Vēlāk tās atkal papildījās ar ģeoloģiskā ziņā jaunākiem nogulumiežiem. Tagadējo izskatu Gaujas senieleja ieguva pēc pēdējā ledus laikmeta, kad ledāju kušanas ūdeņi "atrada" un "iztīrīja" senās gravas. Līdz ar to Gaujas NP raksturīgs liels ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko objektu īpatsvars. Te atrodas vairāki simti šādu objektu: smilšakmens un dolomīta atsegumi, alas, kanjonveidīgas gravas.

Gandrīz pusi no Parka teritorijas aizņem meži. Tie atrodas galvenokārt Gaujas un tās pieteku ielejās un pieguļošajās platībās. Pārējo teritoriju raksturo nelieli meža masīvi, kas mijās ar plašām lauksaimniecības zemēm. Parkā augošie meži ir samērā daudzveidīgi, te sastopami gandrīz visi meža tipi, kādi raksturīgi Latvijai. Parastākie ir priežu un egļu meži, bet sastopamas arī samērā plašas ozolu, apšu un ošu audzes, kas īpaši raksturīgas senielejas posmam pie Siguldas.

Gaujas NP nav daudz retu augu un dzīvnieku sugu, bet tas izceļas ar ievērojamu bioloģisko daudzveidību. Tas ir viens no floristiski bagātākajiem Latvijas reģioniem, kas pie tam vēl pilnībā nav izpētīts. Līdz šim, piemēram, atrastas 876 vaskulāro augu sugas, un tas sastāda apmēram 90% no sugu skaita, kas konstatētas Ziemeļvidzemes ģeobotāniskajā rajonā [4]. Ne mazāk daudzveidīga ir Gaujas NP dzīvnieku pasaule. Parka teritorijā mīt vairāk nekā 200 mugurkaulnieku sugu, no kurām apmēram pusi sastāda putni [5]. Gaujas senielejā vēl arvien ligzdo tādi citās Eiropas zemēs reti putni kā ūpis, baltmugurdzenis, zivju dzenītis un melnais stārķis. Gauja ir nozīmīga ligzdošanas un ziemošanas vieta meža pilēm un lielajām gaurām. Ziemā neaizsalstošajos strautos barību meklē te ziemojošie ūdensstrazdi. Sakarā ar to, ka Gauja visā tās garumā tikpat kā nav regulēta, tā līdz ar savām pietekām ir viena no nedaudzajām upēm visā Baltijas jūras reģionā, kurā saglabājušās dabiskās nēģu un lašveidīgo zivju sugu nārsta vietas. Bez tam Gauja ir dzīvesvieta ūdriem, kas vairumā Eiropas valstu kļuvuši ļoti reti. Vairākas smilšakmens un dolomīta iežos esošās alas un pagrabi ir nozīmīgas sikspārņu ziemošanas vietas. Savukārt, no vairāk nekā 2000 Parka teritorijā esošajām viensētām, gandrīz 100 var lepoties ar balto stārķu ligzdām.

Kopš seniem laikiem Gaujas krastos dzīvojuši cilvēki. Gauja senatnē kalpoja gan kā tirdzniecības ceļš no Skandināvijas uz Krievzemi, gan kā robežupe starp lībiešu (somugri) un latgaļu (indoeiropieši) zemēm. Gaujas NP teritorijā atrodas 221 kultūras pieminekļi, bet kopā ar

vēsturiski nozīmīgiem objektiem to skaits ir vairāk kā 500. Par Gaujas krastu apdzīvotību liecina 19 senie pilskalni, daudzās apmetnes un kapulauki [7]. Tas ir lielākais pilskalnu blīvums, kāds zināms Latvijā tik nelielā teritorijā [8]. Āraišu ezera salīnā, balstoties uz arheoloģiskajos izrakumos iegūtajiem materiāliem, uzcelta 9.gs. latgaļu ezera mītņu rekonstrukcija. Lībiešu zemes pirmās piedzīvoja vācu agresiju Baltijā, jau 12.gs. te parādījās pirmie kristīgās ticības sludinātāji. Intensīva karadarbība turpinājās visu 13.gs. Sākās mūra piļu un baznīcu celtniecība. Gaujas NP teritorijā atradās 6 viduslaiku pilis un 3 pilsētas (Straupe [Roopa], Cēsis un Sigulda). Cēsu pilsētā atradās Livonijas valsts laicīgās varas - ordeņa mestra rezidence. Cēsu pils ir ievērojamākais viduslaiku vēstures un arhitektūras piemineklis Latvijā. Te notika diplomātiskās pieņemšanas, Cēsis tika kaltas zelta monētas. Vēlāk Vidzeme piedzīvoja gan poļu, gan zviedru, gan krievu laiku. Vidzeme ļoti stipri cieta Ziemeļu kara postījumos un mērī 18.gs., pēc tam notika palikušo lībiešu asimilēšanās ar latviešiem [7, 8, 9]. Gaujas NP teritorijā dzimis un darbojies slavenais lībiešu būvmeistars Mārcis Sārums, kurš cēlis veco kungu māju Siguldas muižā, Cēsu Sv.Jāņa baznīcas torni, u.c. 18.gs. un 19.gs. sākumā arī Gaujas NP tagadējo teritoriju skāra aktīva hernhūtisma kustība. Ungurmuižā, kas celta 18.gs. atradās viens no tās galvenajiem atbalsta punktiem. Drabešos, Lielstraupē, Priekuļos, Liepā, Vaidavā un citur atradās saiešanu nami. Tieši Cēsu apkārtnē notika zemnieku nemieri. Gaujas nacionālā parka teritorijā, Līgatnē, no 1816. gada sāka attīstīties papīra ražošana. Pie fabrikas tika uzceltas strādnieku dzīvojamās ēkas, ambulance, slimnīca. Līgatnes papīrfabrika ir vecākā papīra ražotne Latvijā, kopā ar seno pilsētas koka apbūvi tā ir valsts nozīmes kultūras un tehnikas vēstures piemineklis.

Lai iegūtu papildus iztikas avotus, ļaudis līdztekus zemkopībai un lopkopībai Gaujas apvidus smilšainajās zemēs nodarbojās arī ar dažādiem amatiem. Ļoti sens ir bitenieku amats. No 18.gs. beigām starp Cēsīm un Valmieru vairākos pagastos rosīgi darbojās slavenie krēslu amatnieki - Briežos, Strīķos, Lenčos, Liepā. Amata meistari no bērza koka un meldriem darināja lieliskus krēslus ar pītiem sēdekļiem [10]. Tikpat sens ir Gaujas plostnieku amats. Sākotnēji kokus pludināja plostos, vēlāk arī vaļējus. Koku pludināšanu Gaujā pārtrauca pagājušā gadsimta 60. gados. Turaidā vīri - stīpnieki - lieca mucu stīpas un, tāpat kā siguldieši, bija spieķu meistari - veselām ģimenēm gatavoja spieķus tūristu vajadzībām. Vietējās zemnieces bija prasmīgas Vidzemes šatieru segu audējas, rakstainu dūraiņu adītājas, kā arī linu dvieļu un palagu darinātājas. Liepas apkaimē, kur ir augstvērtīgas devona māla iegulas, bijuši ķieģeļu cepļi, strādājuši podnieki. Kādreiz Parkā darbojās 10 vēdzirnavas un 25 ūdensdzirnavas [11].

Kultūrvēsturisko pieminekļu lielā koncentrācija - vēl viena raksturīga Gaujas NP iezīme. Ņemot vērā unikālu dabas un kultūras pieminekļu esamību, to dažādību, kā arī somugru un indoeiropiešu kultūru saskaršmi Gaujas baseinā, jau no 20.gs. 80.- tajiem gadiem pastāv priekšlikums par teritorijas iekļaušanu Pasaules mantojuma sarakstā.

Sigulda un Gaujas senieleja izseni bijusi tūristu iecienīta. Senākie uzraksti uz Gūtmaņalas sienām zināmi jau no 16.gs. Savukārt 19.gs. Siguldas apkārtnē ieguva Vidzemes Šveices titulu. Tad arī parādījās pirmie ceļveži, kas aicināja apmeklēt šo krāšņo novadu. Pirmais, kas Siguldas nākotni saskatīja tūrisma attīstībā, ir vietējais zemes īpašnieks grāfs N. Kropotkins. Viņš sāka celt vasarnīcas un pansijas, senielejas nogāzēs ierīkot "Alpu takas" un atpūtas vietas [13, 14].

Gaujas nacionālajā parkā radītas jaunas rekreācijas iespējas Līgatnē un Āraišos, turpinās iecienīto tūrisma vietu pilnveidošana Siguldā, Cēsu apkārtnē, pie Zvārtes ieža, Sietiņieža, Ērgļu(Ērģeļu) klintīm. Gaujas NP izstrādāta informācijas zīmju sistēma, saglabājot mākslinieka Osvalda Dinvieša 1975. gadā radīto simboliku - 4 krāsas, kas simbolizē četrus gadalaikus un nosaukuma pirmos 3 burtus īpatnējā, Gaujas likumiem līdzīgā, zīmējumā. Parkā darbojas trīs Apmeklētāju centri – Siguldā, Līgatnes dabas takās un pie Zvārtes ieža.

1.1.2. Vēsturiskā un pašreizējā zemes izmantošana

Pēdējo 4000 gadu laikā, līdz ar tīrumu iekopšanu būtisku ietekmi uz Latvijas un tai skaitā Gaujas senielejas dabu ir atstājis cilvēks. Vēsturiski visstraujāk mežu izciršana, kā arī apdzīvotas vietas veidojās gar lielajām upēm - Daugavu un Gauju. Vairākkārtēja mežu izciršana, to reģenerācija un stādīšana lauksaimnieciski iekoptās teritorijās ir cēlonis tam, ka Latvijā, tai skaitā Gaujas senielejas lielākajā daļā kādreizējos platlapju un platlapju-egļu mežus nomainījuši sīklapu-bērzu un baltalkšņu, kā arī egļu un priežu audzes [15]. Acīmredzot gandrīz visi Gaujas NP meži uzskatāmi par sekundāriem, t.i., tādiem, kas atjaunojušies pēc mežu ciršanas vai bijušajās lauksaimniecības

zemēs.

Līdz ar lauksaimniecības attīstību tagadējā Latvijas un arī Gaujas NP teritorijā, mežus daudzviet nomainīja tādi cilvēku veidoti vai ietekmēti biotopi, kā pļavas, ganības un tīrumi.

Pēc vācu krustnešu iebrukuma 13.gs. nostiprinājās dzimtbūšana. Zeme, meži un ūdeņi piederēja muižām, zemnieku varēja izdzīt no iekoptām mājām uz citām, pārdot un mainīt. Pastāvēja kļaušu darbs - līdztekus darbam zemnieka sētā bija jāstrādā obligātie kļaušu darbi muižā. Kļaušas muižnieki izmainīja pēc savas patikas. Situācija nedaudz uzlabojās 17.gs. Zviedrijas valdīšanas laikā, kad katrai zemnieku sētai bija sava vaku grāmata, kurā stingri bija uzskaitītas visas nodevas un kļaušas. Īpaši labi zemniekiem klājās t.s. kroņa muižās, kas piederēja Zviedrijas karalim, nevis vācu baroniem. Tautā vēl līdz mūsdienām saglabājušies nostāsti par labajiem zviedru laikiem Vidzemē.

Līdz ar dzimtbūšanas atcelšanu 19.gs. sākumā izmainījās situācija muižās. 1848.gada agrārreformas rezultātā tika nodalīta bruņniecības muižu zeme un zemnieku zeme, ko muižnieks vairs nedrīkstēja pievienot muižai un lietot - vienīgi izrentēt vai pārdot zemniekiem. Strauji veidojās zemnieku saimniecības, izpērkot zemi dzimtas īpašumā. Radās saimnieki, kurus vēlāk dēvēja par vecsaimniekiem. Muižniekam bija noliegts samazināt muižas zemi mazāku par 134 ha - tad viņš zaudēja bruņniecības statusu. 58% no muižu kopējās platības veidoja meži un lauksaimniecībai nederīgās zemes, bet zemnieku zemēs tie bija tikai apmēram 15%. Strauji attīstījās lopkopība. Vidzemes muižās 19.gs sākumā uzsāka pļavu meliorācijas darbus - raka grāvjus, grieza ciņus, apara pļavas, ierīkoja zālājus. Gaujas NP teritorijā esošajā Ungurmuižā veica meža zemju meliorāciju pie Driškina un Melnezera, pļavu ielabošanai lietoja t.s. pļavu uzpludināšanu. Laikā no 1881.g. līdz 1901.g. zālaugu sējumu platības Vidzemes guberņā pieauga 5,6 reizes. Arī vēlāk Vidzemē turpināja attīstīties piena lopkopība. Muižu zemju sadalīšana 20.gs. 20.gados, kad piešķīra zemi atbrīvošanās ciņu dalībniekiem un muižu kalpotājiem, vēl vairāk pastiprināja zemju izmantošanu. Izveidojās t.s. jaunsaimniecības, kuru zemes platība reti pārsniedza 20 ha. Pirms II Pasaules kara Vidzeme producēja 56,3% no Latvijā ražotā sviesta. Arī tagadējā Gaujas NP teritorijā ietilpa intensīvajā pensaimniecības rajonā [16, 17, 18].

Spriežot pēc agrāko laiku ilustratīvajiem materiāliem, 20. gadsimta pirmajā pusē un iepriekšējos gadsimtos Gaujas senieleja un apkārtnē teritorijā bijusi daudz atklātāka, t.i., ar lielāku lauksaimniecības zemju īpatsvaru nekā pašreiz. Pēc II Pasaules kara zemnieku zemes piespiedu kārtā apvienoja kolhozos. Lielāko saimniecību īpašniekus deportēja uz Sibīriju, atņēmot visu īpašumu. Lielsaimniecībām attīstoties, notika to specializācija, zemniekiem piespiedu kārtā lika pārcelties uz ciematiem, nopostot viensētas, veidojot lielus lauku un pļavu masīvus, - tādi piemēri Gaujas NP ir ZPS "Krimulda", kolhozs "Ezerciems", Baltijas MIS u.c. Savukārt nelielie, nomaljie lauki tika pamesti un sākās to aizaugšana. 1975.gadā lauksaimniecības zemes aizņēma 34348,2 ha (37% no Parka kopplatības), tai skaitā 1918,4 ha (2%) pļavas un 9719,4 ha (10%) ganības [19]. Galvenie lauksaimniecībā izmantojamo zemju masīvi Gaujas NP teritorijā atrodas ārpus Gaujas senielejas un tās pieteku ieleju sistēmas, kā arī Piegaujas erozijas joslas. Sakarā ar pašreizējo krīzi lauksaimnieciskajā ražošanā lauksaimniecības zemju aizaugšana kļuvusi vēl intensīvāka.

1.1.3. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas izveidošanas vēsturiskie aspekti

Ideja par Gaujas senielejas īpašu aizsardzību radusies jau agrāk, bet ar 20.gs. 20.gadiem uzsākta normatīvo aktu izstrādāšana un pieņemšana ar nolūku noteikt konkrēto aizsargājamo teritoriju robežas, platības, kā arī šo zemju apsaimniekošanas īpašās prasības. 1922.g. 18.jūlijā Latvijas Republikas Ministru Kabinets apstiprināja aizsargājamo mežu un parku sarakstu Nr.1 [20]. Tajā bija iekļauti arī trīs objekti Gaujas senielejā:

- 1) Turaidas muižas mežs gar Gaujas malu (190 ha),
- 2) Krimuldas parks (72 ha),
- 3) Gaujas krasti (294 ha).

1923.gadā pieņemtais Latvijas meža aizsardzības likums noteica, ka par dabas pieminekļiem atzīstami tādi meža novadi vai nogabali, kas vēsturiskās nozīmes, skaistuma, zinātniskās vērtības vai reto koku sugu dēļ saglabājami dabiskos apstākļos. 20.gs. 30. gados Siguldā 375 ha platībā tika izveidots nacionālais parks [21].

Gaujas senielejas Siguldas iecirkņa aizsardzības darbi atsākušies pēc II Pasaules kara [22, 23]. 1957.gadā par aizsargājamo teritoriju tika noteikta Gaujas ielejas daļa no Braslas ietekas (ieskaitot

Braslas lejteces ieleju) līdz Murjāņu tiltam pāri Gaujai. Nedaudz vēlāk Siguldai tuvākā iecirkņa daļa ieguva nosaukumu "Tautas parks", ar to uzsverot šo vietu svarīgo nozīmi tūrisma un atpūtas organizēšanā.

Pirms Gaujas NP organizēšanas aizsargājams bija vēl viens Gaujas senielejas posms - no "Cīruļšiem" (Cēsīs) līdz Līgatnes ietekai, ieskaitot Amatas lejteces ielejas iecirkni. Aizsardzībā atradās arī atsevišķi ļoti nozīmīgi dabas veidojumi - Sietiņezis, Liepas Ellīte, Vinterala, Ērgļu (Ērģeļu) klintis, Dolomītu alas Līgatnes upītes krastos, Lībānu - Jaunzemju saldūdens kaļķakmeņu krauja, Gūtmaņala.

1969.gadā Latvijas Mežsaimniecības problēmu zinātniskās pētniecības institūts uzsāka īpaši aizsargājamo dabas objektu izveidošanas zinātnisko pamatu izstrādi. Nacionālais parks kā viena no aizsargājamo dabas objektu kategorijām kļuva par šo pētījumu sastāvdaļu. 29.09.1969. Latvijas PSR Dabas un vēstures pieminekļu aizsardzības biedrības Centrālās valdes Prezidijs izskatīja jautājumu par nacionālā parka veidošanu Latvijā. Pēc gada - 28.09.1970. šis jautājums tika izskatīts vēlreiz un, pamatojoties uz veiktajiem pētījumiem, nolemts nacionālo parku veidot Gaujas senielejas un tās apkārtnes teritorijā kā "lielu ainavu liegumu" (vēlāk - "aizsargājamo ainavu apvidu"). No šī brīža līdz 1972.gadam tika veikts pastiprināts izpētes darbs perspektīvajā Parka teritorijā un sagatavoti vairāki ziņojumi Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Ministru Padomei (MP) lēmuma pieņemšanai. 31.12.1971., izskatot MP lēmuma projektu "Par nacionālā parka "Gauja" izveidošanu", pretēji projektā paredzētajam nosaukumam "tautas parks" bija jāaizstāv nosaukums "nacionālais parks", jo politiskā līmenī tas tika saistīts ar latviešu nacionālisma izpausmēm.

1972.gada 18.jūlijā LPSR MP ar lēmumu Nr.332 nolēma izveidot aizsargājamo teritoriju - Gaujas nacionālo parku 36 tūkst. ha platībā, uzdodot Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrijai līdz 01.07.1973. izstrādāt Parka ģenerālshēmu un nolikumu. Uzsākot darbu pie teritorijas identifikācijas un ģenerālshēmas izstrādāšanas, tika izteikts priekšlikums palielināt Parka teritoriju līdz 92 tūkst. ha, galvenās ārējās robežas nosakot pa autoceļiem Rīga - Pleskava un Rīga- Valmiera. 1973.g. 14.septembrī LPSR MP ar lēmumu Nr.477 "Par Gaujas nacionālā parka organizēšanu" apstiprināja Gaujas NP nolikumu un ģenerālshēmu, kas bija juridisks pamats pirmā nacionālā parka izveidošanai Latvijā.

Nolikumā tika definēti Parka mērķi, zonējums, katras funkcionālās zonas galvenie uzdevumi un funkcijas, to apsaimniekošanas režīms un regulācijas, kā arī Parka juridiskais statuss, pārvaldes sistēma un finansējuma avoti. Ģenerālshēma mūsdienu izpratnē pēc satura un būtības atbilda dabas aizsardzības plānam, kurā dots ārējo un zonējuma robežu apraksts, apskatīta teritorijas ģeoloģija, hidroloģija, fauna un flora, ainavas, dabas un kultūrvēstures objekti, zemju sadalījums, administratīvā un infrastruktūra, kā arī saimnieciskā darbība lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, rūpniecībā, kā arī doti uzdevumi katras funkcionālās zonas aizsardzībai un apsaimniekošanai, pievienots arī kartogrāfiskais materiāls. Tika nolemts, ka nacionālais parks būs pakļauts LPSR Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrijai.

Reāls darbs pie Parka organizēšanas sākās 1974.g. 25.aprīlī pēc Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministra pavēles Nr.102 "Par Gaujas nacionālā parka organizēšanu", kad tika iecelts Parka direktors, iedalīti valsts finansu līdzekļi, noteikta administrācijas atrašanās vieta Siguldā, nodibināts fonds ziedojumiem Parka attīstībai, kā arī noteikti direktora pirmie uzdevumi - izveidot pārvaldi, izstrādāt Parka detālplānojumu, iekšējās kārtības noteikumus, dabas aizsardzības inspektoru un galvenā arhitekta nolikumu. 1974.g. 18.jūnijā Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrs apstiprināja "Gaujas nacionālā parka iekšējās kārtības noteikumus" un nolikumu par Gaujas NP dabas aizsardzības inspektoriem un galveno arhitektu. Iekšējās kārtības noteikumi noteica atļautās un aizliegtās darbības, tie bija saistoši ikvienam Parka apmeklētājam. Nolikumi par dabas aizsardzības inspektoriem un galveno arhitektu noteica šo speciālistu pienākumus, tiesības un atbildību Parka uzraudzības un kontroles funkciju nodrošināšanai.

Pēc 1974.gada nākamajos 15 Parka pastāvēšanas gados izmaiņās normatīvajos aktos, kas attiecās uz Gaujas NP, netika veiktas, jo normatīvatētes funkcija tika nodrošināta ar direktīvām - pavēlēm, norādījumiem, instrukcijām.

1988.gadā notika mežsaimniecības un mežrūpniecības nozares reorganizācija un Gaujas NP tika pakļauts ražošanas apvienībai "Latvijas mežs". Pēc neatkarīgas Latvijas Republikas (LR) izveidošanās 1990.gadā mežsaimniecības nozari pārņēma LR Meža ministrija, un Gaujas NP bija

tās pakļautības institūcija, bet vēlāk - no 1993. līdz 1999.gadam - LR Valsts meža dienesta pakļautības institūcija.

Laika periodā no 1992.g. līdz 1996.g. Gaujas NP tiesību akti tika sakārtoti atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. 1992.gadā tika izstrādāti jauni "Noteikumi meža dzīvnieku skaita regulēšanai Gaujas nacionālajā parkā", kurus apstiprināja LR Meža ministrs. Tajos kā prioritārs tika izvirzīts mērķis nodrošināt optimālu dzīvnieku skaita saglabāšanu un zinātnisko izpēti, saglabāts aizliegums medīt atsevišķas dzīvnieku sugas, kā arī aizliegtas medības ar suņiem un noteikti medību tiesību turētāju pienākumi un atbildība.

Pēc likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" pieņemšanas 1993.gadā radās nepieciešamība sakārtot Gaujas NP juridisko bāzi atbilstoši šim likumam. Parks tika saglabāts kā īpaši aizsargājama dabas teritorija ar vēsturiski apstiprinātajām robežām, un saskaņā ar tobrīd spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem katrai aizsargājamai teritorijai bija nepieciešami individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi. Šādus noteikumus izstrādāja 1994.gadā, tos apstiprināja LR Vides aizsardzības valsts ministrs. Tie saskaņā ar spēkā esošo Parka nolikumu un ģenerālshēmu noteica vispārējos uzdevumus, aizliegtās darbības un tās darbības, kuras atļautas vienīgi pēc saskaņošanas ar Parka pārvaldi, meža apsaimniekošanas un izmantošanas kārtību, kā arī katras funkcionālās zonas uzdevumus, regulācijas un apsaimniekošanas režīmu. Saskaņā ar pastāvošajiem normatīvajiem aktiem visi individuālie aizsargājamo teritoriju noteikumi bija jāapstiprina LR augstākajai vides aizsardzības institūcijai. Tāpēc 1996.gadā atkārtoti tika pārstrādāti un apstiprināti "Gaujas nacionālā parka iekšējās kārtības noteikumi" un "Meža dzīvnieku skaita regulēšanas noteikumi Gaujas nacionālajā parkā".

Jau no 1993.gada pēc likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" pieņemšanas Gaujas NP juridiskais statuss nebija noteikts atbilstoši spēkā esošajai likumdošanai, jo īpaši aizsargājamas dabas teritorijas var izveidot vienīgi augstākā likumdevēja vara - sākumā Augstākā Padome, vēlāk - Saeima ar attiecīgu likumu. Arī Gaujas NP nolikums un ģenerālshēma ar 01.01.2000. zaudēja juridisko spēku.

Pamatojoties uz minēto, bija nepieciešams sagatavot jaunu, uz Gaujas NP attiecinātu likumdošanas aktu - "Gaujas nacionālā parka likumu", kurš ir izstrādāts atbilstoši pašreizējai situācijai vides aizsardzības tiesību, valsts pārvaldes un finanšu sfērās. Tas apstiprina Parka mērķus un robežas, nosaka funkcionālās zonas, katras zonas galvenos uzdevumus un apsaimniekošanas regulācijas, teritorijas aizsardzības un izmantošanas vispārējās prasības, Parka juridisko statusu, pārvaldes sistēmu un finansējuma avotus, kā arī amatpersonu tiesības.

No 2001.gada 7.augusta ir spēkā "Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi", kuri nosaka teritorijas aizsardzības un izmantošanas kārtību atbilstoši funkcionālajam zonējumam, aizliegtos darbības veidus un reglamentēto darbību saskaņošanas kārtību, Gaujas NP administrācijas, pašvaldību, citu juridisko un fizisko personu, t.sk. apmeklētāju, pienākumus un tiesības.

1.2. ABIOTISKAIS APRAKSTS

Viena no būtiskākajām Gaujas NP īpatnībām ir dabas daudzveidība, pirmkārt abiotisko faktoru - reljefa, augšņu, mikroklimata un hidroloģisko apstākļu - daudzveidība.

Parka centrālo daļu aizņem Gaujas senieleja ar pieguļošo erozijas reljefa joslu, Braslas senieleja, kā arī Raunas un Amatas un to pieteku ieleju sistēmas (3.pielikums). Gaujas senieleja ir unikāls reljefa veidojums visā Baltijā, kuras pamatforma senas pirmielejas veidā pastāvējusi jau pirms pēdējā apledojuma un, iespējams, veidojusies pat pirms kvartāra perioda - apmēram pirms 1 miljona gadu [24]. Senieleja visā tās garumā ir iedzīlīnājusies pamatiežos, kas dažās vietās tieši atsedzas vai arī pārklāti ar nobiru materiālu. Pēc pamatiežu ietekmes uz ainavām Gaujas senieleju var sadalīt 3 atšķirīgos posmos [25]:

- no Valmieras līdz Raunas ietekai - devona smilšakmens un māla izplatības josla;

- starp Cēsīm un Siguldu - dabas apstākļus ietekmē karbonātiskie pamatieži un tuvējā Vidzemes centrālā augstiene. Dolomīta un tā dēdēšanas produkti piejaukti augsnes cilmiežiem, tādējādi bagātinot augsnes;

- senielejas beigu posms - nav krasi norobežots no apkārtnes.

Pārējā Parka teritorijā pauguraines mijas ar līdzenumiem.

1.2.1. Klimats

Gaujas NP teritorija ietilpst mērenajā joslā, kurai raksturīgs samērā neliels saules siltuma pieplūdums un izteikti pozitīva mitruma bilance. Parks atrodas Baltijas jūras ietekmes apgabalā, tāpēc klimatam ir piejūras klimata iezīmes: izteikti cikloniski laika apstākļi, prāvs nokrišņu daudzums un samērā izlīdzināta temperatūras gada gaita. Tai pat laikā vērojamas stipras mikroklimatiskās atšķirības, piemēram, upju ielejās.

Gada vidējā temperatūra ir +5°C. Visaukstākie mēneši ir janvāris un februāris ar vidējo gaisa temperatūru -6°C. Vissiltākais mēnesis ir jūlijs ar vidējo gaisa temperatūru +17°C. Viszemākā temperatūra reģistrēta februārī: -38°C; visaugstākā - jūlijā: +34°C. Pēdējās pavasara salnas gadās pat jūnija sākumā. Pirmās rudens salnas iestājas jau septembra sākumā, Gaujas senielejā - pat augustā. Vidējais dienu skaits bez sala 146 (no 107 līdz 200 dienām). Veģetācijas perioda ilgums ir vidēji 180 dienas. Pirmais sniegs mēdz uzkrīst jau oktobra sākumā, vairāk vai mazāk paliekoša sniega sega izveidojas decembra vidū, sniegs nokūst aprīļa sākumā. Sniega segas biežums parasti 15 - 20 cm. Pēdējo 10 gadu periods raksturojas ar siltām, pat bezsniega ziemām.

Gada nokrišņu summa ir 705 - 788 mm. Nokrišņiem visbagātākais mēnesis ir jūlijs (100 - 104 mm), vismazāk nokrišņu (26 - 36 mm) ir februārī.

Valdošie ir DR vēji, to vidējais ātrums ir 4,2 m sekundē. Apmēram 10 dienas gadā vēja ātrums pārsniedz 16 m/sek. Vidēji gadā ir 18 dienas ar negaisu un 13 dienas ar puteni. Vislielākais dienu skaits ar stipru vēju ir rudenī un ziemā [26].

1.2.2. Ģeoloģija

Gaujas NP teritoriju raksturo Latvijā plašākais un daudzveidīgākais ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko objektu klāsts. Tajā pašā laikā ir novērojami mūsdienu eksogēnie procesi.

Zemes garozu raksturo trīs pēc saguluma apstākļiem, iežu uzbūves un metamorfizācijas pakāpes atšķirīgas slāņkopas. Senākā no tām ir kristāliskais pamatklintājs, kuru veido stipri metamorfizēti arhaja un proterozoja ieži - amfibolīts, ortoklazs, plagioklazs un gneiss. Šo iežu vecums pārsniedz 570 milj. gadu. Parka teritorijā pamatklintājs atrodas dažādā dziļumā. Urbumos tas sasniegts gan 616 m (Līčos), gan 1060 m (Inčukalna gāzes krātuves teritorijā) dziļumā.

Pamatklintāju sedz bieža paleozoja nogulumiežu sega. To veido kembrija, ordovika, silūra un devona nogulumi. Kembrija nogulumus, kas izplatīti visā Parka teritorijā, veido vāji cementēti, irdeni, ļoti poraini smilšakmeņi. Smilšakmeņu biežums mainās no 36 līdz 53 m. Teritorijā starp Raganu un Turaidu kembrija nogulumi veido kupolveida pacēlumu, un šī unikālā slāņkopa tiek izmantota kā pazemes gāzes krātuve.

Virs irdenajiem un porainajiem kembrija nogulumiem uzguļ biezs, ūdens un gāzes necaurīdīgs iežu komplekss - ordovika un silūra kaļķakmeņi, merģeļi un māli, kas izplatīti gandrīz visā Parka teritorijā. Ordovika un silūra nogulumi atsegti tikai dziļurbumos. Šo nogulumu biežums Parka teritorijā mainās no 150 līdz 320 m. Saimnieciskai darbībai šie nogulumi netiek izmantoti.

Paleozoja nogulumu augšējo daļu veido devona vecuma ieži. To kopējais biežums pārsniedz 500 m. Atsegumos zemes virspusē redzami tikai jaunākie augšdevona nogulumi, bet vecākie apakš- un vidusdevona ieži sastapti tikai urbumos. Devona nogulumi sīki sadalīti stratigrāfiskās vienībās, kas izsekojamas visā Parka teritorijā. Devona nogulumu griezumus sākas ar Ķemeru svītu. To raksturo gaiši smilšakmeņi ar kvarca un aleirolīta oļiem. Smilšakmeņi ir vāji cementēti - gandrīz vai irdeni.

Virs Ķemeru svītas nogulumiem iegūļ vāji cementēti Pērnavas svītas smilšakmeņi. Tos pārklāj Narvas svītas dolomīti un domerīti, kā arī mālaini karbonātiski nogulumi. Virs Narvas svītas nogulumiem sastopami Arukilas svītas smilšakmeņi, māli un aleirolīti.

Ar Burtnieku svītu sākas Gaujas un to pieteku krastos atsegto nogulumu griezumus. Vienīgais šīs svītas atsegums ir Gaujas labajā krastā virs Jumāras ietekas. Burtnieku svītas nogulumus veido smilšakmeņi un aleirolīti. Tieši zem kvartāra nogulumu segas Burtnieku svītas nogulumi sastopami tikai Parka ziemeļu daļā.

Virs Burtnieku svītas iegūļ Gaujas svītas nogulumi, ko veido dzeltenīgi un sarkanīgi smilšakmeņi, aleirolīti un māli. Nogulumos plaši sastopamas faunas atliekas (bežžokļi, akantodes, bruņu zivis un bārķšpuru zivis). Svītas nogulumu biežums mainās no 83 līdz 116 m. Parka teritorijas lielākajā daļā tie iegūļ zem kvartāra nogulumiem 10 - 30 m dziļumā. Gaujas svītas nogulumi ļoti bieži sastopami dabiskajos atsegumos Gaujas un Amatas krastos. Nozīmīgākie

Gaujas svītas atsegumi ir Sietiņiezis, Kazu iezis, Ērgļu (Ērģeļu) klintis, Ķūķu iezis, Katrīnas iezis, Launaga iezis, Velnalas iezis, Zvārtes iezis, no kuriem vairāki ir šīs svītas stratotipi. Parka teritorijā atrodas vairākas Gaujas svītas māla atradnes. Gaujas svītas māli tiek izmantoti a/s "Lode" ķieģeļu, keramisku bloku, jumta kārņiņu un citu izstrādājumu ražošanai. Pelēko mālu lēcās atklāta plaši pazīstamā Lodes karjera "Jaunu zivju kapsēta", kas izraisa lielu paleontologu interesi.

Amatas svīta izplatīta lielākajā Parka daļā, izņemot tā rietumu un ziemeļu daļu. Nogulumus veido smilšakmeņi ar aleirolītu, mālu un merģeļu starpkārtām. Amatas svītas nogulumu atsedzas Gaujas (Kūķu iezis), Vējupītes, Līgatnes un Amatas (Ainavu krauja, Stūķu iezis, Egļu krauja, Zvārtes iezis), Daudas (Raganu katls), Raunas, Vaives un citu upīšu krastos. Atsegumos redzama tikai neliela nogulumu daļa. To biežums mainās no 25 līdz 39 m. Amatas un Gaujas svītas ūdens horizonts izmanto lielāko apdzīvoto vietu apgādei ar dzeramo ūdeni. Arī Amatas svītas nogulumos sastopamas tā laika faunas atliekas.

Pļaviņu svītas nogulumu izplatīti Parka D, DA daļā. Svītas nogulumu pārstāvēti ar dolomītiem, domerītiem un māliem. To biežums mainās no 10 līdz 20 m. Nelieli Pļaviņu svītas nogulumu atsegumi sastopami Amatas, Līgatnes, Vaives un Vējupītes krastos.

Ogres svītas nogulumu (domerīti, māli, aleirolīti un smilšakmeņi) ir jaunākie devona nogulumu, kas sastopami Parka teritorijā. Šie nogulumu atsegi tikai urbumos un atsegumos nav novērojami.

Devona nogulumus klāj kvartāra nogulumu, kas uzkrājušies aptuveni pēdējo miljonus gadu laikā. Šajā laikā Ziemeļeiropu, tajā skaitā Latviju ledājs klāja vismaz četras reizes. Ledājs uzvirzoties intensīvi ārdīja un pārveidoja pamatiežu segu, bet atkāpjoties un kūstot izgulsnēja ledū iekļautos materiālus.

Kvartāra nogulumu veido gandrīz nepārtrauktu nevienmērīga biežuma segu, kura sastāv no dažāda vecuma, ģenēzes un sastāva slāņiem. To biežums ir salīdzinoši neliels no 10 - 20 m zemienēs līdz 50 - 86 m augstienes teritorijā. Tikai atsevišķās senajās, apraktajās ielejās kvartāra nogulumu uzkrājušies vairāk kā 100 m biežumā. Kvartāra nogulumu segu veido apakš-, vidus- un augšpleistocēna nogulumu - morēnas smilšmāls un mālsmilts ar akmeņu ieslēgumiem, smilts, grants, aleirīti un māls.

Senākie - Lētiņas leduslaikmeta veidojumi izdalīti tikai atsevišķos urbumos Veselavas apkārtnē. Tie sastāv no sarkanbrūnas, ļoti blīvas morēnas mālsmilts ar ievērojamu grants un sīku oļu piemaisījumu.

Sekojošā Kurzemes leduslaikmeta veidojumi izplatīti ievērojami plašāk, un tie atsegi urbumos Vidzemes augstienes un Augstrozes paugurvalņa teritorijā, kā arī atsevišķās apraktajās ielejās. Morēnas biežums mainās no dažiem metriem līdz 60 m. Kurzemes morēnai parasti raksturīga pelēka vai brūnganpelēka krāsa.

Latvijas leduslaikmeta nogulumu veido pašreizējās reljefa formas. Šī leduslaikmeta nogulumu klāj visu Parka teritoriju, izņemot stāvās upju ieleju un gravu nogāzes. Nogulumu biežums mainās no dažiem metriem līdz 60 m. Latvijas leduslaikmeta morēnas sastāvs ir mainīgs. Pārsvārā sastopama sarkanbrūna vai brūna mālsmilts. Morēna bieži ledāja iedarbības rezultātā ir deformēta. Tā satur dažāda biežuma smilts, grants retāk māla lēcas. Liela nozīme mūsdienu reljefa uzbūvē ir ledāja kušanas ūdeņu strauvmu izgulsnētiem (fluvioglaciāliem) nogulumiem. Tie plaši sastopami starp Inciemo un Braslu, Līgatni un Ieriķiem, ZA no Cēsīm, gar Amatas ieleju un arī citur. To izplatības areālos ierīkoti vairāki lielāki vai mazāki karjeri, jo fluvioglaciālos nogulumus - granti, grantainu smilti un smilti plaši izmanto celtniecībā un ceļu būvei. Ledāja kušanas ūdeņu baseinu (limnoglaciālie) nogulumu Parka teritorijā sastopami retāk - pie Ieriķiem, Siguldas un Silciema.

Leduslaikmeta beigu posmā sākās Gaujas un tās pieteku ieleju veidošanās. Tās norisi vislabāk atspoguļo Gaujas septiņas terases. Tās iezīmē līmeņus, kuros intensīvi darbojušās ūdens straumes.

Holocēns aptver Zemes ģeoloģiskās vēstures pēdējos 10 tūkst. gadu. Šajā laikā (pēc pēdējā ledāja izkušanas) izveidojušies upju, ezeru un purvu nogulumu, kas salīdzinoši nelielās platībās pārklāj ledāja un tā kušanas ūdeņu veidojumus, un augsne. Izplatītākie no holocēna nogulumiem ir purvu nogulumu (kūdra), kas aizņem aptuveni 7% no Parka teritorijas. Purva nogulumu biežums svārstās no dažiem desmitiem centimetru līdz 7 - 11 m. Lielākie ir Sudas - Zviedru un Ungura purvi. Kūdras ieguve notiek Ungura purvā. Nelielos apjomos kūdra agrāk iegūta vēl dažos purvos. Ezeros uzkrājas sapropelis. Sastopami arī avotu nogulumu - kaļķieži. Saldūdens kaļķieža iegulas ir nelielas. Lielākais kaļķieža biežums - 13,2 m konstatēts Lībānu - Jaunzemju atradnē Kazu gravā. Lībānu - Jaunzemju atradnē agrāk notikusi kaļķieža ieguve. Holocēnā turpinājusies upju ieleju attīstība -

izveidojās zemākās virspalu terases un paliene. Erozijas procesi izraisījuši gravu veidošanos. Turklāt Līgatnes apkārtnē, gan ziemējos no Cēsīm (Kazu grava) vērojamas karsta procesu izpausmes, kā rezultātā izveidojas kritenes, alas utt. [27, 28, 29].

1.2.3. Augsnes

Augsnes sākušas veidoties pēcdedus laikmetā. Klimatiskās izmaiņas ir ietekmējušas augšņu veidošanos un to evolūcijas gaitā radījušas noteiktas izmaiņas. Augšņu izmaiņām sekoja arī augāja pārmaiņas. Dabisko augu valsti un augsnes ievērojami mainījusi cilvēka lauksaimnieciskā darbība. Tā rezultātā uz meža rēķina ievērojami paplašinājusies tīrumu platība. Augšņu evolūcija, dažādi mitruma apstākļi, cilvēka darbība un citi faktori ir radījuši lielu augšņu daudzveidību.

1989.gadā sagatavotas Rīgas, Cēsu un Valmieras rajonu augšņu kartes mērogā 1 : 100 000 [30]. Parka teritorijā skuju koku mežos izplatītas tipiskās podzolaugsnes uz smilts cilmieža. Lauksaimniecībā izmantojamās zemēs pārsvarā sastop vāji un vidēji podzolētas velēnu podzolaugsnes uz mālsmilts un smilšmāla cilmieža. Šo augšņu izplatības rajonos gruntsūdens līmenis ieguļ dziļāk par 1 m. Pastāvīga vai periodiska pārmitrinājuma apstākļos izveidojušās glejaugsnes un podzolētās glejaugsnes. Purvos sastop zemā purva kūdraugsnes, pārejas purva kūdraugsnes un augstā purva kūdraugsnes. Gaujas un to pieteku ielejās sastop aluviālās augsnes uz smilts un grants cilmieža. Ļoti reti sastop kultūraugsnes.

Velēnu podzolaugšņu raksturīgākās morfoloģiskās pazīmes ir labi izveidots pelēks vai tumši pelēks trūdvielu (Ap) horizonts, kura biezums mainās no 18 līdz 25 cm. Mežos un krūmājos šis horizonts ir nedaudz plānāks - līdz 14 -20 cm. Trūdvielu horizonta pH reakcija ir no vāji skābas līdz neitrālai. Gaiši pelēkā izskalošanās vai podzolētā (E) horizonta biezums ir 2 - 5 cm. Dzeltētais vai brūnais ieskalošanās (B) horizonts var sasniegt 1 m biezumu.

Vidēji podzolētas velēnu podzolaugsnēm trūdvielu (Ap) horizonts ir gaiši pelēkā un pelēkā krāsā. Horizonta biezums 12 - 18 cm. Augsnei ir skāba reakcija (pH 4.5 - 5.5). E horizonta biezums ir 5 - 15 cm. Ieskalošanās horizonta biezums ir no 1.0 līdz 1.3 m.

Podzolētas glejaugsnes un glejaugsnes izveidojušās teritorijās, kur kūdras biezums ir līdz 30 cm. Tālāk attīstoties šīs augsnes kļūst par purva augsnēm. Tās veidojušās pārmitros apstākļos. Ap horizonta biezums ir 20 - 30 cm. Augsnes reakcija trūdvielu horizontā ir vāji skāba līdz vāji bāziskai (pH 5.5 - 7.5). Anaerobu apstākļu ietekmē, zem trūdvielu horizonta, norisinās gleja veidošanās process. Gleja horizonts ir iezilgani pelēkā vai iezalģani pelēkā krāsā.

Aluviālās augsnes veidojušās lielāko upju ielejās, palu ūdeņu ietekmē.

Pie purva augsnēm tiek pieskaitītas tās teritorijas, kurās kūdras kārtā ir biežāka par 30 cm. Zemie purvi veidojušie reljefa pazeminājumos paaugstināta gruntsūdens līmeņa ietekmē. Zemo un pārejas purvu kūdra, ko veido zālaugu, koku un sūnu atliekas ir ar skābu līdz vāji skābu reakciju. Parasti zemajos purvos kūdra ir labi sadalījusies. Šobrīd zemie purvi daudzos gadījumos ir nosusināti un pārveidoti par lauksaimniecībā izmantojamām teritorijām. Augstie purvi veidojušies atmosfēras nokrišņu ietekmē. Parasti zem augstā tipa kūdras atrodas arī zemo un pāreja tipa kūdra. Augstajos purvos, lielākie no kuriem ir Sudas un Unguru, galvenokārt sastop sūnu (sfagnu) kūdra ar mazu sadalīšanās pakāpi. Lielākā augsto purvu daļa ir neskarti.

Pēc augšņu rajonēšanas, kas veikta pamatojoties uz augšņu kartēšanas materiāliem Gaujas nacionālais parks ietilpst trīs augšņu rajonos. Parka ZR daļa atrodas Ziemeļlatvijas līdzenuma augšņu rajonā, kurā pārsvarā ir podzolaugsnes, gleja un purvu augsnes. Austrumos un dienvidaustrumos no Cēsīm atrodas Vidzemes pauguraino augstieņu augšņu rajona Vidzemes augstienes apakšrajons, kurā izplatītas podzolaugsnes. Augstienē pauguru nogāzes ir erodētas, bet starppauguru iepakās izveidojušās purvu kā arī podzol- un glejaugsnes. Gaujas NP dienvidu daļa atrodas Viduslatvijas zemienes un Sēlijas paugurvaļņa augšņu rajona Viduslatvijas nolaidenuma apakšrajonā. Šajā rajonā galvenokārt izveidojušās podzolaugsnes.

1.2.4. Hidrogrāfija un hidroloģiskie apstākļi

Pēc hidrogrāfiskā iedalījuma Gaujas NP teritorija ietilpst Gaujas lielbaseinā. Tikai neliela platība Sudas purva dienvidu daļa ar Sudas upīti - pieder Daugavas sateces baseinam. Ūdensbaseini aizņem 2362,2 ha jeb 2,7% Gaujas NP teritorijas [19, 32]. No tiem 1085,8 ha ir ezeri un upes, 145,2 ha - maksīgās ūdenskrātuves, bet 528,1 ha - dažādi grāvji. Nozīmīgākā ūdenstece ir Gauja - otra lielākā un visgarākā Latvijas upe. Tās garums ir 452 km, no kuriem 1/5 daļa jeb 93,5 km ietilpst Gaujas NP, kur tā no Valmieras līdz Murjāņiem plūst pa Gaujas senieleju. Šajā posmā tā uzņem 14

lielākas upes, kuru baseins ir lielāks par 25 km² katrai, simtiem sīku upīšu, strautiņu un avotu ūdeņu (4.pielikums), kuri veido plašu sateces baseinu (900 km²). Nozīmīgāko mazo upju iztekas meklējamas ārpus Parka robežām, un Parka teritorijā iekļaujas tikai to grīvas rajoni vai lejteces. Mazās upes Parka teritorijā ir pārsvarā ar dabīgu tecējumu; meliorācija tās skārusi maz. Ūdensteču tīkla vidējais blīvums Parkā ir 345 m uz 1 km² (Latvijā - 508 m uz 1 km²).

Lai gan Gauja ir samērā strauja (upes kopējais kritums parka teritorijā sasniedz 20 m), tā ir viena no līkumainākajām Latvijas upēm. Posmā no Valmieras līdz Murjāņiem upe met pavisam 98 lielākus vai mazākus meandru lokus [9]. Novērojama to slīdēšana pa ielejas gultni uz leju vai sāniem. Katru pavasari (retāk vasaras vai rudens lietavu periodā) Gauja izskalo krastus. Izskaloto krastu posmi izvietojušies ļoti nevienmērīgi.

Upei raksturīgs liels skaits smilts un grants sēru un salu. Upes gultni veido irdenas smilts un grants saneši, kas pārvietojas līdzī straumei. Vietām gultne oļaina, dažviet izteiksmīgas laukakmeņu krāces (Kazu, Raiskuma, Rakšu, Ķūķu). Upes gultne Gaujas NP daļā ir 60-120 m plata ar krasi mainīgu dziļumu (0,3-7 m). Vidējais noteces apjoms gadā ir apmēram 2,47 km³ ūdens un 560 tūkst. tonnu dažāda veida sanešu, kas ir daudz lielāks nekā pārējās Latvijas upēs. Gada notece pa sezonām sadalās ļoti nevienmērīgi: pavasara notece ir 40%, vasaras - tikai 15%, rudens - 22%, bet ziemas - 18% no visa gada noteces. Diennakts caurplūdums svārstās no 6 m³/s mazūdens periodā ziemā līdz 800 m³/s palu laikā, vidējais caurplūdums - 69,7 m³/s, straumes kritums - 234,5 m (0,5 m/km). Straumes ātrums mazūdens periodā 0,2 - 0,4 m/s, vietām 0,6 - 0,8 m/s, bet palu laikā 2 - 3 m/s. Gada maksimālās ūdenslīmeņa svārstības var sasniegt 5 - 6 m (parasti 3 - 3,5 m), bet minimālās - tikai 1,4 m. Pēc ūdenslīmeņa svārstībām, straumes ātruma un tecējuma īpatnībām Gauju var raksturot kā ļoti neviendabīgu ūdensteci [9, 33].

Parasti Gauja aizsalst decembra vidū, bet ledus iešana sākas marta trešajā dekādē. Atsevišķās siltās ziemās vispār neizveidojas stabila ledus sega. Tajā ieplūst daudz pazemes ūdeņu, kas ziemā samazina ledus segas biezumu atsevišķos tās posmos, bet vasarā jūtami pazemina ūdens temperatūru. Gaujā ir zemāka ūdens temperatūra nekā citās lielākajās Latvijas upēs. Gaujai NP teritorijā nav raksturīga lielu ledus sastrēgumu veidošanās un ar tiem saistītā plašu piekrastes teritoriju applūšana. Tas ir tādēļ, ka ledus ātrāk iziet upes lejtecē nekā augštecē, kur intensīva sniega kušana un ūdenslīmeņa celšanās sākas nedaudz vēlāk. Gaujas augštecē atrodas plaši skujkoku meži, kuros, kā zināms, sniegs kūst vēlāk un lēnāk nekā atklātajās lauksaimniecības platībās.

Lielākā daļa mazo upju ir ritrāla upes ar atsevišķiem potamāla posmiem. Tās ir straujākās upes Latvijā, kurās straumes kritums vietām sasniedz pat 8 - 10 m/km. Gaujas pietekas Parka teritorijā plūst dziļās, mežonīgās gravās.

Hidroloģiskā tīkla raksturīgi elementi ir avoti, kas sastopami Gaujas senielejas un tās pieteku nogāzēs. Dolomītu tuvumā izplūstošie avoti ir karbonātiski, bet avoti, kas nāk no smilšakmeņiem, - ar dzelzs oksīdu. Vaives krastā pie Dāvida dzirnavām atrodas Latvijas lielākie avoti, kas veido augstāko ūdenskritumu (7 m).

Parka teritorijā atrodas aptuveni 90 ūdenstilpes - ezeri, dzirnavezeri, atteku ezeri un vecupju ezeri [32]. Lielākā daļa no dzirnavezeru aizsprostiem pārstājuši funkcionēt jau pirms Gaujas NP izveidošanas, līdz mūsdienām saglabājušies 10 dambji (6. pielikuma 1.karte) sekojošās mazajās upēs:

1. Grīviņuupe
2. Strīķuupe (neliels aizsprosts)
3. Lenčuupe
4. Rakšuupe
5. Amata (Kārļu HES un zivju audzētava)
6. Grūba pie Ierīkiem
7. Līgatne (Ķempju ūdensdzirnavas.)
8. Līgatne pie kokaudzētavas
9. Nurmižupīte
10. Brasla (HES un zivju audzētava)

Lielākā daļa no ūdenstilpēm ir ezeri. Pēc morfoģenētiskā tipa Parka ezeri ir glaciālie un purvu ezeri (attiecīgi 32 un 20 ezeri, kas lielāki par 1 ha). Tie ir nelieli, sekli vai vidēji dziļi (0,8-3 m). Kopā ar ūdens sateces baseinu ezeri veido vienotu ekoloģisko sistēmu. Īpaša loma upju un gruntsūdeņu

bagātināšanā ar tīru ūdeni ir purvu ezeriem, jo nokrišņu ūdens, izfiltrējies caur purvu augāju, atfirās.

1.3. ĢEOLOĢISKIE UN ĢEOMORFOLOĢISKIE DABAS PIEMINEKĻI

Ģeoloģiskie objekti ir nozīmīga Gaujas NP sastāvdaļa, un bez to lielās daudzveidības nebūtu iedomājama Parka ainava. Parka teritorijā atrodas vairāki simti dažādu ģeoloģisko objektu: pamatiežu atsegumi, alas, karsta kritenes, kvartāra nogulumu atsegumi, avoti, ūdenskritumi, gravas, ielejas, laukakmeņi un purvi. 1998.-1999.gadā apsekoti atsevišķi Parkā visbiežāk apmeklētie objekti, vairāk vai mazāk pilnīga ģeoloģisko objektu inventarizācija veikta Siguldas apkārtnē. Apsekoti vairāk nekā 50 dažādu objektu (alas, atsegumi, gravas, upes pamatkrasta posmi, ūdenskritumi). Inventarizācijas laikā novērtēts objektu stāvoklis, dots to ģeoloģiskais raksturojums un izteikti priekšlikumi par to aizsardzības režīmu, noteikta objektu nozīme un dots to vērtējums. Inventarizētie ģeoloģiskie objekti iezīmēti kartē. Šo darbu nepieciešams turpināt un izveidot Parka ģeoloģisko objektu datu bāzi.

Ģeoloģiskie pieminekļi ir iežu atsegumi, pazemes saldūdens un minerālūdeņu avoti, lieli laukakmeņi, kā arī tipiskas vai retas reljefa formas, kuriem ir zinātniska, izglītojoša vai estētiska nozīme. Ģeoloģiskie objekti jāaizsargā, lai tos saglabātu turpmākiem Zemes garozas attīstības pētījumiem, lai tie arī turpmāk kalpotu par izglītojošiem objektiem, kur izziņāt Zemes vēsturi, kā arī, lai tie nezaudētu savu estētisko un ainavisko nozīmi.

Vairāki atsegumi no lielā devona iežu atsegumu klāsta Parka teritorijā ir izraudzīti par ģeoloģisko vienību etaloniem jeb stratotipiem. Tie ir kādas stratigrāfiskās vienības (svītas, horizonta, ridas u.c.) tipisks atsegums, kurā iespējami pilnīgi atspoguļojas tās nogulumu raksturs, apjoms, faciālo īpatnību pārmaiņas, robežas ar augstāk un zemāk iegulošiem nogulumiem. Tajā ieslēgto organismu atlieku, kā arī litoloģijas un citu pētījumu materiālu izmanto attiecīgās stratigrāfiskās vienības izdalīšanai. Stratotipu pieņem par etalonu citu attiecīgā vecuma nogulumu griezumam interpretācijai un salīdzināšanai. Pētot ģeoloģiskos objektus, iespējams labāk izziņāt tādus ģeoloģiskos procesus kā sufozija, dēdēšana, erozija un citus. Nozīmīgi pētījumu objekti ir arī kvartāra nogulumu atsegumi, Gaujas un tās pieteku terases. Augāja un klimatiskās izmaiņas pēcledus laikmetā var izziņāt, pētot purvu, ezeru un avotu nogulumus.

1.3.1. Vispārējs ģeoloģisko objektu apraksts un novērtējums

Pazīstamākie ģeoloģiskie objekti Gaujas NP teritorijā ir daudzie devona iežu atsegumi, kas kā lielāka vai mazāka izmēra vertikālas kraujas sastopamas upju pamatkrastu vai to terašu nogāzēs. Starp tiem ar īpašu vērtību izceļas stratotipi. Devona Gaujas svītas stratotipi ir:

- Sietiņiezis;
- Ērgļu (Ērģeļu) klintis;
- Ķūķu klintis;
- Sprinģu iezis;
- Launagiezis;
- atsegumi Lodes mālu karjerā.

Vienīgais Amatas svītas stratotips ir Ainavas kraujas atsegums [29].

Devona iežos izveidojušās daudzas alas. Parka teritorijā ir vairāk nekā divas trešdaļas no visām Latvijas alām. Pārsvarā alas veidojušās sufozijas (izskalošanās) procesu rezultātā (Gūtmaņa, Pētera, Lielā Ellīte, Velnala, Kalējala, Blusu). Sastopamas arī karsta procesu veidotas alas (Sikspārņu). Līgatnes apkārtnē cilvēki radījuši mākslīgas alas [27, 34].

Karsta procesu izplatības rajons ir Augšlīgatnes apkārtnē, kā arī pie Kazugravas, kur izveidojušās gan lielākas, gan mazākas bedres. Lielākajām kritenēm diametrs sasniedz 10 - 15 m, bet dziļums pat līdz 4 m.

Gaujas un tās pieteku krastos, gravās un vietām virs devona smilšakmeņu kraujām ir interesanti kvartāra nogulumu atsegumi. Kvartāra ieži neveido augsti atsegtas klintis ar lielu estētisku vērtību. Tiem pārsvarā ir liela loma kvartārģeoloģijas pētījumos, tāpēc arī tie jāaizsargā.

Devona smilšakmeņos un plaisainajos dolomītos esošie ūdeņi bieži zemes virspusē izlaužas avotu veidā. Ģeoloģiskās kartēšanas laikā Parka teritorijā uzskaitīti 77 avoti [29], bet to skaits nenoliedzami ir ievērojami lielāks. Avotu ūdens ir bagāts ar dzelzs savienojumiem, un tie bieži izgulsnē okeru. Lielākā daļa no avotiem ir krītoši, kad brīvi lejup noplūst bezspiediena pazemes ūdeņi. Sastopami arī lielāki un mazāki kāpjošie avoti.

Visā Parka teritorijā sastop magmatisko un metamorfo iežu laukakmeņus, ko ledājs atnesis no Skandināvijas. Izcili liels laukakmens, kura garenass ir garāka par 5 m, ir tikai viens - Lielais akmens starp Siguldu un Murjāņiem [1].

Īpatnēju raksturu ainavai piešķir gravas. Labi izveidots gravu tīkls ir Gaujas un to pieteku (Strīķupe, Amata, Līgatne, Brasla) pamatkrastu nogāzēs. Viskrāšņākās gravas sastopamas Nurmīžu apkārtnē. Izvērtējot Parka ģeoloģiskos objektus, jāsecina, ka zinātniski nozīmīgākais no tiem ir Lodes mālu karjerā atklātā bruņuzivju "kapsēta". Šis objekts ir izraisījis un arī nākotnē var radīt ne tikai Baltijas, bet Eiropas un visas pasaules ģeologu interesi [1, 27, 35].

Pie Baltijā nozīmīgiem objektiem var pieskaitīt pēc tilpuma lielāko sufozijas alu - Gūtmaņu alu, unikālo sufozijas veidojumu - Lielo Ellīti un komplekso objektu Kazu gravu ar Lībānu - Jaunzemju saldūdens kaļķieža iegulu un Sikspārņu alu.

Pārējiem ģeoloģiskajiem un ģeomorfoloģiskajiem objektiem, balstoties uz pašreizējām zināšanām, ir Latvijas vai vietēja nozīme [1, 24, 36].

1.3.2. Nozīmīgi rekreācijas objekti

Daudziem ģeoloģiskajiem objektiem ir arī ainaviska un rekreatīva nozīme. No ģeoloģiskajiem pieminekļiem lielāko tūristu skaitu piesaista objekti, kas atrodas Siguldas, Līgatnes dabas takas, Cēsu un Liepas apkārtnē, Amatas un Gaujas krastos. Pie pašiem apmeklētākajiem ģeoloģiskajiem pieminekļiem var pieskaitīt: Gūtmaņu alu, Viktora alu, Mazo alu, Pētera alu, Kraukļu aizu, Paradīzes kalnu, Velnas klintis un Velnalu, Vikmestes gravu, Lielo Ellīti, Ērgļu (Ērģeļu) klintis, Īlaku iezī, Vizuļu iezī, Ainavu krauju, Ķaubju iezī, Stūķu iezī, Dzilas iezī, Incēnu krauju, Zvārtes iezī, Miglas iezī, Lustūža iezī, Vanagu iezī, Sietiņiezi, Kazu iezī, Ķūķu klintis, Sprinģu iezī, Jumpraviezi, Katrīnas iezī, Gūdu klintis, Launagiezi, Tītmaņu iezī, Lielo akmeni, Kalējalu, Stoķu alu, Kazu ieleju. Lielākā daļa no šiem objektiem ir sagatavoti tūristu apskatei - ir izveidoti skatu laukumi, kāpnes, platformas un sagatavots īss objekta apraksts. Ievērojami mazāk apmeklēti ir ģeoloģiskie objekti, kas atrodas atstatu no galvenajiem tūristu ceļiem - Raunas, Rauņa, Rakšupes, Līgatnes, Vaives un Braslas krastos.

Pēdējā laikā populāra kļuvusi alu apmeklēšana. Tomēr tas var būt arī gana bīstami, jo alas pārsvarā veidojušās smilšakmeņos, kuru cementējums ir atšķirīgs, gan nevēlami, jo alās sastopami aizsargājami augi un dzīvnieki. Mazāk sacementētos smilšakmeņos veidotās alas var iebrukt. Nobirumi pie alu ieejām pārsvarā veidojas pavasaros, kad atkūst ar ūdeni piesātinātie smilšakmeņi. Sevišķi bīstamas alas varētu būt intensīvas sniega kušanas laikā. Līdz šim speciāli pētījumi alu drošības izvērtēšanai nav veikti.

1.4. BIOTISKAIS APRAKSTS

Gaujas NP teritorija galvenokārt atrodas Ziemeļvidzemes morēnu līdzenuma plašu sūnu purvu un priežu un egļu mežu ģeobotāniskajā rajonā. Neliela teritorijas daļa Parka dienvidos - Sudas purvs - iestiepjas Viduslatvijas ģeobotāniskajā rajonā, bet šaura josla Parka DR daļā ietilpst Centrālvidzemes ģeobotāniskajā rajonā [1]. Parka centrālo daļu aizņem Gaujas senieleja. Tā tiek izdalīta kā viens no trim Ziemeļvidzemes ģeobotāniskā rajona apakšrajiem. Ģeobotāniskā ziņā senieleja izceļas ar lielu platlapju un jauktu platlapju-egļu mežu īpatsvaru, ievērojamu vaskulāro augu sugu skaitu salīdzinoši nelielā teritorijā, fitocenožu izteikti mozaikveida izvietojumu un antropogēnās darbības ietekmētu floras un faunas attīstības vēsturi. Bez tam Gaujas un to pieteku ielejas ir floras retumu koncentrēšanās vietas un sugu migrācijas ceļi.

Ģeomorfoloģisko formu daudzveidība ir pamats lielai dzīvās dabas daudzveidībai. Tā kā Gaujas NP aizņem plašu teritoriju, šeit pārstāvētas gandrīz visas galvenās ekosistēmas. Nozīmīgākā, t.i., teritoriāli visplašāk pārstāvēta ekosistēma ir mežs, kas aizņem apmēram pusi Parka teritorijas. Pārsvarā, galvenokārt ārpus senielejas, sastopami egļu un priežu meži. Tai pat laikā te sastopama lielākā daļa Latvijai raksturīgo meža tipu. Otru pusi Parka teritorijas aizņem atklātie biotopi: lauksaimniecības zemes un purvu atklātās daļas. Gaujas NP ir nacionāliem parkiem neraksturīgi liels lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvars. Pie tam tādi no bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas viedokļa nozīmīgi biotopi kā nekultivētas pļavas un ganības aizņem salīdzinoši nelielas platības. Plašs spektrs ir ūdeņu biotopiem, sākot no avotiem līdz dažāda lieluma un tipa upēm un ezeriem. Gaujas NP teritorijas īpatnība ir smilšakmens un dolomīta atsegumu un alu - Latvijā samērā reti sastopamu biotopu lielais skaits.

1.4.1. Meži

Gaujas NP mežu kopējā platība - 48592 ha. To izvietojums Parkā ir nevienmērīgs. Tie atrodas galvenokārt Gaujas un tās pieteku ielejās un pieguļošajās platībās. Pārējo teritoriju raksturo nelieli meža masīvi, kas mijas ar plašām lauksaimniecības zemēm.

Gaujas NP augošie meži ir samērā daudzveidīgi, te sastopami gandrīz visi Latvijai raksturīgie meža tipi. Lielāko daļu - 87% no meža zemju kopējās platības aizņem sausieņu meži. No tiem izplatītākie meža tipi ir damaksnis, lāns, vēris, gārša. Reljefa īpatnību dēļ Parkā ir maz slapjo mežu un līdz ar to maz arī nosusināto mežu. Piemēram, meži uz slapjām kūdras augsnēm aizņem 6% meža zemju platības, un tie izkaisīti pa visu teritoriju nelielās platībās. Izplatītākie meža tipi ir niedrājs un purvājs. Meži uz slapjām minerālaugsnēm aizņem 3% meža zemju un arī izkaisīti pa visu parka teritoriju. Izplatītākie meža tipi ir slapjais damaksnis un slapjais mētrājs. Meži uz nosusinātām kūdras augsnēm aizņem 2% no meža zemēm. Izplatītākie meža tipi ir šaurlapu kūdrenis. Meži uz nosusinātām slapjām minerālaugsnēm aizņem 2% no meža zemēm. Izplatītākie meža tipi ir šaurlapu ārenis.

Mežu sadalījums pa valdošajām koku sugām ir šāds: 55,5% no tiem aizņem priežu audzes, 17% - egļu audzes, 16% - bērzu audzes. Savukārt Gaujas senielejā, it īpaši Siguldas apkārtnē daudz, lielākoties pieaugušu un vecu, mistrotu platlapju mežu, vietām arī ozolu, liepu un ošu audzes. Siguldas apkārtnē ir vislielākais veco mežu īpatsvars visā Latvijā [37]. Visā ielejā daudz vecu (200-300 gadīgu) ozolu, kas aug atklātās vietās vai salīdzinoši jaunās mežaudzēs, t.i., uz kādreizējām lauksaimniecības zemēm. Gar Gauju visā tās tecējumā aug balto vītoli un kārklu audzes. Raksturīgi, ka Gaujas ielejā katrs meža tips aizņem noteiktu reljefa elementu. Senielejas nogāzes mala apaugusi ar damakšņu un mētrāja tipa mežiem. Lēzenākās nogāzēs sastopami vēri, bet nogāžu lielāko daļu un pakājes, it īpaši Siguldas apkārtnē, aizņem bagātīgas gāršas. Turklāt augu sugu daudzveidības ziņā visbagātākā ir baltalkšņu gārša [38].

Gaujas NP meži ir samērā neviendabīgi no bioloģiskās daudzveidības viedokļa, jo atšķirīga ir to izmantošanas vēsture. Tā kā Parka teritorija jau no senlaikiem ir bijusi blīvi apdzīvota, ir pamats pieņemt, ka pirmatnēju mežu te vairs nav. Izcelšanās ziņā meži ir sekundāri, kas lielākoties dabīgi atjaunojušies pēc mežu ciršanas vai aizaugot lauksaimniecības zemēm. Tai pat laikā ir daudz samērā vecu mežaudžu, kurās pastāvējusi meža vides ilglaicība un saglabājušās dabīgiem mežiem raksturīgas iezīmes. Meža vides nepārtrauktība vislabāk tikusi nodrošināta senielejas gravās un vietām arī upju krastos, tādēļ meža dabiskie biotopi visvairāk sastopami gravu, nogāžu un krastmalu mežos. Gaujas NP daudz arī salīdzinoši vecu priežu audžu, tai skaitā tādas, kurās savulaik veikta atsveķošana. Priedēm radušās brūces līdzīgi kā pēc mežu ugunsgrēkiem. Ir pamats pieņemt, ka koksnes sasveķošanās brūcēs varētu veicināt koku rezistences spējas, un līdz ar to atsveķotās audzes saglabājamās kā meža dabiskie biotopi. Sakarā ar to, ka mežos maksimāli tiek ierobežoti ugunsgrēki, priežu meži nav bijuši pakļauti šim dabiskajam traucējumam. Rezultātā tajos ieviešas egles, un priežu mežus daudzviet pakāpeniski nomaina egļu meži, tādējādi samazinās ar priežu mežiem saistītās bioloģiskās daudzveidības vērtības.

Dažāda veida izmaiņas mežos līdz šim galvenokārt tiek dokumentētas, veicot mežu inventarizāciju. Pirmās mežu inventarizācijas attiecībā uz tagadējo Gaujas NP teritoriju veiktas Straupes novadā 1839.gadā. Pagājušā gadsimta 80.gados uzsākta nepārtrauktā mežu ierīcība. Pēdējā ierīcība Parka lielākajā daļā veikta 1987.gadā, Vaidavas mežniecībā - 1995.gadā, bet 2003.gadā inventarizācija veikta apmēram 2000 ha platībā.

Lai gan dati par Parka teritorijas mežainuma izmaiņām nav apkopotīti, ir pamats uzskatīt, ka tas palielinājies gan pirms Gaujas NP izveidošanas, gan tā pastāvēšanas laikā, galvenokārt uz lauksaimniecības zemju aizaugšanas rēķina.

Sakarā ar to, ka kopš Parka dibināšanas mežu ciršanas vecums bija palielināts vidēji par 20 gadiem un netika veiktas kailcirtes, Parkā ir liels pieaugušo un veco audžu īpatsvars. Tai pat laikā lielākajā daļā šo mežu veikto kopšanas un sanitāro ciršu dēļ ir samērā maz dabiskiem mežiem raksturīgo elementu: liela izmēra dobumainu koku, sauso koku, stubeņu un kritalu. Arī pirmie meža dabisko biotopu inventarizācijas rezultāti liecina, ka, lai gan šo biotopu īpatsvars Gaujas NP mežos ir salīdzinoši liels, vairumā gadījumu tos ietekmējusi mežsaimnieciskā darbība, tai skaitā agrāk veiktā mežu nosusināšana. Saimnieciskā darbība vismazāk skārusi tos mežus, kas aug gravās un uz senielejas nogāzēm. Savukārt privātajos mežos līdz ar īpašuma tiesību atjaunošanu mežizstrādes intensitāte pēdējos gados jūtami pieaugusi.

Atsevišķās vietās bebru darbības rezultātā meži tiek applūdināti, tomēr izteiktā reljefa dēļ šādas platības ir relatīvi nelielas. Lielāku ietekmi uz mežiem, it īpaši egļu jaunaudzēm ir atstājusi aļņu darbība - koku mizas grauzumi. Šādi bojājumi izdarīti galvenokārt pirms 15-20 gadiem, kad aļņu populācijai bija vērojams skaita maksimums. Tagad bojātajās audzēs ieviešas astoņzobu mizgrauzis, kā arī tās cieš vējgāzēs. Minētajiem procesiem varētu būt pozitīva ietekme uz bioloģiskās daudzveidības atjaunošanos saimnieciskajos mežos.

Bioloģiskā ziņā vērtīgāko mežu apzināšana uzsākta 1998.gadā līdz ar meža dabisko biotopu, kā arī ar floras un faunas inventarizāciju. Gaujas NP mežos 6 parauglaukumos tiek veikts meža ekosistēmu, bet 9 parauglaukumos - meža veselības monitorings [39]. Savukārt monitoringa tipa novērojumi attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības izmaiņām mežos līdz šim nav veikti.

Mežu veģetāciju ietekmē ogotāju un sēņotāju, Gaujas krastos - arī tūristu un makšķernieku radītā antropogēnā slodze, bet arī tā nav pētīta.

1.4.2. Purvi

Purvi (kopskaitā 91) aizņem 5370 ha jeb 6% Parka teritorijas [40]. 4/5 no tiem ir sūnu purvi, 1/5 zāļu purvi un pavisam nedaudz - pārejas purvi [19]. Lielākā daļa purvu ir salīdzinoši nelieli: 34 purvi ir ar platību līdz 10 ha, 37 ar platību 11-50 ha un 20, kas lielāki par 50 ha [19, 31].

Purvi izvietoti visā Parka teritorijā un visās līdzšinējās funkcionālajās zonās, tomēr lielais vairums to koncentrējas Parka ZR daļā. Šajā reģionā divi lieli purvu masīvi cieši piekļaujas Parka robežai un ir kā turpinājums tā teritorijā iekļautajiem purviem.

Gaujas un tās pieteku ielejās, arī to nogāzēs ir nelieli avotu purvi, t.i., ap avotiem izveidojusies purvu veģetācija ar savdabīgām augu asociācijām, bet par to izplatību un skaitu pētījumi tikai uzsākti.

Sudas purva centrālajai daļai noteikts dabas rezervāta režīms, bet septiņiem purviem, tai skaitā Sudas purva D un Z daļā, noteikts dabas lieguma režīms.

Bioloģiskās daudzveidības pētījumi uzsākti īpaši aizsargājamajos purvos. Līdz šim vairāk vai mazāk pilnīgi ir apzināta Sudas purva augu valsts un ornitofauna. Tas ir lielākais un dabas vērtībām bagātākais purvs Gaujas NP teritorijā. Tā platība 2575 ha, vidējais dziļums 3,9 m (Kūdras fonds 1980.gads), lielākais dziļums 13 m [31]. Tas ir augstais purvs, dažviet arī pārejas (188 ha) vai zemais (48 ha), un ar vairākām minerālaugsnes salām ar veciem jauktajiem mežiem. Purvā pārsvarā aug retas priedes un sīkrūmi, purvu apņem galvenokārt vidēja vecuma skujkoku meži, bet nelielā platībā arī slapjie platlapju meži. Purvā aug tādi reti un aizsargājami augi kā mellenāju kārkls, palu staipeknītis, pundurbērzs. Sudas purvam raksturīgs spēcīgi attīstīts hidroloģiskais tīkls. Purva centrālajā daļā vairāki izteikti ciņu-lāmu, ciņu-akaču un ezeriņu kompleksu rajoni. Purva malās ir vairāki ezeri (lielākais - Ratnieku - 58,2 ha). No purva iztek Sudas upe, kas tā teritorijā veido labi izteiktu ieleju. Purva dienvidu daļā izplūst sērūdens avoti, ir arī karsta kriteres [42]. Purvā un apkārtnē mežos ligzdo tādas retas putnu sugas kā melnais stārķis, dzērve (viens no lielākajiem ligzdošanas blīvumiem Latvijā), dzeltenais tārtiņš, rubenis, trīspirkstu dzenis. Sudas purvs ir nozīmīga vieta caurceļojošām zosīm (sējas zoss, baltpieres zoss - tūkstoši īpatņu vienlaikus) [3]. Šis purvs ir vienīgā vieta Gaujas NP, kur vairāk vai mazāk regulāri uzturas vilki, ir ziņas par to vairošanās midzeņa atrašanu vienā no purva salām. Purvs un apkārtnē meži ir iecienīta aļņu uzturēšanās vieta. Sudas upītē un purva ārmalā esošajos grāvjos mīt bebrī.

Lielāko daļu purvu ir ietekmējusi saimnieciskā darbība. Visizplatītākā ir meliorācijas grāvju ierīkošana vai nu pašos purvos, vai ap tiem. Nosusināšanas rezultātā izmainās purvu veģetācija, kas galvenokārt izpaužas kā purvu aizaugšana ar kokiem. Ir novērojumi, ka Ungura purva no kūdras ieguves neskartajā daļā novadgrāvju darbības rezultātā noris pastiprināta koku (priežu) augsšana. Novērota arī neliela (apm. 0,3 ha) purva pilnīga apmežošanās pēc novadgrāvja izrakšanas vēl pirms nacionālā parka nodibināšanas. No aizsargājamiem purviem meliorācijas visjutamāk ietekmējusi Marijkalna purvu. Sudas purvā novadgrāvju negatīvo ietekmi, iespējams, pilnībā ir neitralizējusi bebru darbība. Savukārt slapjās, purvainās pļavas pie Pūricu ezera, kur ir vienīgā zināmā Lēzeļa lipares *Liparis loeselii* augtene Gaujas NP, apdraud bebru izraisītā ūdens līmeņa paaugstināšanās [43]. Atklāto purvu platību pakāpenisku aizaugšanu ar kokiem, iespējams, veicinājusi vispārējā vides eitroficēšanās gaisa piesārņojuma rezultātā, kā arī atsevišķos gadījumos zāles pļaušanas vai/un lopu ganīšanas pārtraukšana zāļu purvos. Viens no zemā tipa purviem, ko degradējusi nosusināšana un kūdras ieguve, tāpat arī zāles pļaušanas pārtraukšana, ir slapjās

plavas Kazu gravā.

Dažos purvos veikta kūdras saimnieciskā ieguve. Ungura purvā tā turpinās jau kopš 1968.gada. Kūdras ieguve tur pašlaik notiek 518 ha lielā platībā [44]. Netālu no Ungura purva atrodas Vārnēnu purvs, kura saimnieciskā izstrāde apmēram 49 ha platībā pēc vietējā mežsarga ziņām veikta 60. gados, bet vēlāk nav turpināta. Nelielā apjomā kūdras ieguve senāk veikta arī Sudas purva Z daļā un Kazu gravā.

Ungura purvā tā izstrādātās daļas ZA stūrī nelielā platībā tiek audzētas Amerikas lielogu dzērvenes.

Daļa purvu, to skaitā Sudas purvs, cieš no nobradāšanas, jo tajos vairāk vai mazāk intensīvi notiek savvaļas ogu (melleņu, lāceņu, brūkleņu un dzērveņu) lasīšana, kā arī makšķerēšana purvu ezeros. Atsevišķās vietās ir novērojama augu sekas izzušana un augsnes erozija.

Precīzu datu par saimniecisko pasākumu, to skaitā rekreatīvo aktivitāšu ietekmi uz purvu augu un dzīvnieku valsti un bioloģiskās daudzveidības izmaiņām trūkst, jo speciāli pētījumi par to nav veikti.

1.4.3. Virszemes ūdeņi

Gaujas NP teritorija ir bagāta ar dažādiem ūdeņu biotopiem (skat. 1.2.4.), bet to apzināšana no bioloģisko vērtību viedokļa bijusi salīdzinoši fragmentāra. Līdzšinējie pētījumi bijuši vērsti uz ūdeņu, galvenokārt Gaujas un tās lielāko pieteku, kā arī lielāko ezeru, izvērtēšanu no ūdeņu bioloģiskās kvalitātes viedokļa (skat. arī 1.7.4.). Vairāk vai mazāk pilnīgi apzinātas tikai atsevišķas taksonomiskās grupas, piemēram ūdens vaskulārie augi, zoobentoss un zivis.

Visas Gaujas NP upes pēc savas kvalitātes atbilst lašupju statusam [45]. Tā kā Gauja visā garumā tikpat kā nav regulēta, tā līdz ar savām pietekām ir viena no nedaudzajām upēm visā Baltijas jūras reģionā, kurā saglabājušās dabiskās nēģu un lašu nārsta vietas. Zināma ietekme uz Gaujā sastopamo augu un dzīvnieku sugu sastāvu ir arī tam, ka tajā ir zemāka ūdens temperatūra nekā pārējās lielākajās Latvijas upēs (skat. 1.2.4.). Gaujā līdz šim konstatētas 345 zoobentosa organismu sugas vai taksoni [54]. No IUCN apdraudēto sugu sarakstā iekļautajām sugām Gaujas NP teritorijā atrastas 2 gliemju sugas *Pseudanodonta complanata* un *Unio crassus*. Pēdējā ir iekļauta arī ES biotopu direktīvā 92/43/EEC. Šajā pat direktīvā ir iekļauta arī spāre *Ophiogomphus serpentinus*, kas konstatēta Gaujā pie Siguldas. Peldvabole *Brychius elevatus* ir Latvijā ļoti reta suga, tā atrasta Gaujā lejpus Siguldas strautu un avotu tuvumā.

Dažas no Parka upēm bioloģisko vērtību ziņā uzskatāmas kā Latvijas mēroga etalonupes ar tīriem vai maz piesārņotiem ūdeņiem raksturīgu sugu kompleksu un lielu bioloģisko daudzveidību, kā arī ar Latvijā vai starptautiski aizsargājamām sugām. Piemēram, Amata uzskatāma kā liela ritrāla tipa etalonupe, bet Rakšupe, Vellupe un Dzērdupe - kā mazās etalonupes [46].

Gauja, kā arī tās attekas un pietekas ir daudz, tajā skaitā retu ūdensputnu dzīvesvieta. Piemēram, Gaujas NP ir viens no nozīmīgākajiem ūdensstrazdu ziemošanas rajoniem Latvijā (šeit ziemu pavada vidēji 50-60 ūdensstrazdu), jo pat bargās ziemās mazajās upēs saglabājas neaizsalstoši posmi, un līdz ar to tās ir piemērotas šo putnu barošanās vietas [47]. Bez tam Gaujas NP ūdenstece raksturojas ar vienu no lielākajiem ūdru blīvumiem Latvijā.

Vairākas Gaujas baseina upes bija un dažas vēl arvien ir mājvieta ziemeļu upespērlēnēm *Margaritifera margaritifera* [48,49,88]. No Parka teritorijā esošajām upēm kādreiz pērlēnīmes bijušas sastopamas Amatā un Strīķupē. Līdz mūsdienām tās saglabājušās tikai Pērlupē (galvenokārt ārpus Parka teritorijas), tomēr tur esošā pērlēmeņu populācija ir viena no lielākajām Latvijā (vairāki simti īpatņu). Populācija noveco (gliemeņu vidējais vecums ir ~ 40 gadi), t.i. neatjaunojas, un sarūk. Upes pērlēmeņi ir iekļauta Latvijas Sarkanajā grāmatā un ES Biotopu Direktīvā 92/43/EEC. Lai aizsargātu un saglabātu reto un izzūdošo pērlēmeņu populāciju, Pērlupi visā tās garumā ar atbilstošu aizsargjoslu krastos vajadzētu iekļaut Parka teritorijas īpašā aizsardzības zonā. Pērlēmeņi ir jutīga pret piesārņojumu. Tās dzīvei optimālā ūdens temperatūra ir +12°C līdz +14°C, tādēļ upes krastiem jābūt noēnotiem (koku un krūmu izciršana krastos sekmē ūdens sasilšanu). Ūdenī jābūt augstam skābekļa saturam, bet minimālam kalcija un organisko vielu daudzumam. Lai pērlēmeņiem vairotos, nepieciešama dažu lašveidīgo sugu zivju, galvenokārt strauta foreļu *Salmo trutta fario* un alatu *Thymallus thymallus*, kā arī lašu *Salmo salar* un taimiņu *Salmo trutta* klātbūtne, jo pērlēmeņu kāpuri glohīdiji attīstās šo zivju žaunās. Savukārt, lai izdzīvotu pērlēņu mazuli, tiem nepieciešams ūdens, kas atbilst oligosaprobītātes līmenim, t.i. upes,

kur neveidojas un neuzkrājas dūņu nosēdumi uz smilšainās grunts. Kā liecina pētījumi [89], arī Gaujas NP mazajās upēs saprobitātes līmenis un slāpekļa daudzums ir paaugstināti, kas acīmredzot ir galvenais iemesls tam, ka upespērlenes neveidojas.

Dažos avotstrautos konstatētas retas dzīvnieku sugas - arktiskā perioda relikti, piemēram, avotkniši *Prosimulium luganicum*, *Eusimulium cryophilum* un *E. bicornis*. Pēdējā suga konstatēta tikai Gaujas NP [50]. Savukārt avotu izteku apvidū bieži vien izveidojušies nelieli zemie purvi vai slapjas pļavas ar savdabīgām augu asociācijām.

Gaujas senielejā un palienē ir daudz vecupju ezeru, kas ir vienas no hidrobioloģiski interesantākajām vecupēm Latvijā. Atbilstoši ūdens dziļumam tajos, kā arī to noēnotības pakāpei, tur izveidojušās savdabīgas augu un dzīvnieku sabiedrības. Sugu skaita ziņā vecupēs ir visbagātākās ūdensaugu sabiedrības [51]. Vecupju bioloģiskās daudzveidības vērtību pilnīga apzināšana uzsākta tikai 1999.gadā. Pirmie rezultāti liecina, ka etaloni uzskatāmi vecupes pie Kvēpenēm un Ramātu klinčim [46], bet vissavdabīgākās un dabas aizsardzības ziņā vērtīgākās ir Lejasbenču, kā arī Nurmīžu un Tītmaņu vecupes [90].

Savukārt starp glaciālās izcelsmes ezeriem bioloģiskās daudzveidības ziņā nozīmīgākie ir Drišķins, Plaužu, Ungura, Raiskuma un Auciena ezeri. Tie pārstāv Eiropā izzūdošu un aizsargājamu biotopu tipu - lobēliju-ezereņu ūdensaugu kompleksu [52, 90, 91] (skat. arī 1.7.4.). Sāls ezers ir vienīgais pāraugošais (aizaugošais) ezers ar lielu sugu daudzveidību un pāraugošiem ezeriem raksturīgiem sugu kompleksiem (analogi Islīenā ezeram Teiču valsts rezervātā). Savukārt Sudas purva ezeri var kalpot kā etaloni ar purvu ezeriem raksturīgu sugu kompleksu [46].

Uz Gaujas pietekām savulaik uzbūvēti daudzi dzirnavu dambji (skat. 1.5.3.) un divi mazo HES aizsprosti („Kalna ūdensdzirnavās” uz Lenčupes ir arī HES turbīna) (6.pielikuma 1.karte). No vienas puses - līdz ar tiem izveidotās ūdenskrātuves ir dzīvesvieta daļai ūdensorganismu, bet - no otras puses - aizsprosti ir šķērslis migrējošajām zivju sugām, it īpaši lašveidīgajām sugām.

1.4.4. Klinšu atsegumi un alas

Smilšakmens un dolomīta atsegumi, kā arī alas ir dzīvesvieta daudzām tikai šiem biotopiem raksturīgām sēņu, ķērpju, sūnu, paparžu un dzīvnieku sugām. Vairums no tām ir kalnu apgabaliem raksturīgas sugas [56, 57]. Tā kā pamatiežu atsegumi Gaujas ielejā ir cilvēku darbības mazskarti, uz tiem saglabājušās un aug daudzas retas (kriptogamu) sugas. Piemēram, tikai uz Gaujas NP smilšakmeņu atsegumiem aug vairāk nekā 10 sūnu sugu [41] un 4 ķērpju sugas [58, 59]. Starp pēdējām ir arī leduslaikmeta relikti *Solonaria saccata* - tipiska arktalpīna suga. Kaut arī MK noteikumi nepieļauj iežu atsegumu bojāšanu, izplatīta parādība ir dažādu uzrakstu ieskrāpēšana, tā bieži vien bojājot vai iznīcinot uz atsegumiem augošos augus.

Gaujas NP teritorijā esošajās alās konstatēts vairāk nekā 70 dzīvnieku sugu, galvenokārt kukaiņi, zirnekļi, gliemji, kā arī abinieki un zīdītāji. Starp tām ir arī zirnekļa suga *Nesticus cellulanus*, kas atrasta pirmo reizi Latvijā [60]. Tā kā Gaujas NP teritorijā koncentrējas 2/3 Latvijas alu, Gaujas senieleja ir viena no nozīmīgākajām sikspārņu ziemošanas vietām Latvijā. Starp citu, no 15 Latvijā konstatētajām sikspārņu sugām 8 ziemo Latvijā, tai skaitā Gaujas NP. Te atrodas Latvijā nozīmīgākā ziemošanas vieta dīķu nakts sikspārnim, bet no 5 Latvijā zināmajām platausainā sikspārņa ziemošanas vietām 3 ir Gaujas NP. Īpaši nozīmīga kā ziemošanas vieta ir Līgatnes apkārtnē, kur konstatētas vairāk nekā 200 smilšakmens iežos mākslīgi veidotas katakombveidīgas alas [61].

Raksturīgākie alu augi ir sūnas, ķērpji un zilaļģes. Divās Gaujas NP alās atrasta arī Latvijai jauna sēņu suga šaubīgais zemespūpēdis - *Melanogaster ambiguns*. Trijās alās konstatēta sārtā bezlape *Lathraea squamaria*, kura ir vienīgais alās atrastais segsēkļu pārstāvis [62]. Sakarā ar alu intensīvo izpēti un pat atrakšanu, kā arī sekojošo tūristu pieplūdumu pēdējos gados būtiski pieaugusi to apmeklētība, kas lielākoties atstāj nelabvēlīgu ietekmi uz alu faunu un floru. Piemēram, ir dati par ziemojošo sikspārņu skaita samazināšanos pēc tam, kad tās sākuši apmeklēt cilvēki [61]. Atsevišķos gadījumos alu atrakšana, iespējams, sekmējusi jaunu dzīvesvietu izveidošanos atbilstošajām augu un dzīvnieku sugām.

1.4.5. Lauksaimnieciskās ekosistēmas

Līdz ar lauksaimniecības attīstību Gaujas NP teritorijā mežus daudzviet aizvietoja tādi cilvēku veidoti vai ietekmēti biotopi kā pļavas, ganības un tīrumi. Pie tam, spriežot pēc agrāko laiku

ilustratīvajiem materiāliem, pagājušā gadsimta pirmajā pusē un iepriekšējos gadsimtos Gaujas senleja un apkārtējā teritorija bijusi daudz atklātāka, t.i., ar lielāku lauksaimniecības zemju īpatsvaru nekā pašreiz. Ar lauksaimnieciskajām ekosistēmām saistītas galvenokārt sugas, kas piemērojušās dzīvei atklātos biotopos. Raksturīgākās dzīvnieku sugas, piemēram, ir pelēkais zaķis, baltais stārķis un grieze. Tai pat laikā šīs sugas ir jutīgas pret cilvēku saimnieciskās darbības formām un intensitāti. Kādas darbības intensificēšana, modificēšana vai pārtraukšana var novest pie to izzušanas. Sugu daudzveidības ziņā bagātākās agrocenozes ir dabiskās jeb nekultivētās pļavas un ganības. Tās saglabājušās galvenokārt Gaujas un tās lielāko pieteku ielejās (7.pielikums).

Gaujas ielejai īpaši raksturīgas ir platības ziņā nelielās stepju pļavas, kas izveidojušās uz sausajām terasēm, kur vieglās augsnes uz karbonātiskiem iežiem aug sugu komplekss, ko veido pūkainā pļavauzīte *Helictotrichon pubescens*, kailā pļavauzīte *H. pratense*, lielziedu vīgrieze *Filipendula vulgaris*, kalnu āboliņš *Trifolium montanum*, spradzenes *Fragaria viridis*, lielā dzelzene *Centaurea scabiosa*, krustlapu drudzene *Gentiana cruciata*. Gaujas un tās pieteku (Amatas, Līčupes) terašu nogāzēs nereti izplūst avotu ūdeņi ar karbonātiskiem savienojumiem, veidojot floristiski interesantas avoksnainas pļavas upju stāvajos krastos un pakalnu nogāzēs. Specifiski augšanas apstākļi nosaka daudzveidīgu un bagātu sugu sastāvu - ar Hosta grīslī *Carex hostiana*, Hartmaņa grīslī *C.hartmanii*, zvīnaugļu grīslī *C. lepidocarpa*, zilgano seslēriju *Sesleria caerulea*, purva dzeguzeni *Epipactis palustris*, bezdelīgaciņu *Primula farinosa* u.c. Interesantas ir slāņainās Gaujas palienes, kas veidojušās smilšu nogulumu rezultātā, tiem ikgadēji aprokot velēnu horizontu. Šajās nelielajās palienēs galvenokārt pārstāvētas palienes terases paaugstinājumu un pazeminājumu cenozes. Dominējošās sugas ir kailā pļavauzīte *Helictotrichon pratense*, sarkanā auzene *Festuca rubra*, bet pazeminājumos - pļavas lapsaste *Alopecurus pratensis*. Neattīstītās palienēs vai šaurās joslās pie upes liela nozīme ir parastajam miežubrālim *Phalaris arundinacea*. [63, 92].

Arī tīrumi ir mājvieta un barošanās vieta daudzām augu un dzīvnieku sugām. Tajos sastopamas sugas, kuras pielāgojušās cilvēka veidotajai un uzturētajai videi, kur augu sabiedrībās dominē tikai viena kultūrauga suga. Tīrumos veidojas noteiktiem augsnes un klimatiskajiem apstākļiem piemērojušās nezāļu sabiedrības. Ar tām savukārt ir saistīts noteiktu kukaiņu sugu komplekss, tai skaitā apputeksnētāji un kultūraugu kaitēkļu dabīgie ienaidnieki. Mūsdienu intensīvās lauksaimniecības metodes iznīcina tās sugas un sabiedrības, kas gadsimtu gaitā piemērojušās izdzīvošanai tradicionālās saimniekošanas apstākļos. Tagad reti kur vairs var ieraudzīt tādas Latvijas kādreizējai lauku ainavai tipiskas sugas kā rudzupuķes un savvaļas magones.

Sugu daudzveidība gan tīrumos, gan pļavās un ganībās ir tieši atkarīga arī no regulāras cilvēka darbības. Līdzīgi kā citur, arī Gaujas NP lauksaimniecības zemju izmantošanas raksturs laika gaitā ir izmainījies un joprojām mainās. Galvenā tendence ir, no vienas puses, lauksaimniecības zemju pamešana un sekojoša aizaugšana ar krūmiem un mežu, bet, no otras puses, lauksaimniecisko tehnoloģiju intensificēšanās. Abu procesu rezultātā samazinās bioloģiskās daudzveidības ziņā vērtīgāko teritoriju platība. Īpaši aktuāla ir pļavu dažādas pakāpes aizaugšana ar kokiem, jo vairumā gadījumu ir pārtraukta to pļaušana vai lopu ganīšana. Siena un zaļbarības ieguvei galvenokārt tiek izmantoti kultivētie zālāji. Tādēļ pļavas ir viens no visapdraudētākajiem biotopiem Gaujas NP. Atsevišķos gadījumos, kā jau tas iepriekš tika norādīts, slapjās pļavas apdraud bebru izraisītā ūdens līmeņa paaugstināšanās.

Sudas purva tuvumā pļavas un citas lauksaimniecības kultūras kalpo gan kā rubeņu, dzērviņu riesta vietas, gan it īpaši kā šo sugu un zosu barošanās vietas. No vienas puses, sakarā ar lauksaimnieciskās darbības pārtraukšanu samazinās putniem piemērotas teritorijas, bet, no otras puses, barošanās laikā dzērves un zosis nodara kaitējumu lauksaimniecības kultūrām [93].

No bioloģiskās daudzveidības viedokļa ļoti nozīmīgi ir uz laukiem atsevišķi vai izklaidus augoši veci, to skaitā arī jau nokaltuši lapu koki, ko regulāri apspīd saule. Tie, it īpaši ozoli, ir vienīgā dzīvesvieta gaismu mīlošajām piepju, ķērpju un kukaiņu sugām. Piemēram, Gaujas NP uzskatāms par starptautiskas nozīmes vietu lapkoku praulgrauža *Osmoderma eremita* saglabāšanai, jo šeit atrastas vairākas dzīvotspējīgas šīs īpaši aizsargājamās sugas populācijas [94].

Neatņemama bioloģiskās daudzveidības forma ir kultūraugu un mājdzīvnieku šķirnes, arī senās, bieži vien tikai dotajā apvidū sastopamās šķirnes, kuras līdz ar lauksaimniecības intensifikāciju parasti tiek aizvietotas ar jaunām. Tā kā to apzināšanai un saglabāšanai Gaujas NP teritorijā līdz šim pievērsta nepietiekoša uzmanība, nepieciešami gan pētījumi, gan praktiski pasākumi seno

šķirņu saglabāšanai. Piemēram, vajadzētu atjaunot kādreizējos muižu dārzus ar senajām kultūraugu šķirņu kolekcijām, līdzīgi kā tas tiek darīts Lahemā nacionālajā parkā Igaunijā. Šādi dārzi un seno mājdzīvnieku šķirņu kolekcijas kalpotu arī kā tūrisma objekti.

Vairākas zemnieku saimniecības pievērsušās bioloģiskās saimniekošanas metodēm, kas daudz lielākā mērā nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos lauksaimniecības zemēs. Vēlams, lai lielākā daļa vai pat visas zemnieku saimniecības Parkā pievērstos videi draudzīgām saimniekošanas metodēm.

1.4.6. Apdzīvoto vietu ekosistēmas

Ikvienā apdzīvotā vietā ir teritorijas, kurās iznīcināts dabīgais augājs un veikta apbūve, bet kurās ieviešas arī dažādas savvaļas augu un dzīvnieku sugas [64]. Cilvēka veidotas ekosistēmas ir parki, skvēri, kapsētas un citi apstādījumi, kuros bieži vien liela vieta ierādīta ievestajiem svešzemju augiem. Stādījumi pilsētā kalpo par patvērumu daudzām vietējām dzīvnieku un augu sugām. Pilsētu zaļās zonas ir īpaši nozīmīgas iedzīvotāju atpūtai.

Pilsētās un ciematos īpaši bagāta ir ievazāto svešzemju sugu - īpaši augu sugu - daudzveidība. Visvairāk tās koncentrējas ceļu un ielu malās, uz dzelzceļa, izgāztuvēs, nezālienēs un būvlaukumos. Lielākā daļa sugu tur saglabājas neilgi, bet vairākas augu sugas mūsu gadsimtā ir izplatījušās plašāk arī ārpus apdzīvotām vietām un kļuvušas par plaši izplatītām un grūti apkarojamām nezālēm.

Savdabīgas dabas vērtības ir saistītas ar vecajiem lauku parkiem un dendroloģiskajiem stādījumiem, to skaitā alejām un dzīvžogiem, kā arī atsevišķi augošiem veciem kokiem. Tie ir ne tikai neatņemama kultūrvēsturiskās ainavas sastāvdaļa, bet tās ir arī nozīmīgas daudzu augu un dzīvnieku sugu dzīvesvietas. Alejas kā lineārie ainavas elementi ir svarīgi pārvietošanās koridori daudzām dzīvnieku sugām, piemēram, sikspārņiem. Parki tika veidoti pie bijušo muižu centriem un sevī apvieno gan arhitektūras un vēstures, gan dabas vērtības. Tajos stādītas gan vietējās, gan eksotiskās svešzemju kokaugu sugas. Lauku parkos ir daudz ļoti vecu, dobumainu vietējo sugu koku. Bieži vien plašā apkārtnē tie ir vienīgais patvērumš šādus kokus apdzīvojošām sugām (pūcēm, sikspārņiem, piepēm), kuras parasti saistītas ar vecajiem mežiem. Parkiem raksturīgas arī interesantas un dekoratīvas senu kultūraugu un nejauši ievestu svešzemju lakstaugu sugas. Vecie lauku parki lielākoties netiek kopti vai, ja tiek, tad bez bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas prasību ievērošanas [64, 94].

1.4.7. Flora un veģetācija

Gaujas NP teritorijā veģetāciju veido dažāda tipa meži, purvi un pļavas, kultivētie zālāji un tīrumi, kā arī ūdensaugu sabiedrības. Raksturīga iezīme ir fitocenožu daudzveidība un izteikts mozaikveida izvietojums, kā arī antropogēnās darbības ietekmēta veģetācijas attīstības vēsture. Veicot Gaujas NP veģetācijas kartēšanu, izmantojot satelītattēlu digitālo klasifikāciju, izdalīta 31 virsmas klājuma klase [95]. Īpaši liela biotopu daudzveidība izveidojusies Gaujas senielejā, kur izdalīti 37 biotopu tipi [38]. Tas rada arī augstu sugu piesātinātību. Liela loma sugu daudzveidības nodrošināšanā ir tieši specifiskajiem biotopiem: vecupēm, smilšakmens atsegumiem un avoksnainām nogāzēm.

Raksturīga Gaujas NP iezīme ir augu valsts daudzveidība (8.pielikuma 1. - 5.tabula). Floristiski vispilnīgāk apzinātā grupa ir vaskulārie augi. Līdz šim Gaujas NP teritorijā atrastas 876 vaskulāro augu sugas [4], t.i., aptuveni 90% no to sugu skaita, kas konstatētas visā Ziemeļvidzemes ģeobotāniskajā rajonā. Apzinātas 67 reto un apdraudēto vaskulāro augu sugu vairāk nekā 264 atradnes [43].

Samērā bieži Gaujas un tās pieteku ielejās sastopama daudzgadīgā mēnesene *Lunaria rediviva*. Meldru kosai *Equisetum scirpoides* Braslas ieleja ir vienīgā augšanas vieta Latvijā.

Pēdējos gados konstatētas arī nozīmīgas jaunas atradnes: Brauna cietparadei *Polystichum braunii*, mūru sīkparadei *Asplenium ruta-muraria* un purvāja vienlapei *Malaxis monophyllos*.

Diemžēl pēdējo desmit gadu laikā iespējams izzudušas tādas retas sugas kā birtalu diždadzis *Arctium nemorosum*, tumšzilā drudzene *Gentiana pneumonanthe*, pamīšziedu daudzlape *Myriophyllum alterniflorum*. Nepieciešama atkārtota īpaši aizsargājamo sugu inventarizācija.

Gaujas ielejas palieņu pļavās un krūmajos sastopama citur Latvijā reta suga kailā dobspārne *Cenolophium denudatum*, tāpat arī melnodzene *Cucubalus baccifer* un Tatārijas plaukšķene *Silene*

tatarica. Raksturīgi, ka vairums reto un apdraudēto vaskulāro augu sugu atradņu konstatēts Gaujas un tās pieteku ielejās. Šajā ziņā īpaši izceļas Kazu grava. Tajā un tās tiešā tuvumā salīdzinoši lielā koncentrācijā atrastas 17 Latvijas Sarkanajā grāmatā iekļautas augu sugas. Ļoti vērtīgi reto un īpaši aizsargājamo biotopu un sugu ziņā ir Ungura, Plaužu un Driškina ezeri. Sākotnēji floristiski interesanti bijuši arī Niniera un Raiskuma ezeri, tikai šobrīd Niniera ezerā vairs nav nevienas aizsargājamās sugas,. Vislielākie draudi ezeriem ir neattīrītu notekūdeņu ieplūde, intensīva rekreācija un ūdenslīmeņa svārstības [91].

Parkā atrastas arī piecas no ES Biotopu Direktīvā 92/43/EEC iekļautajām sugām: dzeltenā dzegužkurpīte *Cypripedium calceolus*, Lēzeļa lipare *Liparis loeselii*, spilvainais ancītis *Agrimonia pilosa* un meža silpurene *Pulsatilla patens*, kā arī sūna spīdīgā āķīte *Hamatocaulis vernicosus*.

Gaujas NP sūnu floras saraksts sastādīts, apkopojot līdzšinējo publikāciju un nepublicēto pētījumu datus [96]. Parkā apzinātas 23 īpaši aizsargājamās sūnu sugas. No tām kā ļoti reta jāmin alu spulgsūna *Schistostega pennata*, kura pēdējos gados nav konstatēta. Visbagātākais biotops sūnu sugu ziņā ir smilšakmens atsegumi, taču tas ir arī visvairāk apdraudētais - gan nomīdīšana, gan uzraksts ieskrāpēšana un meklēšana, gan ugunsgrābu kurināšana atsegumu tuvumā un alās iznīcina tur esošās sūnas. Driškina, Ungura un Niniera ezeros zināmās retās sūnas apdraudētas ezeru eitrofikācijas dēļ, ko veicina lielā atpūtnieku radītā slodze. Rezervāta un dabas lieguma zonu mežos, īpaši gravās, uzkrājas daudz kritalu, uz kurām attīstās bagātīgs sūnu stāvs, sevišķi daudz aknu sūnu, kas liecina par to, ka dotais biotops ir maz ietekmēts. Savdabīgs retu sugu sakopojums izveidojies avoksnajos, kuri kā biotops Gaujas NP sastopami bieži, pateicoties Gaujas senielejas reljefam. Šeit konstatētas tādas aizsargājamās sūnu sugas kā tūbainā bārkstlape *Trichocolea tomentella*, spīdīgā āķīte *Hamatocaulis vernicosus* un gludā zaļastīte *Myrella julacea*.

Gaujas NP sastopama savdabīga ķērpju flora: no 166 Parkā konstatētajām sugām 27 ir retas un ir aizsargājamas. Tiek uzskatīts, ka Gaujas NP teritorijā ir labvēlīgi apstākļi ķērpju augšanai, jo daudzas retas sugas, kas konstatētas pirms 100 gadiem, ir saglabājušās līdz mūsu dienām. Gaujas NP teritorijā sastopamas 15 no 32 Latvijas Sarkanajā grāmatā iekļautajām ķērpju sugām. Pie tam 3 no tām atrastas tikai Gaujas NP [58,59,66,97].

Līdzšinējie pētījumi par cepurīšu sēnēm liecina, ka Parka teritorijā sastopamas vismaz 551 šo sēņu suga, kas ir vairāk nekā puse no visām Latvijas sugām. No 38 aizsargājamo sēņu sugām Gaujas NP teritorijā konstatētas 17 [67,98]. Kā retas Latvijā un Gaujas NP atzīmētas 170 sugas. Tā kā cepurīšu sēņu auglķermeņi parādās periodiski un bieži vien uz īsu laiku, tad dažu dienu laikā sugu sastāvs attiecīgā teritorijā var jūtami mainīties. Gaujas NP būtu nepieciešama sistemātiska izpēte ik pēc divām nedēļām vairākus gadus pēc kārtas atsevišķos parauglaukumos, lai iegūtu pilnīgākas ziņas par cepurīšu sēņu sugu daudzveidību. Veikta arī meža piepju floras izpēte [99]. Tās gaitā konstatētas 79 piepju sugas, no kurām 16 atzīstamas kā reti un ļoti reti sastopamas. Parkā zināmas 6 īpaši aizsargājamās piepju sugas. Arī piepju izpēte uzskatāma tikai par uzsāktu un vēlams turpināt pētījumus pilnīgāku datu iegūšanai. Patreizējais sugu skaits ir vairāk nekā puse no Latvijā sastopamajām piepēm. Vairums sugu aug egļu vai mistrotos egļu - lapu koku mežos. Kā piepēm sevišķi piemērots substrāts atzīmētas apses. Sugu daudzveidība lielā mērā saistīta ar saimnieciski neizmantojamiem mežiem rezervātos, piemēram Roču, un gravu mežos Amatas ielejā. Ārpus mežiem ļoti nozīmīgas piepju augšanas vietas ir atsevišķi stāvoši veci lapu koki, īpaši ozoli, vecas alejas un parki.

Aļģu pētījumu gaitā konstatēts, ka Gaujas un tās pieteku aļģu flora ir samērā nabadzīga [100]. Parka teritorijā zināmi 179 aļģu taksoni, no tiem 34 zilaļģes, 26 kramaļģes, 10 pirofītaļģes, 14 eīglēnāļģes, 86 zaļaļģes, 3 sārtaļģes un 6 mieturaļģes. Gaujas fitoplanktons atbilst lielo līdzenuma tipa upju fitoplanktonam. Potenciāli toksisko zilaļģu ziedēšana Gaujā nav novērota, bet planktonā konstatētās zilaļģes norāda uz piesārņojumu. Pēc aļģu floras pētījumiem secināts, ka Gaujas NP ezeriem ir tendence eitroficēties. Smilšakmens atsegumos dominē zilaļģes un kramaļģes. Pilnvērtīga aļģu sugu saraksta iegūšanai nepieciešams turpināt pētījumus.

Konstatētas arī atsevišķas nevēlamas izmaiņas veģetācijā un floras sastāvā.

Sakarā ar apdzīvotu vietu samērā lielo koncentrāciju Gaujas NP teritorijā novērojama sinantropo augu ieviešanās. Līdzās interesantai floras bagātināšanās iespējai notiek arī nevēlamu augu strauja vairošanās un izplatīšanās. Piemēram, Sosnovska (Mantegaci) latvānis *Heracleum mantegazzianum* lielās platībās ieviesies Priekuļu, Vaives, Ratnieku un Siguldas apkārtnē [4]. Tas ieviesies ne tikai pamestajās lauksaimniecības zemēs un dārzos, ceļmalās un dzelzceļmalās, bet

arī pļavās un vietām pat mežā, nomācot un izspiežot vietējās augu sabiedrības. Tā ir viena no sugām, kura uzskatāma par Gaujas NP floras nevēlamu sastāvdaļu, un tādēļ nepieciešami aktīvi pasākumi tās izskaušanai. Tāpat par invazīvu sugu būtu jāuzskata Kanādas zeltgalvīte *Solidago canadensis*, kas atsevišķās vietās dominē ruderālās vietās, atmatās un pļavās.

Līdz ar ūdeņu kvalitātes pasliktināšanos konstatēta reto sugu izzušana ezeros ar lobēliju-ezereņu ūdensaugu kompleksu (skat. 1.4.5.). Atsevišķos gadījumos arī citu reto un apdraudēto vaskulāro augu sugu atradnēs pēdējos gados nav atrasti atbilstošie augi [skat., piem., 101], tomēr nepieciešami sistemātiski monitoringa tipa pētījumi par notiekošajiem procesiem šajās atradnēs.

Gaujas NP apzināti 45 īpaši aizsargājami biotopi. Nepieciešams veikt šo biotopu inventarizāciju un veidot mikrolieģumus to saglabāšanai. Parka teritorijā bieži sastopami tādi biotopi kā avoksnāji, īpaši oligotrofie, ar kaļķi nabadzīgie [115] un smilšakmens atsegumi. Joprojām daudzveidīgi ir ar ezeriem saistītie biotopi, un jāatzīmē, ka Gaujas NP ir rets ezeru tips - mezotrofais Pūricu ezers. Tomēr nepieciešams sekot līdzi visu ezeru stāvoklim, jo dažādi parametri norāda uz pieaugošu to eitifikāciju, kas var būt par iemeslu retu un aizsargājamo ezeru biotopu izzušanai, kā tas noticis ar Niniera ezeru.

Mežu platību pieauguma un lauksaimniecības zemju pamešanas rezultātā izmainījies pļavām raksturīgās veģetācijas īpatsvars un floras sastāvs. Pamazām izzūd sugas, kurām nepieciešama pļavu pļaušana (skat. 1.4.4.). Pļavu biotopi aizaug neapsaimniekošanas rezultātā. Vislielākā vērtība ir sausām stepju un sausām smiltāju pļavām. Dabas daudzveidības saglabāšanā liela nozīme ir arī mēreni mitrajām līdz slapjajām pļavām. Gaujas NP pļavās uzskaitītas 300 augstāko augu sugas, kas ir vairāk nekā puse no visām pļavās sastopamajām sugām Latvijā. Konstatētas 25 augu sabiedrības. Diemžēl, pļavu stāvoklis ir neapmierinošs, jo tikai 25 procenti vērtīgo pļavu tiek apsaimniekotas, pārējās sācies aizaugšanas process [92]. Tā kā pļavas netiek izmantotas tradicionāliem nolūkiem - siena ieguvei un mājlopu ganīšanai, to saglabāšanai jāveic īpaši aizsardzības pasākumi.

Gaujas NP teritorijā atrodas 9 dabas lieguma zonas, kas ir augstie purvi. Taču bez īpaša aizsardzības statusa ir vairāki nelieli zāļu un pārejas purviņi. Tie galvenokārt atrodas ezeru krastmalās. No augstajiem purviem, visnozīmīgākais ir Sudas purvs. Tajā ir gan lāmu - ciņu komplekss, gan minerālzemes saliņas, gan purva ezeri. Sudas purvā konstatēta reta augu sabiedrība ar aizsargājamo ciņu mazmeldru *Trichophorum caespitosum*. Ļoti vērtīgi ir arī Tavaiņa, Gulbju salas un Kreiju purvi [116].

1.4.8. Fauna

Sakarā ar fitocenožu daudzveidību un mozaikveida izvietojumu Gaujas NP salīdzinoši daudzveidīga ir arī dzīvnieku valsts. Vairāk vai mazāk pilnīgi ir noskaidrots mugurkaulnieku un atsevišķu bezmugurkaulnieku tipu sugu sastāvs [5,46,71,77,102,103,104,105,106,107,108,109] (8.pielikuma 6. - 10.tabula). Gaujas NP ir konstatēti:

- kukaiņi - 3780 sugas;
- gliemji - 79 sugas;
- nēģi un zivis - 37 sugas;
- abinieki - 9 sugas;
- rāpuļi - 5 sugas;
- putni - 163 (149 ligzdojošas) sugas;
- zvēri - 49 sugas.

Attiecībā uz bezmugurkaulnieku faunu salīdzinoši vispilnīgākā sugu inventarizācija veikta par tauriņiem, gliemjiem, kā arī ūdens bezmugurkaulniekiem [46,71,77,107,109]. Vairumā gadījumu pētījumi aptver tikai daļu no Parka teritorijas. Piemēram, Siguldas apkārtnē pētīta bišu, skrejvaboļu, spāru, tauriņu, ūdenskukaiņu un gliemju fauna [71-75]. Dāņu pētnieks H.Šlešs 1939.gadā, vākdams sauszemes gliemežus Siguldas apkārtnē, vienas dienas laikā konstatējis pat 63 sugas [76]. Savukārt Teodora Kamša kolekcijā, kas atrodas Latvijas Dabas muzejā un kura vākta galvenokārt Līgatnes apkārtnē, ir 80 (no 176 Latvijā konstatētajām) sauszemes un saldūdens gliemežu sugu čaulas [77]. Vaidavas ezerā, kā arī Gaujā un tās pietekās pētīts zoobentoss [78].

Gaujas NP uzskatāms par unikālu teritoriju, jo nevienā citā īpaši aizsargājamā dabas teritorijā nav atrasts tik liels aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu skaits. Te kopumā konstatēta 71 jeb 54% no visām Ministru Kabineta noteikumos Nr. 396 iekļautajām bezmugurkaulnieku sugām [94].

No tām 15 sugas ir iekļautas arī Bernes konvencijā un 14 sugas - ES Biotopu direktīvā. Bez tam Gaujas NP sastopamas arī 90 jeb 62% no visām Latvijas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā iekļautajām mugurkaulnieku sugām (8.pielikums).

Vispilnīgākā informācija par dzīvnieku skaita izmaiņām un izplatību ir attiecībā uz medījamām sugām. Par citām mugurkaulnieku, kā arī lielo vairumu bezmugurkaulnieku sugām līdzīga informācija ir salīdzinoši nepilnīga vai reizēm trūkst vispār.

Gaujas NP teritorijā varētu būt praktiski visas Latvijas saldūdeņos sastopamās zivju sugas, jo Gaujā nav ne dabisku, ne mākslīgu zivīm nepārvaramu šķēršļu, tās baseinā daudz ar upēm savienoti ezeri un vecupes, un uz mazajām upēm mākslīgās ūdenskrātuves, kā arī reģionā samērā attīstīta zivkopība, līdz ar to iespējama dažu introducētu sugu klātbūtne [92]. Gauja līdz ar tās pietekām ir viena no nedaudzajām upēm visā Baltijas jūras reģionā, kurā saglabājušās dabiskās nēģu un lašu nārsta vietas. Tomēr kā liecina pētījumi [110] lašviedīgo zivju mazuļu skaits Parka mazajās upēs ir salīdzinoši neliels. Tas arī varētu būt viens no iemesliem kamdēļ, iespējams, no Gaujas NP teritorijas ir izzudusi pērlgliemene (skat. 1.4.4.).

No retajām putnu sugām Gaujas senielejā ligzdo mazais ērglis, vidējais, baltmuguras un trīspirkstu dzenis, melnais stārķis, lielā gaura, gaigala, meža balodis, ūpis, zivjudzenītis, ūdensstrazds un pelēkā cielava [2,42,102]. Ir ziņas, ka 20.gs. 20.-jos gados tagad noraktajā Unguru purvā bijis sastopams lielais piekūns [102]. Tagad tas Parka teritorijā sastopams tikai kā caurceļotājs. Savukārt Sudas purvā agrāk ligzdojušas baltirbes, bet arī tās izzudušas. Līdzīgs liktenis, iespējams, piemēklējis zaļo vārnu. Būtiskas skaita izmaiņas līdzīgi kā visā Latvijā skārušas laukirbes, ķīvītes, pelēkos zaķus un it īpaši aļņus, kuru skaits pagājušā gadsimta 80 - tajos gados stipri saruka. Pēdējos divu sugu, kā arī meža caunu un lapsu skaits pēdējos gados ir pieaudzis.

Gaujas senieleja ir viena no nedaudzajām vietām Latvijā, kurā mīt lielais susuris. Iespējams, ka tā ir mūsdienās vistālāk ziemeļos esošā šīs sugas atradne visa areāla ietvaros [69], jo to dzīvesvietas ir veci platlapju meži. Ir viens ziņojums par mazā susura novērošanu Līgatnes apkārtnē 20.gs. 60.gadu beigās [70], bet vēlāk šī suga nekur Gaujas NP nav konstatēta. Gaujas senieleja ir viena no nozīmīgākajām sīkspārņu, to skaitā reto sugu ziemošanas vietām Latvijā [108] (skat. 1.4.5.). Gauja, it īpaši tās pietekas savulaik bijušas dzīvesvieta Eiropas ūdelei [68]. Sakarā ar Amerikas ūdeles ieviešanos tā Gaujas NP teritorijā izzudusi, iespējams, jau pirms nacionālā parka izveidošanas. Kā nevēlams introducents mūsu faunā minams arī signālvēzis jeb Amerikas vēzis *Pacifastacus leniusculus*, kurš ieviesies Braslas upē, iespējams, 1980-to gadu sākumā [104].

Lai atjaunotu kādreiz Parka teritorijā dzīvojošu, bet vēlāk izzudušu sugu populāciju, veikti vairāku sugu reintrodukcijas pasākumi. 1975.gadā tika uzsākta staltbrīžu un bebru reintrodukcija, ievadot dzīvniekus no citām Latvijas vietām [79,111]. Tagad šie dzīvnieki lielā skaitā sastopami visā Parka teritorijā. Bebru reintrodukcijai bijušas gan pozitīvas, gan negatīvas sekas uz bioloģisko daudzveidību. Starp negatīvajām pirmkārt mināma šķēršļu radīšana zivju migrācijai un pērlgliemenēm piemērotu biotopu pārveidošanu par nepiemērotiem. Tamdēļ vietām nepieciešama bebru skaita un izplatības ierobežošana. Nesekmīgi reintrodukcijas mēģinājumi veikti attiecībā uz baltirbi un medni, dzīvniekus ievadot no dažādām Krievijas vietām [80]. Parkā notikusi arī laukirbju pavairošana [81]. Amatas un Braslas krastos atrodas zivju audzētavas, kas nodarbojas ar vietējo zivju resursu papildināšanu. Gaujā un tās lielajās pietekās pagājušā gs. 70.gados izlaisti kuprļaša, ketlaša un varavīksnes foreļu mazuļi, bet vietēju populāciju izveidošanās nav notikusi [82].

Tomēr daudzas no retajām un īpaši aizsargājamām sugām ir arī praktiski neizpētītas, t.i. nav zināms ne to populāciju lielums Parkā, ne populāciju stāvokli ietekmējošie faktori un līdz ar to arī nepieciešamie aizsardzības pasākumi (8.pielikums).

1.5. KULTŪRVĒSTURISKAIS MANTOJUMS

Gaujas NP un tā tiešā tuvumā pēc pēdējās reģistrācijas 1998.-1999.gadā ir 547 kultūrvēsturiski nozīmīgi objekti [12], no kuriem 221 ir pašreizējā valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā (skat. 5.pielikums). Šajos skaitļos nav iekļauti 69 valsts un vietējās nozīmes kultūras pieminekļi, kas atrodas Cēsu pilsētā. Kultūrvēsturiski nozīmīgo objektu skaits ir mainīgs - ir atklāti jauni pieminekļi, piemēram, Melnā ieža pilskalns, Zīmju jeb Rakstu klintis u.c. Apmēram 80 arhitektūras objekti ir reģistrēti tikai Gaujas NP uzskaitē, tie galvenokārt ir tautas celtniecības objekti - zemnieku sētas, atsevišķas ēkas - klētis, rijas, dzīvojamās ēkas, skolas, dzirnavas, pagastnamī. Ārpus pieminekļu sarakstiem palikuši arī daudzi robežakmeņi, zīmju akmeņi, piemiņas akmeņi. Valsts mērogā tie nav

tik nozīmīgi, lai tos ietvertu pieminekļu sarakstos, bet Gaujas NP ikviens no tiem ir svarīgs gan kā vēstures liecība, gan arī kā ainavas sastāvdaļa.

Vienpusīgais kultūras mantojuma traktējums padomju okupācijas laikā ir iznīcinājis kultūrvēsturiskos objektus, veicinājis nevērīgu attieksmi pret tiem. Parka veiktais darbs kultūrvēsturiskā mantojuma izzināšanā, popularizēšanā un aizsardzībā ir veicinājis tā saglabāšanu. Darbs ar etnogrāfisko ziņu teicējiem (to skaits sniedzas pāri 200), ir veicinājis gan sadarbību ar Gaujas NP iedzīvotājiem, gan arī amatu, māju un dzimtu vēstures, tradīciju, vietvārdu un nostāstu fiksāciju. Daudzi no šiem materiāliem nav dokumentēti nevienā citā vākumā un ir unikāli.

Pieminekļi un objekti pēc to atrašanās vietas iedalāmi trīs grupās:

1) pieminekļi, kas ietilpst lielākos pieminekļu kompleksos - **kultūrvēsturiskās zonas** teritorijas un kuri ir to sastāvdaļa (Ungurmuižas, Veselavas, Krimuldas muižu ansambļi, Āraišu muzejparks, Krimuldas baznīcas un mācītājmājas komplekss, krēslinieku sētas Vaidavas pagasta Briežos, Lejaslīgatnes - Ķempju vēsturiskā apbūve, Lielstraupes pils un senpilsēta, Turaidas muzejrezervāts),

2) atsevišķi pieminekļi un kultūrvēsturiski interesanti objekti,

3) pieminekļi un objekti, kas vienlaikus (dažreiz - galvenokārt) ir nozīmīgi **ainavas elementi**, un kuri ar savu apjomu un izvietojumu rada īpašu kolorītu Gaujas NP.

Kultūras pieminekļi dalās grupās - arheoloģijas, arhitektūras, mākslas, tehnikas vēstures un vēstures (1.attēls). To skaitu pagastos un pilsētās atspoguļo 1.tabula.

1.tabula **Kultūras pieminekļu un objektu skaits pa pagastiem**

Pagasts vai pilsēta	Arheoloģija	Arhitektūra, tautas celtniecība	Māksla	Tehnikas vēsture	Vēsture	Kopā (pieminekļi un noz. objekti)	Pieminekļi (valsts un vietējās nozīmes)
Sējas	0	1	0	0	0	1	0
Stalbes	1	1	0	0	0	2	1
Inčukalns	1	1	0	0	1	3	1
Kauguru	3	0	0	1	0	4	1
Veselavas	1	3	0	0	1	5	2
Kocēnu	2	2	1	1	1	6	4
Mores	4	1	0	0	7	12	4
Priekuļu	3	10	1	3	9	26	3
Liepas	6	13	2	1	7	29	2
Vaives	6	21	0	3	2	32	20
Vaidavas	7	22	0	1	7	37	7
Līgatnes pag. un pils.	7	17	3	4	11	42	12
Krimuldas	16	18		2	15	53	20
Straupes	14	24	13	3	3	57	22
Siguldas pag. un pils.	12	22	12	2	20	68	40
Raiskuma	23	41	10	2	6	82	43
Drabešu	23	65	11	3	14	116	46
Kopā	129	262	53	26	104	575	221

1.5.1. Arheoloģijas pieminekļi

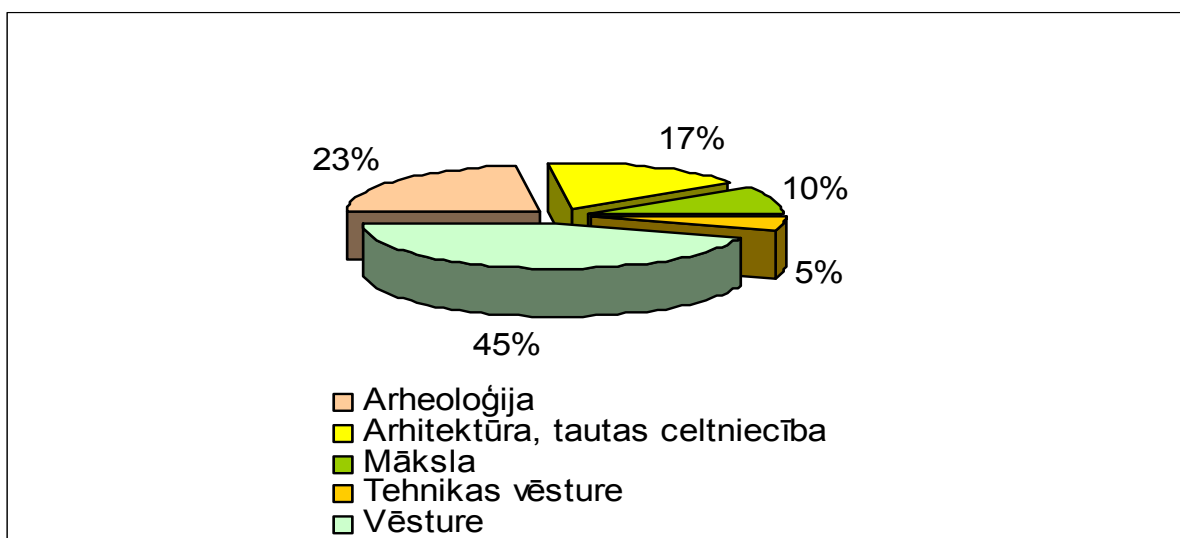
Gaujas NP teritorijā reģistrēti 19 pilskalni, 6 viduslaiku pilis un pilsdrupas, 2 viduslaiku pilsētas (Cēsu un Straupes), kā arī 142 dažādi cita veida arheoloģiskie pieminekļi:

1. Uzkalniņu kapi un kapulauki,
2. Akmenskrāvuma kapi,
3. Līdzenie kapulauki,
4. Apmetnes,

5. Viduslaiku kapsētas,
6. Kulta vietas,
7. Zīmju klintis,
8. Akmens riņķi (senās laika novērošanas vietas),
9. Savrupatradumu vietas,
10. Krustakmeņi, zīmju akmeņi,
11. Āraišu ezera saliņas mītnes (IX-X gs.) rekonstrukcija,
12. Nostāstu vietas,
13. Senās kauju vietas, ceļi.

Kopējam pieminekļu skaitam pieskaitot daudzās nostāstu vietas, objektu skaits sniedzas līdz 200. Nostāstu vietu sablīvējums bieži vien norāda uz iespējamu seno vēsturisko centru. Tāda mazpētīta vieta ir Ikuldas (Pūrica) ezera apkārtnē, kur atrodas gan senkapī, gan akmens riņķi, gan krustakmeņi, gan daudzas nostāstu vietas - Baznīcas kalns, Torņa kalns, Zvana līcis. Vēl šāda nostāstiem bagāta vieta ir Gaujmaļu māju apkaime Straupes pagastā, Krimuldas baznīcas apkaime Krimuldas pagastā, Āraišu ezera apkārtnē, Zvārtes ieža apkārtnē, bijušais Briežu pagasts Vaidavas pagastā, Ungura (Rustēga) ezera apkārtnē Raiskuma pagastā u.c.

1.attēls **Pieminekļu un kultūrvēsturiski nozīmīgo objektu sadalījums pa grupām**

1.5.2. **Arhitektūras pieminekļi**

Bagāta un daudzveidīga ir pilsētībūvniecības, arhitektūras un tautas celtniecības pieminekļu grupa. Starp izcilēm pilsētībūvniecības pieminekļiem ir jāmin:

1. Cēsu vecpilsētas apbūve - vēsturiskais centrs,
2. Siguldas - Turaidas - Krimuldas vēsturiskā apbūve,
3. Līgatnes papīrfabrikas ciemata koka apbūve.

Pie arhitektūras pieminekļiem jāpieskaita viduslaiku pilis un pilsdrupas, kas ietilpst arī arheoloģijas pieminekļu grupā.

1.5.2.1. **Muižas un pusmuižas**

Katra no Gaujas NP teritorijā esošajām muižām un pusmuižām ir savdabīga sava laika celtniecības un vēstures liecība, lai arī cik sliktā stāvoklī tā atrastos. Viens no tādiem piemēriem ir Veismaņmuiža Priekuļu pagastā, kas ar savu neparasto, noslēgto plānojumu atgādina seno laiku cietoksni, bet kurā saglabājušās tikai dažas ēkas, arī tās - pussabrukušas.

Visas valsts mērogā izcils piemineklis ir 18.gs. sākumā celtā Ungurmuižas kungu dzīvojamā ēka ar 18.gs. vidū darinātajiem sienu gleznojumiem Raiskuma pagastā. Muižas ansamblī iekļaujas arī 18.gs. vidū celtais Tējas namiņš, kapliča, saimniecības ēkas un brīnišķīgais meža parks ar dižkokiem. Pateicoties tam, ka saglabājušās īpašnieku - baronu fon Kampenhauzenu atmiņas un

dokumenti, iespējams restaurēt daudz seno apstādījumu, vietvārdu, priekšmetu. Tik bagātīgs vēsturisko liecību daudzums būs reti kurai muižai Latvijā. Tas ir lielisks pamats šīs unikālās koka arhitektūras kompleksa saglabāšanai un atjaunošanai. Samērā labā stāvoklī saglabājusies Veselavas muižas apbūve Veselavas pagastā, kas arī piederējusi Kampenhauzenu dzimtai. Veselavas pagasta pašvaldība ir ieinteresēta šī objekta sakopšanā.

1.5.2.2. Baznīcas

Gaujas NP (pieskaitot Cēsu un Siguldas pilsētās esošās) atrodas 10 baznīcas. Baznīcu pirmsākumi parka teritorijā meklējami 13.gs. Vecākā no Gaujas NP lauku baznīcām ir Krimuldas baznīca (1206.g.) Krimuldas pagastā, kurā no pirmcелtnes saglabājušās tikai daļas. Baznīca vairākkārt nopostīta, atjaunota, slaidais zvanu tornis piebūvēts 1905.gadā pēc arhitekta Augusta Reinberga projekta. Vidzemes tautas celtniecības tradīcijās celta Turaidas koka baznīca, kurai nesen - 2000.gadā, nosvinēja 250 gadu jubileju. Savukārt visjaunākā pagaidām ir Siguldas katoļu draudzes baznīca (1997.g), kas būvēta atbilstoši mūsdienu prasībām.

1.5.2.3. Ūdensdzirnavas un vējdzirnavas

Gaujas NP teritorijā 20.gs. sākumā darbojušās 25 ūdensdzirnavas un 10 vējdzirnavas. Šobrīd darbojas tikai vienas ūdensdzirnavas - Kalna ūdensdzirnavas Raiskuma pagastā, kurās strādā dzirnavnieku Bitmetu dzimtas pēctecis, kurš atzīst, ka mazās dzirnavas nav rentablas un ka nākotnē ūdensdzirnavas varētu kalpot galvenokārt kā apskates objekts, ja par to būtu interese. Gaujas NP ir finansējis Drabešu (Āraišu) vējdzirnavu atjaunošanu. Tās ir populārs apskates objekts Āraišu muzejparkā. Pārējās ūdensdzirnavās, izņemot daļēji atjaunotās Ķempju ūdensdzirnavas un Vaives dzirnavas, saglabājušās tikai dzirnavu ēkas vai to drupas. 1998.gada lietusgāzes izpostīja ūdenskrātuves divām dzirnavām uz Vaives upes - Vaives un Lejas dzirnavām. Vaives ūdenskrātuve atkal atjaunota. Vienas no savdabīgākajām ūdensdzirnavām Gaujas NP teritorijā bijušas Dāvida dzirnavas uz Vaives upes, ko daļēji darbinājuši apkārtņē esošie avotu ūdeņi. Dzirnavas celtas 19.gs. sākumā, bet pašlaik saglabājusies daļa no dzirnavu ēkas. Kā apskates objekts kalpo galvenokārt daudzie avoti.

1.5.2.4. Skolas, pagastnami un citas sabiedriskas celtnes

Gandrīz katrā bijušajā pagastā, kas ietilpst (vai kādreiz ietilpa) Gaujas NP teritorijā, bijušas arī skolas ēkas - senākās no tām, kas bijušas ierīkotas rijās, piemēram, Raiskuma pag. "Biekās", nav saglabājušās. Vecākās, joprojām esošās celtnes, ir no 18.gs. vidus, piemēram, Vecā skola Ungurmuižā. Vairums skolu ēku ir celtas 19.gs. vidū un beigās, kad aktīvi tika celtas pagasta skolas, piemēram, Raiskuma pamatskola, Strīķu skola Raiskuma pagastā. Interesantākās no kultūrvēstures izziņas viedokļa ir tās skolas, par kurām saglabāties bagātīgs atmiņu, fotogrāfiju, dažviet arī priekšmetu krājums, kā, piemēram, Raiskuma pamatskolā, kur materiālus vāca skolotājs Pauls Puriņš.

Līdzīgi tas ir ar pagastnamiem. Hernhūtiešu saiešanu namiem ir zināmas tikai vietas, kur tie kādreiz atradušies, bet nav saglabājušās ēkas, piemēram, Drabešu pagasta "Kalnadzērvēs", Lielstraupes "Līņos" (Vaidavas pagastā ir saglabājušies Tētiņu (Hernhūtiešu) kapi). Ņemot vērā, ka Gaujas NP teritorijā atradās (vai daļēji to skāra) hernhūtisma kustības spēcīgākie centri Vidzemē, kas atstāja paliekošu ietekmi uz tautas pašapziņu, izglītošanu un kultūru, šīs vietas ir ārkārtīgi nozīmīgas no kultūrvēsturiskā mantojuma viedokļa.

Pie sabiedriskā rakstura celtnēm kā ļaužu pulcēšanās vietas ir jāpiemin arī krogi. Vecākās krogu ēkas atrodas pie senākajām transporta maģistrālēm Gaujas tuvumā, jaunākās - pie vēlāk uzbūvētās Pleskavas šosejas: Melturu krogs, Kaķu krogs. Bez tam krogi izvietojusies arī pie senajām pārceltuvēm - Ķienes krogs, Gaujas krogs, Jāņarāmja krogs, Raiskuma krogs. Daži no tiem ir vienkāršas, necilas koka vai laukakmeņu ēkas - Skāļupes krogs pie Līgatnes, jau pieminētais Ķienes krogs, Raunas krogs, citi, kas celti vēlākā laikā, lepojas ar greznām fasādēm - Kaķu krogs, Vāveres krogs, Melturu krogs, Smilšu krogs, arī muižu krogi - Ungurmuižas jeb Mazais krogs, Baltais krogs (tagad nojaukts), tāpat baznīckrogi - Āža krogs Āraišos, kas gan cietis ugunsgrēkā un zaudējis savu senatnīgo, interesanto ārieni. Šodien jaunu dzīvi uzsācis Auciema krogs, Mazais krogs, Kaķu krogs un Bērzkrogs.

1.5.2.5. Tautas celtniecības pieminekļi zemnieku sētās

Gaujas NP teritorijā zemnieku sētas veidojušās dažādos laika periodos ir iedalāmas vairākās grupās:

- 1) vecsaimniecības - zemnieku saimniecības, kas veidojušās, nopērkot mājas uz dzimtu no muižu zemes;
- 2) jaunsaimniecības, kas radušās 20.gs. 20.gadu agrārreformas rezultātā, sadalot muižu zemi latviešu zemniekiem, kā arī sadalot mantojumu starp vecsaimniecību mantiniekiem,
- 3) amatnieku saimniecības, kas radušās 20.gs. 20.gadu agrārreformas laikā;
- 4) cita veida saimniecības.

Starp Gaujas NP tautas celtniecības pieminekļiem izcila ir Melturu rija ar dzīvojamo kambari, kurā var izsekot dzīvojamo telpu attīstībai no rijas līdz dzīvojamajam kambarim. "Melturi" ir valsts nozīmes tautas celtniecības piemineklis.

Gandrīz katrā pagastā ir kāda vecsaimniecība ar novadam raksturīgajām daudzajām saimniecības ēkām, ar četrslīpju jumtu vai jumtiem ar pusnošļauptiem jumta galiem, raksturīgo plānojumu, kurā nefīrais pagalmis ir nošķirts no dzīvojamās ēkas, ko ietver dārzs, kurā atrodas klētis. Attālāk no pārējām ēkām ir celtas ugunsnedrošākās ēkas - pirts un rija. Pie mājām stādītas liepas, kļavas, ozoli, pie pirts dīķiem vai upmalās - vītoli, ievas. Vītoli stādīti arī pie laidariem, gar ganu ceļiem. Mazāk noderīgi pakalniņi, ko grūtāk izmantot lauksaimniecībai, apstādīti ar bērziem.

Vēlāk, daloties vecsaimniecībām, rodas Vidzemei raksturīgās sētu grupas, kuras vieno mājas vārds ar pieliktu apzīmējumu - piemēram, "Kalna-košas", "Lejas-košas", "Vidus-košas", "Jaunkošas" - Vaidavā. No ainaviskā viedokļa ieteicams saglabāt šīs sētu grupas, it īpaši Vaidavas, Raiskuma, Lenču, Vaives, Drabešu apkārtnē. Īpaši izteiksmīga ir Rābutu ezera krastu apbūve Vaidavā, Āraišu ezera apkārtnē, Krīvu apkārtnē, atsevišķas vietas gar Gauju - Turaidā, Raiskumā.

Bieži lauku sētās ir kāda īpaši interesanta saimnieciskās nozīmes celtne vai dzīvojamā ēka, piemēram, klētis un dzīvojamā ēka Raiskuma "Vecgrotēs", rija Vaidavas "Zibeņos", dzīvojamā ēka Raiskuma "Dajēnos", rija Raiskuma pamatskolā.

Jaunsaimniecības, kas veidotas 20.gs. 20.gados, ir daudz jaunākas, bet bieži celtas no sliktāk sagatavotiem materiāliem, stāvbūvē, tāpēc saglabājušās mazāk, turklāt tās pārbūvētas, papildinātas. Jaunsaimniecību celtniecībā ir divi galvenie veidi - viens it kā atdarina vecsaimniecību sētu plānojumu - būvētas daudzas atsevišķas ēkas, tikai tās ir mazākas, piemēram, Lielstraupes "Akmenskalni", Liepas "Jaunbirznieki", "Bulukalni" Āraišos. Tomēr galvenokārt jaunsaimniecībā celtas divas vai trīs ēkas - dzīvojamā ēka, saimniecības ēka (kas sevī apvieno kūts, šķūņa, klētis funkcijas) un atsevišķi pirts vai labības šķūnis, piemēram, "Sautiņi", "Avoti", "Tērces" Līgatnē.

Amatnieku saimniecībās situācija ir līdzīga jaunsaimniecībām - ēku ir nedaudz, tās ir nelielas, piemēram, Raiskuma "Kurmkalni", Āraišu "Vītoliņi".

No katra saimniecību veida jāsaglabā vairāki interesantākie un labākā stāvoklī esošie paraugi katrā pagastā vai vēsturiskajā teritorijā, piemēram, Raiskuma Lenčos, Strīķos, Krimuldas Turaidā, Vaidavas Briežos, jo senatnē šīs teritorijas bija vienotas teritoriāli, kā arī sociāli un kulturāli - ar pagastnamu, skolu, draudzi. To saglabāšanu var panākt tikai ar īpašnieku sapratni un atbalstu. Labi panākumi ir tad, ja īpašnieki paši ir ieinteresēti - kā Raiskuma "Tauriņos", "Rožkalnos", arī Āraišu "Pūcēs", Lenču "Stūrīšos", "Kienēs", Vaidavas "Stūrīšos", Straupes "Sārniņos", Liepas "Speļģos", Vaidavas "Kalna-ķūķos", "Lejas - bregžos".

Atsevišķi jāizdala mežsargmājas un mežniecības. Kā vienu no izcilākajiem objektiem jāmin valsts nozīmes tautas celtniecības piemineklis - "Barģi" Turaidā, kur saglabājies vesels komplekss - dzīvojamā ēka, strādnieku māja, ar cirvi cirsta klētiņa, kūts, pirtiņa. No šolaiku mežniecībām līdzīga ir bijusī Gaujas mežniecība, kur ir labi uzturētas ēkas un sakopta apkārtnē. Gaujas NP biroja Āraišos ēku grupā, kas atrodas bijušajā Kārļukalna pusmuižīnā, ietilpst savdabīgs siena šķūnītis, kurš celts senlaicīgā, novadam raksturīgā manierē.

Ar Gaujas NP administrācijas spēkiem, kā arī vai arī sadarbībā ar celtņu īpašniekiem ir atjaunotas Āraišu vēdzirnavas, Ķempju ūdensdzirnavas, "Melturu" jumta segums, brīnīšķīgais ainavas elements - rija pie Zvārtes ieža, veikti daudzu tautas celtniecības objektu uzmērījumi. Krēslu amatnieku sētu grupas bijušajā Briežu pagastā (Vaidavā) ieteiktas vietējās nozīmes tautas celtniecības pieminekļu sarakstam.

1.5.3. Vēstures liecības

Gaujas NP teritorijai nav vienota kultūrvēsturiskā pamata. Tā veidojusies teritorijā, kuru senatnē apdzīvojušas divas ciltis ar atšķirīgām valodu saimēm. Gauja bieži kalpojusi kā robežupe starp somugru (lībiešu, vendu) un indoeiropiešu (latgaļu) apdzīvotajiem novadiem. Vendi ir ienācēji no Kurzemes, tie dzīvojuši ap tagadējām Cēsīm. Senajā Idumejā (Lielstraupe, Straupe) lībieši un latgaļi dzīvojuši jaukti. 12.gs. lībieši un latgaļi dzīvoja nocietinātās apmetnēs - pilskalnās, senajās hronikās minēti viņu vadoņu vārdi. Turaidā atradās lībiešu "it kā karaļa" Kaupo Lielā pils, Siguldas pusē tagadējā Līvu kalnā valdīja Dabrelis, kurš atšķirībā no citiem Gaujas lībiešiem nepakļāvās Kaupo, Viešu pilskalnā atradās Vesīka pils, Soteklā (Sateklē) valdīja latgaļu virsaitis Rūsiņš.

Lībiešu hidronīmi un toponīmi sastopami visā Gaujas NP teritorijā. Piemēram, Gauja senatnē lībiešu valodā saukta par Koivo, Amata - Amada, Kumada - Kumārde, Vikmeste, Rustēgs u.c. Daudzi senie mājvārdi Gaujas NP teritorijā ir līvu izcelsmes. Līvu kultūra atstājusi pēdas arī tautas tradīcijās, tradicionālajā apģērbā (krāsu salikums, matauklas, augu ornamentu). Salīdzinot kalendāro svētku ieražas, redzamas daudzas paralēles ar igauņu tradīcijām. Jāņem vērā arī tas, ka pēc Baltijas zemju iekarošanas un sadalīšanas Vidzeme un daļa Igaunijas tika apvienota Livonijā, tas veicināja savstarpējos sakarus. Līvu valodas pratēji dzīvojuši Vidzemē vēl 18.gs. Karu rezultātā tagadējā Gaujas NP teritorija bijusi gan Zviedrijas, gan Polijas, gan pēc Lielā Ziemeļu kara cariskās Krievijas īpašumā. Katrs valdīšanas laiks atstājis savas vēsturiskās liecības, tāpat kā vēlāk sekojošais I Pasaules karš, pirmā Latvijas brīvvalsts, II Pasaules karš, padomju okupācija. Mutiskajās liecībās pierakstīti 1905., 1917., 1919.gada notikumi.

Gaujas NP teritorijā ir daudz skulptūru un piemiņas zīmju I Pasaules karā un Latvijas atbrīvošanās cīņās kritušo piemiņai - Straupē, Liepā, Līgatnē, Cēsīs, pie Ierīkiem, Siguldā, Raiskumā. Piemiņas plāksnes kritušajiem un bez vēsts pazudušajiem draudzes locekļiem ir arī visās baznīcās. Ir piemiņas zīmes 1905.gada soda ekspedīciju upuriem - Siguldas kapos, Āraišos, Cēsīs, Kārļos. Piemiņas zīmes vai skulptūras ir arī II Pasaules karā kritušajiem krievu armijas karavīriem un vācu armijas karavīriem (tai skaitā latviešu leģionāriem) - Morē, Turaidā, Siguldā, Cēsīs, Priekuļos, Vildogā, kā arī holokausta upuriem - Raiskumā. Tomēr bieži to mākslinieciskais līmenis nav augsts, tās ir tikai sava laika vēstures liecības.

2001.gada 22.septembrī Krimuldas baznīcas kultūrvēsturiskajā zonā tika atklāta piemiņas zīme Turaidas lībiešu valdniekam Kaupo, ko veidojusi māksliniece Gaida Grundberga.

Jāpiemin daudzās radošās personības - rakstnieki, dzejnieki, mūziķi, mākslinieki, kas dzīvojuši vai strādājuši Gaujas NP teritorijā, - Ed.Veidenbaums, Ed.Treimanis-Zvārgulis, K.Jansons, A.Julla, M.Celmiņa, K.Baltgailis, V.Brutāne, J.Norvilis, Kr.Barons, Pērsietis, L.Paegle, A.Eglītis, A.Švābe, P.Rozītis, A.Kalniņš, Em.Melngailis, M.Vanaga, M.Zariņš u.c.

1.5.4. Māksla, amati un tradīcijas

Gaujas NP teritorijā ir visdažādākā veida mākslas pieminekļi, senākie no tiem atrodas baznīcās (kapu plāksnes (no 15.gs.), luktu un kanceļu gleznojumi (17., 18.gs.), altārglezņas, vitrāžas, svečturi, sudraba trauki u.c.), kā arī viduslaiku pilis (dekoratīvie rotājumi). Unikāli ir iekštelpu gleznojumi Ungurmuižā, kas tapuši 18.gs. 30.-50.gados. Daudzās muižās atrodas dekoratīvās podiņu krāsni (Drabeši, Ungurmuiža, Āraišu mācītājmuiža). Daudz dažādu mākslas pieminekļu ir Siguldas Jaunajā pilī no 20.gs. 30.gadiem, kad tur ierīkoja Rakstnieku pili - glezņas, vitrāžas, kamīni, intarsijas, arī pilsmuižas parka skulptūras un dekoratīvā vāze.

Senāk Gaujas NP teritorijas iedzīvotāji nodarbojās gan ar visai Latvijai tradicionālo zemkopību, laukkopību un biškopību, gan ar amatiem, kas raksturīgi tikai šim novadam. Pirmkārt, te jāmin koku pludināšana pa Gaujas upi, kas 20.gs. sākumā bija populārs peļņas avots daudziem Piegaujas zemnieku sētās dzīvojošajiem vīriešiem. Koku pludināšana turpinājās līdz 20.gs. 60. gadiem. Otrs, tikai Gaujas NP teritorijā no 18.gs. beigām līdz II Pasaules karam piekopts amatniecības veids bija jau pieminētais krēslu meistaru amats Vaidavas, Lenču un Liepas pagastos. Krēslus šajā nelielajā apvidū gatavoja gandrīz ikvienā zemnieku saimniecībā ziemas periodā, kad nebija jāapstrādā zeme. Tikai atsevišķi ikvienā zemnieku saimniecībā ziemas periodā, kad nebija jāapstrādā zeme. Tikai atsevišķi ikvienā zemnieku saimniecībā ziemas periodā, kad nebija jāapstrādā zeme. Tikai atsevišķi ikvienā zemnieku saimniecībā ziemas periodā, kad nebija jāapstrādā zeme. Gadā tika izgatavots apmēram 12 000 krēslu, tie tika pārdoti vietējos tirgos, arī Igaunijā un Krievijā. Igaunijā tie tika saukti par "lātti tuul" (latviešu krēsliem).

Ļoti šaurs, bet Gaujai specifisks bija pārceļuvju un prāmju darbinieku amats, ko uzņēmās līdzās esošo māju vīri. Nedaudzās vietās, galvenokārt pie lieliskajām māla ieguvēm starp Valmieru un

Cēsīm, darbojušies arī atsevišķi podnieki - slavenākie no tiem - Knappes darbojušies "Šķītbustos", tagadējā Raiskuma ciemā. Nelieli ķieģelceplji un kaļķu ceplji darbojušies pie muižām, tāpat arī vējdzirnavas, ūdensdzirnavas (tās bieži iznomātas), zāģētavas, brūži, krogī. Valstij iegūstot tiesības uz alkohola tirgošanas monopolu, situācija mainījās.

Katrā zemnieku sētā sievietes vēl līdz 20.gs. 20.gadiem auda segas, dvieļus, palagus, kreklu audumus. Šī prasme saglabājusies tikai atsevišķās lauku sētās līdz ar senajiem darba rīkiem - stellēm, ratiņiem, tītavām. Pastāvēja arī tādi amati kā spieķu meistars, stīpu gatavotājs, vīna darītājs un dārzkopis.

Apmeklētājus Gaujas NP teritorijai piesaista pasākumi un darbnīcas Cēsu muzejā un Turaidas muzejrezervātā, kas ar savu prasmīgo darbu popularizē un saglabā kultūras mantojumu. Turaidas muzejrezervātā tiek rīkoti Meteņi, Lieldienas, Jāņi, Ziemassvētki - kalendāro svētku svinēšana, tradicionālā Līvu diena, izstādes, folkloras koncerti, Rožu svētki (veltīti Turaidas Rozes leģendai). Cēsu muzejs rīko Bruņinieku svētkus, viduslaiku mielastus, akvarelistu plenēru, muzejā darbojas Rotu kalve. Āraišu ezerpilī var piedalīties 9.gs. mielastā.

Tradicionālo mantojumu palīdz saglabāt arī Tautas lietišķās mākslas studijas un pulciņi Siguldā, Līgatnē, Cēsīs u.c., kas apvieno audējas, pinējus, keramiķus un citus amata meistaros, kā arī folkloras kopas "Senleja", "Spurgulji", "Dzeiniotis", "Līgate", "Senlejiņa", "Pasaciņa". Siguldā notiek brīvdabas Operas svētki ar izcilu mākslinieku piedalīšanos, Cēsīs organizē Baleta svētkus un atsevišķu operu uzvedumus.

1.6. AINAVAS

Ainava ir pirmais signāls par harmoniju vai disharmoniju dabā, pilsētvidē. Ainava, iedarbodamās asociatīvi, rada pārdzīvojumus, emocijas, bet vienmēr ir objektīvs kritērijs. Gaujas senielejas, tās pieteku ieleju un tuvākās apkārtnes tipiskās un gleznainās ainavas ir viens no kritērijiem, kādēļ tieši šajā teritorijā tika nodibināts Latvijas pirmais nacionālais parks. Parka ainavas unikalitāti visā parka teritorijā raksturo:

- daudzās gravas, kraujas, strauti, smilšakmens un dolomīta klintis un alas Gaujas senleajā un tās pieteku krastos;
- ainavu tipu, reljefa un meža daudzveidīgums;
- mazpārveidoto teritoriju blīvums ar vēsturiski izveidojošām tradicionālām lauku kultūrainavām;
- nozīmīgu kultūrvēsturisku objektu koncentrācija.

Ainavas Parka teritorijā var iedalīt šādos galvenajos ainavu tipos:

Gaujas senielejas un pieteku ieleju ainava, kurai raksturīgs izteikts reljefs - ielejas un gravas, daudzi devona smilšakmens atsegumi, Gaujas loki, ar lielu kritumu tekošu mazāku upju un strautu sazarots tīkls, dažādā pakāpē aizaugušas vecupes, palieņu un terašu pļavas, jaukto, lapu koku, t.sk. arī platlapju sugu meži senkrastu nogāzēs, kā arī nesablīvēta, tradicionālā viensētu apbūve.

Gaujas senielejas un pieteku ieleju ainava ir unikāls Eiropas nozīmes dabas veidojums.

Meža ainava, kurai raksturīga jaukto un skuju koku mežu mozaīka ar lielu meža augšanas apstākļu tipu daudzveidību, audžu dažādu vecuma struktūru, nelieli, galvenokārt nepārskatāmi purvi, slāpjas lauces, meža ezeri, neapbūvēti meža klajumi.

Meža ainava izplatīta ārpus Gaujas senielejas un pieteku ielejām esošajos vienlaidu mežos.

Purvu ainava, kurai raksturīga atklāta vai daļēji pārskatāma pārpurvota, saimnieciski neizmantota teritorija ar dažāda lieluma un formas ūdenstilpēm, kā arī raksturīgo purva augu valsti.

Purvu ainava izplatīta lielākajos Parka purvos, kā arī mazākos atklātajos purvos.

Ainava ap ezeriem, kurai raksturīga gan dabiskā, gan tradicionālā lauku kultūrainava ar ezeru krastiem nepietuvinātu viensētu apbūvi.

Tradicionālā lauku kultūrainava, kurai raksturīga lauksaimniecībā izmantojamu zemju, nelielu meža vai krūmu puduru, dabisku un mākslīgu ūdenstilpju mozaīka, kā arī izklaidu viensētu apbūve, kuru lielākoties ietver koku grupu stādījumi ap pagalmiem. Tradicionālā lauku kultūrainava izplatīta lielākajā daļā Parka teritorijas.

Tradicionālā lauku kultūrainava ar tai piemītošo harmoniju un mājīgumu ir otra nozīmīgākā vērtība aiz Gaujas senielejas un pieteku ielejām.

Kultūrvēsturisko apbūves centru ainava, kurai raksturīga kultūras un vēstures pieminekļu lielā koncentrācija samērā nelielā platībā - senie pilskalni, mūra pilis, pilsdrupas un pilsvietas, seno

apbedījumu vietas, kapsētas, baznīcas, muižu centri, kā arī atsevišķas zemnieku vai amatnieku sētas.

Turaidas muzejrezervāts ar restaurēto viduslaiku pils un muižas ansambli ir kultūrvēsturiskās ainavas un tās izziņas dominante Parkā.

Urbanizēta ainava, kurai raksturīga daudzstāvu dzīvojamā apbūve, sablīvēta vienstāvu apbūve, lauksaimnieciskās un rūpnieciskās ražošanas un apkalpes centri vai atsevišķi objekti.

1.7. ZEMES LIETOJUMS UN DABAS RESURSU IZMANTOŠANA

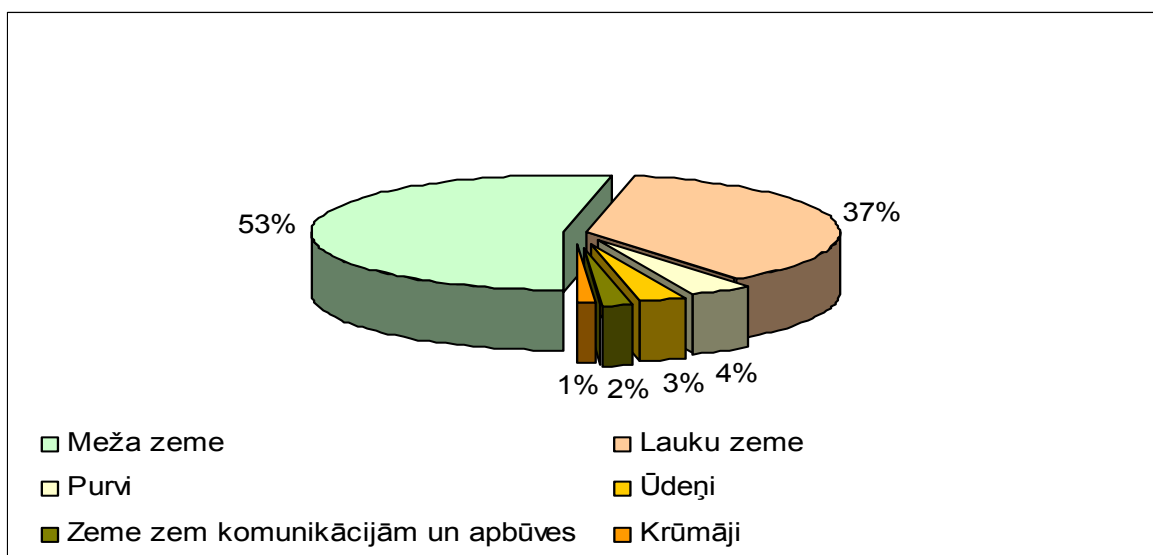
Gaujas NP izveidots salīdzinoši blīvi apdzīvotā teritorijā, kur jau vēsturiski ilgā periodā norit saimnieciskā darbība. Šī nodaļa sniedz ieskatu par zemes izmantošanas veidiem un galvenajām uz dabas resursu izmantošanu balstītajām ekonomiskajām aktivitātēm Gaujas NP.

1.7.1. Zemes lietojuma veidi, saimnieciskās aktivitātes Gaujas NP teritorijā

Zemes izmantošanu vienmēr ir noteikuši un nosaka tie dabas resursi (jeb nosacītās vērtības), kas atrodami zemes dziļēs, augsnē vai uz zemes virsmas ūdeņu, augu un dzīvnieku veidā. Zemes izmantošanas iespējas bagātina un ietekmē tādas vērtības kā ainavu kvalitāte un dažādība, bioloģiskā daudzveidība, atrašanās tuvums satiksmes artērijām, attālums no lielākām apdzīvotām vietām.

Gaujas NP kopplatība ir 91 745 ha. Zemes lietojums iedalāms meža zemē, kas aizņem 48 592 ha, lauksaimniecībā izmantojamās zemes zemē, kas aizņem 33 619 ha, purvos, kas aizņem 3 776 ha, zemē zem ūdeņiem, kas aizņem 2 563 ha, krūmājos, kas aizņem 978 ha, un pārējām zemēm, kas kopā aizņem 2 217 ha (2.attēls).

2.attēls Zemes lietojuma veidu procentuālais sadalījums

Jebkādas saimnieciskās aktivitātes balstās uz konkrētā teritorijā esošu dabas resursu izmantošanas iespēju, kā arī pakalpojumu sniegšanu. Pašreizējie procesi rāda, ka pakāpeniski pieaug cilvēku nodarbinātība pakalpojumu sfērā. Valsts ekonomikai attīstoties, lauku un meža zemju izmantošanā tiek lietota augstākā tehnika, kā rezultātā vietējie iedzīvotāji zaudē darbu. Taču pateicoties tam, ka Gaujas senielejā un pieteku ielejas stāvkrastos mūsu senči saglabājuši relatīvi maz pārveidotus un maz izmantotus dabas resursus, radusies pievilcīga vide sabiedrības atpūtai. Tie veido Gaujas NP rekreācijas resursus, kuru saglabāšana un nenoplicinoša izmantošana dod un arvien vairāk dos iespēju veikt uzņēmējdarbību pakalpojumu sfērā, radot iespējas iedzīvotāju nodarbinātībai.

1.7.2. Meža zemju izmantošana

Meža zemju izmantošanu nosaka spēkā esošie normatīvie akti un tirgus pieprasījums pēc meža

produktiem. Meža zemju izmantošanu ietekmē arī daudzi citi faktori, piemēram, meža resursu pieejamība, meža apsaimniekotāja attieksme un zināšanu līmenis.

No 1973. līdz 1990.g. Gaujas NP tika piemērots meža galvenās cirtes aizliegums. Tas radīja palielinātu koksnes pieprasījumu, kā rezultātā regulāri tika veiktas krājas kopšanas cirtes un sanitārās cirtes, kurās tika iegūta relatīvi zemas kvalitātes koksne un vienlaicīgi samazinātas meža bioloģiskās vērtības.

No 1991.gada, bijušajiem zemju īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atgūstot mežus, galvenās cirtes aizliegums tika aizstāts ar kailcirtes aizliegumu, bet vēlāk kailcirtes tika atļautas Parka neitrālajā zonā. Taču, ņemot vērā, ka līdz 1999.gada 14.septembrim Gaujas NP valsts mežiem nebija izdalīta galvenās cirtes tāme, valsts mežos galvenā cirte netika veikta.

Privātie un valsts meži tiek apsaimniekoti atšķirīgi. Privāto mežu intensīvu izmantošanu palielina apstākļi, kad zemnieku saimniecības nevar atražot sevi ar lauku zemes apsaimniekošanu un pilsētu, īpaši Cēsu tuvumā koncentrētas lielas koksnes pārstrādes jaudas.

Vairāk nekā 70% no meža zemēm vietējie iedzīvotāji izmanto neorganizētai rekreācijai - ogošanai, sēņošanai un pastaigām. Gaujas NP meži visplašāk Latvijā tiek izmantoti organizētajai rekreācijai - dabas tūrismam.

Gaujas NP dabas rezervātos iekļautajās meža zemēs 3668 ha platībā meža resursu izmantošana nav paredzēta un nenotiek. Meža apsaimniekošana Gaujas NP dabas lieguma zonā jāpakārto dabas un rekreācijas vērtību kritērijiem un lai veiktu meža apsaimniekošanu un izmantošanu ir nepieciešams izstrādāt meža apsaimniekošanas plānu. Kultūrvēsturiskajā zonā ainavu aizsardzības zonā mežu apsaimniekošana jāpakārto ainavu aizsardzības kritērijiem. Neitrālajā zonā jāveic meža resursu nenoplicinoša izmantošana.

1.7.3. Lauku zemju izmantošana

Vēsturiski Gaujas NP lauku zemju izmantošana bijusi viens no galvenajiem iedzīvotāju nodarbošanās veidiem. Lauksaimniecības zemes galvenokārt izvietotas Gaujas NP perifērijā, Gaujas senielejā un tās apkārtnē lauku zemju īpatsvars ir neliels. No 33619 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes šobrīd apsaimniekota tiek nedaudz mazāk kā puse. Tas nozīmē, ka vairāk nekā 15000 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes netiek apsaimniekotas. No apsaimniekotajām platībām aptuveni 1700 ha aizņem sējumi un stādījumi, kas vidēji veido 0,08 ha uz vienu Parka iedzīvotāju. Pārējā apsaimniekotā zeme pamatā ir ganības.

Lauku zemes izmantošana šobrīd nav vietējo iedzīvotāju prioritāte. Ar krūmiem aizaug arī lielās vienlaidu lauku platības, kas kādreiz gadu simtiem bijušas apsaimniekotas. Tā rezultātā samazinās lauku zemju platība, cieš ainavu mozaīka, samazinās pļavu bioloģiskā daudzveidība, lauku iedzīvotāji zaudē savu tradicionālo nodarbes veidu, zaudējot pamat motivāciju dzīvei laukos.

Steidzīgi jāveic pasākumi tradicionālās lauku ainavas atdzīvināšanā. Lauku zemes apsaimniekošana nodrošina tradicionālo dzīves vidi, palielina bioloģisko daudzveidību, paaugstina ainavu kvalitāti, ceļot vides rekreācijas potenciālu.

1.7.4. Virszemes ūdeņu izmantošana un to bioloģiskā kvalitāte

Gaujas NP teritorija ir bagāta ar virszemes ūdeņu resursiem, un tie tiek salīdzinoši intensīvi izmantoti. Tas novedis arī pie to lielāka vai mazāka piesārņojuma. Pie tam Gaujas NP virszemes ūdeņu akumulēšanās notiek no teritorijas, kas ir gandrīz 9 reizes lielāka nekā Parka teritorija. Līdz ar to ūdeņu kvalitāte Parkā lielā mērā atkarīga arī no piesārņojuma avotiem ārpus Gaujas NP robežām. Savukārt Gaujas ūdeņi pēc tam nonāk Rīgas jūras līcī un Baltijas jūrā un to kvalitāte būtiski ietekmē jūras vides stāvokli.

Latvija virzās uz integrāciju Eiropā, un viens solis šajā virzienā ir ūdens apgādes un notekūdeņu attīrīšanas ierīču uzlabošana, lai sasniegtu standartus, kas noteikti vairākās ES direktīvās. Patlaban Latvijā atbilstoši direktīvām 75/440/EEC; 78/659/EEC; 76/160/EEC; 80/778/EEC noteiktas šādas ūdeņu kvalitātes prasību kategorijas [83]:

- dzeramais ūdens,
- ūdens cilvēku patēriņam,
- peldvietu ūdens,
- ūdens lašveidīgo zivju audzēšanai,
- ūdens karpveidīgo zivju audzēšanai.

Visām Parka upēm, kas garākas par 10 km, ūdens kvalitātes mērķis ir būt lašupēm. Turpinājumā raksturota pašreizējā virszemes ūdeņu kvalitāte.

1.7.4.1. Gaujas bioloģiskā kvalitāte

Gaujas ūdens bioloģiskās kvalitātes noteikšanai izmantota saprobioloģiskās analīzes metode pēc makrozoobentosa sugu sastāva [53]. Kopumā Gaujas ūdens kvalitāte atbilst b-mezosaprobībai jeb vāji piesārņotam ūdenim [54, 118]. b-a-mezosaprobībai jeb vāji piesārņots līdz piesārņots ūdens konstatēts leņķus Valmieras, leņķus Liepas un pie Murjāņiem (6.pielikuma 2.karte), kas saistāms galvenokārt ar šo apdzīvoto vietu komunāli saimniecisko un ražošanas notekūdeņu ietekmi. Oligo-b-mezosaprobībai jeb tīrs līdz vāji piesārņots ūdens konstatēts tikai posmā augšpus Līgatnes. Lielāko pilsētu (Valmieras, Cēsu) ietekme uz ūdens kvalitāti ir relatīvi neliela, lai gan to novadītais piesārņojums Gaujā gada laikā ir visai ievērojams. Būtiskāk Gaujas bioloģisko kvalitāti ietekmē punktveida piesārņotāji: Lode kopā ar būvmateriālu rūpnīcu (šeit grūti nodalīt, kuri notekūdeņi - komunālie vai ražošanas iespaido vairāk) un Līgatnes papīrfabrika. Piemēram, augšpus Līgatnes saprobības indekss ir 1,61, bet leņķus Līgatnes tas palielinājies līdz 2,24. 1998. gada pavasarī leņķus Līgatnes novērota papīra masas uzkrāšanās starp ūdensaugiem Gaujas līčos un atstraumēs. Siguldas notekūdeņu ietekme uz Gaujas kvalitāti nav konstatēta. Augšpus Siguldas vēl jūtama Līgatnes papīrfabrikas ilgstošā notekūdeņu ietekme (saprob.ind. 2,04), bet leņķus Siguldas ūdens kvalitāti (saprob.ind.1,96) galvenokārt ietekmē daudzo avotu ielūšana Gaujā pētījumu vietā. Par to liecina arī atsevišķu izteikti tīru ūdeņu indikatoru masveida klātbūtne šajā vietā. Novērojumu punktā leņķus Murjāņiem konstatēta vairāku apdzīvoto vietu (Murjāņu, Sēnītes, Gaujas) ietekme uz ūdens kvalitāti. Šeit saprobības indekss palielinājies līdz 2,32 - b-a-mezosaprobībai pakāpei (tādai pat kā leņķus Valmieras).

Salīdzinot ar 20.gadsimta 70.gadu vidū Bioloģijas institūta veiktajiem pētījumu rezultātiem, var secināt, ka ūdens kvalitāte Gaujā ir nedaudz uzlabojusies. Gaujā vairs nav vērojamas krāsas kvalitātes izmaiņas (nav stipri piesārņotu posmu). Iemesli tam varētu būt vairāki: lielo pārstrādes uzņēmumu likvidācija vai jaudu samazināšanās, atšķirīgas paraugu ievākšanas vietas, kā arī lietainā 1998.gada vasara, kā rezultātā palielinājās upes caurplūdums.

1.7.4.2. Mazo upju bioloģiskā kvalitāte

Mazo upju kvalitāte pārsvarā atbilst dabiskajam fona līmenim, t.i., tās ir tīras līdz vāji piesārņotas [55, 118]. Oligosaprobībai jeb tīram ūdenim atbilst Simtēnupe un Skaļupes augštece. Savukārt vispiesārņotākās ir Silķupīte un Runtiņš. Parka mazajās upēs tiek novadīti 16 attīrīšanas iekārtu notekūdeņi. Pētījumi rāda, ka mazo upju kvalitāti visvairāk ietekmē pašvaldību pārziņā esošie komunālie, kā arī ražošanas objektu nepietiekami attīrītie notekūdeņi, kā arī lauksaimniecības difūzais piesārņojums.

Amata

Amatas ūdens kvalitāte atbilst lašupes prasībām. Tās bioloģiskā kvalitāte atbilst ritrāla upju dabiskajam fona līmenim - oligo-b-mezosaprobībai jeb tīram līdz vāji piesārņotam ūdenim. Akmeņus klāj ūdenssūnas *Fontinalis sp.* un tīru ūdeņu indikatori sārtalģes *Hildebrandtia rivularis* un *Batrachospermum monoliforme*. Pie Amatas esošās zivju audzētavas darbība ūdens kvalitāti upē nepazemina.

Pērļupe

Īpašu un pienācīgi nenovērtētu vietu Parkā ieņem Amatas kreisā krasta pieteka Pērļupe, jo tā ir vienīgā Parka upe, kur saglabājusies upes pērļgliemenes populācija. Tās eksistence Pērļupē ir visai apdraudēta, jo upes augštecē ielūst Spāres internātskolas notekūdeņi, upes krastā ierīkotas ganības, atrodas arī dažas lopu kūtis ar kūtsmēslu kaudzēm pie tām. Novērots, ka dažu apkārtnes māju saimnieki upi izmanto piena dzesēšanai. Visi šie objekti ir potenciālie vai arī reālie upes piesārņotāji. Antropogēnā ietekme visspilgtāk izpaužas upes augštecē. Šeit upes bioloģiskā kvalitāte ir par pus pakāpi zemāka nekā dabiskajam fona stāvoklim atbilstošā. Pērļupes augštece ir b-mezosaprobībai jeb mēreni piesārņota, lejteces kvalitāte ir fona līmenī (o-b-mezosaprobībai jeb vāji piesārņota).

Rauna

Viena no nozīmīgākajām lašu nārsta upēm. Tās ūdens kvalitāte atbilst lašupes prasībām un ir o-b-mezosaproba jeb tīra līdz vāji piesārņota.

Vaive

Vaives ūdens kvalitāte atbilst lašupes prasībām un ir tīra līdz vāji piesārņota. Priekuļu lauksaimniecības tehnikuma notekūdeņi tās bioloģisko kvalitāti neietekmē. Vaives lielākajās pietekās Krīvupītē un Dzeņupītē tiek novadīti attiecīgi Krīvu un Priekuļu ciematu notekūdeņi, kas tomēr būtiski neietekmē šo upju ūdens kvalitāti.

Līgatne

Līdz Līgatnes papīrfabrikai upes ūdens ir vāji piesārņots un atbilst ritrāla upju dabiskajam fona līmenim. 1,5 km augšpus Līgatnes grīvas upē iepļūst neattīrīti papīrfabrikas notekūdeņi (1920 m³/dn), kas gada laikā upē un tālāk Gaujā inenes vairāk nekā simt tonnu suspendēto un ievērojamu daudzumu citu vielu. Līgatnes papīrfabrikas notekūdeņi būtiski izmaina upes zoocenožu stāvokli, pasliktinot tās kvalitāti par pus pakāpi. Tā kā straumes ātrums šeit ir ievērojams (>0,5 m/s), tad notekūdeņu piesārņojums neuzkrājas Līgatnē, bet tiek aizvests pusotru kilometru tālāk Gaujā. Lai varētu izmantot upes ūdeni ražošanas vajadzībām, šodien tiek izmantots aizsprosts pie Līgatnes papīrfabrikas kokapstrādes ceļa. Parka teritorijā pie Ķempju dzirnavām Līgatni šķērso vēl viens dambis.

Brasla

Tās ūdens kvalitāte nepārsniedz dabiskā piesārņojuma fona līmeni, t.i., oligo-b-mezosaprobātā. Braslas lejtece ir nozīmīga lašu dabisko populāciju nārsta vieta. 1926.gadā uzbūvēja Braslas HES, aizsprostojot lašu un taimiņu migrācijas ceļu uz nārsta vietām augšpus slūžām. Uz vecās HES pamatiem 70. gados tika izveidota Valsts zivju audzētava "Brasla", kas izveidojusies par nozīmīgu lašveidīgo sugu zivju audzētavu. Tās notekūdeņi Braslas bioloģisko kvalitāti nepazemina.

Skaļupe

Viena no tīrākajām Parka upēm. Skaļupes augšteces ūdens kvalitāte atbilst oligosaprobai pakāpei jeb tīram ūdenim. Šeit ir ļoti labi skābekļa apstākļi hidrobiontiem, akmeņainas grantis mijas ar oļaini grantainām. Akmeņus klāj sārtaļģes *Hildebrandtia rivularis*. Zoobentosā pārstāvēta bagātīga strautēņu fauna. Upes lejteces kvalitāte atbilst dabiskajam fona līmenim - o-b-mezosaprobātāi jeb tīram līdz vāji piesārņotam ūdenim.

Strīkupe

Viena no daudzajām Parka foreļupēm. Strīkupe iztek no Vaidavas ezera, uzņemot ievērojamu daudzumu biogēnu no Vaidavas ciemata notekūdeņu attīrīšanas iekārtām un ezerā deponētajiem biogēniem. Šeit tā ir b-mezosaproba jeb vāji piesārņota. 2 km lejpus iztekas Strīkupi šķērso Vaidavas dzirnavdīķis un aizsprosts. Dzirnavdīķis veiksmīgi darbojas kā dabīgās attīrīšanas iekārtas, kurās nogulsnējas ievērojama daļa upes nesto biogēno vielu. Aizsprosta pārgāzēs ūdens bagātinās ar skābekli, pastiprinot pašattīrīšanās procesus. Upes vidūstecē ūdens kvalitāte jau ir dabiskā fona līmenī - o-b-mezosaproba jeb tīra līdz vāji piesārņota. Šeit atrodamas arī labākās foreļu nārsta vietas.

1.7.4.3. Ezeru bioloģiskā kvalitāte

Antropogēnā ietekme atstāj milzīgu iespaidu arī uz ezeru ekosistēmu. Eitifikācija, kas ir dabīgs, neatgriezenisks, bet ļoti ilgstošs process, pēdējo pārdesmit gadu laikā paātrinās tik strauji, ka tūkstošiem gadu ilgās attīstības vietā ezers var beigt savu dzīvi dažu desmitu gadu laikā. 1998./99.gada sezonā, lai iegūtu informāciju par ezeru ekosistēmu stāvokli un izmaiņām, kas radušās dabisku attīstības procesu rezultātā vai cilvēka darbības ietekmē, un eitifikācijas tendenču novērtēšanai, tika apsekoti un novērtēti 10 Parka ezeri atbilstoši Latvijas un ES virszemes ūdeņu monitoringa prasībām. Tika novērtēta šo ezeru ekoloģiskā kvalitāte un trofijas pakāpe [55].

Auciema ezers

Atbilst sliktai ekoloģiskajai kvalitātei: ziemā - skābekļa izsīkums piegrunts ūdens slānī un augsta kopējā fosfora koncentrācija, vasarā - augsta hlorofila a koncentrāciju, maza fitoplanktona sugu daudzveidība ar izteiktu zilaļģu dominanti, no kurām pārsvarā toksiskās zilaļģes, augsta fitoplanktona un zooplanktona biomasa. Pēc trofijas pakāpes ezers atbilst stipri eitrofam ezeram.

Āraišu ezers

Vispiesārņotākais no visiem Parka ezeriem. Atbilst sliktai ekoloģiskajai kvalitātei: ziemā - izteikts skābekļa deficīts, augstas kopējā fosfora un kopējā slāpekļa, nitrītu un amonija koncentrācijas, vasarā - zema ūdens dzidrība, vidēji augsta hlorofila a koncentrācija.

Pēc trofijas rādītājiem ezers atbilst stipri eitrofam stāvoklim ar tendenci uz hipereitrofiju. 80.gados ezerā bija atrodamas ezereņu un lobēliju audzes. Strauja lobēliju - ezereņu kompleksa izzušana Āraišu ezerā notikusi vienlaicīgi ar biogēno vielu pastiprinātu pieplūdi un ezera līmeņa pazemināšanu 60.gados. Ezerā ieplūst neatīrīti Drabešu internātskolas notekūdeņi (41 m³/dn). Sastopams Latvijā aizsargājams biotops - sīkās lēpes *Nuphar pumila* audzes ezeros.

Driškina ezers

Atbilst vidējai ekoloģiskajai kvalitātei: labi skābekļa apstākļi visā ūdens slānī gan vasarā, gan ziemā; vidēja ūdens dzidrība; ziemā - paaugstinātas fosfora un slāpekļa koncentrācijas; fitoplanktons - nabadzīgs un īpatnējs sugu sastāvs, biomasa zema, nav toksisko zilaļģu.

Floristiski nabadzīgs ezers (41 suga, no tām 14 makrofitu sugas). 90.gadu sākumā ezerā vēl bija sastopams Latvijas Sarkanās grāmatas 2.grupas augs Dortmaņa lobēlija *Lobelia dortmanna*, taču pēdējos gados tā vairs nav konstatēta. Joprojām ezerā sastopamas tādas aizsargājamas sugas kā gludsporu ezere *Isöetes lacustris* un šaurlapu ežgalvīte *Sparganium angustifolium*. Pēc trofijas pakāpes ezeru var pieskaitīt diseitrofiem ezeriem. Intensīva rekreācijas slodze vasaras mēnešos.

Lielais Lazdiņš

Atbilst vidējai ekoloģiskajai kvalitātei: vasarā skābekļa apstākļi visā ūdens slānī labi, hlorofila a koncentrācija mērena, fitoplanktona biomasa zema, taču zilaļģu, it sevišķi toksisko īpatsvars augsts, ļoti bagātīgi attīstīts zooplanktons, novērojams zooplanktona "spiedienu" hidrobiontu barības ķēdē.

Ezers ar paaugstinātu eitrofijas pakāpi. Stipri negatīva ietekme uz ezera ekosistēmas stāvokli (pastiprināta biogēnu, smago metālu, transporta izplūžu gāzu, naftas produktu noplūde ar virszemes noteces ūdeņiem) ir dzelzceļam ezera ZR un šosejai D. 1998.gadā nogruva daļa dzelzceļa uzbūruma ezera ZR daļā. Ezerā sastopams aizsargājams biotops - sīkās lēpes *Nuphar pumila* audzes ezeros.

Muižnieka ezers

Atbilst labai līdz vidējai ekoloģiskajai kvalitātei: vasarā skābekļa apstākļi visā ūdens slānī labi, bet ziemā - izteikts skābekļa deficīts jau no 0,5 m dziļuma, zema elektrovadītspēja un kopējā fosfora koncentrācija, bet augsts humusvielu un hlorofila a saturs, fitoplanktonā - neliels zilaļģu un nozīmīgs dinofītu īpatsvars, nav toksisko zilaļģu, zema aļģu biomasa.

Pēc bioloģiskā tipa ezeru var pieskaitīt diseitrofam ezeram ar zemu trofijas pakāpi. Negatīvu ietekmi uz ezera ekosistēmas stāvokli papildu dabiskajiem faktoriem rada neorganizētā makšķernieku darbība (zivju piebarošana, ūdens piedraošana).

Ninieris

Atbilst sliktai ekoloģiskajai kvalitātei: vasarā skābekļa apstākļi apmierinoši, bet ziemā - deficīts; ūdens pH nestabils, kas saistāms ar vājo buferespēju, kopējā fosfora un slāpekļa savienojumu, kā arī hlorofila a koncentrācija augsta, fitoplanktonā augsts zilaļģu, it īpaši toksisko zilaļģu *Anabaena flosaquae* un *Microcystis aeruginosa*, īpatsvars, maza daudzveidība, augsta biomasa.

Pēc bioloģiskā tipa ezers atbilst stipri eitrofam ar hipereitrofijas iezīmēm. Ļoti nelabvēlīgi ezera ekosistēmu stāvokli ietekmē Dukuru notekūdeņi un intensīvā rekreācijas slodze. 70.gados pirms ezera ūdenslīmeņa pazemināšanas par 3 m Ninieris bija tipisks lobēliju-ezereņu ezers ar ļoti mazu

aizauguma pakāpi, bagātīgām reto ūdensaugu atradnēm (gludsporu ezerenes *Isöetes lacustris*, Dortmaņa lobēlijas *Lobelia dortmanna*). Tagad tās izzudušas.

Raiskuma ezers

Atbilst sliktai ekoloģiskajai kvalitātei: ziemā - skābekļa izsīkums piegrunts ūdens slānī, augstas kopējā fosfora un slāpekļa koncentrācijas, vasarā - ļoti zema ūdens dzidrība, augsta hlorofila a koncentrācija, fitoplanktonā - toksisko zilaļģu dominānce, augsta biomasa un maza sugu daudzveidība.

Pēc hidrobioloģiskajiem rādītājiem ezers atbilst stipri eitrofam ezeram ar pieaugošu trofijas pakāpi. Ezera ekosistēmu stāvokli ļoti nelabvēlīgi ietekmē Raiskuma ciemata un internātskolas notekūdeņi.

Ratnieku ezers

Atbilst labai līdz vidējai ekoloģiskajai kvalitātei: vasarā zemas kopējā fosfora, amonija un nitrītu slāpekļa koncentrācijas, maza elektrovadītspēja, vidēja zooplanktona sugu daudzveidība.

Ezeru var novērtēt kā distrofu ar diseitrofijas pazīmēm. Vasarā pēc kopējā fosfora daudzuma ezers atbilst eitrofam stāvoklim, hlorofils a dod pazeminātu (humusvielas traucē fitoplanktona attīstību), bet ūdens dzidrība - paaugstinātu trofijas vērtējumu (augsta ūdens krāsainība). Fitoplanktonā apvienoti distrofijas (eiglēnaļģes *Trachelomonas volvocina*, kramaļģes *Tabellaria fenestrata*) un eitrofijas elementi (zaļaļģes *Closterium acutum*, Phacus longicauda). Ezerā savdabīga, antropogēni maz ietekmēta veģetācija.

Ungura ezers (Rustēgs)

Lielākais un floristiski bagātākais Parka ezers, kas atbilst vidējai ekoloģiskajai kvalitātei: skābekļa režīms un kopējā fosfora daudzums - normas robežās, kopējais slāpeklis - ļoti lielā koncentrācijā, bet nitrītu un amonija slāpeklis ir niecīgās koncentrācijās, niecīga ūdens dzidrība, ko ietekmē humusvielu palielināts saturs ūdenī, fitoplanktona rādītāji - zema biomasa, ievērojams dinofītu un kramaļģu īpatsvars, zooplanktona sugu sastāvs raksturo samērā nabadzīgu vidi ar eitrofikācijas pazīmēm.

Ezerā sastopamas blīvas gludsporu ezerenes un Dortmaņa lobēlijas audzes. Pēc bioloģiskā tipa ezers pieder semidistrofajam tipam. Ezera degradēšanos izraisījis ne tikai pārliecīgs purva humīnvielu pieplūdums, bet arī pastiprinātā rekreācijas slodze.

Vaidavas ezers

Atbilst sliktai ekoloģiskajai kvalitātei: ziemā novērojams pakāpenisks skābekļa izsīkums, piegrunts slānī - bezskābekļa zona, augstas biogēnu un hlorofila a koncentrācijas, fitoplanktonā dominē zilaļģes, augsta biomasa, toksisko zilaļģu dominānce.

20 gadu laikā no mezotrofa ezera antropogēnās ietekmes rezultātā trofija pieaugusi līdz stipri eitrofam ar tendenci uz pieaugošu eitrofikāciju, it sevišķi ezera Z daļā, kur ieplūst Rubenes ciemata 2 notekūdeņu attīrīšanas iekārtu notekūdeņi. Vasaras mēnešos ļoti liela rekreācijas slodze. Ezerā sastopams aizsargājams biotops - sīkās lēpes *Nuphar pumila* audzes ezeros.

1.7.4.4. Notekūdeņu attīrīšana

Gauja NP teritorijā atrodas 37 notekūdeņu attīrīšanas iekārtas (6.pielikuma tabula). Desmit no tām veic mehānisko attīrīšanu, bet 27 - bioloģisko attīrīšanu. To jauda ir no 29 līdz 10000 m³/dienā. 22 attīrīšanas iekārtu kvalitāte ir laba, bet pārējo - nepietiekoša. Iedzīvotāju skaits, kurus apkalpo attīrīšanas iekārtas, variē no 17 līdz 17 139. Tām pieslēgtas tikai ciematu un pilsētu daudzdzīvokļu mājas. Individuālo māju notekūdeņi vēl arvien nav iekļauti centralizētās notekūdeņu savākšanas sistēmās, bet tiek vairāk vai mazāk savākti nosēdakās vai atkritumu bedrēs. Tādēļ tikai 50-80% no ciematu un pilsētu iedzīvotājiem izmanto attīrīšanas iekārtas. Kopējās sistēmās tiek savākti arī mazo pārstrādes uzņēmumu, restorānu, skolu un slimnīcu notekūdeņi.

Lielākie notekūdeņu avoti Parka teritorijā un tās tiešā tuvumā ir Valmiera ar 28 700 iedzīvotājiem, Sigulda ar 10 800 iedzīvotājiem un Cēsis ar 19 700 iedzīvotājiem. Valmiera 1998.gadā iepludināja Gaujā šādu daudzumu piesārņojošo vielu: BSP (kopējais skābekļa patēriņš) - 25,163 t/gadā, KSP (ķīmiskais skābekļa patēriņš) - 145,303 t/gadā, nafta - 0,822 t/gadā,

suspendētās vielas - 44,619 t/gadā, deterģentus - 0,720 t/gadā, kopējais fosfors - 6,715 t/gadā un kopējais slāpeklis - 36,170 t/gadā. Galvenais industriālo, pie tam praktiski neattīrītu notekūdeņu avots ir Līgatnes papīrfabrika ar 3000m³ dienā [84, 85]. Lauku apvidos lielākie piesārņojuma avoti ir mājlopu fermas, jo tām nav izbūvētas mūsdienīgu prasībām atbilstošas mēslu uzkrāšanas tvertnes. Šo piesārņojuma avotu ietekme līdz šim nav apzināta.

1.7.4.5. Zivju audzētavas

Parka teritorijā atrodas četras zivju audzētavas: uz Raunas - "Sillakās", uz Nurmižupītes, kā arī uz Braslas un uz Amatas, vietās, kur izbūvēti aizsprosti kādreizējām hidroelektrostacijām. Pie aizsprosta uz Amatas ir izbūvēts pagaidām vienīgais zivju ceļš Parkā. Braslas un Kārļu zivju audzētavas regulāri papildina Gaujas un tās pieteku zivju krājumus ar lašveidīgo sugu zivju un nēģu mazuļiem. 1998.gadā Gaujā un tās septiņās pietekās tika ielaisti vairāk nekā 5,8 miljoni zivju mazuļu (2.tabula) [112]. Par šo pasākumu efektivitāti liecina tas, ka Braslas lejtecē dominē laši un taimiņi (50 gab./100 m²), arī nēģu kāpuru skaits te ievērojams (1600 gab./100 m²) [113]. Tomēr, spriežot pēc ilggadējiem maksšķernieku novērojumiem, zivju resursi kopumā Parka ūdenstilpnēs, it īpaši Gaujā, ir jūtami sarukuši.

2.tabula Gaujas NP upēs 1998.gadā ielaistie zivju mazuļi

Upe	Taimiņi	Nēģu kāpuri	Laši	Kopā
Brasla	36 550 ^{1,2}	-	-	36 550
Gauja pie Siguldas	-	2 870 000	35 500 ²	2 905 500
Gauja pie Cēsīm	-	2 735 000	-	2 735 000
Līgatne	-	-	9 600 ²	9 600
Kumada	-	-	14 000 ¹	14 000
Rakšupe	-	-	20 000 ¹	20 000
Pērļupe	-	-	14 000 ¹	14 000
Skaļupe	-	-	7 000 ¹	7 000
Amata	71 600 (kāpuri)	-	102 000 ^{1,2,3}	173 600

1 – vienasaras zivju mazuļi (zivju mazuļi izaudzēti z/a „Brasla” un z/a „Kārļi”),

2 - viengadīgie (zivju mazuļi izaudzēti z/a „Brasla” un z/a „Kārļi”),

3 - (zivju mazuļi izaudzēti z/a „Brasla” un z/a „Kārļi”).

Zivju audzētavas var būt arī ievērojams piesārņojuma avots, kas rodas no zivju barības pārpalikuma un zivju izkārnījumiem. Līdz šim zivju audzētavas ne Amatas, ne Braslas ūdeņu bioloģisko kvalitāti nav pazeminājušas.

1.7.5. Zemes dziļņu izmantošana

Gaujas NP zemes dziļēs sastopami dažādi derīgie izrakteņi. Parka teritorijā nelielā dziļumā ieguldevona iezī, kas veido augstvērtīga devona māla, kvarca smilts, dolomīta iegulas. Daudzviet sastopama ledāja kušanas ūdeņu sanesta smilts un grants, kā arī pēcledus laikmeta veidojumi – kūdra un saldūdens kaļķieži. No dažāda dziļuma un vecuma pazemes ūdens horizontiem iegūstami dzeramie, tehniskie un minerālūdeņi. Apmēram kilometra dziļumā pamatklintājā tiek prognozētas dzelzsrūdas iegulas. Parka teritorijā apzinātas vairākas lokālas struktūras (kupolveida pacēlumi zemes dziļajos slāņos), kuras iespējams izmantot kā dabas gāzes glabātavas. Parka dienvidrietumu teritorijā iekļaujas daļa no Latvijā vienīgās, kopš 1968.gada ekspluatējamās, Inčukalna dabas gāzes pazemes krātuves. Glabātavas kopējais tilpums ir apmēram 4,5 miljardi m³, tās aktīvais apjoms 2,2 miljardi m³.

Dažādos gados veikto ģeoloģiskās izpētes darbu rezultātā Gaujas NP apzinātas 27 būvmateriālu izejvielu atradnes: 7 devona māla, starp tām valsts nozīmes - Liepas mālu atradne, 2 kvarca smilts, 2 dolomīta, 12 smilts-grants un smilts, 3 saldūdens kaļķiežu atradnes (3.tabula).

3.tabula. Derīgo izrakteņu atradnes Gaujas NP teritorijā

Nr. p.k	Atradnes nosaukums	Rajons, pagasts	Derīgais izraktenis	Platība ha	Krājumi, tūkst. m ³		Izpētes gads
					A kategorija	N kategor.	
1.	Apiņi	Cēsu raj., Straupes pag.	smilts-grants	8,2	44,3 ¹	-	1968
2.	Bāle – Bērziņi (III iec.)	Cēsu raj., Liepas pag.	kvarca smilts	13,5	1686,0	-	1965
3.	Bērziņi	Cēsu raj., Liepas pag.	kvarca smilts	139,2	26998,2	4553,9	1954 1971
4.	Cecīļi	Cēsu raj., Amatas nov.	saldūdens kaļķiezis	0,7	21,8 ²	1,9 ²	1953
5.	Garkalni - dolomīts	Cēsu raj., Priekuļu pag.	dolomīts	51,5	-	2677,8	1954
6.	Gāršas	Cēsu raj., Raiskuma pag., Valmieras raj., Vaidavas pag.	māls	195,4	2367,0	21255,0	1967
7.	Igauņi	Rīgas raj., Krimuldas pag.	smilts-grants, smilts	3,5	208,5 ²	-	1979
8.	Keipāni	Rīgas raj., Krimuldas pag.	smilts-grants, smilts	16,5	625,8	128,6	1982 1999 2002
9.	Lauciņi	Cēsu pilsēta	dolomīts	118,7	4920,2 ³	-	1951
10.	Liepa	Cēsu raj., Liepas pag.	māls	132,7	17780,3	11035,6	1984 1988
11.	Lorupe (I, II iec.)	Rīgas raj., Inčukalna, Krimuldas pag.	smilts-grants	217,0	13209,9 ²	-	1965
12.	Lorupe – kvarca smilts	Rīgas raj., Inčukalna pag.	kvarca smilts	21,4	-	1078,5 ²	1965
13.	Mālnieki	Cēsu raj., Amatas novads	smilts-grants, smilts	5,7	235,7	-	1982 2000
14.	Mūrleja – 1951.-1960.g.		māls	27,2	2363,0 ²	1157,0 ²	1953 1960
15.	Mūrleja – 1962.g.		māls	1,8	159,0 ⁴	-	1962
16.	Puškini		smilts-grants	46,3	2889,2 ²	-	1953
17.	Puškini 1		smilts-grants	10,5	321,7 ²	233,3 ²	1968
18.	Puškini 2		smilts-grants	2,6	193,2 ²	-	1982
19.	Puškini 3		smilts-grants	7,6	252,6 ²	197,0 ²	1968
20.	Raiskums	Cēsu raj., Raiskuma pag.	māls	33,1	-	3314,3 ²	1960.

3.tabulas turpinājums

Nr. p.k.	Atradnes nosaukums	Rajons, pagasts	Derīgais izrakteņis	Platība, ha	Krājumi, tūkst. m ³		Izpētes gads
					A kategorija	N kategor.	
21.	Rēzes	Cēsu raj., Amatas novads	smilts-grants, smilts	10,4	615,2	67,9	1982.
22.	Stumburi	Rīgas raj., Krimuldas pag.	smilts-grants, smilts	43,5	-	1543,4 ²	1968.
23.	Turaida	Rīgas raj., Krimuldas pag.	māls	487,5	235,0 ²	60480,7 ²	195919 70
24.	Vājūkalns	Cēsu raj., Amatas novads	māls	17,9	-	717,8 ²	1960
25.	Vārnas	Cēsu raj., Priekuļu pag.	saldūdenis kaļķiezis	1,3	11,2 ²	-	1953
26.	Veismaņi	Cēsu raj., Vaives pag.	saldūdenis kaļķiezis	2,5	9,0 ²	6,9 ²	1953
27.	Vītiņi	Cēsu raj., Stalbes pag.	smilts-grants, smilts	0,8	57,8	-	2000

¹ Krājumi pēc Vides valsts inspekcijas datiem 1993.gadā

² Krājumi izpētes gadā.

³ Krājumi pēc atradnes konsrvācijas 1991.01.01.

⁴ Krājumi 1965.01.01.

Tā kā Gaujas NP teritorijā saimnieciskā darbība, tai skaitā arī derīgo izrakteņu ieguve atbilstoši normatīvajiem aktiem ir ierobežota, zemes dzīļu resursu izmantošana notiek galvenokārt vietās, kur tā bija uzsākta pirms nacionālā parka nodibināšanas. Derīgo izrakteņu ieguvei Gaujas NP teritorijā izsniegtas 4 licences: 1 māla, 1 smilts un grants, 2 kūdras ieguvei (4.tabula).

4.tabula. Gaujas NP atradnes, kurām izsniegtas derīgo izrakteņu izmantošanas licences derīgo izrakteņu ieguvei

Derīgo izrakteņu atradnes nosaukums	Derīgais izrakteņis	Atradnes izmantotājs	Licences Nr.	Licences derīguma termiņš, no/līdz	Licencē noteiktā ieguves kvota
Liepa II iegula IV iegula	Māls	A/s "Lode"	8/11VP	<u>18.05.1999</u> 31.12.2017.	898 tūkst.m ³ 3176 tūkst.m ³
Unguru purvs	Kūdra	SIA "Ungursalas" SIA "Unguri"	8/218 8/45	<u>14.02.2002</u> 14.02.2022 <u>25.01.1999</u> 30.04.2018	500 tūkst.t 390 tūkst.t

Bez tam Valsts ģeoloģijas dienests ir izsniedzis 4 smilts-grants un smilts atradņu pasēs ar ieguves kvotām izmantotājiem vairāku gadu periodā. (5.tabula).

5.tabula **Gaujas NP atradnes, kurām izsniegtas atradņu pases un noteikta derīgo izrakteņu ieguves kvota**

Atradnes nosaukums	Derīgais izraktenis	Kam izsniegta kvota	Kvotas derīguma termiņš, no/līdz	Kvotas apjoms, tūkst.m ³
Apiņi	Smilts-grants	Zemes īpašniekam M.Zariņam	<u>05.12.2002</u> 31.12.2012	25
Rēzes (Puškini II 1. iec.)	Smilts-grants un smilts	Amatas novada domei	<u>01.01.2001</u> 17.05.2004	230
Vītiņi	Smilts-grants un smilts	Zemes īpašniekam P.Eglītim	<u>11.04.2002</u> 10.04.2027	58
Ķeipāni	Smilts-grants un smilts	SIA "Binders"	<u>06.08.2001.</u> 16.07. 2026	895
		Z/s "Mazzemnieki"	<u>01.01.2003</u> 31.10.2026	949
Mālnieki (Puškini II, 3. laukums)	Smilts-grants un smilts	Zemes īpašniekam P.Ontužānam	<u>25.03.2003.</u> 24.03.2028.	60
		Amatas novada pašvaldībai	<u>01.01.2003.</u> 01.02.2010.	9.5
Puškini	Smilts-grants	Zemes īpašniekam B.Jeļinskai	<u>29.11.2001.</u> 28.11.2026.	50
Lorupe-2002	Smilts-grants un smilts	SIA "Ceļinieks un Ko"	<u>17.06.2003.</u> 16.06.2028.	79

Patlaban parka teritorijā intensīvākie ieguves darbi notiek valsts nozīmes Liepas mālu atradnē, kuru izmanto lielākais būvkeramikas ražotāju uzņēmums valstī - a/s "Lode". Trijās atradnēs iegūst smilti un granti vietējo ceļu remontam un uzturēšanai. Kvarca smilti Gaujas NP teritorijā neiegūst, un 1991.gadā tika pārtraukti ieguves darbi Lauciņu dolomīta atradnē.

Pirms parka nodibināšanas vairākos purvos ieguva kūdru, pašreiz ieguves darbi turpinās tikai Unguru purvā. Rūpnieciskai kūdras ieguvei izdalīta 684 ha liela platība, no tās licencētais laukums aptver 518,7 ha. Apmēram 1/3 teritorijas apsaimnieko SIA "Ungursalas", 2/3 – SIA "Unguri". No viesiem ekspluatācijā esošajiem kūdras laukiem sešos iegūst griezto kūdru, pārējos- frēzkūdru.

Dati par derīgo izrakteņu ieguves apjomu sākot no 1998.gada apkopoti 6.tabulā.

6.tabula **Dati par ieguvi Gaujas NP atradnēs**

Nr. p. k.	Atradnes nosaukums, raj., pag.	Derīgais izraktenis	Atradnes izmantotājs	Ieguve, tūkst.m ³					
				1998. gads	1999. gads	2000. gads	2001. gads	2002. gads	2003. gads
1.	Liepa Cēsu raj., Liepas pag.	māls	A/s "Lode"	82,55	56,1	114,2 6	29,55	49,15	33,51
2.	Ķeipāni Rīgas raj., Krimuldas pag.	smilts-grants, smilts	Krimuldas pag. pašvaldība (1998.g.) Z/s "Mazzemnieki", CBF "Binders"	15,38	23,14	3,5	9,29	2,8	8,75
3.	Mālnieki Cēsu raj., Amatas novads	smilts-grants, smilts	A/s "8.CBR" (1998., 1999.g.) Drabešu pag. padome (2000.g.), Amatas novada dome (2001.g.)	20,53	16,49	9,55	1,43	5,21	11,50

6.tabulas turpinājums

Nr. p. k.	Atradnes nosaukums, raj., pag.	Derīgais izraktenis	Atradnes izmantotājs	leguve, tūkst.m ³					
				1998. gads	1999. gads	2000. gads	2001. gads	2002. gads	2003. gads
4.	Rēzes Cēsu raj. Amatas novads	smilts-grants, smilts	A/s "8.CBR"	-	7,43	7,64	12,55	15,68	17,53
5.	Vītiņi Cēsu raj. Stalbes pag.	smilts-grants, smilts	z/s "Eglītes"	-	-	-	-	3.33	5,65
6.	Unguru purvs Cēsu raj. Straupes, Raiskuma pag.	kūdra	SIA "Ungur-salas"(1998.g.) SIA "Unguri"	4,77*	18,83*	4,82*	2,9*	7,55 ^x	3,0 ^x

* leguve dota tūkstošos tonnu kūdrai ar mitrumu 40%.

1.7.6. Dzīvnieku resursu izmantošana

Dzīvnieku resursu izmantošana Gaujas NP notiek galvenokārt attiecībā uz zivīm un medījamiem dzīvniekiem. Medībām Parkā ir meža resursus apsaimniekojoša nozīme, kas vērsta uz dzīvnieku skaita regulēšanu un dzīvnieku nodarīto postījumu novēršanu mežā. Ņemot vērā, ka meža dzīvnieku pārmērīga savairošanās vai koncentrēšanās rada zaudējumus lauksaimniecībai, arī lauku aizsardzība tiek nodrošināta ar dzīvnieku skaita regulēšanu medību veidā.

Dzīvnieku skaita regulēšanas noteikumi Gaujas NP paredz iespēju palielināt reģionam raksturīgo un Latvijā reto un apdraudēto sugu dzīvnieku skaitu, kā arī reintroducēt (ievest un ieaudzēt) reģionā izzudušo sugu dzīvniekus.

Dabas rezervāta zonā savvaļas dzīvnieku skaita regulēšana ir aizliegta. Saskaņā ar medību ierīcības projektiem visā parka teritorijā izņemot rezervātus atļauts regulēt šādu dzīvnieku sugu skaitu: staltbriežu, meža cūku, bebru, lapsu, jenotsuņu, Amerikas ūdeļu, meža caunu un peļveidīgo grauzēju. Izņemot rezervātus un dabas lieguma zonu atļauts regulēt šādas dzīvnieku sugas: aļņus, stirnas, mājas baložus, kraukļus un pelēkās vārnas. Vilkus drīkst medīt tikai, ja tiek nodarīts kaitējums mājdzīvniekiem, kā arī, lai nepieļautu epizootiju izplatīšanos. Pilnīgi aizliegts medīt šādus medījumus: baltos un pelēkos zaķus, āpšus, vāveres, medņus, rubeņus, raķeļus, laukirbes, mežirbes, lauku baložus, slokas, zosis, pīles un citus ūdens un purva putnus.

Parkā aizliegts medīt ar suņiem, izņemot ievainotu dzīvnieku izsekošanu. Nav atļauts rīkot medības ar dzinējiem dabas lieguma un kultūrvēsturiskajā zonā.

Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi nosaka katrai medījamo dzīvnieku sugai konkrētus medību veidus pa funkcionālajām zonām.

Tikai ar Gaujas NP administrācijas saskaņojumu var veikt:

- jaunu medību iecirkņu izveidošanu un robežu izmaiņas tajos,
- dzīvnieku reintrodukciju,
- savvaļas dzīvnieku turēšanu vai audzēšanu iežogotās platībās,

Gaujas NP teritorijā dzīvnieku skaita regulēšanā galvenokārt piedalās vietējie, Parkā dzīvojošie mednieki. Medību tiesības Parka teritorijā ir iedalītas 26 medību iecirkņos. Daži fakti, kas raksturo dzīvnieku skaita dinamiku un to nomedīšanu, doti 4.tabulā.

7.tabula **Medību dzīvnieku skaita izmaiņas Gaujas NP laikā no 1975.g. - 1997.g.**

Gads	Meža dzīvnieku skaits					
	aļņi		staltbrieži		meža cūkas	
	uzskaitīts	nomedīts	uzskaitīts	nomedīts	uzskaitīts	nomedīts
1975	320	100	3	-	130	50
1990	140	70	600	240	600	500
1997	30	-	300	20	300	70

Zivju resursu izmantošana notiek gan sporta makšķerēšanas, gan rūpnieciskās zvejas veidā. To attiecīgi regulē Makšķerēšanas noteikumi un Noteikumi par rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos. Rūpnieciskā zveja Parka teritorijā tiek veikta no tikai Cēsu rajona ūdenstilpnēs, galvenokārt ezeros. Zvejas rīku limitu (metros) nosaka Valsts zivsaimniecības pārvalde. 2001.gadā tāds bija noteikts astoņiem Cēsu rajona ezeriem, tai skaitā arī Zviedru ezeram, kurš atrodas Sudas purva rezervātā un kurā atbilstoši dabas aizsardzības normatīvajiem aktiem jebkāda resursu ieguve ir noliegta.

Rūpnieciskās zvejas apjomi Parka teritorijā ir salīdzinoši nelieli - nedaudz vairāk par vienu tonnu gadā. Par sporta makšķerēšanas veidā noķerto zivju daudzumu datu nav. Tomēr, spriežot pēc makšķernieku ilggadējiem novērojumiem, zivju resursi kopumā Parka ūdenstilpnēs, it īpaši Gaujā, ir jūtami sarukuši. Tā iemesli nav zināmi. Acīmredzot būtisku ietekmi atstājusi nelegālā zveja, it īpaši elektrozeveja.

Tiek veikti arī pasākumi zivju krājumu atjaunošanai. Parka teritorijā atrodas divas zivju mazuļu audzētavas (valsts uzņēmumi): viena uz Braslas, otra uz Amatas, vietās, kur izbūvēti aizsprosti kādreizējām hidroelektrostacijām. Vēl divas zivju audzētavas - dīķsaimniecības atrodas Priekuļu pagasta "Sillakās" pie Raunas, izmantojot tās ūdeni, un Vaidavas pagasta "Denderos" netālu no Vaidavas ezera.

Braslas un Kārļu zivju audzētavas regulāri papildina Gaujas un tās pieteku zivju krājumus ar lašveidīgo sugu zivju un nēģu mazuļiem. Piemēram, 1998.gadā Gaujā un tās 7 pietekās tika ielaisti vairāk nekā 5,8 miljoni zivju mazuļu (2.tabula) [94]. Par šo pasākumu efektivitāti liecina tas, ka Braslas lejtecē dominē laši un taimiņi (50 gab./100 m²), arī nēģu kāpuru skaits te ir ievērojams (1600 gab./100 m²) [95].

Zivju krājumu atjaunošanas pasākumi tiek veikti atbilstoši zivju resursu atražošanas valsts programmai [117].

1.8. IEDZĪVOTĀJI UN INFRASTRUKTŪRA

Gaujas NP teritorija ir samērā biezi apdzīvota, tomēr Gaujas kreisajā krastā ir vairāk apdzīvotu vietu un nelielu centru, veikalu, kafejnīcu, degvielas uzpildes staciju. Arī visas trīs pilsētas izvietotas Gaujas kreisajā krastā.

1.8.1. Iedzīvotāju nodarbošanās un apdzīvojamā struktūra

Gaujas NP teritorijā (pēc datiem uz 1999.gada 1.janvāri) dzīvo 21 000 iedzīvotāju, bet Cēsu un Siguldas pilsētās - attiecīgi 19 470 un 10 800 iedzīvotāju. Ciematos un pagastu centros dzīvo apmēram 13 800 cilvēku (8.tabula), Līgatnes pilsētā – 1 400, bet laukos, lauku sētās un nelielās sētu grupās (parasti 3 - 4 sētas) – 8 100 iedzīvotāju.

8.tabula Iedzīvotāju skaits ciematos un pagastu centros

Ciemi, pagastu centri	Iedzīvotāji
Priekuļi	2707
Liepa	2308
Raiskums, Auciems	843
Jāņmuiža	813
Gauja	800
Inciems	611
Vaidava	537
Ieriķi	100
Ķipari	407
Stalbe	403
Sunīši	396
Murjāņi	350
Līvi	313
Turaida	239
Krīvi	162
Kocēni	159
Drabeši	137

Ciemi, pagastu centri	Iedzīvotāji
Pieškalni	119
Līči	119
Nurmiži	97
Veselava	80
Dukuri	81
Meijermuiža	30
Āraiši	25
Kopā	11836

Lielākajā daļā pagastu lauku vidē dzīvo vairāk nekā 40% iedzīvotāju, tomēr ir arī krasi atšķirīgi skaitļi. Priekuļu pagastā laukos dzīvo tikai 25%, bet Mores pagastā - 81%. Visos pagastos Parka teritorijā sieviešu ir vairāk nekā puse no iedzīvotājiem – 51 - 55%, bet Morē - 50%. Lielas atšķirības nav vērojamas pensionāru skaitā - 11 pagastos tas ir 21 - 24%, Līgatnes pilsētā - 31%, bet Raiskuma pagastā - 16% un Priekuļos - 18%. Diezgan viendabīgs Gaujas NP teritorijā ir iedzīvotāju nacionālais sastāvs - 7 pagastos latviešu ir vairāk nekā 90%, 9 - vairāk nekā 80%. Visvairāk latviešu dzīvo Mores pagastā - 96%, bet vismazāk - tajos pagastos, kur padomju laikos iesūtīja darbaspēku no Padomju Savienības, - Liepas pagastā latviešu ir tikai 55%, jo Liepas ciemats uzcelts speciāli Lodes ķieģeļu un drenu rūpnīcas vajadzībām. Vēl mazāks latviešu īpatsvars ir zvērsaimniecības "Gauja" ciematā - 43% (Inčukalna pagasts).

Lauku vidē lielākā daļa iedzīvotāju strādā lauksaimniecībā - zemnieku saimniecībās un mežsaimniecībā, t.sk. dažādās kokapstrādes ražotnēs. Gaujas NP šobrīd darbojas 30 kokzāģētavas. Lielākie darba devēji ir Līgatnes papīrfabrika un Lodes ķieģeļfabrika (a/s "Lode"). Lauksaimniecības novirziena saimniecības ir Priekuļu selekcijas stacija un agrofirma "Āraiši", SIA "Vidzemes Putniņi", Priekuļu lauksaimniecības tehnikums un Jāņmuižas lauksaimniecības skola, kooperatīvā paju sabiedrība "Ābele" Līgatnē. Piemēram, Līgatnes pagastā no kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes šobrīd tiek izmantota tikai puse, un no 272 zemnieku saimniecībām ar lauksaimnieciskās produkcijas ražošanu nodarbojas tikai 40 saimniecības, pārējās ir piemājas saimniecības. Līgatnē darbojas 43 dažādi uzņēmumi - 7 nodarbojas ar kokapstrādi, 6 - ar pārtikas tirdzniecību un ēdināšanu, 3 - ar medicīnu utt.

Arī sanatorijas, slimnīcas, ambulances un rehabilitācijas centri nodrošina darbavietas vietējiem iedzīvotājiem. Daudzi strādā skolās, tehnikumos. Līgatnes vidusskolā (pilsētā), kurā mācās 257 skolēni, strādā 21 skolotājs un 20 tehniskie darbinieki.

Vaives pagastā lauksaimniecībā un mežsaimniecībā strādā 22%, pārvaldes un apkalpes sfērā - 46%, arī Krimuldas pagastā lauksaimniecībā un mežsaimniecībā nodarbināto ir 20%, pārvaldes un apkalpes sfērā - 10%, Mores pagastā lauksaimniecībā un mežsaimniecībā strādā ap 20%, apkalpes sfērā - 14% iedzīvotāju.

Bezdarbnieku skaits svārstās no 0,7% līdz 9% , caurmērā tas ir 3-4%.

Visiem Gaujas NP teritorijā ietilpstošajiem pagastiem daļa platības ir arī ārpus Parka robežām. Attiecībā pret katra pagasta kopējo iedzīvotāju skaitu Parka teritorijā dzīvo: Raiskuma pagastā - 98%, Priekuļu pagastā - 96%, Vaidavas pagastā - 82%, Drabešu pagastā - 47%, Krimuldas pagastā - 46%, Mores -16%, Veselavas - 10% un Kocēnu pagastā tikai 7,5% iedzīvotāju, savukārt Līgatnes pilsētā - 100%.

1.8.2. Infrastruktūra

Gaujas NP teritorijai cauri jau senatnē virzījās nozīmīgi satiksmes ceļi uz Igauniju un Krievzemi, transportam tika izmantota arī Gaujas upe.

Gaujas NP robežas veido divi starpvalstu nozīmes ceļi: Rīga - Veclaicene un Rīga - Valmiera, kā arī vairāki valsts nozīmes ceļi: Cēsis - Limbaži, Sigulda - Saulkrasti, Cēsis - Valmiera, Cēsis - Smiltene, kā arī rajonu nozīmes ceļi: Cēsis - Raiskums - Straupe, Brasla - Līgatnes pārceļtuve, Sigulda - Inciems, Sigulda - Vildoga - Līgatne, Sigulda - More, More - Līgatne, Auciems - Jāņarāmis - Sietiņezis - Rubene u.c. Pagastos ir pašvaldības aprūpē esoši grants seguma ceļi un sīkāki pievedceļi uz viensētām.

Gaujas upi iespējams šķērsot pa tiltiem Murjānos, Siguldā, Cēsīs, Jāņarāmī (svara ierobežojums

15 t), Valmierā, kājnieku tilti ir pie Velnalas Siguldā un blakus Jāņarāmja tiltam. Līgatnē darbojas vienīgā pārceltuve, tā neapkalpo autobusus. Siguldā darbojas gaisa trosu ceļš, kas savieno Siguldu un Krimuldu. Trosu ceļš vienlaicīgi var pārvadāt 23 pasažierus.

Gaujas NP teritoriju šķērso dzelzceļa līnija Rīga - Valmiera - Valka, kas kalpo gan pasažieru, gan kravu pārvadāšanai.

Parka teritoriju šķērso maģistrālais gāzes vads, daļēji parka teritorijā atrodas Inčukalna pazemes gāzes krātuve un Siguldas bobsleja trase, kas ir paaugstinātas bīstamības objekti. Šiem objektiem ir izstrādāti un apstiprināti daudzi noteikumi par pasākumiem cilvēku un vides aizsardzībai un drošībai, kā arī par riska novērtējumu un par avāriju un citu ārkārtējo situāciju lokalizāciju un likvidāciju. Parka teritoriju šķērso arī augstsprieguma elektropārvades līnijas.

Gaujas NP ietilpst daļa no Siguldas un Cēsu pilsētu teritorijas. Abu pilsētu lielākā, apbūvētā daļa nav iekļauta Parkā. Cēsis ir rajona centrs. Līgatnes pilsēta pilnībā ietilpst Gaujas NP teritorijā. Daļa no Parkā esošajiem ciematiem veidojušies pie bijušajām muižām - Kārļi, Priekuļi, Jāņmuiža, Raiskums, Inciems, Turaida, Liepa, Lenči. Pēc II Pasaules kara te izvietojās kolhozu centri. Pēc lielsaimniecību izveides daļa bijušo centru panīka, to attīstība vairs neturpinās - Vildoga, Lielstraupe, Kūdums, Lenči, Turaida. Izveidojušies arī pavisam jauni ciemati - Līvi, Auciems, Stalbe, Vaidava, ZPS "Krimulda" ciemats, Baltijas MIS centrs Priekuļos, Lodes ķieģelfabrikas ciemats. Līgatnes papīrfabrikas ciemats kļuvis par pilsētu, izveidojusies Augšlīgatne pie Līgatnes stacijas.

Ūdensvadi ir pilsētās, bijušajos kolhozu centros un ciematos. Līgatnes pilsētā tikai 2/3 iedzīvotāju apkalpo ūdensvads. Lielākajai daļai lauku sētu nav centralizētas ūdensapgādes, ūdeni ņem no akām.

Parka teritorijā atrodas Cēsu un Siguldas pilsētu atkritumu izgāztuves, Līgatnes pilsēta atkritumus izved ārpus Parka teritorijas.

Slimnīcas ir Cēsis un Siguldā, ambulances - Jāņmuižā, Priekuļos, Līgatnē, Veselavā, Krīvos, Līvos, Raiskumā, Inciemā. Specializētā narkoloģiskā slimnīca un mazgadīgo narkomānu rehabilitācijas centrs "Saulrīti" atrodas Straupē. Līgatnes Skajupēs ir rehabilitācijas centrs "Līgatne". Bij. Krimuldas muižā ir bērnu rehabilitācijas slimnīca "Krimulda", Cēsis atrodas bērnu tuberkulozes sanatorija "Cēsis".

Gaujas NP teritorijā ir 24 vispārizglītojošās skolas (dažas no tām - specializētās): Vaidavas speciālā internātskola, Turaidas pamatskola, Murjāņu sporta internātskola, Stalbes vidusskola, Raiskuma pamatskola, Vaidavas pamatskola, Liepas vidusskola, Priekuļu vidusskola, Līvu pamatskola, Drabešu internātskola, Jāņmuižas sākumskola, Līvu sākumskola, Līgatnes pamatskola, Līgatnes vidusskola, Raiskuma sanatorija - internātskola. Cēsu pilsētā ir ģimnāzija, vidusskola un 3 pamatskolas, arī Siguldā - ģimnāzija, vidusskola un 3 pamatskolas. Darbojas bērnu mākslas un mūzikas skolas. Līgatnes pagastā tās ir apvienotas vienā mācību iestādē. Tieši pie Parka robežas ir 6 vispārizglītojošās skolas. Cēsu pilsētā darbojas amatniecības vidusskola, Priekuļos - lauksaimniecības tehnikums, Jāņmuižā - lauksaimniecības skola.

Parka teritorijā un tieši pie robežas ir 6 muzeji (neskaitot skolu muzejus) - Turaidas muzejrezervāts, Āraišu ezerpils, Ungurmuižas muzejs, "Kalāči", "Leukādijās", Cēsu vēstures un mākslas muzejs. Interesanti apskates objekti ir arī Krimuldas baznīcas apkārtnē, Līgatnes papīrfabrikā, Āraišu vējdzirnavās, Kalna ūdensdzirnavās Lenčos un Ķempju ūdensdzirnavās Līgatnes pagastā. Pagastu centros un pilsētās, kā arī ciematos darbojas kultūras nami un bibliotēkas.

Pasta nodaļas darbojas Gaujā, Murjānos, Raganā, Inciemā, Siguldā, Morē, Ratniekos, Līgatnē, Augšlīgatnē, Lielstraupē, Straupē, Stalbē, Auciemā, Kūdumā, Kārļos, Ieriķos, Priekuļos, Veselavā, Liepā, Cēsis, Jāņmuižā, Vaidavā, Rubenē, Drabešos (no 24 nodaļām 6 atrodas tieši pie Parka robežas).

Parka teritorijā un tieši pie robežas darbojas 17 degvielas uzpildes stacijas, galvenokārt pie Valmieras un Veclaicenes šosejām.

Sakarā ar privātā biznesa attīstību Parka teritorijā darbojas daudzas privātās kafejnīcas, bistro un bāri. Līgatnē ir 6, Siguldā - 22, Turaidā - 3, Straupē - 1, pie Ungura ezera - 2, Inciemā - 1, Vaivē - 1 utt. To skaits ir ārkārtīgi mainīgs, daži darbojas tikai vasaras sezonā (pie Ungura ezera, pie Driškina ezera, Siguldā pie Gūtmaņālas, Līgatnes dabas takās). Līdzīgi ir ar veikaliem - pilsētās un lielākos centros to ir daudz, bet laukos palikuši ļoti nedaudzi - Raiskuma Priedainē, Lielstraupē, Vaidavas Briežos, Līgatnes Ratniekos, kuros tirgo tikai pašas nepieciešamākās preces.

Daļa iedzīvotāju strādā tūristu apkalpes centros un viesnīcās, no kurām lielākā daļa izvietota Cēsis [7] un Siguldā, viena viesnīca ir Priekuļos, tūristi var pārnakšņot arī Vidzemes novada rehabilitācijas centrā "Līgatne". Nelielas viesu mājas ir Krimuldā, Raiskumā, Līgatnē, Vaivē, pie Ungura ezera, Vaidavā, bet tajās parasti strādā tikai vienas ģimenes locekļi. Parka teritorijā ir tikai viens kempings un viens karavānu parks.

1.9. REKREĀCIJA UN TŪRISMS

Bagātais dabas un kultūras mantojums, kā arī izdevīgā atrašanās vieta Latvijas galvaspilsētas Rīgas tuvumā Gaujas NP ir padarījuši par vienu no nozīmīgākajiem tūrisma reģioniem valstī.

Parka teritorija ir viena no nedaudzajām Latvijā, kuras izmantošanai atpūtas vajadzībām ir jau vairāk nekā gadsimtu ilga vēsture. Jo īpaši to var attiecināt uz Siguldas pilsētu. Siguldas pilsēta un tās tuvākā apkārtnē, t.s. Vidzemes Šveice kopš 19.gs. otrās puses mērķtiecīgi tika pakļauta tūrisma attīstībai. Spēcīgu impulsu deva 1889.g. uzbūvētais dzelzceļš no Rīgas, un Sigulda kļuva par iecienītu atpūtas vietu ne tikai netālās Rīgas iedzīvotājiem, bet arī Maskavas, Pēterburgas un Varšavas aristokrātiem [13]. Padomju periodā tūrismam šajā novadā raksturīgs masveida raksturs (līdz 1,5 milj. apmeklētāju gadā [22] un zema tūrisma infrastruktūras kvalitāte un standarti. Kopš teritorija ieguvusi nacionālā parka statusu (1973.g.), izteikti ir centieni akcentēt tūrisma izglītojošos aspektus un samazināt tūristu ietekmi uz dabu. Pirmajos gados pēc neatkarības atgūšanas, kad izsīka tūristu plūsma no bijušās Padomju Savienības un Latvijas iedzīvotāji nevarēja atļauties ceļot finansiālu apsvērumu dēļ, apmeklētāju skaits Parkā saruka līdz dažiem desmitiem tūkstošu gadā. Pēdējos gados tūrisms Parka teritorijā atkal atdzimst: palielinās apmeklētāju skaits, paplašinās piedāvājums un it īpaši attīstās pakalpojumu sfēra.

1.9.1 Tūrisma resursi

Galvenais tūristu un apmeklētāju pievilksanas spēks ir Gauja un tās senieleja, pietekas, daudzie ģeoloģiskie objekti, majestātiskās ainavas, daudzveidīgā dzīvās dabas pasaule, kā arī bagātais un tipoloģiski daudzveidīgais kultūras un vēstures mantojums [86]. Kultūrvēstures objekti ir vieni no visvairāk apmeklējamiem. Vairākās vietās (Turaida, Cēsis, Āraiši) kultūrvēsturiskās informācijas interpretācija tiek piedāvāta atraktīvi un veiksmīgi, kas Latvijā reti sastopams. Pie nozīmīgākajiem rekreatīvajiem resursiem jāpieskaita pastorālās lauku kultūrainavas, kas ir apdraudētas lauku attīstībai nelabvēlīgo ekonomisko apstākļu dēļ. Arhitektūras mantojums ir stipri cietis padomju gados, un daudzu lielisku objektu sekmīgu izmantošanu tūrismā kavē arī investīciju trūkums.

Tūrisma resursus papildina pēdējos gadu desmitos iekārtotie objekti - Līgatnes dabas takas, Siguldas bobsleja un kamaniņu trase, kā arī kalnu slēpošanas trases. Šie objekti, kas ir sagatavoti liela apmeklētāju skaita uzņemšanai, ir vieni no vispopulārākajiem un visvairāk apmeklētākajiem.

9. tabula **Galvenie tūrisma objekti un aktivitātes Gaujas NP**

Aktivitātes		Objekti
lieguma zonā	pārējās zonās (izņemot rezervātus)	
Pastaigas, pārgājieni	Pastaigas, pārgājieni	Takas, intensīvas rekreācijas apgabali, ievērojamākie dabas un kultūras pieminekļi
Nemotorizēts ūdenstūrisms	Nemotorizēts ūdenstūrisms	Gauja, Amata, Brasla
Skolēnu ekskursijas	Skolēnu ekskursijas	Intensīvas rekreācijas apgabali, ievērojamākie dabas un kultūras pieminekļi
Nometnes dabā	Nometnes dabā	Apmetnes
Ievērojamu dabas objektu apmeklējums	Ievērojamu dabas objektu apmeklējums	Dabas pieminekļi
Ievērojamu kultūras pieminekļu apmeklējums	Ievērojamu kultūras pieminekļu apmeklējums	Kultūras pieminekļi
	Riteņbraukšana, orientēšanās	Lauku ceļi, mozaīkveida meži

Izvērtēti un izdalīti tie galvenie tūrisma objekti un aktivitātes (9.tabula), kuras atbilst Parka dabas aizsardzības, kā arī rekreācijas mērķiem, un tajā pašā laikā ir pievilcīgi vairumam no Parka apmeklētāju, t.i., kuru dēļ viņi ir ieradušies.

Gaujas NP administrācijas apsaimniekotajos maksas objektos apmeklētāju skaits pēdējos gados pārsniedz 100 tūkst. cilvēku gadā (tomēr šis skaitlis neatspoguļo reālo apmeklētāju skaitu, kas varētu būt vairākas reizes lielāks). Pēdējo 3 gadu laikā tūristu skaits Gaujas NP teritorijā ik gadu pieaug vidēji par 25%. Vairumā gadījumu tie ir vienas dienas apmeklētāji, to skaitā skolēnu ekskursijas, kas ierodas apskatīt nedaudzus populārākos objektus - Siguldu, Turaidu, Līgatni vai Cēsis. Abas minētās apmeklētāju kategorijas ir daudzskaitlīgas, bet ar zemu maksātspēju. Ļoti atšķirīgs ir tūristu plūsmas ģeogrāfiskais sadalījums, kas parāda augstu nevienmērību, piemēram, Turaidas muzejrezervātu apmeklē 10 reizes vairāk apmeklētāju, salīdzinot ar Cēsu muzeju. Salīdzinoši ļoti liels apmeklētāju skaits ir Līgatnes dabas takās, Gūtmaņalā, Zvārtes iezī, kā arī dažās apmetnēs. Novērojama arī diezgan izteikta sezonālitate. Piemēram, skolēnu ekskursijas ierodas galvenokārt pavasaros un rudenos. Savukārt ziemā ir vismazākais apmeklētāju skaits. Tas nozīmē, ka pilnībā netiek izmantotas plašās iespējas kultūras tūrisma attīstībai, kas ir viens no efektīvākajiem līdzekļiem, kā samazināt sezonālitate.

Pēdējos gados strauji attīstās tūrisma infrastruktūra: tiek celti jauni un uzlaboti vecie tūrisma servisa uzņēmumi. Tomēr apmešanās vietu skaits ir nepietiekams. Kā liecina veiktā aptauja, kopumā Parka teritorijā 1998.g. naktsmītnēm tika piedāvātas 975 gultasvietas. Pozitīvi vērtējams gan to servisa plašais spektrs no trīs zvaigžņu sertificētām viesnīcām līdz lētām kopmītnu istabām, gan arī samērā vienmērīgais izvietojums. Vidējā tūristu izmitināšanas iestāžu aizņemtība ir 39,2%. No tā izriet, ka gada laikā Gaujas NP nakšņojuši 139,5 tūkst. tūristu. Gaujas NP ir iekārtojies un uztur kārtībā pietiekošu skaitu apmetņu ūdens un auto tūristiem, kur ir atļauts kurināt ugunsurus un celt teltis. Pietrūkst sertificētu, starptautiskiem standartiem atbilstošu kempingu.

Pēdējos gados ir uzlabojies stāvoklis tūrisma informācijas jomā: darbojas tūrisma informācijas centri Siguldā, Līgatnē, pie Zvārtes iezā, Cēsīs, Valmierā. Gaujas NP uztur trīs apmeklētāju centrus: Siguldā, Līgatnes dabas takās un pie Zvārtes iezā. Parks ir izveidojis un uztur plašu informācijas zīmju sistēmu. Ir izdotas Gaujas NP un Cēsu rajona kartes. Tomēr maz ir bezmaksas vai lētu lielas tirāžas materiālu, kas būtu plaši pieejami.

Kaut arī, vērtējot atsevišķus sektorus, tūrisma infrastruktūras radīšanā tiek darīts daudz, traucējošs ir sadarbības un kopīgas stratēģijas trūkums.

Nav noliedzama tūrisma lielā ietekme uz reģiona ekonomiku. Aprēķini, kas balstās uz aptaujas rezultātiem, liecina, ka Gaujas NP teritorijā tūrisma uzņēmumos ir nodarbināti vairāk nekā 500 cilvēku un tūrisms reģionam ģenerē ienākumus vismaz 1,486 milj Ls gadā, kas veido apmēram 16 Ls/ha gadā.

1.9.2. ROS klases (ROS - rekreācijas iespēju spektrs)

Par pamatu rekreācijas plānošanai Gaujas NP izmantota ROS klasifikācija - rekreācijas iespēju spektrs (recreation opportunity spectrum) (18.pielikums) [87]. Tā ir rekreācijas plānošanas sistēma, kas ļauj plānot rekreācijas iespēju izvietojumu un apsaimniekošanu.

Rekreācijas iespēju spektrs (turpmāk tekstā - ROS) nav plaši lietota, bet sevi attaisnojuši rekreācijas plānošanas sistēma, kas tiek lietota ASV, Austrālijas, Jaunzēlandes nacionālajos parkos jau apmēram 20-30 gadus. Šīs plānošanas sistēmas filozofijas pamatā ir pieņēmums, ka rekreācijai ir dziļi individuāls raksturs - dažādiem cilvēkiem var būt visdažādākās rekreatīvās vajadzības un tās var tikt piepildītas visdažādākajos apstākļos. Vieni ar atpūtu brīvā dabā saprot mierīgu pastaigu svētdienas drēbēs pa koptiem parka celiņiem, citi - garu, šķēršļotu pārgājienu ar mugursomu plecos.

To, ka viens rekreācijas veids ir labs, bet cits - slikts, novērtē nevis reģiona menedžeris, bet gan paši apmeklētāji. Līdz ar to reģiona rekreācijas kvalitāti nodrošina dažādu iespēju tīkla radīšana. Teritorijas plānotāja uzdevums ir definēt teritorijā iespējamās rekreatīvās iespējas un tās attīstīt - aizsargāt, izmainīt atkarībā no rekreācijas politikas.

Atbilstoši ROS kritērijiem Gaujas NP tika izdalītas šādas zonas:

1. Pirmatnējā zona:

1A rezervāti: teritorijas, kurās aizliegts uzturēties apmeklētājiem - dabas rezervāti;

1B pirmatnējie dabas apgabali: teritorijas, kas atrodas vairāk nekā 1 km attālumā no

lielākajiem ceļiem un galvenajām upēm - Gaujas, Amatas un Braslas.

2. Klusās atpūtas zonas:

Teritorijas, kas atrodas vismaz 500 m attālumā no galvenajiem ceļiem un 100 m attālumā no ūdenstūristmā izmantojamām upēm Gaujas, Amatas un Braslas.

3. Aktīvās atpūtas zonas:

Aktīvās atpūtas zonas ietvaros tiek izdalītas vairākas apakšzonas:

3A Ceļojumu mērķa zona - primārā (nosaukums "ceļojumu mērķa" izvēlēts tāpēc, ka ar šīm teritorijām lielā mērā saistās Gaujas NP rekreācijas mērķi – izglītības un atpūtas tūrisms Gaujas un tās pieteku ielejās un kultūras mantojuma koncentrācijas vietās);

3A1 Kultūrainavas zona - areāli ar augstu īpašas intereses objektu koncentrāciju, galvenokārt no kultūrvides viedokļa,

3A2 Ūdenstūristma zona - ūdenstūristmā izmantojamās upes Gauja, Amata un Brasla un apgabali līdz 100 m attālumam no krasta (kur varētu būt jūtama ūdenstūristu radītā ietekme),

3B Atbalsta zona - sekundārā - teritorijas līdz 500 m attālumam no lielajiem ceļiem (zonas nosaukums parāda tās uzdevumu - atbalstīt rekreācijas aktivitātes, nodrošinot apmeklētājiem nepieciešamās ērtības).

4. Labiekārtotās zonas:

Teritorijas ar augstu apskates objektu un vietu koncentrāciju, kurās ir radītas daudzas ērtības tūristu vajadzībām, bet kas tomēr saglabājušas dabiskos apstākļus kā pamatu rekreācijai.

5. Pilsētvides zonas:

5A Pilsētu tūrisma zonas - primārās - pilsētas, ciemati - pilsētu tūrisma areāli ar īpašas intereses objektiem.

5B Infrastruktūras, industriālās - sekundārās - pilsētas un rūpnieciskās ražotnes.

ROS klasifikācija ļauj izstrādāt apsaimniekošanas vadlīnijas katrai no klasēm. Tās izmantojot, ir vienkāršāk pārvaldīt un apsaimniekot atsevišķus nogabalus Gaujas NP, līdzsvarojot visas intereses - bioloģiskā un kultūras mantojuma aizsardzību, kā arī rekreācija.

1.9.3. Tūrisma infrastruktūra

Labiekārtotajiem objektiem un būvēm ir liela nozīme Gaujas NP likumā noteikto administrācijas funkciju, kā arī Gaujas NP teritorijas aizsardzības nodrošināšanā atbilstoši ES Direktīvām NATURA 2000 vietās, Latvijas valdības ratificētajām Konvencijām un LR normatīvajos aktos minētajām aizsargājamām sugām un biotopiem. Gaujas NP administrācijas radītie, regulāri uzturētie, atjaunotie un remontētie labiekārtojumu objekti un būves palīdz aizsargāt dabas un kultūrvēsturiskos objektus, saglabāt teritorijas tūrisma potenciālu un organizēt apmeklētāju plūsmu.

Gaujas NP administrācijas apsaimniekošanā ir labiekārtojuma objekti un būves, kuru kopējā vērtība 2004.gadā ir 277 tūkstoši latu (10.tabula).

10.tabula **Gaujas NP administrācijas apsaimniekošanā esošie labiekārtotie tūrisma objekti un būves**

Nr. p.k.	Nosaukums	Mērv.	Sigulda	Līgatne	Ērģeļu klintis	Zvārtes iezis	Sietiņiezis	Apmetnes	Kopā
1.	Tūristu takas	km	75	29	3	2	3		112
		m	2201	428	165	180	150		3124
2.	Kāpnes	pakāp. sk.	3929	979	124	328	366		5726
		gab.	103	25	2	3	10	1	144
3.	Tilti, laipas	m	922	313	30	68	66	6	1405
4.	Skatu vietas	gab.	28	8	2	3	6		47
	Atpūtas vietas	gab.	9	6	5	9	3	80	112
6.	Tualetes	gab.	5	5	2	5	2	24	43
7.	Soli	gab.	147	49	6	22	9	164	397
8.	Nojumes	gab.	11	2					13

10.tabulas turpinājums

Nr. p.k.	Nosaukums	Mērv.	Sigulda	Līgatne	Ērģeļu klintis	Zvārtes iezis	Sietiņiezis	Apmetnes	Kopā
9.	Atkritumu urnas	gab.	35	18	4	9	4	81	151
10.	Barjeras, iežogojumi	m	310	42	367	108	236	142	1205

Apmeklētāju plūsmas organizēšanā, novirzīšanā pa labiekārtotām takām un objektiem būtiska nozīme ir āra vizuālās informācijas nesējiem (11.tabula), kas atrodas Gaujas NP administrācijas apsaimniekošanā, kuru kopējā vērtība 2004.gadā ir 21 tūkstotis latu.

11.tabula **Gaujas NP administrācijas apsaimniekošanā esošā vizuālā informācija**

Nr. p.k.	Nosaukums	Skaitis
1.	Robežzīmes	188
2.	Virzienu norādes (pie autoceļiem)	169
3.	Gaujas NP karte un shēmas	13
4.	Ūdenstūristu apmetņu zīmes	42
5.	Informācijas bloki	67
6.	Apraksti	127
7.	Kājnieku virzienu norādes	213
8.	Dažādas zīmes	23
9.	Piktogrammas	522
	KOPĀ	1364

GAUJAS NP MĒRĶI. PROBLĒMAS, TO RISINĀJUMI

2.1. GAUJAS NP MĒRĶI

Gaujas nacionālā parka galvenie mērķi ir:

1. saglabāt Gaujas senielejas, tās pieteku ieleju un apkārtnes dabas, kultūrvēsturiskās un ainaviskās vērtības, vienlaicīgi nodrošinot teritorijas ilgtspējīgu attīstību;
2. nodrošināt izziņas tūrisma un atpūtas iespējas, nenoplicinot dabas, kultūrvēsturiskās, ainaviskās, garīgās un estētiskās vērtības;
3. nodrošināt informāciju un izglītošanu par dabas un kultūrvēsturiskajām vērtībām, kā arī veicināt dabas procesu un kultūrvēsturiskā mantojuma izpēti.

2.2. PROBLĒMU JOMAS UN IESPĒJAMIE RISINĀJUMI

Šajā nodaļā uzskaitītas galvenās problēmas dabas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanā, dabas resursu ilgtspējīgas izmantošanas nodrošināšanā, rekreācijas iespēju pilnveidošanā, informācijas uzkrāšanā, kā arī sabiedrības izglītošanā, kā arī norādīti iespējamie risinājumu virzieni. Parka administrācijas uzdevumi problēmu risināšanai doti VI daļā.

2.2.1. Dabas vērtību saglabāšana

Vairums augu un dzīvnieku sugu pielāgojušās noteiktiem dzīves apstākļiem. Dabisko procesu rezultātā un, galvenokārt, saimnieciskās darbības radīto izmaiņu dēļ notiek pārmaiņas arī augu un dzīvnieku populācijās. Par nevēlamām, t.i. problēmas radošām, uzskatāmas tās, kuru rezultātā notiek bioloģiskās daudzveidības samazināšanās. Dabas aizsardzības mērķis ir dabisko procesu nodrošināšana vai noteikta vides stāvokļa saglabāšana. Piemēram, pļavu aizaugšana ar krūmiem un kokiem ir dabisks process, bet tas noved pie tikai pļavām raksturīgās bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, tādēļ nepieciešama pļavu regulāra pļaušana. Nedzīvās dabas objekti tiek saglabāti kā sava veida pieminekļi, t.i. esošajā stāvoklī. Nevēlami ir it kā dabiskie procesi, kurus tomēr ir iniciējusi cilvēka darbība, piemēram, pamatiežu izskalošanās un noslīdeņi.

Ģeoloģiskie objekti

Problēma: Ģeoloģisko objektu un ar tiem saistīto augu un dzīvnieku dzīves vietu stāvokļa pasliktināšanās. Piemēram, atsevišķos smilšakmens atsegumos redzami jauni uzraksti un gravējumi, notiek augsnes erozija un pamatiežu izskalošanās upes stāvkrastā, vairākās alās tiek kurināti uguns kuri, kā arī tās pielūzītas ar atkritumiem - stikla lauskām un skārda kārbām.

Tās cēloņi: Cilvēka saimnieciskā un rekreatīvā darbība. Nepietiekošs valsts nozīmes dabas pieminekļu kategorijā iekļauto Gaujas NP nozīmīgo ģeoloģisko objektu skaits. Nav noteikts vietējās nozīmes ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu statuss, un nav izveidots šādu dabas pieminekļu saraksts. Nepietiekoša uzraudzība.

Iespējamais risinājums: Aizsardzības statusa piešķiršana ģeoloģiskajiem objektiem, kas nav iekļauti valsts nozīmes dabas pieminekļu kategorijā. Alu apmeklēšanas ierobežošana, izņemot tās, kas ir tūrisma apskates objekti. Sabiedrības izglītošana un uzraudzības pastiprināšana. Apsaimniekošanas un dabas aizsardzības plānu izstrāde nozīmīgākajām cilvēka veidotajām alām (pagrabiem) nolūkā veicināt augu un dzīvnieku, it īpaši sīkspārņu saglabāšanu. Iesniegt priekšlikumus vietējām pašvaldībām aizsargājamo ģeoloģisko dabas pieminekļu saraksta izveidošanai un papildināšanai. Koku ciršanas ierobežošana upju stāvkrastos, ietverot attiecīgas normas īpašumu dabas aizsardzības plānos.

Meži

Problēma: Mežos salīdzinoši maz dabiskiem mežiem raksturīgo elementu: bioloģiski vecu koku, liela izmēra dobumainu koku, sauso koku, stubeņu un kritalu.

Tās cēloņi: Tradicionālo mežsaimniecisko metožu pielietošana.

Iespējamais risinājums: Koku ciršanas būtiska ierobežošana bioloģiski nozīmīgākajās Parka teritorijās. Mežu īpašnieku un meža apsaimniekotāju izglītošana.

Problēma: Bioloģiskās daudzveidības samazināšanās meža biotopos, kam raksturīgi dabiskie traucējumi - ugunsgrēki, vējlauzes u.c.

Tās cēloņi: Tradicionālo meža aizsardzības metožu pielietošana.

Iespējamais risinājums: Rekomendāciju, apsaimniekošanas un dabas aizsardzības plānu izstrāde dabisko meža biotopu apsaimniekošanai. Līdzekļu piesaiste meža dabisko biotopu vēlamās apsaimniekošanas atbalstīšanai, piemēram, egļu izciršanai vecos priežu mežos, kā arī paaugas un otrā stāva koku izciršanai ap veciem, agrāk klajumos augušiem ozoliem.

Purvi

Problēma: Purva ekosistēmu iznīcināšana vai degradācija, piemēram Ungura, Vārnēnu purvos un daļā Sudas purva.

Tās cēloņi: Purvu vai to pieguļošo teritoriju nosusināšana, kūdras ieguve, pastiprinātas rekreatīvās aktivitātes (ogošana, makšķerēšana), kā arī saimnieciskās darbības (piemēram, pļaušanas un ganīšanas) pārtraukšana.

Iespējamais risinājums: Purvu atjaunošanas un dabas aizsardzības plānu izstrāde. To purvu apzināšana, kurus nelabvēlīgi ietekmē vai nu saimnieciskā darbība, vai tieši otrādi - saimnieciskās darbības pārtraukšana. Zemes īpašnieku iesaistīšana zāļu purvu pļaušanā un noganīšanā. Dabas rezervāta aizsardzības režīma uzturēšana Sudas purva centrālajā daļā. Izziņas takas izveidošana kādā no purviem.

Virszemes ūdeņi

Problēma: Ūdeņu bioloģiskās kvalitātes pasliktināšanās.

Tās cēloņi: Ūdeņu piesārņošana ar neattīrītiem vai daļēji attīrītiem notekūdeņiem, piemēram, Lenčupē, Līgatnes upē, Āraišu un Raiskuma ezeros. Atbilstošu notekūdeņu attīrīšanas iekārtu trūkums.

Iespējamais risinājums: Esošo notekūdeņu attīrīšanas iekārtu un kanalizācijas sistēmu modernizācija un jaunu izbūve.

Problēma: Reto un aizsargājamo augu, piemēram, lobēliju - ezereņu kompleksa izzušana ezeros.

Tās cēloņi: Ūdeņu pastiprināta eutrofikācija.

Iespējamais risinājums: Ezeru apsaimniekošanas, aizsardzības un renovācijas plānu izstrāde un īstenošana.

Problēma: Strauja upes pērlgliemeņu populāciju sarukšana.

Tās cēloņi: Ūdens eutrofikācija, un ar to saistītā dūņu uzkrāšanās, ūdens sasilšana, toksisko vielu radītais piesārņojums, kā arī lašveidīgo zivju sugu skaita samazināšanās.

Iespējamais risinājums: Populāciju sarukšanas cēloņu izziņāšana. Populāciju apsaimniekošanas, atjaunošanas un aizsardzības, tai skaitā pērlgliemeņu "mākslīgās" pavairošanas un reintrodukcijas, plānu izstrāde un praktisko pasākumu īstenošana. Pērlupes augšteces iekļaušana Gaujas NP teritorijā. Ūdenstilpu uzraudzības pastiprināšana pret nelikumīgu makšķerēšanu un zveju. Bebru darbības ierobežošana vietās, kur to uzpludinājumi rada nepiemērotus dzīves apstākļus upju pērlgliemenēm.

Lauksaimnieciskās ekosistēmas

Problēma: Pļavām raksturīgo augu un dzīvnieku sugu un to sabiedrību izzušana.

Tās cēloņi: Dabisko pļavu un ganību aizaugšana ar krūmiem un kokiem.

Iespējamais risinājums: Zemes tiesisko valdītāju iesaistīšana pļavu un ganību regulārā pļaušanā un ganīšanā. Līdzekļu piesaiste pļavu un ganību vēlamās apsaimniekošanas atbalstīšanai.

Problēma: Slapjo pļavu applūšana ūdensteču tuvumā bebru darbības rezultātā.

Tās cēloņi: Bebru skaita pieaugums.

Iespējamais risinājums: Bebru darbības ierobežošana vietās, kur tā ir nevēlama no augu aizsardzības viedokļa.

Problēma: Ar tīrumiem saistīto savvaļas augu un dzīvnieku sugu, tai skaitā nezāļu, izzušana.

Tās cēloņi: Tradicionālās lauksaimniecības izzušana un aizstāšana ar intensīvām saimniekošanas metodēm.

Iespējamais risinājums: Rekomendāciju izstrāde bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai tīrumos. Bioloģiskās lauksaimniecības veicināšana. Ķīmisko augu aizsardzības līdzekļu aizstāšana ar kultūraugu kaitēkļu dabisko ienaidnieku izmantošanu.

Problēma: Ar veciem, atklātās vietās augošiem kokiem saistīto augu un dzīvnieku sugu izzušana.

Tās cēloņi: Vecu, atklātās vietās augošu koku izzušana.

Iespējamais risinājums: Vecu, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas ziņā nozīmīgo, atklātās vietās augošu koku apzināšana, to tuvākās apkārtnes pareiza apsaimniekošana, un koku saglabāšana arī pēc to nokalšanas. Atsevišķi augošu koku saglabāšana neatkarīgi no to vecuma.

Problēma: Rubeņu, dzērvju un zosu riesta un barošanās vietu samazināšanās, dzērvju un zosu radītais kaitējums lauksaimniecības kultūrām Sudas purva tuvumā.

Tās cēloņi: Tradicionālās lauksaimniecības izzušana un aizstāšana ar intensīvām saimniekošanas metodēm.

Iespējamais risinājums: Rekomendāciju izstrāde Sudas purva tuvumā esošo lauksaimniecības zemju apsaimniekošanai. Līdzekļu piesaiste vēlamās apsaimniekošanas atbalstīšanai un nodarīto zaudējumu kompensēšanai.

Problēma: Seno kultūraugu un mājdzīvnieku šķirņu izzušana.

Tās cēloņi: Tradicionālās lauksaimniecības izzušana un aizstāšana ar intensīvām saimniekošanas metodēm.

Iespējamais risinājums: Apzināt Gaujas NP teritorijai raksturīgās senās kultūraugu un mājdzīvnieku šķirnes, veicināt to saglabāšanu un izmantošanu Parka apmeklētāju izglītošanā, piemēram, veidojot etnogrāfiskās sētas, saglabājot augļu dārzus ar vecajām augļu koku šķirnēm.

Apdzīvoto vietu ekosistēmas

Problēma: Ar veciem gan parkos, gan atklātās vietās augošiem kokiem saistīto augu un dzīvnieku sugu izzušana.

Tās cēloņi: Vecu, it īpaši muižas parku, dendroloģisko stādījumu, kā arī aleju un atklātās vietās augošu bioloģiski vecu koku neadekvāta apsaimniekošana.

Iespējamais risinājums: Bioloģiskās daudzveidības vērtību un vēsturisko apsaimniekošanas metožu (piemēram, alejas koku apzāģēšanas) apzināšana. Zemju tiesisko valdītāju un pašvaldību iesaistīšana dendroloģisko stādījumu un aleju dabas vērtību saglabāšanā. Rekomendāciju izstrāde, to iekļaušana īpašumu dabas aizsardzības plānos, lai nodrošinātu turpmāku dendroloģisko stādījumu un aleju aizsardzību un pareizu apsaimniekošanu.

Kopēja visām ekosistēmām

Problēma: Bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, kas izpaužas kā atsevišķu vietējo augu un dzīvnieku sugu skaita un izplatības sarūkšana vai pat to izzušana (piemēram, orhideju, rudzupuķu, platspīļu vēža, baltirbes).

Tās cēloņi: Svešzemju sugu (piemēram, latvāņa, Amerikas ūdeles, signālvēža) ieviešanās dabiskajos biotopos. Tradicionālo saimniekošanas metožu izzušana un aizstāšana ar intensīvajām. Mērķtiecīgas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas programmas trūkums.

Iespējamais risinājums: Izstrādāt dabas aizsardzības plānus nozīmīgākajām reto un aizsargājamo augu un dzīvnieku sugām un atradnēm. Izstrādāt programmu svešzemju sugu izplatības ierobežošanai un izskaušanai. Nodrošināt to reto un aizsargājamo sugu, kā arī nevēlamo svešzemju sugu monitoringu, kuru saglabāšanai vai izplatības ierobežošanai nepieciešami speciāli pasākumi. Veikt pētījumus par pērgliemenes, mazā susura un citu sugu reintrodukcijas nepieciešamību un iespējām. Veikt reintrodukcijas praktiskos pasākumus.

Problēma: Dižkoku un bioloģiski vai vēsturiski nozīmīgu koku bojāeja vai stāvokļa pasliktināšanās.

Tās cēloņi: Trūkst precīzu datu par īpaši aizsargājamiem kokiem, kas ietverti valsts dabas pieminekļu kategorijā. Nav veikta to regulāra inventarizācija, netiek izdarītas izmaiņas sarakstos. Nav noteikts vietējās nozīmes īpaši aizsargājamo koku statuss, un nav izveidots šādu koku saraksts. Netiek veikta koku tuvākās apkārtnes atbilstoša apsaimniekošana.

Iespējamais risinājums: Veikt detālu īpaši aizsargājamo koku inventarizāciju, regulāri apsekot uzskaitē esošos un atklāt jaunus kokus, kas ieskaitāmi dabas pieminekļu kategorijā. Izstrādāt individuālos dabas aizsardzības plānus kokiem, kuru augšanas apstākļi pasliktinājušies vai draud pasliktināties.

2.2.2. Kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana

Gaujas NP teritorija ir ļoti bagāta ar kultūrvēsturiski nozīmīgiem objektiem, turklāt vairāk nekā puse no 547 šādiem objektiem nav valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā, un to saglabāšana ir apdraudēta.

Problēma:

Kultūrvēsturiskās zonas līdz šim nepietiekoša juridiskā un praktiskā aizsardzība.

Tās cēloņi: Kultūrvēsturiskās zonas teritorijas netiek aizsargātas kā vienoti kultūrvēsturiski kompleksi, bet tikai kā atsevišķi kultūras pieminekļi. No 9 šādām teritorijām valsts kultūras pieminekļu aizsardzības statuss ir noteikts tikai Turaidas muzejrezervātam un daļēji - Āraišu muzejparkam. Kultūras pieminekļu kompleksu atsevišķi objekti pieder dažādiem īpašniekiem. Izmainot pieminekļu funkcijas, tiek degradēti arī kultūras pieminekļi. Kultūras objekti nav pietiekoši atraktīvi apmeklētājiem, maz popularizēts katrai vietai raksturīgais kultūras mantojums.

Iespējamais risinājums: Kultūrvēsturiskās zonas teritorijām jānosaka valsts pieminekļu aizsardzības statuss, lai aizsargātu šīs teritorijas kā vienotus kompleksus. Kultūrvēsturiskās zonas teritorijām jāizstrādā detāli aizsardzības un apsaimniekošanas projekti, piesaistot dažādu fondu atbalstu un konsultējoties ar atbildīgajām institūcijām. Vietējām pašvaldībām, izstrādājot pagastu teritoriālpilnojumus, jāņem vērā šo teritoriju īpašā kultūrvēsturiskā vērtība. Jāatbalsta kultūrvēsturisko izpēti un restaurācijas projektu izstrādāšana. Jāatjauno senie nodarbošanās veidi un kultūrvēsturiskās tradīcijas, tradicionālā lauksaimniecība, popularizējot izzūdošās kultūraugu un māļlopu šķirnes.

Problēma: Pieminekļu un kultūrvēsturisko objektu apdraudētība.

Tās cēloņi: Notiekot intensīvai zemju iegādei un īpašnieku maiņai Gaujas NP teritorijā, zemju un objektu tiesiskie valdītāji un pašvaldības nav informētas par kultūras pieminekļiem, kultūrvēsturiski nozīmīgiem objektiem un to vērtību. Pieminekļu tiesiskie valdītāji ne vienmēr tiek saukti pie likumā paredzētās atbildības par kultūrvēsturisko vērtību bojāšanu vai iznīcināšanu. Nav pietiekamas sadarbības starp Valsts zemes dienestu, Pašvaldību lietu pārvaldi un Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības institūcijām.

Iespējamais risinājums: Jāveicina atbildīgo institūciju sadarbība Gaujas NP teritorijā. Jāpanāk vērtīgāko kultūrvēsturisko objektu iekļaušana vietējās nozīmes pieminekļu sarakstā. Jāveicina valsts subsīdiju piešķiršana valsts nozīmes kultūras pieminekļu remontam, jārosina pieminekļu īpašniekus iesniegt projektus kultūras mantojuma saglabāšanai Kultūrkapitāla un citos fondos. Pašvaldībām jāatbalsta vietējās nozīmes kultūras pieminekļu saglabāšanu.

Problēma: Kultūrvides degradācija, kultūras pieminekli ietverošās vides bojāšana un iznīcināšana.

Tās cēloņi: Ekonomiskā situācija, īpašnieku un pašvaldību nepietiekoša informētība. Jaunu celtnu būvniecība kultūras pieminekļu aizsardzības zonā, mainoties zemes īpašniekiem, kā arī sadalot zemes īpašumus mantiniekiem. Zemju transformācija, kas izmaina kultūrainavu.

Kultūras pieminekli ietverošās vides izmaiņas, pieminekli degradējoši remonta vai pārbūves darbi, neatbilstošu materiālu lietošana, kas var sabojāt arī vizuāli veiksmīgu projektu, degradē kultūrvidi.

Iespējamais risinājums: Izstrādājot pagastu teritoriālpilnojumus, jāparedz ainavas aizsardzības zona ne tikai ap kultūras pieminekļiem, bet arī ap kultūrvēsturiski nozīmīgiem objektiem. Tradicionālās celtniecības popularizēšana un finansiāla atbalstīšana Gaujas NP.

Problēma: Tradicionālo amatu, tradicionālo svētku un ieražu izzušana. Nav iespējas iepazīt tradicionālos amatus, piemēram, vienīgi Gaujas NP teritorijā kādreiz strādāto krēslinieku amatu. Maz iespēju piedalīties ar tautas tradicionālās kultūras vērtībām saistīto svētku svinēšanā, tradīciju izziņāšanā.

Tās cēloņi: Tradicionālā amatniecība nav ekonomiski izdevīga. Vēsturisko apstākļu dēļ nav

saglabājusies amata pārmantošana lauku sētās. Tradicionālās tautas kultūras vērtības tiek popularizētas virspusēji, pilsētās dzīvojošajiem zudusi saikne ar dabu, tās norisēm. Nepietiekoša informācijas apmaiņa starp atbildīgajām institūcijām par kultūrvēsturiskajām vērtībām. Kvalitatīvas informācijas trūkums pašvaldībās, tūristu informācijas un apkalpošanas uzņēmējdarbībā iesaistītajos uzņēmumos. Kopējas valstiskas stratēģijas trūkums.

Iespējamais risinājums: Jārada finansiāli izdevīga situācija amatniekiem. Gaujas NP administrācijai jāsadarbojas ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju, pašvaldībām, muzejiem, tūristu informācijas un apkalpošanas uzņēmējdarbībā iesaistītajiem uzņēmumiem, skolām, lai veicinātu amatnieku darbnīcu un lauku sētu iesaistīšanu izziņas tūrismā. Informācijas aktivizēšana - dabā, presē, kultūrvēstures izpētei veltītos projektos. Vaidavas pašvaldības, Valmieras muzeja, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas un Amatnieku brālības iesaistīšana Briežu krēslinieku kultūrvēsturiskās teritorijas izveides un saglabāšanas projekta realizēšanā.

2.2.3. Ainavas vērtību saglabāšana

Dabiskās un kultūrainavas stāvoklis ir dabas izpratnes un sakoptības kvalitātes rādītājs, ko novērtē iedzīvotāji un apmeklētāji. Lai panāktu cilvēku saprotošu attieksmi pret vidi un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, ļoti nozīmīgs ir pirmais pozitīvais iespaids, nonākot konkrētā teritorijā vai objektā, savukārt ainavu nomācošie un degradējošie faktori rada negatīvas emocijas un vienaldzību.

Problēma: Ainavas mērogu apdraudējums, kā arī perspektīvo skatu vietu izzušana.

Tās cēloņi: Nav pašvaldību teritoriju plānojumu, detālplānojumu un apbūves noteikumu.

Iespējamais risinājums: Pašvaldību teritoriju plānojumu, detālplānojumu un apbūves noteikumu izstrādāšana, zemes īpašuma dabas aizsardzības plānu un ainavu aizsardzības rekomendāciju ievērošana.

Problēma: Dabisko ainavu degradēšanās, īpaši upju ielejās.

Tās cēloņi: Zemes lietošanas veidu maiņa, tai skaitā būvniecība, koku ciršana.

Iespējamais risinājums: Pašvaldību teritoriju plānojumu, detālplānojumu un apbūves noteikumu izstrādāšana, zemes īpašumu dabas aizsardzības plānu izstrādāšana, ainavu aizsardzības rekomendāciju ievērošana.

Problēma: Lauku kultūrainavu degradēšanās.

Tās cēloņi: Zemes lietošanas veidu maiņa, tai skaitā sablīvētu vai ainavā neiederīgu būvju būvniecība, koku ciršana. 20.gs. otrās puses nekvalitatīvu un neapsaimniekotu būvju un infrastruktūras objektu atrašanās Parka teritorijā. Pēckara padomju laika būvniecības politikas realizācija, neņemot vērā reģionālās būvniecības īpatnības.

Iespējamais risinājums: Pašvaldību teritoriju plānojumu, detālplānojumu un apbūves noteikumu izstrādāšana, zemes īpašuma dabas aizsardzības plānu izstrādāšana, ainavu aizsardzības rekomendāciju ievērošana. Mūsdienu prasībām neatbilstošu ēku un būvju nojaukšana vai rekonstrukcija.

Problēma: Ainaviski nozīmīgu skatu vietu izzušana gar autoceļiem un dzelzceļiem.

Tās cēloņi: Ceļu joslu nekopšana, bijušo pļavu aizaugšana ar krūmiem un kokiem, ainavā neiederīgu būvju būvniecība.

Iespējamais risinājums: Regulāra autoceļu un dzelzceļu malu kopšana, plānveidīga ainavas veidošana, koku ciršana ainavu cirtē.

2.2.4. Resursu ilgtspējības saglabāšana

Gaujas NP teritorijā dabas resursu izmantošana ir pakārtota dabas aizsardzības un tūrisma attīstības interesēm. Tajā pašā laikā dabas resursu ilgtspējīga izmantošana ir būtisks priekšnoteikums vietējo iedzīvotāju labklājības līmeņa paaugstināšanai. Tomēr salīdzinoši bieži izpaužas "vienas dienas saimnieka" pieeja dabas resursu izmantošanā.

Problēma: Izmantoto karjeru un purvu rekultivācijas neveikšana.

Tās cēloņi: Zemes tiesisko valdītāju maiņa, finansējuma trūkums rekultivācijas projektu izstrādāšanai un to realizācijai.

Iespējamais risinājums: Pašvaldību teritoriju plānojumu un dabas resursu izmantošanas vietu apsaimniekošanas (rekultivācijas) projektu izstrādāšana, finansējuma piesaistīšana.

Problēma: Ar dabiskajām ekosistēmām aizņemto teritoriju samazināšanās.

Tās cēloņi: Apbūves paplašināšanās un jaunu infrastruktūras objektu būvniecība.

Iespējamais risinājums: Pašvaldību teritoriju plānojumos norādīt ekoloģiski nozīmīgās, neapbūvējamās teritorijas, perspektīvās apdzīvoto vietu robežas. Jaunus infrastruktūras objektus projektēt un izbūvēt, vismazāk apdraudot dabiskās ekosistēmas.

Problēma: Koksnes resursu nelīdzsvarota izmantošana.

Tās cēloņi: Maksimāla koksnes resursu ieguve īsā laika periodā privātajos mežos. Meža atjaunošanas pasākumu neveikšana vai to nekvalitatīva izpilde privātajos mežos. Patvaļīga (nelikumīga) koku ciršana.

Iespējamais risinājums: Zemes īpašumu dabas aizsardzības plānu izstrādāšana meža resursu izmantošanai, un to ievērošana. Meža tiesisko valdītāju un apsaimnieotāju informēšana un izglītošana. Uzraudzības pastiprināšana.

Problēma: Zivju resursu samazināšanās.

Tās cēloņi: Ūdenstilpju piesārņojums, nelikumīga makšķerēšana un zveja, šķēršļi zivju migrācijai.

Iespējamais risinājums: Ūdens piesārņojuma samazināšana. Zivju populāciju aizsardzības un atjaunošanas plānu izstrāde. Ūdenstilpju uzraudzības pastiprināšana. Zivju ceļu ierīkošana pie dambjiem un mākslīgiem šķēršļiem ūdenstecēs, kur notiek zivju migrācija. Bebru darbības ierobežošana vietās, kur to dambji rada šķēršļus lašveidīgo sugu zivju migrācijai.

Problēma: Ārstniecības un dekoratīviem nolūkiem izmantojamu augu atradņu iznīcināšana.

Tās cēloņi: Augu iegūšana, izraujot tos ar saknēm. Neatļauta (nelikumīga) augu iegūšana.

Iespējamais risinājums: Sabiedrības izglītošana. Uzraudzības pastiprināšana.

2.2.5. Vides piesārņošana

Viens no būtiskākajiem resursu ilgtspējību ietekmējošiem faktoriem ir vides kvalitāte. To, galvenokārt, nosaka antropogēnā iedarbība un urbānā attīstība - rūpnieciskā ražošana, apbūve, izmaiņas infrastruktūrā, tāpat arī tūristu radītā papildus slodze uz dabu un tās ekosistēmām.

Problēma: Gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu piesārņošana, ieplūstot neattīrītiem vai daļēji attīrītiem notekūdeņiem, ķīmikālijām un naftas produktiem no apdzīvotām vietām un lauksaimniecības zemēm.

Tās cēloņi: Kvalitatīvu notekūdeņu attīrīšanas iekārtu un kanalizācijas sistēmu trūkums. Finansējuma trūkums to projektēšanai un izbūvei.

Iespējamais risinājums: Ekoloģiskajām prasībām atbilstošu notekūdeņu attīrīšanas iekārtu un kanalizācijas sistēmu izbūve. Līdzekļu piesaiste projektēšanas un būvniecības darbu veikšanai. Uzraudzības pastiprināšana par ražošanas uzņēmumu un citu objektu ekspluatācijas atbilstību ekoloģiskajām prasībām.

Problēma: Gaisa piesārņošana ar ražošanas izmešiem, kā arī autotransporta dūmgāzēm pie tūrisma objektiem.

Tās cēloņi: Kvalitatīvu gaisa attīrīšanas iekārtu trūkums. Finansējuma trūkums to uzstādīšanai. Tūrisma plūsmu nepārdomāta virzīšana.

Iespējamais risinājums: Ekoloģiskajām prasībām atbilstošu gaisa attīrīšanas iekārtu uzstādīšana. Uzraudzības pastiprināšana par ražošanas uzņēmumu ekspluatācijas atbilstību ekoloģiskajām prasībām. Autotransporta plūsmu sadalīšana. Vairāku attālinātu autostāvlaukumu izveidošana pie konkrētiem objektiem intensīvas tūrisma sezonas laikā, piemēram, Gaujas senielejā pie Siguldas.

Problēma: Vides piesārņošana un teritorijas piegružošana ar sadzīves atkritumiem.

Tās cēloņi: Atkritumu saimniecības nesakārtotība. Iedzīvotāju un apmeklētāju zemais vides apziņas līmenis.

Iespējamais risinājums: Atkritumu savākšanas punktu izveide saskaņā ar pašvaldību teritoriju plānojumu. Finansējuma piesaiste atkritumu savākšanas punktu un deponēšanas poligonu projektēšanai un izbūvei. Uzraudzības pastiprināšana pret atkritumu izmešanu neatļautās vietās. Sabiedrības izglītošana.

2.2.6. Rekreācijas iespēju saglabāšana un pilnveidošana

Problēma: Vides degradācija populāros dabas un kultūrvēstures objektos.

Tās cēloņi: Liela rekreatīva noslodze. Nepietiekoši liels autotransporta stāvlaukumu skaits. Rekreācijas plānošanas trūkums.

Iespējamais risinājums: Rekreācijas politikas, attīstības stratēģijas un apsaimniekošanas plāna (detālplānojuma) izstrādāšana apmeklētāju plūsmu sadalīšanai un jaunu rekreācijas iespēju radīšanai. Esošo autostāvlaukumu paplašināšana, jaunu veidošana. Īslaicīgu autostāvvietu radīšana, autoplūsmu sadalīšana un ierobežošana. Alternatīvu transportlīdzekļu veidu (piemēram, velosipēdu) izmantošanas veicināšana.

Problēma: Apmeklētāju traucēšana, tai skaitā zādzības, tūristu apmetnēs.

Tās cēloņi: Apsargātu tūristu apmetņu un kempingu trūkums.

Iespējamais risinājums: Sadarbība ar pašvaldībām, tūrisma pakalpojumu sniedzējiem tūristu apmetņu apsaimniekošanā un uzraudzībā.

Problēma: Tūrisma infrastruktūras objektu bojāšana.

Tās cēloņi: Informācijas trūkums, iedzīvotāju un apmeklētāju zems uzvedības kultūras līmenis.

Iespējamais risinājums: Piemērotu, izturīgu materiālu izmantošana tūrisma infrastruktūras objektos. Uzraudzības palielināšana. Sabiedrības izglītošana un informēšana. Objektu labiekārtošana atbilstoši apmeklētāju psiholoģiskās uztveres īpatnībām.

Problēma: Vietējo iedzīvotāju neapmierinātība ar troksni un citiem apmeklētāju radītiem traucējošiem faktoriem.

Tās cēloņi: Nepiemērota vietas izvēle tūrisma apmetnēm un masu pasākumu organizēšanai. Informācijas trūkums apmeklētājiem.

Iespējamais risinājums: Tūrisma infrastruktūras objektu izvietošanas un pasākumu organizēšanas vietu plānošana. Apmeklētāju un autotransporta plūsmu sadalīšana. Apmeklētāju informēšana.

Problēma: Apmeklētāju pārvietošanās ierobežošana pa tūrisma takām un ceļiem, kas atrodas uz privātajām zemēm.

Tās cēloņi: Normatīvo aktu neievērošana.

Iespējamais risinājums: Normatīvajos aktos paredzēto apmeklētāju tiesību nodrošināšana. Apmeklētāju plūsmas plānošana. Zemes īpašnieku informēšana.

Problēma: Konfliktsituāciju veidošanās starp dažādām apmeklētāju interešu grupām (piemēram, starp kājām gājējiem un velotūristiem), kā arī starp tūrisma pakalpojumu sniedzējiem (piemēram, trokšņainas aktivitātes blakus naktsmītnēm).

Tās cēloņi: Nepietiekoša tūrisma aktivitāšu telpiskā plānošana.

Iespējamais risinājums: Speciālu tūrisma, tai skaitā ekotūrisma, maršrutu un infrastruktūras objektu plānošana un izveide. Apmeklētāju informētības vecināšana par Parka noteikumiem un to ievērošanu.

2.2.7. Informācijas uzkrāšana un aktualizēšana

Problēma: Nepietiekoša un nepilnīga informācija par bioloģiskām vērtībām un procesiem dabā, lai nodrošinātu nepieciešamo Parka teritorijas aizsardzību un apsaimniekošanu.

Tās cēloņi: Nepietiekams Gaujas NP administrācijas cilvēku resursu, tehniskais un finansiālais nodrošinājums nepieciešamo pētījumu veikšanai.

Iespējamais risinājums: Finansējuma piesaiste. Iesākto inventarizāciju pabeigšana un

nepieciešamo uzsākšana. Monitoringa programmas izstrāde un monitoringa veikšana.

2.2.8. Sabiedrības vides apziņas veidošana

Problēma: Ar īpašumu apsaimniekošanu un dabas resursu izmantošanu saistītu normatīvo aktu neievērošana.

Tās cēloņi: Izglītības un informācijas trūkums zemju tiesiskajiem valdītājiem un apsaimniekotājiem.

Iespējamais risinājums: Zemes tiesisko valdītāju un apsaimniekotāju izglītošana un informēšana.

Problēma: Apmeklētāju neatbilstoša rīcība dabā, vandālisms (koku, iežu, zemsedzes, tūrisma infrastruktūras objektu bojāšana).

Tās cēloņi: Izglītības un informācijas trūkums apmeklētājiem.

Iespējamais risinājums: Apmeklētāju, skolēnu izglītošana un informēšana. Apmeklētāju un dabas izglītības centru izveide.

REGLAMENTĒJAMĀS DARBĪBAS GAUJAS NP MĒRĶU SASNIEGŠANAI

3.1. UZ VISU GAUJAS NP TERITORIJU ATTIECINĀMĀS REGULĀCIJAS

Lai nodrošinātu Gaujas NP mērķu sasniegšanu, ir nepieciešams noteikt īpašas regulācijas, tai skaitā atsevišķu darbību aizliegumu vai ierobežojumus to veikšanai. Visā Parka teritorijā ir aizliegtas tādas darbības, kuras vērstas uz dabas un kultūrvēstures objektu iznīcināšanu, dabas resursu neracionālu izmantošanu un vides kvalitātes pasliktināšanos. Normatīvajos aktos ir noteiktas ne tikai aizliedzošās vai ierobežojošās regulācijas, bet arī - atļaujošās un tādas, kuras nosaka konkrētu darbību veikšanas obligātumu.

Šeit minētās regulācijas ir noteiktas ***Gaujas nacionālā parka likumā, Gaujas nacionālā parka individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos***, kā arī ***Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējos aizsardzības un izmantošanas noteikumos***, kurus piemēro tiktāl, ciktāl tie nav pretrunā ar Gaujas NP individuālajiem noteikumiem.

Visā Parka teritorijā ir spēkā arī citos normatīvajos aktos noteiktie aizliegumi, ierobežojumi, un ir jāievēro tajos noteiktās prasības, kuras šajā nodaļā nav ietvertas.

3.1.1. Dabas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana

Lai nodrošinātu dabas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanu un aizsardzību:

3.1.1.1. Aizliegts:

- 1) bojāt vai iznīcināt kultūrvēsturiskos objektus;
- 2) bojāt vai iznīcināt valsts un vietējās nozīmes ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos dabas pieminekļus;
- 3) bojāt vai iznīcināt mikroliegumus, aizsargājamus un retos augus, kā arī to biotopus;
- 4) bojāt vai iznīcināt īpaši aizsargājamus kokus, kas iekļauti dabas pieminekļu kategorijā;
- 5) bojāt vai iznīcināt vietējās nozīmes aizsargājamus kokus, kuru sarakstu apstiprina pašvaldības;
- 6) bojāt vai iznīcināt kokus, krūmus un meža zemsedzi;
- 7) postīt putnu ligzdošanas vietas, skudru pūžņus un citu dzīvnieku dzīves vietas;
- 8) izmantot gaisa telpu virs Parka teritorijas izklaides komercdarbībai bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju;
- 9) veikt arheoloģiskās izpētes darbus bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju.

3.1.1.2. Fiziskām un juridiskām personām pirms tādu dabas un kultūrvēsturisko objektu izpētes darbu sākšanas, kas var mainīt šo objektu stāvokli, ir jāinformē Gaujas NP administrācija.

Lai nodrošinātu dabas pieminekļu - aizsargājamo ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu, aizsargājamo koku – vietējo un svešzemju sugu dižkoku (koki, kuru apkārtmērs 1,3 metru augstumā no koka sakņu kakla vai augstums nav mazāks par *Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējo aizsardzības un izmantošanas noteikumu* 2.pielikumā noteiktajiem izmēriem), aizsargājamo dendroloģisko stādījumu un aizsargājamo aleju **saglabāšanu:**

3.1.1.3. Dabas pieminekļu teritorijā un 10 metru rādiusā ap aizsargājamiem kokiem (mērot no aizsargājamā koka vainaga projekcijas ārējās malas) un akmeņiem aizliegts:

- 1) veikt jebkādu saimniecisko vai cita veida darbību, kuras rezultātā tiek vai var tikt bojāts vai iznīcināts dabas piemineklis vai mazināta tā dabiskā estētiskā nozīme;
- 2) iegūt derīgos izrakteņus;
- 3) ierīkot atpūtas vietas un nometnes, celt teltis un kurināt ugunsķūrus ārpus īpaši norādītām vai speciāli ierīkotām vietām.

3.1.1.4. Dabas pieminekļu teritorijā un 10 metru rādiusā ap aizsargājamiem kokiem (mērot no aizsargājamā koka vainaga projekcijas ārējās malas) un akmeņiem bez rakstiskas saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju aizliegts:

- 1) ierīkot izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus;
- 2) veikt dabas pieminekļu apsaimniekošanas pasākumus to turpmākai aizsardzībai un

- saglabāšanai, ja šie pasākumi nav paredzēti konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā zemes gabala dabas aizsardzības plānā;
- 3) veikt tādu pazemes būvju celtniecību un ekspluatāciju, kuras nav saistītas ar derīgo izrakteņu ieguvi;
 - 4) mainīt zemes lietošanas mērķi.
- 3.1.1.5. Papildus 3.1.1.3. un 3.1.1.4.punktā noteiktajām prasībām aizsargājamo ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu teritorijā aizliegts:
- 1) rakstīt, zīmēt un gravēt uz dabas pieminekļiem un tos pārvietot;
 - 2) cirst kokus kailcirtē.
- 3.1.1.6. Papildus 3.1.1.3. un 3.1.1.4.punktā noteiktajām prasībām aizsargājamo ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu teritorijā bez rakstiskas saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju aizliegts:
- 1) tīrīt dabas pieminekļus;
 - 2) rīkot nodarbības un sacensības klinšu kāpšanā;
 - 3) veikt zemes transformāciju.
- 3.1.1.7. Ja ģeoloģiskais vai ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis ir valsts aizsardzībā kā kultūras piemineklis, 3.1.1.6.punktā minēto darbību veikšanai papildus nepieciešama Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas rakstiska atļauja.
- 3.1.1.8. Papildus 3.1.1.3. un 3.1.1.4.punktā noteiktajām prasībām 10 metru rādiusā ap aizsargājamiem kokiem aizliegts:
- 1) veikt jebkādas darbības, kas var negatīvi ietekmēt aizsargājamo koku augšanu un dabisko attīstību;
 - 2) apkraut aizsargājamus kokus;
 - 3) mainīt vides apstākļus – ūdens un barošanās režīmu;
 - 4) veikt zemes transformāciju;
 - 5) iznīcināt vai būtiski mainīt dabisko zemsedzi, izņemot krūmu un koku ciršanu saskaņā ar normatīvajiem aktiem.
- 3.1.1.9. Ievērot aizsargājamo koku – dižkoku apsaimniekošanas rekomendācijas (skat. 12.pielikumu).
- 3.1.1.10. Aizsargājamā koka nociršana (novākšana) pieļaujama tikai gadījumos, ja tas kļuvis bīstams (apdraud cilvēku dzīvību un veselību, tuvumā esošās ēkas vai infrastruktūras objektus) un ir saņemta reģionālās vides pārvaldes rakstiska atļauja.
- 3.1.1.11. Papildus 3.1.1.3. un 3.1.1.4.punktā noteiktajām prasībām aizsargājamo dendroloģisko stādījumu teritorijā aizliegts:
- 1) cirst kokus galvenajā cirtē;
 - 2) veikt zemes transformāciju;
 - 3) atjaunot dendroloģiskos stādījumus, izņemot stādījumu atjaunošanu atbilstoši dabas aizsardzības plānam.
- 3.1.1.12. Papildus 3.1.1.3. un 3.1.1.4.punktā noteiktajām prasībām aizsargājamo aleju teritorijā aizliegts veikt zemes transformāciju.

3.1.2. Ainavas vērtību un dabas resursu ilgtspējības saglabāšana

Lai nodrošinātu bioloģisko daudzveidību, dabas un ainavas aizsardzību, kā arī dabas resursu saprātīgu un ilgtspējīgu izmantošanu:

- 3.1.2.1. Aizliegts:
- 1) veikt darbības, kas negatīvi ietekmē dabisko ainavu vai kultūrainavu;
 - 2) veikt darbības, kas izraisa augsnes eroziju;
 - 3) piesārņot augsni, gaisu, virszemes ūdenstilpes, avotus un pazemes ūdeņus;
 - 4) ierīkot jaunus atkritumu poligonus un izgāztuves;
 - 5) izgāzt vai izmest atkritumus (izņemot atkritumu deponēšanas poligonus un izgāztuves);
 - 6) iztaisnot upes un strautus;
 - 7) izbūvēt dambjus un mākslīgus šķēršļus bez zivju ceļa ierīkošanas upēs un citās ūdenstecēs, kur notiek zivju migrācija;
 - 8) veikt darbības, kas izraisa pazemes ūdeņu, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu līmeņa

- maiņu bez rakstiskas saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju;
- 9) izsniegt zemes dzīļu izmantošanas atļauju (licenci) bez Gaujas NP administrācijas rakstveida atļaujas;
 - 10) pārvietoties ar motorlaivām un ūdens motocikliem pa upēm, ezeriem un citām ūdenstilpēm (izņemot Ungura ezeru);
 - 11) nobraukt no ceļiem un pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem, mopēdiem, motorolleriem, velosipēdiem, pajūgiem un zirgiem pa meža un lauksaimniecības zemēm, ja tas nav saistīts ar šo teritoriju apsaimniekošanu;
 - 12) izmantot speciālas vākšanas palīgierīces savvaļas ogu un sēņu lasīšanā;
 - 13) pieļaut suņu atrašanos brīvā dabā bez pavadas un uzpurņa, izņemot ievainotu dzīvnieku izsekošanu medībās.
- 3.1.2.2. Atsevišķas darbības var veikt tikai pēc rakstveida atļaujas saņemšanas no Gaujas NP administrācijas:
- 1) projektēt un izbūvēt gāzes un naftas vadus, dzelzceļus, autoceļus, augstsprieguma elektropārvades līnijas un citus rūpnieciskās infrastruktūras objektus;
 - 2) veikt derīgo izrakteņu ieguvī un zemes dzīļu izpēti;
 - 3) transformēt meža un lauksaimniecības zemes;
 - 4) izmantot motorizētu ūdens transportu Ungura ezerā;
 - 5) iegūt sagādei un tirdzniecībai paredzētus nemedījamos dzīvniekus.
- 3.1.2.3. Jāveic Parka dabas aizsardzības plānā paredzētie dabas apsaimniekošanas pasākumi retu un īpaši aizsargājamo biotopu, dzīvnieku un to dzīvotņu, kā arī augu atradņu saglabāšanai (skat. 7., 8., 9., 11., 12.pielikumu).
- 3.1.2.4. Saskaņojot būvniecību un slēdzot līgumus īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības nodrošināšanai, jāievēro Parka dabas aizsardzības plānā noteiktās prasības ainavas aizsardzībai (skat. 10.pielikumu).

Lai nodrošinātu teritorijas ilgtspējīgu attīstību:

- 3.1.2.5. Teritorijas plānošanā jāievēro visas dabas aizsardzības plāna prasības.
- 3.1.2.6. Parka teritorijā esošo pašvaldību teritoriju plānojumi pirms to pieņemšanas jāsaskaņo ar Gaujas NP administrāciju.

Tā kā koksnes resursi ir vieni no visplašāk un visintensīvāk izmantotajiem dabas resursiem Parka teritorijā, ir **noteiktas vairākas būtiskas regulācijas meža apsaimniekošanā un izmantošanā**:

- 3.1.2.7. Jāievēro Parka dabas aizsardzības plāna prasības meža apsaimniekošanā un izmantošanā (skat. 3.3.nodaļu, 9. un 13.pielikumu).
- 3.1.2.8.
- 3.1.2.9. Visā Parka teritorijā ajzliegts:
 - 1) veicot kopšanas cirti, izcirst valdaudzes valdošās koku sugas kokus (izņemot augšanā atpalikušos, slimību inficētos, kaitēkļu invadētos vai citādi bojātos kokus), ja valdaudzes vecums pārsniedz: priežu un ozolu audzēm – 60 gadus; egļu, bērzu, melnalkšņu, ošu un liepu audzēm – 50 gadus; apšu audzēm - 30 gadus;
 - 2) cērtot kokus un transportējot kokmateriālus, bojāt pārējos kokus;
 - 3) atsveķot kokus;
 - 4) veidot meža kokmateriālu transportēšanas ceļus taisnās līnijās;
 - 5) cirst kokus šādās vietās:
 - valsts un pašvaldību valdījumā esošajās mežaudzēs, kurās valdošās koku sugas vecums pārsniedz: priedei 140 gadu; eglei 120 gadu; ozolam un bērzam 100 gadu; osim 85 gadus; melnalksnim, apsei un liepai 80 gadu,
 - ozolu, ošu, liepu, kļavu, vīksnu un gobu tīraudzēs un mistrotās mežaudzēs, ja šo koku sugu kopējais sastāvs ir vairāk par 50 procentiem,
 - upju un ezeru palienēs, izņemot palieņu pļavu atjaunošanai un apsaimniekošanai,
 - upju un ezeru krastos, senkrastos un gravās - meža apsaimniekošanas plānā norādītajās vietās, kurās slīpums pārsniedz 25 grādus;
 - 6) cirst kokus galvenajā cirtē pirms *Gaujas nacionālā parka individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos* un citos normatīvajos aktos (*Meža likumā*) noteiktā galvenās

cirtes vecuma sasniegšanas (skat. 12.tabulu);

12.tabula **Koku galvenās cirtes vecums privātajos mežos Gaujas NP dabas lieguma zonā un kultūrvēsturiskajā zonā**

Nr. p.k.	Valdošā koku suga	Galvenās cirtes vecums gados atkarībā no bonitātes		
		I un augstāka	II - III	IV un zemāka
1.	Ozols	121	141	141
2.	Priede un lapegle	121	121	141
3.	Egle, osis un liepa	101	101	101
4.	Bērzs	81	81	61
5.	Melnalksnis	81	81	81
6.	Apse	51	51	51

7) cirst šādus augošus kokus, izņemot bīstamos kokus:

- ozolus, kas vecāki par 180 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 50 cm;
- priedes, kas vecākas par 180 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 65 cm;
- egles, kas vecākas par 160 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 70 cm;
- ošus, kas vecāki par 160 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 60 cm;
- liepas, kas vecākas par 160 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 30 cm;
- bērzus, kas vecāki par 110 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 65 cm;
- melnalkšņus, kas vecāki par 110 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 45 cm;
- apses, kas vecākas par 80 gadiem vai kuru diametrs 1,30 m augstumā pārsniedz 80 cm;

8) cirst nokaltušus kokus un izvākt kritušus kokus (vai to daļas), kuru diametrs ir lielāks par 50 cm.

3.1.2.10. Visā Parka teritorijā, izņemot dabas rezervāta (stingrā režīma) zonu, atļauts cirst atsevišķus augošus un nokaltušus kokus un izvākt kritušus kokus (vai to daļas), lai:

- 1) novāktu bīstamos kokus;
- 2) uzlabotu ainavas kvalitāti, ierīkotu un uzturētu skatu punktus;
- 3) papildinātu meža dzīvnieku barības bāzi;
- 4) veiktu meža ugunsdrošības pasākumus.

3.1.2.11. Galvenajā cirtē un kopšanas cirtē jāsaglabā vismaz desmit dzīvotspējīgi vecākie un lielākie koki vidēji katrā cirsmas hektārā, vispirms saglabājot kokus ar lieliem un resniem zariem, dobumainus kokus, kokus ar deguma rētām, kā arī ozolus, liepas, priedes, ošus, gobas, vīksnas un kļavas.

Savvaļas dzīvnieki, īpaši medījамie dzīvnieki, ir otrs vairāk izmantotais dabas resurss, kuram ir noteiktas speciālas regulācijas. **Lai Parka teritorijā saglabātu optimālu savvaļas dzīvnieku skaitu, noteiktas regulācijas savvaļas dzīvnieku skaita regulēšanai:**

3.1.2.12. Visā Parka teritorijā aizliegts:

- 1) lašveidīgo zivju sugu nārsta laikā no 1.oktobra līdz 30.novembrim atrasties ar makšķerēšanai un zvejai sagatavotiem makšķerēšanas un zvejas rīkiem uz tiltiem pār Gauju, ūdens tuvumā 100 m augšpus (pret straumi) un 100 m lejpus (pa straumi) šiem tiltiem, kā arī zem tiltu konstrukcijām un ūdenī;
- 2) samazinot savvaļas dzīvnieku skaitu:
 - izmantot suņus (izņemot ievainotu dzīvnieku izsekošanai),
 - atrakt alas;

- 3) medību iecirkņiem Parka teritorijā pievienot platības, kas atrodas ārpus Parka teritorijas;
 - 4) izveidot jaunus medību iecirkņus bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju;
 - 5) reintroducēt savvaļas dzīvniekus, kā arī tos turēt vai audzēt iežogotās platībās bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju.
- 3.1.2.13. Visā Parka teritorijā atļauts palielināt vai samazināt savvaļas dzīvnieku skaitu saskaņā ar Parka dabas aizsardzības plānu, bet medījamo savvaļas dzīvnieku skaitu - arī saskaņā ar medību iecirkņu apsaimniekošanas projektiem:
- 1) savvaļas dzīvnieku skaitu atļauts palielināt vai samazināt saskaņā ar spēkā esošiem normatīviem aktiem, nepieciešamības gadījumā izstrādājot pasākumu plānu konkrētas savvaļas dzīvnieku sugas īpatņu skaita palielināšanai vai samazināšanai;
 - 2) savvaļas dzīvnieku skaitu atļauts samazināt, lai sekmētu īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu saglabāšanu, samazinātu lauksaimniecības kultūrām un mežaudzēm nodarītos postījumus, kā arī lai nepieļautu epizootiju izplatīšanos un nodrošinātu savvaļas dzīvnieku populāciju bioloģiskās kvalitātes saglabāšanu;
 - 3) atļauts samazināt šādu savvaļas zīdītājdzīvnieku un putnu skaitu:
 - staltbrieži, mežacūkas, lapsas, bebrī, jenotsuņi, Amerikas ūdeles, meža caunas un peļveidīgie grauzēji;
 - aļņi, stirmas, mājas baloži, kraukļi un pelēkās vārnas, izņemot dabas lieguma zonā;
 - vilki, ja tiek nodarīts kaitējums mājdzīvniekiem, kā arī lai nepieļautu epizootiju izplatīšanos.
 - 4) licencētās makšķerēšanas ieviešana pieļaujama tikai pēc konkrētās ūdenstilpes un tai piegulošās teritorijas dabas aizsardzības plāna izstrādes un apstiprināšanas; teritorijas lielumu, kurai jāizstrādā dabas aizsardzības plāns nosaka pēc konsultācijām ar Gaujas NP administrāciju, vietējo pašvaldību, citām ieinteresētajām pusēm; ūdenstilpes dabas aizsardzības plānu apstiprina Gaujas NP administrācijas direktors tikai pēc pozitīviem sabiedriskās apspriešanas rezultātiem.
 - 5) licencētās makšķerēšanas nolikums jāizstrādā ievērojot šī dabas aizsardzības plāna un konkrētās ūdenstilpes dabas aizsardzības plāna prasības;
 - 6) ja ūdenstilpē tiek ieviesta licencētā makšķerēšana, licencētās makšķerēšanas organizētājam vienu reizi gadā līdz katra nākamā kalendārā gada 31.janvārim Gaujas NP administrācijā un attiecīgajā reģionālajā vides pārvaldē jāiesniedz atskaite par iepriekšējā gada laikā iegūtajiem zivju lomiem, zivju resursu papildināšanu (ja tāda nepieciešama), reģistrētajām personām, kas nepilda licencētās makšķerēšanas nolikuma prasības, kā arī par infrastruktūras uzturēšanu un izveidi.
- 3.1.2.14. Noteikti sekojoši medību tiesību īpašnieku un lietotāju pienākumi:
- 1) pirms medību iecirkņu apsaimniekošanas projektu apstiprināšanas tos saskaņot ar Gaujas NP administrāciju;
 - 2) saskaņot ar Gaujas NP administrāciju limitēto medījamo savvaļas dzīvnieku nomedīšanas lielāko pieļaujamo skaitu medību iecirkņos;
 - 3) par jebkurām medībām Parka teritorijā iepriekš informēt Gaujas NP administrāciju;
 - 4) iesniegt Gaujas NP administrācijai ziņas par savvaļas dzīvnieku sastopamību, medību norisi, nomedīšanu, iegūtajām trofejām un bioloģiskajiem parametriem;
 - 5) nekavējoties ziņot Gaujas NP administrācijai par nelikumīgām medībām, kā arī par slimajiem un bojā gājušajiem savvaļas dzīvniekiem.
- 3.1.2.15. Saskaņā ar Parka dabas aizsardzības plānu Gaujas NP administrācija var noteikt medību liegumus - teritorijas, kurās uz noteiktu laiku aizliegta konkrētu sugu savvaļas dzīvnieku skaita samazināšana. Pamatojoties uz pasākumu plānu konkrētas savvaļas dzīvnieku sugas īpatņu skaita palielināšanai, kurš izstrādāts saskaņā ar 3.1.2.12.punkta 1) apakšpunktu, nosaka medību liegumus, norādot lieguma robežas un par to sniedzot informāciju vietējos laikrakstos un laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

3.1.3. Rekreācijas iespēju saglabāšana un pilnveidošana

Lai, palielinoties apmeklētāju skaitam, tiktu saglabātas vidi nenoplicinoša tūrisma iespējas, nodrošinot Parka apmeklētājiem iespēju netraucēti pārvietoties pa tūrisma takām, ceļiem,

ūdenstilpnēm un apskatīt tūrisma objektus, izmantot labiekārtotas takas un atpūtas vietas, kā arī, lai mazinātu vietējo iedzīvotāju un zemju īpašnieku negatīvo attieksmi pret tūrismu kā traucējošu faktoru un nodrošinātu aizsardzību pret nepilnīgas vai sagrozītas informācijas izplatīšanu Parka apmeklētājiem un sabiedrībai, **noteikti papildus aizliegumi:**

- 3.1.3.1. Parka apmeklētājiem (fiziskajām personām, kas atrodas Parka teritorijā ārpus sava īpašuma) aizliegts:
 - 1) ierīkot apmetnes un celt teltis ārpus īpaši norādītām vietām;
 - 2) kurināt ugunsurus ārpus īpaši norādītām un speciāli ierīkotām vietām;
 - 3) izmantot Parka dabas aizsardzības plānā norādītās takas un ceļus (skat. 4.pielikumu), neatbilstoši norādītajam mērķim un informācijas zīmēm;
 - 4) pārvietoties vietās, kur to neatļauj aizlieguma zīmes un nožogojumi;
 - 5) bojāt vai iznīcināt labiekārtojuma objektus, informācijas un norādes zīmes;
 - 6) trokšņojot traucēt dabas ekosistēmas, Parka teritorijas iedzīvotājus un apmeklētājus.
- 3.1.3.2. Zemes īpašniekiem un lietotājiem aizliegts savā zemē ierobežot apmeklētāju pārvietošanos pa takām, ceļiem, ūdenstecēm un ūdenstilpnēm, kas norādīti Parka dabas aizsardzības plānā (skat. 4.pielikumu).
- 3.1.3.3. Aizliegts izplatīt informāciju par Parka teritorijā esošajiem īpaši aizsargājamiem biotopiem, īpaši aizsargājamo augu atradnēm, īpaši aizsargājamo dzīvnieku dzīves un barošanās vietām, kā arī par tiem tūrisma maršrutiem, kas nav norādīti Parka dabas aizsardzības plānā (skat. 4., 14.pielikumu) bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju.
- 3.1.3.4. Aizliegts izmantot gaisa telpu virs parka teritorijas izklaides komercdarbībai bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju.

3.2. GAUJAS NP FUNKCIONĀLO ZONU IZVEIDOŠANAS MĒRĶI, UZ TĀM ATTIECINĀMĀS REGULĀCIJAS UN REKOMENDĀCIJAS

Tā kā Parka teritorija ir daudzveidīga un ietver gan mazpārveidotas dabas teritorijas, gan vēsturiski izveidojušās lauku ainavas un nozīmīgus senatnes pieminekļus, lai nodrošinātu šo daudzo un nozīmīgo vērtību saglabāšanu un aizsardzību, ir izveidotas piecas funkcionālās zonas ar atšķirīgiem izveidošanas mērķiem.

Funkcionālajās zonās ir jāievēro gan 3.1.daļā, gan šajā daļā minētās regulācijas.

3.2.1. Dabas rezervāta (stingrā režīma) zona

Dabas rezervāta (stingrā režīma) zona ir izveidota, lai saglabātu bioloģiski daudzveidīgās teritorijās notiekošos dabiskos procesus, kā arī cilvēka darbības neskartu un mazpārveidotu dabu.

Lai nodrošinātu šādas teritorijas pirmatnīgumu un pilnīgu dabas mieru, dabas rezervāta (stingrā režīma) zonā:

- 3.2.1.1. Aizliegta jebkāda dabas resursu ieguve, saimnieciskā vai cita veida darbība, tai skaitā savvaļas dzīvnieku skaita regulēšana, izņemot:
 - 1) teritorijas apmeklēšanu, lai to apsargātu un kontrolētu aizsardzības režīma ievērošanu;
 - 2) zinātnisko izpēti;
 - 3) meža ugunsdrošības pasākumus;
 - 4) cilvēku glābšanu un meklēšanu;
 - 5) pasākumus, kas nepieciešami dabas rezervāta, tai skaitā tajā esošo ekosistēmu, īpaši aizsargājamo sugu un īpaši aizsargājamo biotopu, aizsardzībai un saglabāšanai (skat. 7. un 9.pielikumu);
 - 6) dabas rezervāta (stingrā režīma) zonas šķērsošanu pa noteiktiem un dabā īpaši norādītiem maršrutiem Gaujas NP administrācijas noteiktajā kārtībā (piemēram, zinātnisko pētījumu un organizētu dabas izziņas pārgājienu veikšanai, kā arī, lai nodrošinātu iespēju vietējiem iedzīvotājiem nokļūt līdz savai dzīvesvietai, gadījumos, kad nokļūšana nav iespējama, nešķērsojot rezervāta zonu);
 - 7) ceļu (arī sliežu ceļu) uzturēšana.
- 3.2.1.2. Gaisa telpā virs dabas rezervāta (stingrā režīma) zonas aizliegts:

- 1) izmantot gaisa kuģus izklaides komercdarbībai, aviācijas sporta pasākumiem, kā arī privātiem lidojumiem;
- 2) izmantot lidojumiem gaisa balonus.

3.2.2. Dabas lieguma zona

Dabas lieguma zona ir izveidota, lai saglabātu Gaujas senielejai un Gaujas pieteku ielejām raksturīgo dabisko ainavu ar mazpārveidotas dabas biotopu un cilvēku darbības ietekmētu biotopu mozaīku, kā arī lai saglabātu šajā teritorijā koncentrētos valsts un vietējās nozīmes ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos dabas pieminekļus un citus dabas pieminekļus, pieļaujot ierobežotu dabas resursu izmantošanu un dabu nenoplicinošu rekreāciju. Lai to nodrošinātu:

- 3.2.2.1. Dabas resursu saimnieciskai izmantošanai jānotiek atbilstoši parka dabas aizsardzības plānam un šeit norādītām prasībām un rekomendācijām.
- 3.2.2.2. Uz parka dabas aizsardzības plāna pamata jāizstrādā katra konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā zemes gabala dabas aizsardzības plāns jebkuru dabas resursu saimnieciskai izmantošanai.
- 3.2.2.3. Meža apsaimniekošanas plāns ir dabas aizsardzības plāns meža resursu izmantošanai. Meža apsaimniekošanas plānu izstrādā un apstiprina, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu aizsardzībā, mikroliegumu izveidē, kā arī ainavu aizsardzībā. Pēc zemes īpašnieka vai lietotāja pieteikuma meža apsaimniekošanas plānu apstiprina Gaujas NP administrācijas direktors tikai pēc īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu inventarizācijas. Meža apsaimniekošanas plānu izstrādā desmit gadiem. Prasības meža apsaimniekošanas plāna izstrādei un apstiprināšanai skat. 3.4.daļā.
- 3.2.2.4. Īpašuma tiesību aprobežojumi dabas lieguma zonā ir ierakstāmi zemesgrāmatā, pamatojoties uz *Gaujas nacionālā parka likumu* un Gaujas NP administrācijas nostiprinājuma lūgumu.

Lai saglabātu Gaujas senielejai un tās pieteku ielejām raksturīgo gravu un senkrastu reljefu un to ģeomorfoloģisko struktūru, kā arī, lai nodrošinātu dabisko biotopu aizsardzību, savvaļas augu un dzīvnieku dzīves vides saglabāšanu, dabas lieguma zonā:

3.2.2.5. Aizliegts:

- 1) veikt jebkādas darbības, par kurām Gaujas NP administrācija vai cita par vides aizsardzību atbildīgā valsts vai pašvaldības institūcija ir pieņēmusi lēmumu, ka tām ir vai var būt:
 - būtiska negatīva ietekme uz dabiskajiem biotopiem, savvaļas dzīvnieku, augu un sēņu sugām un to dzīvotnēm vai savvaļas dzīvnieku populāciju vairošanos, atpūtu un barošanos, kā arī pulcēšanos migrācijas periodā,
 - negatīva ietekme uz īpaši aizsargājamiem biotopiem, īpaši aizsargājamām sugām un to dzīvotnēm;
- 2) sadalīt zemes īpašumus zemes vienībās, kas mazākas par 10 hektāriem;
- 3) iegūt derīgos izrakteņus;
- 4) mainīt reljefu un veikt jebkuru darbību, kas veicina paātrinātu virszemes ūdeņu noteci un augsnes erozijas attīstību;
- 5) celt un ierīkot jaunus aizsprostus un citas ūdens regulēšanas ietaises;
- 6) ierīkot un ekspluatēt atkritumu savākšanas punktus un atkritumu poligonus;
- 7) uzstādīt vēja ģeneratorus;
- 8) nosusināt purvus;
- 9) ierīkot purvos dzērveņu plantācijas;
- 10) bojāt, iznīcināt, uzart vai kultivēt palienu, terašu un meža pļavas un lauces, izņemot medījamo dzīvnieku piebarošanas lauces;
- 11) dedzināt sauso zāli un niedres, izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā zemes gabala vai konkrētā objekta dabas aizsardzības plānā paredzēto dabas apsaimniekošanas pasākumu veikšanai un rakstiski saskaņots ar Gaujas NP administrāciju;

- 12) ieviest dabiskajos biotopos vietējiem apstākļiem svešas augu un dzīvnieku sugas;
 - 13) lietot minerālmēslus, ķīmiskos augu aizsardzības līdzekļus un cita veida bīstamas un toksiskas ķīmiskās vielas un produktus (izņemot konkrēto zemes īpašumu vai pastāvīgā lietošanā nodoto zemes gabalu dabas aizsardzības plānos noteiktos gadījumus);
 - 14) pļaut virzienā no lauka malām uz centru;
 - 15) ievākt savvaļas augus un iegūt savvaļas dzīvniekus, kā arī to produktus pārdošanai;
 - 16) ierīkot savvaļas augu, sēņu un dzīvnieku, kā arī to produktu pārdošanas un iepirkšanas punktus;
 - 17) pārvietoties ar ūdens motocikliem un motorjahtām, izņemot valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu pārvietošanos, pildot dienesta pienākumus;
 - 18) nobraukt no ceļiem un pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem, mopēdiem, motorolleriem, pajūgiem un zirgiem pa meža un lauksaimniecības zemēm, ja tas nav saistīts ar šo teritoriju apsaimniekošanu vai uzraudzību;
 - 19) rīkot autosacensības un motosacensības, ūdensmotosporta un ūdensslēpošanas sacensības, kā arī rallijus, treniņbraucienus un izmēģinājuma braucienus;
 - 20) no 1.aprīļa līdz 20.jūnijam organizēt brīvā dabā masu sporta, izklaides un atpūtas pasākumus, kuri nav iekļauti Gaujas NP administrācijas un pašvaldības saskaņotā pasākumu plānā.
- 3.2.2.6. Bez rakstiskas saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju aizliegts:
- 1) mainīt zemes lietošanas mērķi;
 - 2) veikt zemes transformāciju;
 - 3) veikt ceļu (arī sliežu ceļu), inženierkomunikāciju un citu inženierbūvju restaurāciju, renovāciju vai rekonstrukciju;
 - 4) ieaudzēt mežu;
 - 5) veikt zinātniskos pētījumus;
 - 6) vākt dabas materiālus kolekcijām.

Lai dabas lieguma zonu varētu saglabāt kā dabisku vidi dabas tūrismam un rekreācijai, nepieciešama šīs teritorijas plānošana gan tūrisma un atpūtas vajadzībām, izvērtējot katras konkrētās vietas rekreatīvās slodzes un ar to saistīto pakalpojumu sfēru attīstības iespējas, gan cilvēku ietekmes neskartu teritoriju saglabāšanai:

3.2.2.7. Ar Gaujas NP administrācijas rakstveida atļauju atļauts organizēt masu izklaides pasākumus brīvā dabā (atpūtas, sporta un citus pasākumus, kuros piedalās vairāk nekā 50 cilvēku), izņemot gadījumus, kad pasākumi notiek speciāli šim nolūkam paredzētajās vietās.

3.2.2.8. Bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju aizliegts:

- 1) veikt rūpniecisko, tūrisma, atpūtas un izklaides komercdarbību (skat. 3.6.nodaļu);
- 2) nodarboties ar tirdzniecību dabā;
- 3) ierīkot izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus (skat. 3.7.nodaļu, 15.pielikumu);
- 4) ierīkot pastāvīgas tūristu apmetnes un ugunsgrābekļa vietas (skat. 3.7.nodaļu, 15, 16.pielikumu);
- 5) ierīkot jaunas un paplašināt esošās ūdenstransporta līdzekļu bāzes;
- 6) izvietot dabā reklāmu un citu informāciju.

Meža apsaimniekošanā un izmantošanā dabas lieguma zonā ir noteiktas sekojošas prasības:

3.2.2.9. Meža apsaimniekošana un izmantošana atļauta tikai pēc meža apsaimniekošanas plāna izstrādes un apstiprināšanas (izņemot atsevišķu augošu un nokaltušu koku ciršanu un kritušo koku (vai to daļu) izvākšanu, lai novāktu bīstamos kokus, uzlabotu ainavas kvalitāti, ierīkotu un uzturētu skatu punktus, papildinātu meža dzīvnieku barības bāzi un veiktu meža ugunsdrošības pasākumus). Meža apsaimniekošanas plāna izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību skat. 3.2.2.3.punktā un 3.4.daļā.

3.2.2.10. Aizliegts:

- 1) iegūt koksni valsts un pašvaldību valdījumā esošajos mežos, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar dabas aizsardzības plāniem koku ciršana nepieciešama biotopu aizsardzībai,

bioloģiskās daudzveidības palielināšanai, mākslīgi izveidotu tīraudžu ilglaicīgai rekonstrukcijai, kā arī stihisko postījumu gadījumos (skat. 8., 9., 13.pielikumusagatavot kokmateriālus kailcirtēs;

- 2) cirst kokus kopšanas cirtē (izņemot slimību inficētos, kaitēkļu invadētos vai citādi bojātos kokus pēc ciršanas apliecinājuma saņemšanas Gaujas NP administrācijā), ja valdaudzes vecums pārsniedz:
 - priežu un ozolu audzēm – 60 gadus,
 - egļu, bērzu, melnalkšņu, ošu un liepu audzēm – 50 gadus,
 - apšu audzēm - 30 gadus;
 - 3) cirst nokaltušus kokus un izvākt kritušus kokus, kritālas vai to daļas, kuru diametrs resnākajā vietā ir lielāks par 25 cm, izņemot bīstamo koku novākšanu;
 - 4) atzarot augošus kokus mežaudzēs, izņemot skatu punktu ierīkošanai un uzturēšanai, kā arī satiksmes drošībai uz vispārējās lietošanas ceļiem;
 - 5) ugunsbīstamajā periodā dedzināt meža ciršanas atliekas;
 - 6) no 1.aprīļa līdz 30.jūnijam zāgēt kokus ar motorzāģiem, transportēt kokmateriālus pa meža zemēm, kā arī kopt atjaunotās un dabiski atjaunojušās mežaudzes ar mehānismiem, kuru darbina iekšdedzes dzinēji;
 - 7) no 15.aprīļa līdz 31.jūlijam veikt mežsaimniecisko darbību, izņemot meža ugunsdrošības pasākumus, meža atjaunošanu ar rokas darbarīkiem un bīstamo koku (koku, kas apdraud cilvēku dzīvību un veselību, tuvumā esošās ēkas vai infrastruktūras objektus) ciršanu un novākšanu.
- 3.2.2.11. Bez rakstiskas saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju aizliegts atjaunot mežu.
- 3.2.2.12. Apliecinājumu koku ciršanai izsniedz tikai pēc izcērtamo koku iezīmēšanas dabā.
- 3.2.2.13. Privātajos mežos galvenajā cirtē kokus cērt pakāpeniski, ievērojot šādus papildu nosacījumus:
- 1) vienā paņēmiņā cirmā atļauts nocirst ne vairāk kā 25 procentus no mežaudzes koku krājas;
 - 2) katru nākamo cirtes paņēmienu tai pašā cirmā atļauts uzsākt ne agrāk kā 10 gadus pēc iepriekšējā;
 - 3) pēc pēdējā cirtes paņēmiņa saglabā vismaz 25 dzīvotspējīgus vecākos un lielākos kokus katrā cirsma hektārā;
- 3.2.2.14. Privātajos mežos atļauts cirst kokus galvenajā cirtē, ja mežaudze sasniegusi galvenās cirtes vecumu, kas norādīts 10.tabulā.

Lai nodrošinātu savvaļas dzīvnieku aizsardzību, dabas lieguma zonā:

- 3.2.2.15. Savvaļas dzīvnieku resursu saimnieciskā izmantošana atļauta tikai pēc katra konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā zemes gabala dabas aizsardzības plāna izstrādes un apstiprināšanas. Dabas aizsardzības plānu apstiprina Parka direktors.
- 3.2.2.16. Savvaļas zivju resursu saimnieciskā izmantošana ir organizēta makšķerēšana un zveja, kā arī individuāla zveja. Zivju ieguve, individuāli makšķerējot, nav uzskatāma kā zivju resursu saimnieciskā izmantošana. Licencēto makšķerēšanu atļauts ieviest saskaņā ar 3.1.2.12.punkta 1) apakšpunktu.
- 3.2.2.17. Medību iecirkņa apsaimniekošanas projekts ir konkrēto zemes īpašumu vai pastāvīgā lietošanā nodoto zemes gabalu dabas aizsardzības plāns medījamo savvaļas dzīvnieku saimnieciskai izmantošanai (dzīvnieku skaita regulēšanai).
- 3.2.2.18. Aizliegts:
- 1) ierīkot jaunas iežogotas savvaļas dzīvnieku sugu brīvdabas audzētavas;
 - 2) samazināt aļņu, stīmu, mājas baložu, kraukļu un pelēko vārnu skaitu;
 - 3) rīkot medības ar dzinējiem (izņemot no 1.oktobra līdz 31.janvārim mežacūku, lapsu, meža caunu un jenotsuņu medības, kurās piedalās ne vairāk kā 12 medību dalībnieku, tajā skaitā viens dzīvnieku dzinējs bez suņa. Šādas medības ar vienu dzinēju atļautas ne vairāk kā divas reizes sezonā vienā un tajā pašā platībā un tikai tad, ja ir vienlaidu sniega sega visas medību dienas garumā.).
- 3.2.2.19. Atļauti vienīgi šādi medību veidi un paņēmieni:

- 1) staltbriežu medības - uz gaidi, pieejot, pievilinot;
 - 2) mežacūku medības - uz gaidi, pieejot, ar vienu dzinēju;
 - 3) lapsu medības - uz gaidi, pieejot, pievilinot, ar vienu dzinēju;
 - 4) meža caunu medības - uz gaidi, izsekojot, ar rīkiem, ar vienu dzinēju;
 - 5) jenotsuņu medības - uz gaidi, pieejot, ar vienu dzinēju;
 - 6) Amerikas ūdeļu medības - uz gaidi, izsekojot, ar rīkiem;
 - 7) bebru medības - uz gaidi.
- 3.2.2.20. Lai nodrošinātu augu un dzīvnieku sugu netraucētu eksistenci, kā arī iespēju dzīvniekiem pulcēties migrācijas periodos, dabas lieguma zonā vai tās daļā Gaujas NP administrācija var noteikt sezonas liegumu - ierobežojumu vai aizliegumu apmeklētājiem uz laiku uzturēties konkrētajā teritorijā vai veikt konkrētu saimniecisko darbību, par to sniedzot informāciju vietējos laikrakstos un laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

Būvniecībā dabas lieguma zonā ir noteikti sekojoši ierobežojumi:

- 3.2.2.21. Būvniecība pieļaujama tikai atbilstoši pašvaldības teritorijas plānojumam un detālplānojumam, kas rakstiski saskaņoti ar Gaujas NP administrāciju, kā arī ievērojot citus normatīvajos aktos un dabas aizsardzības plānā noteiktos ierobežojumus.
- 3.2.2.22. Būvniecība (arī hidrotehnisko būvju būvniecība) dabiskā ainavā atļauta ar Gaujas NP administrācijas rakstveida atļauju.
- 3.2.2.23. Pašvaldībai jāinformē Gaujas NP administrācija par jebkuru būvniecību dabas lieguma zonā. Ja paredzētā būvniecība var izraisīt būtiskas dabas un kultūrvēsturiskās vides pārmaiņas, pašvaldība būvatļauju var izsniegt tikai pēc būvniecības saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju.
- 3.2.2.24. Ja paredzamā būvniecība var negatīvi ietekmēt vidi un ainavu, pašvaldība var izsniegt būvatļauju tikai pēc tam, kad attiecīgajās teritorijās ir izstrādāts detālais plānojums, būvniecības vietas izvēli un būvprojektu iepriekš saskaņojot ar Gaujas NP administrāciju.

3.2.3. Kultūrvēsturiskā zona

Kultūrvēsturiskā zona ir izveidota, lai nodrošinātu kompleksu aizsardzību īpaši aizsargājamās kultūrvēsturiskajās teritorijās, kā arī teritorijās, kurās koncentrēti kultūras pieminekļi.

Lai to nodrošinātu kultūrvēsturiskajā zonā:

- 3.2.3.1. Aizliegts:
- 1) sadalīt zemi apbūves gabalos;
 - 2) veikt saimniecisko darbību, kas mazina kultūrvēsturiskās vides kvalitāti;
 - 3) iegūt derīgos izrakteņus;
 - 2) ierīkot un ekspluatēt atkritumu savākšanas punktus un atkritumu poligonus;
 - 3) bojāt vai iznīcināt dendroloģiskos stādījumus;
 - 4) bojāt vai iznīcināt vēsturiski izveidojušos ceļu tīklu, tiltus un hidrotehniskās būves;
 - 5) rīkot autosacensības un motosacensības, kā arī rallijus, treniņbraucienus un izmēģinājuma braucienus.
- 3.2.3.2. Bez saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju aizliegts:
- 1) iegūt mālu tradicionālo amatu demonstrēšanai;
 - 2) organizēt masu pasākumus ārpus šim nolūkam iekārtotām vietām, saskaņošana ar Gaujas NP administrāciju nav nepieciešama kultūrvēsturisko teritoriju administrāciju organizētajiem pasākumiem.

Meža apsaimniekošanā un izmantošanā kultūrvēsturiskajā zonā ir noteikti sekojoši ierobežojumi:

- 3.2.3.3. Aizliegts:
- 1) visos mežos cirst kokus kailcirtē;
 - 2) atzarot augošus kokus mežaudzēs, izņemot skatu punktu ierīkošanai un uzturēšanai;

- 3) no 1.aprīļa līdz 30.jūnijam zāgēt kokus ar motorzāģiem, transportēt kokmateriālus pa meža zemēm, kā arī kopt atjaunotās un dabiski atjaunojušās mežaudzes ar mehānismiem, kurus darbina iekšdedzes dzinēji.
- 3.2.3.4. Apliecinājumu koku ciršanai izsniedz tikai pēc izcērtamo koku iezīmēšanas dabā.
- 3.2.3.5. Galvenajā cirtē visos mežos kokus cērt pakāpeniski, ievērojot šādus papildu nosacījumus:
- 1) vienā paņēmienu cismā atļauts nocirst ne vairāk kā 25 procentus no mežaudzes koku krājas;
 - 2) katru nākamo cirtes paņēmienu tai pašā cismā atļauts uzsākt ne agrāk kā 10 gadus pēc iepriekšējā;
 - 3) pēc pēdējā cirtes paņēmienu saglabā vismaz 25 dzīvotspējīgus vecākos un lielākos kokus katrā cirtes hektārā.
- 3.2.3.6. Privātajos mežos atļauts cirst kokus galvenajā cirtē, ja mežaudze sasniegusi galvenās cirtes vecumu, kas norādīts 10.tabulā.
- 3.2.3.7. Galvenā cirte atļauta tikai pēc meža apsaimniekošanas plāna izstrādes un apstiprināšanas, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu aizsardzībā, mikroliegumu izveidē, kā arī ainavu aizsardzībā. Meža apsaimniekošanas plānu Gaujas NP administrācijas direktors apstiprina tikai pēc īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu inventarizācijas. Meža apsaimniekošanas plānu izstrādā desmit gadiem. Prasības meža apsaimniekošanas plāna izstrādei un apstiprināšanai skat. 3.4.daļā.

Veicot savvaļas dzīvnieku skaita ierobežošanu, kultūrvēsturiskajā zonā:

- 3.2.3.8. Aizliegts rīkot medības ar dzinējiem (izņemot - no 1.oktobra līdz 31.janvārim mežacūku, lapsu, meža caunu un jenotsuņu medības, kurās piedalās ne vairāk kā 12 medību dalībnieku, tajā skaitā viens dzīvnieku dzinējs bez suņa. Šādas medības ar vienu dzinēju atļautas ne vairāk kā divas reizes sezonā vienā un tajā pašā platībā un tikai tad, ja ir vienlaidu sniega sega visas medību dienas garumā).
- 3.2.3.9. Atļauti normatīvajos aktos noteiktie medību veidi, izņemot bebru, meža caunu un Amerikas ūdeņu medības ar suni, kā arī lapsu un jenotsuņu medības ar rīkiem.

Būvniecībā kultūrvēsturiskajā zonā ir noteikti sekojoši papildus ierobežojumi:

- 3.2.3.10. Pašvaldībai jāinformē Gaujas NP administrācija par jebkuru būvniecību kultūrvēsturiskajā zonā. Ja paredzētā būvniecība var izraisīt būtiskas dabas un kultūrvēsturiskās vides pārmaiņas, pašvaldība būvatļauju var izsniegt tikai pēc būvniecības saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju.
- 3.2.3.11. Ja paredzamā būvniecība var negatīvi ietekmēt vidi un ainavu, pašvaldība var izsniegt būvatļauju tikai pēc tam, kad attiecīgajās teritorijās ir izstrādāts detālais plānojums, būvniecības vietas izvēli un būvprojektu iepriekš saskaņojot ar Gaujas NP administrāciju.
- 3.2.3.12. Būvniecība (tai skaitā būvju restaurācija, renovācija vai rekonstrukcija) atļauta tikai pēc būvprojekta saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju. Būvniecība jāveic iespējami tuvu iepriekšējās būves vietai saskaņā ar detālo plānojumu, bet, ja tāda nav, pēc iespējas atbilstoši vēsturiskajiem materiāliem un vietējām būvniecības tradīcijām.

3.2.4. Ainavu aizsardzības zona

Ainavu aizsardzības zona ir izveidota, lai saglabātu raksturīgo daudzveidīgo ainavu, nacionālo kultūrvidi un rekreācijas resursus, kā arī nodrošinātu nenoplicinošu saimniecisko darbību.

Lai to nodrošinātu, ainavu aizsardzības zonā:

- 3.2.4.1. Aizliegts:
- 1) veikt jebkādas darbības, kas būtiski pārveido raksturīgo ainavu;
 - 2) uzstādīt vēja ģeneratorus;
 - 3) nobraukt no ceļiem un pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem, mopēdiem,

motorolleriem un pajūgiem pa meža un lauksaimniecības zemēm, ja tas nav saistīts ar šo teritoriju apsaimniekošanu vai uzraudzību.

3.2.4.2. Bez rakstiskas saskaņošanas ar Gaujas NP administrāciju aizliegts ierīkot izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus.

Meža apsaimniekošanā un izmantošanā ainavu aizsardzības zonā ir noteikti sekojoši ierobežojumi:

3.2.4.3. Aizliegts cirst kokus kailcirtē valsts un pašvaldību valdījumā esošajos mežos;

3.2.4.4. Atļauts cirst kokus galvenajā cirtē, ja mežaudze sasniegusi galvenās cirtes vecumu, kas norādīts 10.tabulā.

3.2.4.5. Atļauts cirst kokus kailcirtē privātajos mežos:

- 1) ja tās maksimālā platība silā, mētrājā, lānā, damaksnī, vērī un gāršā nepārsniedz divus hektārus;
- 2) ja tās maksimālais platums grīnī, slapjajā mētrājā, slapjajā damaksnī, viršu ārenī, mētru ārenī, šaurlapju ārenī, platlapju ārenī, viršu kūdrenī, mētru kūdrenī, šaurlapju kūdrenī, platlapju kūdrenī, purvājā, slapjajā vērī, slapjaj gāršā, niedrājā, dumbrajā un lieknā nepārsniedz 50 metru.

3.2.4.6. Galvenā cirte atļauta tikai pēc meža apsaimniekošanas plāna izstrādes un apstiprināšanas, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu aizsardzībā, mikroliegumu izveidē, kā arī ainavu aizsardzībā. Meža apsaimniekošanas plānu Gaujas NP administrācijas direktors apstiprina tikai pēc īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu inventarizācijas. Meža apsaimniekošanas plānu izstrādā desmit gadiem. Prasības meža apsaimniekošanas plāna izstrādei un apstiprināšanai skat. 3.4.daļā.

Veicot savvaļas dzīvnieku skaita ierobežošanu, ainavu aizsardzības zonā:

3.2.4.7. Atļauti normatīvajos aktos noteiktie medību veidi, izņemot bebru, meža caunu un Amerikas ūdeņu medības ar suni, kā arī lapsu un jenotsuņu medības ar rīkiem.

3.2.4.8. No 1.oktobra līdz 31.janvārim atļautas medības ar dzinējiem, bet ne vairāk kā trīs reizes vienā un tajā pašā platībā.

Būvniecībā ainavu aizsardzības zonā ir noteikts sekojošs ierobežojums:

3.2.4.9. Būvniecība pieļaujama tikai atbilstoši pašvaldības teritorijas plānojumam un detālplānojumam, kas rakstiski saskaņoti ar Gaujas NP administrāciju, kā arī ievērojot citus normatīvajos aktos un dabas aizsardzības plānā noteiktos ierobežojumus.

3.2.4.10. Ja paredzamā būvniecība var negatīvi ietekmēt vidi un ainavu, pašvaldība var izsniegt būvatļauju tikai pēc tam, kad attiecīgajās teritorijās ir izstrādāts detālais plānojums, būvniecības vietas izvēli un būvprojektu iepriekš saskaņojot ar Gaujas NP administrāciju.

3.2.5. Neitrālā zona

Neitrālā zona ir izveidota, lai veicinātu Parkā esošo blīvi apdzīvoto teritoriju vai intensīvi izmantojamo lauksaimniecības platību ilgtspējīgu attīstību.

Meža apsaimniekošanā un izmantošanā neitrālajā zonā ir noteikti sekojoši ierobežojumi:

3.2.5.1. Visos mežos atļauts cirst kokus galvenajā cirtē, ja mežaudze sasniegusi galvenās cirtes vecumu, kas norādīts 10.tabulā.

3.2.5.2. Visos mežos atļauts cirst kokus kailcirtē:

- 1) ja tās maksimālā platība silā, mētrājā, lānā, damaksnī, vērī un gāršā nepārsniedz divus hektārus;
- 2) ja tās maksimālais platums grīnī, slapjajā mētrājā, slapjajā damaksnī, viršu ārenī, mētru ārenī, šaurlapju ārenī, platlapju ārenī, viršu kūdrenī, mētru kūdrenī, šaurlapju kūdrenī, platlapju kūdrenī, purvājā, slapjajā vērī, slapjaj gāršā, niedrājā, dumbrajā un lieknā nepārsniedz 50 metru.

Veicot savvaļas dzīvnieku skaita ierobežošanu, neitrālajā zonā:

3.2.5.3. Atļauti normatīvajos aktos noteiktie medību veidi, izņemot bebru, meža caunu un Amerikas ūdeņu medības ar suni, kā arī lapsu un jenotsuņu medības ar rīkiem.

3.2.5.4. No 1.oktobra līdz 31.janvārim atļautas medības ar dzinējiem, bet ne vairāk kā trīs reizes vienā un tajā pašā platībā.

3.3. PRASĪBAS UN REKOMENDĀCIJAS MEŽA APSAIMNIEKOŠANĀ UN IZMANTOŠANĀ

Prasības noteiktas saskaņā ar 07.08.2001. MK noteikumu Nr.352 "Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" 16.punktu. Papildus normatīvajos aktos noteiktajam, meža apsaimniekošanā un izmantošanā ir jāievēro šīs prasības un rekomendācijas.

Vispārējās prasības

1. Bez *Gaujas nacionālā parka likuma* 9.panta 2.daļā un *Gaujas nacionālā parka individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu* 23. un 25.punktā noteiktā meža apsaimniekošanas plāna izstrādes un apstiprināšanas atļauta koku ciršana saskaņā ar *Gaujas nacionālā parka individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu* 17.punktu.
2. Iepriekš minēto noteikumu 17.1.punkta izpratnē bīstami koki ir nokaltuši koki, vēja, sniega vai citu dabas stihiju rezultātā laužti, gāzti vai citādi bojāti koki, kuri apdraud cilvēku dzīvību un veselību, infrastruktūras objektu, būvju un ēku izmantošanu un drošību, kā arī meža kaitēkļu invadēti un slimību inficēti koki, kuri apdraud apkārtējo mežaudžu veselības stāvokli.
3. Iepriekš minēto noteikumu 17.2.punkta izpratnē ainavas kvalitātes uzlabošanai atļauts veikt mežaudžu atjaunošanu un atjaunoto mežaudžu (jaunaudžu) kopšanu.
4. Iepriekš minēto noteikumu 17.4.punkta izpratnē atļauta koku ciršana meža ugunsgrēku ierobežošanai.
5. Iepriekš minētā likuma 9.panta 3.daļas 1.apakšpunkta izpratnē stihisko postījumu likvidācija ir vēja, sniega vai citu dabas stihiju rezultātā lauztu, gāztu vai citādi bojātu koku ciršanu, koku ciršana meža ugunsgrēku ierobežošanai, kā arī koku ciršana meža kaitēkļu savairošanās un slimību izplatīšanās apturēšanai un ierobežošanai.
6. Lai dabā varētu noteikt, kuru koku ciršana nepieciešama saskaņā ar iepriekš minēto noteikumu 17.punktu vai likuma 9.panta 3.daļas 1.apakšpunkta daļā par stihisko postījumu likvidāciju, ciršanas apliecinājumu koku ciršanai izsniedz tikai pēc izcērtamo koku iezīmēšanas dabā, izņemot, ja koku ciršana nepieciešama meža ugunsgrēka ierobežošanai.
7. Iepriekš minēto noteikumu 17. un 21.punkta, kā arī šo prasību 6.punkta piemērošanai noteikt, ka izcērtamo koku iezīmēšana dabā ir:
 - 7.1. redzamas, noturīgas atzīmes izdarīšana uz izcērtamā koka stumbra,
 - 7.2. iezīmēto izcērtamo koku dastošana;
 - 7.3. informācijas iesniegšana ciršanas apliecinājuma izsniedzējam par dabā iezīmētiem izcērtamiem kokiem, aizpildot veidlapu (dastlapu) (17.pielikums), kurā norādīts:
 - 7.3.1. iezīmēto izcērtamo koku skaits sadalījumā pa koku sugām, to caurmēra pakāpēm, kā arī bojājuma veida,
 - 7.3.2. kādā veidā veikta koku iezīmēšana dabā uz koka stumbra.
8. Iepriekš minēto noteikumu 19.punkta piemērošanai, noteikt, ka:
 - 8.1. galvenajā cirtē un kopšanas cirtē jā saglabā iepriekš minēto noteikumu 19.punktā noteiktie koki, kā arī koki, kuru ciršana aizliegta iepriekš minēto noteikumu 18.7. un 18.8.punktā, izņemot, ja koku ciršana nepieciešama, pamatojoties uz noteikumu 17.1.punktu;
 - 8.2. lai dabā varētu noteikt, kuri koki tiks saglabāti, ciršanas apliecinājumu koku ciršanai

- galvenajā cirtē izsniedz tikai pēc:
- 8.2.1. saglabājamo koku atzīmēšanas (marķēšanas) dabā, atzīmei (marķējumam) jābūt labi redzamam un noturīgam,
 - 8.2.2. atzīmēto saglabājamo koku dastošanas un informācijas iesniegšanas ciršanas apliecinājuma izsniedzējam par dabā atzīmētiem saglabājamiem kokiem, aizpildot veidlapu (dastlapu) (18.pielikums), kurā norādīts:
 - 8.2.2.1. saglabājamo koku skaits sadalījumā pa koku sugām un to caurmēra pakāpēm,
 - 8.2.2.2. kādā veidā veikta saglabājamo koku atzīmēšana (marķēšana) dabā.
9. Šo prasību 7.2. un 8.2.2.punktā minētā koku dastošana nozīmē koka diametra noteikšanu 1,30 metru augstumā no koka sakņu kakla, izmantojot mērinstrumentu – dastmēru ar 4 centimetru pašnoapaļotāju skalu, elektronisko dastmēru vai citus mērinstrumentus. Izteikti nevienādas formas koku stumbriem vidējais diametrs jānosaka no diviem savstarpēji perpendikulāriem diametra mērījumiem. Ja 1,30 metru augstumā no koka sakņu kakla atrodas zari, puni, parestinājumi, bojājumi un tml., vidējais diametrs jānosaka no diviem vienādos attālumos virs un zem 1,30 metru augstuma veiktiem diametra mērījumiem. Nogāzēs augošiem kokiem diametrs jāmēra, pieejot no kalna puses. Koku dastošanas rezultāti jāatzīmē dastlapā ar "punktēšanas" metodi.
10. Iepriekš minēto noteikumu 18.7. un 18.8.punkta piemērošanai noteikt, ka:
- 10.1. augošu un nokaltušu koku diametrs jānosaka 1,30 metru augstumā, ievērojot šo prasību 9.punktā noteikto,
 - 10.2. kritušu koku vai to daļu diametrs jānosaka to resnākajā vietā.
11. Iepriekš minētā likuma 9.panta 3.daļas 1., 2.apakšpunkta un iepriekš minēto noteikumu 20., 24.punkta piemērošanai noteikt, ka:
- 11.1. dabas lieguma zonā un kultūrvēsturiskajā zonā mežaudzēs, kurās ir nokaltuši, laužti, gāzti, meža kaitēkļu invadēti un slimību inficēti, dzīvnieku vai citādi bojāti koki, un paredzams, ka, izcērtot šādus kokus, mežaudzes vai tās daļas (platībā, kura lielāka par 0,1 hektāru) šķērslaukums tiks pazemināts zem kritiskā šķērslaukuma, ciršanas apliecinājums jāizsniedz galvenajai cirtē pēc Valsts meža dienesta sanitārā atzinuma saņemšanas, ievērojot šo prasību 8.punktā noteikto,
 - 11.2. izsniedzot ciršanas apliecinājumu un cērtot kokus galvenajā cirtē pēc Valsts meža dienesta sanitārā atzinuma saņemšanas, kailcirtes maksimālā platība un maksimālais platums netiek ierobežots, šādu cirsmu platību un platumu nosaka atbilstoši mežaudzes sanitārajam stāvoklim dabā.
12. Noteikt, ka galvenā cirte pēc Valsts meža dienesta sanitārā atzinuma saņemšanas nav uzskatāma par:
- 12.1. kailcirti iepriekš minētā likuma 9.panta 3.daļas 2.apakšpunkta izpratnē,
 - 12.2. kailcirti iepriekš minēto noteikumu 18.6.punkta izpratnē,
 - 12.3. galveno cirti iepriekš minēto noteikumu 18.5., 24., 25. un 27.punkta izpratnē.
13. Iepriekš minēto noteikumu 24.punkta piemērošanai, noteikt, ka pirms ciršanas apliecinājuma iesniegšanas, jānosaka mežaudzes koku krāja, pārbaudot meža inventarizācijas informācijas atbilstību mežaudzes stāvoklim dabā:
- 13.1. ja meža inventarizācijas informācija atbilst mežaudzes stāvoklim dabā, vienā paņēmienā cirmā nocērtamo koku krāju - ne vairāk kā 25% no mežaudzes koku krājas - nosaka, izmantojot meža inventarizācijas informāciju,
 - 13.2. ja meža inventarizācijas informācija neatbilst mežaudzes stāvoklim dabā, jānosaka dabā esošā mežaudzes koku krāja pēc mežaudzes šķērslaukuma, izmantojot parauglaukumu metodi, un vienā paņēmienā cirmā nocērtamo koku krāju - ne vairāk kā 25% no mežaudzes koku krājas - nosaka, izmantojot mērījumu un aprēķinu rezultātus.

14. Visos gadījumos pirms ciršanas apliecinājuma izsniegšanas sanitārai cirtei vai galvenajai cirtei pēc Valsts meža dienesta sanitārā atzinuma saņemšanas, ciršanas apliecinājuma izsniedzējam mežaudze jāapseko dabā un jāstādā pārbaudes akts (19.pielikums):
 - 14.1. pārbaudot iesniegtās informācijas atbilstību par dabā iezīmētiem izcērtamiem kokiem un dabā atzīmētiem saglabājamiem kokiem,
 - 14.2. pārbaudot isaglabājamo koku atbilstību normatīvo aktu prasībām,
 - 14.3. norādot koku ciršanas nepieciešamību, ja koku ciršana jāveic, pamatojoties uz iepriekš minētā likuma 9.panta 3.daļas 1.apakšpunktu un iepriekš minēto noteikumu 17.punktu,
 - 14.4. nosakot mežaudzes vai tās daļas šķērslaukumu, paredzot (nosakot) mežaudzes vai tās daļas šķērslaukumu pēc bojāto koku nociršanas un atzīmējot to attiecīgajā mežaudzes šķērslaukuma noteikšanas lapā (20., 21.pielikums).

Prasības koku ciršanai kopšanas cirtē

15. Kopšanas cirtē vispirms jācērt:
 - 15.1. no darba drošības viedokļa bīstamie koki,
 - 15.2. lauztie un gāztie koki, meža kaitēkļu invadētie un slimību inficētie koki, meža dzīvnieku vai citādi bojātie koki,
 - 15.3. kalstošie koki,
 - 15.4. atpalikušie un nomāktie starpaudzes koki.
16. Vienlaicīgi ar valdaudzes kopšanu jākopj arī mežaudzes II stāva un paaugas koku grupas.

Prasības koku ciršanai galvenajā cirtē

17. Galvenajā cirtē, cērtot kokus vairākos paņēmienos, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības konkrētai funkcionālai zonai, var pielietot šādus cirtes veidus:
 - 17.1. vienlaidus izlases cirte - mežaudzi nocērt pakāpeniski 2 vai 3 paņēmienos,
 - 17.2. grupu izlases cirte - mežaudzi nocērt pakāpeniski pa grupām 3 vai 4, vai vairāk paņēmienos.
18. Galvenās cirtes, cērtot kokus vairākos paņēmienos (galvenās izlases cirtes) mērķis ir nodrošināt meža atjaunošanos dabiski un izmantot mežu ilglaicīgi.
19. Galvenajā izlases cirtē:
 - 19.1. pirmajā cirtes paņēmienā vispirms jācērt:
 - 19.1.1. no darba drošības viedokļa bīstamie koki,
 - 19.1.2. lauztie un gāztie koki, meža kaitēkļu invadētie un slimību inficētie koki, meža dzīvnieku vai citādi bojātie koki,
 - 19.1.3. kalstošie koki,
 - 19.1.4. atpalikušie un nomāktie starpaudzes koki.
 - 19.2. pēdējam cirtes paņēmienam vēlams atstāt vēja izturīgos kokus - priedes, cietos lapu kokus un apses.
20. Vienlaidus izlases cirtē:
 - 20.1. kokus cērt pēc iespējas vienmērīgi pa visu mežaudzi,
 - 20.2. jāveicina meža dabiskā atjaunošanās, veicot augsnes virskārtas mineralizāciju.
21. Grupu izlases cirtē:
 - 21.1. apļu centri jāizvēlas vietās, kur ir izveidojusies paauga, vai, ja tādas nav – pēc iespējas vienmērīgi pa visu mežaudzes platību apmēram 45 metru attālumā vienu no otra,
 - 21.2. pirmajā cirtes paņēmienā cērt visus kokus paaugas grupās un gar to malām vai, ja paaugas nav – apmēram 12 metru rādiusā no apļa centra. Pēc pirmā cirtes paņēmiena izpildes, ja paaugas nav, jāveic augsnes virskārtas mineralizācija.
 - 21.3. nākamajā cirtes paņēmienā kokus cērt ne vairāk kā 22 metru rādiusā no apļa centra.

Prasības meža atjaunošanas veicināšanai

22. Galvenajās izlases cirtēs jāveic paaugas, ja tās augstums pārsniedz 1 metru, kopšana, atbilstoši atjaunotās mežaudzes kopšanas kritērijiem.
23. Galvenās izlases cirtes cirsmas, kurās izveidojusies paauga, vēlams izstrādāt sniega apstākļos, lai saudzētu paaugu.

Prasības meža aizsardzībā un meža ugunsdrošībā

24. Veicot cirsmu satīrīšanu, ciršanas atliekas ir jāatstāj tā, lai tās:
 - 24.1. netraucētu meža atjaunošanu,
 - 24.2. neveicinātu meža kaitēkļu savairošanos un slimību izplatīšanos,
 - 24.3. nepaaugstinātu meža ugunsbīstamību.
25. Ciršanas atliekas atļauts sadedzināt vienīgi:
 - 25.1. mežaudzēs, kuras tiek intensīvi izmantotas atpūtai un tūrismam, saskaņā ar ainavu aizsardzības rekomendācijām,
 - 25.2. mežaudzēs, kurās ir augsta ugunsbīstamība,
 - 25.3. sanitārajās cirtēs meža kaitēkļu savairošanās un slimību izplatīšanās gadījumos.
26. Ciršanas atlieku aizdedzināšanā aizliegts izmantot autoriepas un citus sintētiskus materiālus.
27. Veicot meža aizsardzības pasākumus, aizliegts lietot:
 - 27.1. pēc Pasaules veselības organizācijas klasifikācijas 1A un 1B tipa un hlorogljūdeņražu pesticīdus,
 - 27.2. pesticīdus, kuri ir stabili, toksiski vai, kuru atvasinājumi paliek bioloģiski aktīvi un uzkrājas barības ķēdē,
 - 27.3. ģenētiski modificētus organismus.
28. Ciršanas atliekas vēlams atstāt izklaidus, sagarumojot līdz 1 metram garos nogriežņos, vai jāieklāj kokmateriālu pievešanas un treilēšanas ceļos, tos sablīvējot ar tehniku.

Prasības bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai

Jāievēro 9., 13.pielikumā noteiktās rekomendācijas.

29. Aizliegts cirst kokus upju un ezeru krastos, senkrastos un gravās - vietās, kur slīpums pārsniedz 25 grādus.
30. Veicot meža apsaimniekošanu, jā saglabā un jā saudzē avoti, strauti, mitras un purvainas vietas, iežu atsegumi, alas un laukakmeņi.
31. Kopšanas cirtē un galvenajā cirtē aizliegts cirst saglabājamus kokus.
32. Galvenajā cirtē saglabājami koki:
 - 32.1. jāmarkķē - markķejumam (vēlams punktveida) jābūt labi redzamam un noturīgam,
 - 32.2. jādasto, jāuzskaita un jānorāda speciālā veidlapā - dastlapā (skat.18.pielikums), atzīmējot saglabājamā koka sugu un tā caurmēru 1,30 metru augstumā, sadalījumā pa to caurmēra pakāpēm. Dastlapa jāiesniedz ciršanas apliecinājuma izsniedzējam.
33. Kopšanas cirtes un galvenās cirtes cirmās pārejas joslā no meža uz nemeža ekosistēmām mežaudzes daļā, kuras platums nav mazāks par valdaudzes vidējā koka augstumu, jā saglabā pamežs un paauga, mežaudzes vecākie koki, lielu dimensiju un zaraini koki, kā arī sausā un trupējusi koksne.
34. Galvenās izlases cirtes cirmās jāatstāj koku grupas vai necirstas joslas:
 - 34.1. 5 metru platā joslā gar strautiem,

34.2. 10 metru platā joslā gar upēm, ezeriem un mitrzemēm.

35. Degušās meža platībās jā saglabā izdzīvojušie koki un to grupas.

Prasības augsnes un ūdeņu aizsardzībā

36. Aizliegts ierīkot kokmateriālu pievešanas un treilēšanas ceļus pa dabiskām ūdenstecēm.

37. Aizliegts bojāt meliorācijas grāvjus un dabiskās ūdensteces - strautus, upes.

38. Meža zemēs aizliegts veikt augsnes mēslošanu, izņemot meža kokaudzētavas.

39. Augsnes sagatvošanā un jaunaudžu kopšanā aizliegts pielietot ķīmikālijas.

40. Aizliegts piesārņot meža zemes un ūdeņus ar naftas produktiem, pesticīdiem un citiem atkritumiem.

41. Pēc cirsmas izstrādes pabeigšanas, jāsavāc un jāizved visi sadzīves un ražošanas atkritumi.

42. Mežaudzēs šādos meža augšanas apstākļu tipos: grīnī, slapjajā mētrājā, slapjajā damaksnī, slapjajā vērī, slapjajā gāršā, purvājā, niedrājā, dumbrājā un lieknā cirsmas vēlams izstrādāt tādos meteoroloģiskos apstākļos un/vai ar tādām metodēm, kas nodrošina augsnes virskārtas minimālu bojāšanu.

43. Mežizstrādes un zāģēšanas tehnikā un instrumentos vēlams izmantot videi draudzīgas eļļas un smērvielas.

Prasības kultūrvēstures pieminekļu un ainavas aizsardzībā

44. Veicot meža apsaimniekošanu, jā saglabā un jāsaudzē visi kultūrvēstures pieminekļi un objekti: pilskalni, kapu kalni, kapu lauki un kapsētas, akmens krāvumi, kulta vietas, zīmju akmeņi, soda vietas, senas apmetņu vietas, kauju vietas, pilsdrupas, muižas, kapličas, tautas celtniecības objekti u.c.

45. Veicot meža apsaimniekošanu un izmantošanu, jāievēro rekomendācijas ainavas aizsardzībā (skat. 10.pielikums).

3.4. MEŽA APSAIMNIEKOŠANAS PLĀNĀ IEKĻAUJAMĀ INFORMĀCIJA UN MEŽA APSAIMNIEKOŠANAS PLĀNA APSTIPRINĀŠANAS KĀRTĪBA

Meža apsaimniekošanas plāna tiesiskais pamats

16.12.1999. likums "Gaujas nacionālā parka likums" (spēkā no 01.01.2000.):

9.pants

(2) Dabas resursu saimnieciskā izmantošana dabas lieguma zonā notiek atbilstoši parka dabas aizsardzības plānam. Uz tā pamata tiek izstrādāts katra konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā gabala dabas aizsardzības plāns, kuru saskaņā ar parka aizsardzības un izmantošanas noteikumiem pēc zemes īpašnieka vai lietotāja pieteikuma apstiprina parka direktors.

07.08.2001. Ministru kabineta noteikumi Nr.352 "Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" (spēkā no 11.08.2001.):

22. Dabas lieguma zonā meža apsaimniekošanas plāns ir konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā zemesgabala dabas aizsardzības plāns meža resursu izmantošanai.

23. Dabas lieguma zonā meža apsaimniekošana un izmantošana, izņemot šo noteikumu 17.punktā minētos gadījumus, atļauta tikai pēc meža apsaimniekošanas plāna izstrādes un apstiprināšanas, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības īpaši aizsargājamo biotopu un

Īpaši aizsargājamo sugu aizsardzībā, mikroliegumu izveidē, kā arī ainavu aizsardzībā.

Meža apsaimniekošanas plānu parka direktors apstiprina tikai pēc īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu inventarizācijas. Meža apsaimniekošanas plānu izstrādā desmit gadiem.

25. Kultūrvēsturiskajā zonā un ainavu aizsardzības zonā galvenā cirte atļauta tikai pēc meža apsaimniekošanas plāna izstrādes un apstiprināšanas, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu aizsardzībā, mikroliegumu izveidē, kā arī ainavu aizsardzībā.

Meža apsaimniekošanas plānu parka direktors apstiprina tikai pēc īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu inventarizācijas. Meža apsaimniekošanas plānu izstrādā desmit gadiem.

24.02.2000. likums "Meža likums" (spēkā no 17.03.2000.):

31.pants Meža apsaimniekošanas plāns tiek izstrādāts, pamatojoties uz meža inventarizācijas datiem. Meža īpašnieks vai tiesiskais valdītājs ir tiesīgs meža apsaimniekošanas plānā iekļaut papildu informāciju.

Plānojot meža apsaimniekošanu, meža īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam jāievēro:

- 1) koksnes resursu maksimāli vienmērīga un ilgtspējīga izmantošana;
- 2) šā likuma 35.pantā noteiktās prasības;
- 3) meža ražības un vērtības saglabāšana un paaugstināšana;
- 4) šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktās prasības.

34.pants

(1) Meža inventarizāciju un meža apsaimniekošanas plānošanu veic personas, kurām ir noteikta profesionālā kvalifikācija.

(2) Prasības, kādas izvirzāmas profesionālajai kvalifikācijai, kas nepieciešama meža inventarizācijas veikšanai un meža apsaimniekošanas plānošanai, nosaka Ministru kabinets – 06.03.2001. noteikumi Nr.109 "Noteikumi par profesionālās kvalifikācijas prasībām meža inventarizācijai un meža apsaimniekošanas plānošanai".

(3) Meža inventarizācijas kārtību, Meža valsts reģistra uzturēšanas kārtību, meža īpašnieka vai tiesiskā valdītāja sniedzamās informācijas apjomu un šīs informācijas sniegšanas kārtību nosaka Ministru kabinets – 19.12.2000. noteikumi Nr.434 "Meža valsts reģistra informācijas aprites noteikumi".

35.pants

(1) Meža apsaimniekošanas režīmu un saimnieciskās izmantošanas, ekoloģiskās vai sociālās nozīmes prioritāros mērķus nosaka šis likums un citi normatīvie akti.

(2) Apsaimniekojot mežu, meža īpašnieka vai tiesiskā valdītāja pienākums ir ievērot vispārējās dabas aizsardzības prasības, lai:

- 1) nodrošinātu meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu;
- 2) saglabātu meža spēju pasargāt augsni no erozijas;
- 3) pasargātu virszemes un pazemes ūdeņus no piesārņošanas;
- 4) saglabātu būtiskus kultūras mantojuma elementus mežā.

37.pants

(1) Vispārējās dabas aizsardzības prasības meža apsaimniekošanā un saimnieciskās darbības ierobežojumus dzīvnieku vairošanās sezonas laikā nosaka Ministru kabinets – 08.05.2001. noteikumi Nr.189 "Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā".

Meža apsaimniekošanas plāna struktūra un plānā iekļaujamā informācija

Meža apsaimniekošanas plānā jāietver sekojošas nodaļas:

1.nodaļa	Zemes gabala vispārējs raksturojums;
2.nodaļa	Īpaši aizsargājamo sugu, īpaši aizsargājamo biotopu un meža biotopu (kuriem izveidojami mikroliegumi) inventarizācijas dati un apraksts;

3.nodaļa	Ainavu apraksts;
4.nodaļa	Meža inventarizācijas dati un apraksts;
5.nodaļa	Kartogrāfiskais materiāls;
6.nodaļa	Nepieciešamie un iespējamie dabas, ainavas aizsardzības un meža apsaimniekošanas pasākumi;
7.nodaļa	Zemes gabala raksturojums nodokļu atvieglojumu saņemšanai;
8.nodaļa	Pielikumi.

Meža apsaimniekošanas plāna titullapas augšējā labajā stūrī jāparedz vieta atzīmes izdarīšanai par plāna apstiprināšanu, norādot sekojošu tekstu: "APSTIPRINU".

Meža apsaimniekošanas plāna nodaļās jāiekļauj sekojoša informācija:

1.nodaļa Zemes gabala vispārējs raksturojums

1. Jāsniedz zemes gabala vispārējs raksturojums, lai īpašnieks vai lietotājs gūtu priekšstatu par zemes gabalā esošām dabas, ainaviskām un meža vērtībām:

1.1. Zemes gabala vispārējs raksturojums:

- 1.1.1. atrašanās vieta un ģeogrāfiskais novietojums;
- 1.1.2. kurā Gaujas nacionālā parka (turpmāk – Gaujas NP) funkcionālajā zonā atrodas.

1.2. Meža vispārējs raksturojums:

- 1.2.1. meža bioloģiskā daudzveidība;
- 1.2.2. līdz šim veiktās meža apsaimniekošanas un izmantošanas apraksts.

1.3. Īpaši aizsargājamo dabas un kultūrvēstures objektu vispārējs raksturojums:

- 1.3.1. dabas un kultūrvēstures objektu daudzveidība;
- 1.3.2. objektu nozīmība (valsts vai vietējas nozīmes).

2.nodaļa Īpaši aizsargājamo sugu, īpaši aizsargājamo biotopu un meža biotopu (kuriem izveidojami mikroliegumi) inventarizācijas dati un apraksts

2. Īpaši aizsargājamo sugu, īpaši aizsargājamo biotopu un meža biotopu (kuriem izveidojami mikroliegumi) inventarizāciju, kā arī sugu un biotopu aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumu plānošanu atļauts veikt sertificētiem meža biotopu speciālistiem vai nozaru ekspertiem (atzinumu par mikroliegumu izveidošanu ir tiesīgi sniegt vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra un zemkopības ministra apstiprināti nozaru eksperti):

2.1. Sugu un biotopu inventarizācija jāveic bezsniega apstākļos.

2.2. Inventarizācijas gaitā:

- 2.2.1. jāidentificē un jāizdala meža biotopi (kuriem izveidojami mikroliegumi), nosakot un atzīmējot īpaši aizsargājamās sugas;
- 2.2.2. meža biotopu eksperts vajadzības gadījumā pieaicina īpaši aizsargājamo sugu, īpaši aizsargājamo biotopu ekspertu vai citu nozaru ekspertu.

2.3. Inventarizāciju rezultāti jāreģistrē:

- 2.3.1. meža biotopu inventarizācijas kartiņā (pielikums Nr.22);
- 2.3.2. īpaši aizsargājamo sugu un biotopu inventarizācijas kartiņā (pielikums Nr.23).

2.4. Īpaši aizsargājamo augu atradņu un dzīvnieku dzīvotņu, kā arī īpaši aizsargājamo biotopu un meža biotopu (kuriem izveidojami mikroliegumi) atrašanās vietas jānorāda kartē kā punkts (vēlams norādīt punkta ģeogrāfiskās koordinātes) vai kā platība (ja tiek izdalīts nogabals).

3.nodaļa Ainaavu apraksts

3. Jāsniedz ainaavu raksturojums, ņemot vērā zemes gabala ģeogrāfisko novietojumu, reljefu, ceļu un citu infrastruktūras objektu izvietojumu, saistībā ar apkārtējām zemes gabala platībām, un tā atrašanās vietu un nozīmību šajā lokālajā teritorijā:
 - 3.1. Jāsniedz esošo ainaavu vērtību apraksts, pamatojoties uz Gaujas NP dabas aizsardzības plānā norādītiem ainaavu tipu kritērijiem, citiem informācijas avotiem vai ainaavu speciālista vērtējumu.
 - 3.2. Jānorāda nepieciešamie ainaavu aizsardzības pasākumi saskaņā ar Gaujas NP dabas aizsardzības plānā norādītām ainaavu aizsardzības rekomendācijām vai ainaavu speciālista ieteikumiem.
 - 3.3. Jāsniedz vērtējums kā plānotā mežsaimnieciskā darbība ietekmēs ainavu un jādod rekomendācijas meža apsaimniekošanai, lai nepazeminātu esošās ainavas kvalitāti.

4.nodaļa Meža inventarizācijas dati un apraksts

4. Meža inventarizāciju un meža apsaimniekošanas plānošanu atļauts veikt sertificētiem speciālistiem. Tā jāveic saskaņā ar 15.04.2003. Ministru kabineta noteikumu Nr.169 "Meža valsts reģistra informācijas aprites noteikumi" prasībām, ievērojot sekojošo:
 - 4.1. Meža sadalīšana nogabalos jāveic saskaņā ar spēkā esošiem normatīviem aktiem un šajās prasībās noteiktām vides aizsardzības pazīmēm (skatīt 24.pielikumu), ievērojot dabas un ainavas aizsardzības prasības un apsaimniekošanas ierobežojumus.
 - 4.2. Katram izdalītajam nogabalam jānorāda konstatētā vides aizsardzības pazīme saskaņā ar 24.pielikumu, kā arī citi konstatētie dabas un kultūrvēstures objekti (avoti, strauti, laukakmeņi, iežu atsegumi, pilskalni, kapu uzkalniņi un tml.), kuri nav iekļauti šajā klasifikācijā.
 - 4.3. Jānorāda meža vecuma struktūra un sugu sastāvs.
 - 4.4. Jānorāda tekošais krājas pieaugums gadā m^3/ha (pa nogabaliem).

5.nodaļa Kartogrāfiskais materiāls

5. Jāzagatavo un meža apsaimniekošanas plānā jāiekļauj zemes gabala kartogrāfiskais materiāls mērogā 1:10 000 vai 1:5000. Katras kartes virsrakstā jānorāda zemes gabala atrašanās vieta (rajons, pagasts, īpašuma nosaukums), kartes nosaukums un mērogs. Kartogrāfiskais materiāls jāiesniedz Gaujas NP administrācijā arī digitālā veidā LKS-92 koordinātu sistēmā, nodrošinot saistību ar meža apsaimniekošanas plāna datu bāzi:
 - 5.1. Zemes gabala (vienības) robežu plāns.
 - 5.2. Meža zemju karte (mežaudžu plāns) jāizgatavo saskaņā ar 15.04.2003. Ministru kabineta noteikumu Nr.169 "Meža valsts reģistra informācijas aprites noteikumi" prasībām, papildus attēlojot:
 - 5.2.1. nogabalus vai objektus, kuri izdalīti saskaņā ar vides aizsardzības pazīmju kritērijiem. Meža nogabali atkarībā no mežaudzes valdošās koku sugas un vecuma iekrāsojami saskaņā ar pastāvošo krāsu skalu;
 - 5.2.2. Gaujas NP dabas aizsardzības plānā norādītās:
 - 5.2.2.1. tūrisma takas un ceļus, iezīmējot tos ar spilgti sarkanu krāsu;
 - 5.2.2.2. tūrisma ūdensteces, iezīmējot tās ar gaiši zilu krāsu, kura atšķiras no ūdeņu standartapzīmējuma.
 - 5.3. Dabas aizsardzības objektu karte, kurā:
 - 5.3.1. attēlots zemes gabala reljefs, ar gaiši brūnu krāsu iezīmējot augstuma horizontāles (vēlams izmantot armijas un orientēšanās kartes);

- 5.3.2. ar violetu krāsu iezīmētas to nogabalu robežas upju un ezeru krastos, senkrastos un gravās, kur slīpums pārsniedz 25 grādus;
- 5.3.3. ar gaiši zilu krāsu iezīmētas to nogabalu robežas, kuri izdalīti kā avoksnāji, upju un ezeru palienas;
- 5.3.4. norādītas īpaši aizsargājamo sugu atradņu un dzīvotņu, kā arī īpaši aizsargājamo biotopu un meža biotopu (kuriem izveidojami mikroliegumi) atrašanās vietas, attēlojot kā punktu vai kā platību (iezīmējot nogabalu robežas):
 - 5.3.4.1. ar dzeltenu krāsu - īpaši aizsargājamo sugu atradnes un dzīvnieku dzīvotnes;
 - 5.3.4.2. ar gaiši zaļu krāsu - īpaši aizsargājamus biotopus un meža biotopus (kuriem izveidojami mikroliegumi);
- 5.3.5. ar tumši brūnu krāsu norādītas ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko objektu atrašanās vietas, attēlojot kā punktu vai kā platību (iezīmējot nogabalu robežas);
- 5.3.6. ar tumši sarkanu krāsu norādīti kultūrvēstures objekti, attēlojot kā zvaigņīti vai kā platību (iezīmējot nogabalu robežas);
- 5.3.7. ar melnu krāsu iezīmētas pārējo izdalīto nogabalu robežas.

5.4. Apvidus ortofoto karte ar zemes gabalam tuvāko apkārtni, iezīmējot zemes gabala robežas ar tādu krāsu, kurā funkcionālajā zonā atrodas konkrētā platība:

- 5.4.1. dabas lieguma zona – ar zaļu krāsu;
- 5.4.2. ainavu aizsardzības zona – ar dzeltenu krāsu;
- 5.4.3. kultūrvēsturiskā zona - ar violetu krāsu;
- 5.4.4. neitrālā zona - ar melnu krāsu.

Kartes virsrakstā papildus jānorāda ortofoto ainas uzņemšanas gads un ortofoto kartes numurs.

6.nodaļa Nepieciešamie un iespējamie dabas, ainavas aizsardzības un meža apsaimniekošanas pasākumi

6. Atkarībā no vides aizsardzības pazīmes un citiem konstatētajiem objektiem jāplāno nepieciešamie un iespējamie dabas un ainavas aizsardzības, kā arī meža apsaimniekošanas pasākumi:

6.1. pasākumi jāplāno saskaņā ar spēkā esošiem normatīviem aktiem un Gaujas NP dabas aizsardzības plānā norādītām:

- 6.1.1. sugu un biotopu aizsardzības rekomendācijām;
- 6.1.2. ainavu aizsardzības rekomendācijām;
- 6.1.3. meža apsaimniekošanas prasībām.

6.2. Pasākumi jāplāno 10 (desmit) gadu periodam.

7.nodaļa Zemes gabala raksturojums nodokļu atvieglojumu saņemšanai

7. Jāsniedz zemes gabala raksturojums nodokļu atvieglojumu saņemšanai saskaņā ar spēkā esošiem normatīviem aktiem:

7.1. Raksturojumā jānorāda:

- 7.1.1. saimnieciskās darbības ierobežojumi pa konkrētiem aprobežojumu veidiem;
- 7.1.2. citas platības, par kurām var saņemt nodokļu atvieglojumus (jaunaudzes u.c.).

7.2. Informācija jāsniedz pārskatāmi, norādot konkrētu nogabala numuru, nogabala platību un nodokļu atvieglojuma vai zemes kadastrālās vērtības samazinājuma iespēju, procentos.

8.nodaļa Pielikumi

8.1. Meža apsaimniekošanas plānam pielikumā jāpievieno:

- 8.1.1. meža biotopu inventarizācijas kartiņas;
- 8.1.2. īpaši aizsargājamo sugu un biotopu inventarizācijas kartiņas.

8.2. Meža apsaimniekošanas plānam kā pielikumus vēlams pievienot:

- 8.2.1. koku ciršanas un meža apsaimniekošanas rekomendācijas;
- 8.2.2. Īpaši aizsargājamo sugu, īpaši aizsargājamo biotopu un meža dabisko biotopu (mežaudžu atslēgas biotopu) aprakstus, aizsardzības un apsaimniekošanas rekomendācijas;
- 8.2.3. ainavu aizsardzības rekomendācijas;
- 8.2.4. saistošo normatīvo aktu izrakstus.

8.3. Zemes gabala īpašnieks vai lietotājs ir tiesīgs pievienot papildus informāciju.

8.4. Gaujas NP administrācija sniedz atbalstu meža apsaimniekošanas plāna izgatavošanā, pēc zemes gabala īpašnieka vai lietotāja, inventarizāciju veicēja vai plāna izgatavotāja pieprasījuma sniedzot sekojošu informāciju:

- 8.4.1. funkcionālo zonu kartes;
- 8.4.2. Gaujas NP dabas aizsardzības plāna prasības un rekomendācijas;
- 8.4.3. Gaujas NP dabas aizsardzības plānā norādīto tūrisma taku, ceļu un ūdensteču kartes;
- 8.4.4. citas rīcībā esošās kartes;
- 8.4.5. saistošo normatīvo aktu kopijas vai izdrukas.

Kartogrāfiskais materiāls tiek sniegts digitālā vai izdrukā veidā.

Meža apsaimniekošanas plāna apstiprināšanas kārtība

- 9. Meža apsaimniekošanas plānu iesniedz Gaujas NP administrācijā 2 (divos) eksemplāros, aizpildot pieteikuma veidlapu (pielikums Nr.25).
- 10. Pirms meža apsaimniekošanas plāna iesniegšanas Gaujas NP administrācijā, plānā iekļautajai meža inventarizācijas informācijai jābūt pieņemtai Valsts meža dienestā un reģistrētai Meža valsts reģistrā.
- 11. Iesniegto meža apsaimniekošanas plānu izvērtē Gaujas NP administrācijas Vides inspekcijas departamenta un Dabas izpētes un informācijas departamenta darbinieki, veicot pārbaudi dabā, 20 (divdesmit) dienu laikā no pieteikuma saņemšanas. Apsekojot īpašumu dabā, tiek sastādīts apsekošanas akts, pamatojoties uz kuru tiek apstiprināts plāns.
- 12. Ja tiek konstatēta inventarizācijas vai citas informācijas neatbilstība situācijai dabā, vai plānā nav iekļauta šeit noteiktā informācija, tiek sastādīts akts, un Gaujas NP administrācija atdod iesniegto meža apsaimniekošanas plānu (abus eksemplārus) un 1 (vienu) akta eksemplāru pieteikumā norādītajai personai, plāna papildināšanai.
- 13. Pēc plāna papildināšanas, meža apsaimniekošanas plāns atkārtoti tiek iesniegts Gaujas NP administrācijā, aizpildot pieteikuma veidlapu (pielikums Nr.26). Atkārtoti iesniegto plānu Gaujas NP administrācijas darbinieki izvērtē 10 (desmit) dienu laikā no atkārtotā pieteikuma iesniegšanas.
- 14. Ja izvērtējot plānu, Gaujas NP administrācijas darbinieki sniedz rekomendācijas, kas ir saistošas zemes īpašniekam, tad abiem plāna eksemplāriem tiek pievienots akts ar norādītajām aizsardzības un apsaimniekošanas rekomendācijām.
- 15. Meža apsaimniekošanas plānu apstiprina Gaujas NP administrācijas direktors, ja plāna struktūra un iekļautā informācija atbilst normatīvajos aktos, Gaujas NP dabas aizsardzības plānā un šeit noteiktajām prasībām.
- 16. Pēc meža apsaimniekošanas plāna apstiprināšanas, viens plāna eksemplārs glabājas Gaujas NP administrācijā, bet otrs eksemplārs tiek nodots zemes gabala īpašniekam vai

lietotājam. Apsekošanas akta viens eksemplārs glabājas Gaujas NP administrācijas Dabas izpētes un informācijas departamentā.

Meža apsaimniekošanas plāna papildināšanas un izmaiņu izdarīšanas kārtība

17. Meža apsaimniekošanas plānu var papildināt vai izdarīt izmaiņas tajā, ja:
 - 17.1. iegūta jauna informācija,
 - 17.2. konstatēts, ka plānā iekļautā informācija ir neprecīza vai nav pilnīga,
 - 17.3. notikušas normatīvo aktu izmaiņas.
18. Meža apsaimniekošanas plāna papildināšanu vai izmaiņu izdarīšanu tajā var ierosināt:
 - 18.1. zemes gabala īpašnieks vai lietotājs,
 - 18.2. Gaujas NP administrācijas darbinieki,
 - 18.3. Vides ministrijas, Vides valsts inspekcijas un reģionālās vides pārvaldes darbinieki,
 - 18.4. Valsts meža dienesta darbinieki,
 - 18.5. sertificēti meža biotopu speciālisti, nozaru eksperti, citi vides un kultūrvēstures speciālisti,
 - 18.6. meža apsaimniekošanas plāna izgatavotājs.
19. Plāna papildināšanas vai izmaiņu izdarīšanas ierosinātājs iesniedz Gaujas NP administrācijā attiecīgo informāciju un kartogrāfisko materiālu 2 (divos) eksemplāros, kura sagatavota saskaņā ar šeit norādītām prasībām.
20. Iesniegto informāciju pievieno kā plāna pielikumu, ar kuru tiek izdarītas izmaiņas plānā.
21. Iesniegtās informācijas izvērtēšana un plāna pielikuma apstiprināšana tiek veikta saskaņā ar šeit noteikto meža apsaimniekošanas plāna apstiprināšanas kārtību un termiņiem.

3.5. PRASĪBAS MOTORIZĒTU ŪDENS TRANSPORTLĪDZEKĻU IZMANTOŠANAI UNGURA EZERĀ

Prasības noteiktas, pamatojoties uz *Gaujas nacionālā parka likuma* 3.panta 1.daļas 11.apakšpunktu un 4.panta 3.apakšpunktu.

Šīs prasības nosaka motorizētu ūdens transportlīdzekļu izmantošanu Ungura ezerā, kurš atrodas Gaujas NP teritorijā Cēsu rajona Raiskuma pagastā.

- 3.5.1. Lai Ungura ezerā izmantotu motorizētus ūdens transportlīdzekļus, jāsaņem Gaujas NP administrācijas rakstveida atļauja.
- 3.5.2. Rakstveida atļaujas tiek izsniegtas motorizētu ūdens transportlīdzekļu izmantošanai, kuri reģistrēti normatīvajos aktos noteiktā kārtībā. Atļaujas saņēmējs ir atbildīgs par motorizētā ūdens transportlīdzekļa vadītāja un trešo personu drošību, kā arī juridiski un materiāli atbildīgs par dabai, trešajām personām, kā arī zemes īpašniekiem un lietotājiem iespējamo nodarīto kaitējumu un zaudējumus.
- 3.5.3. Ungura ezerā atļauta sekojošu motorizētu ūdens transportlīdzekļu izmantošana:
 - 3.5.3.1. vienvietīgi un divvietīgi ūdensmotocikli;
 - 3.5.3.2. motorlaivas vienīgi glābšanas dienesta uz ūdeņiem funkciju nodrošināšanai, vides aizsardzības prasību kontroles nodrošināšanai, kā arī, lai nodrošinātu valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu dienesta pienākumu pildīšanu;
- 3.5.4. Lai nodrošinātu Ungura ezera biotopa aizsardzību un īpaši aizsargājamo augu – lobēliju atradņu saglabāšanu, Ungura ezerā vienlaicīgi atļauts atrasties ne vairāk kā 6 (sešiem) ūdensmotocikliem. To nodrošina, Gaujas NP administrācijai izsniedzot 4 (četrus) sezonas

atļaujas (sezona – laika periods no 1.jūnija līdz 30.septembrim) un 2 (divas) īslaicīgas izmantošanas atļaujas ūdensmotociklu izmantošanai.

- 3.5.5. Gaujas NP administrācijas rakstveida atļauja ir jāsaņem arī motorlaivu izmantošanai glābšanas dienesta uz ūdeņiem funkciju nodrošināšanai.
- 3.5.6. Izmantojot motorizētus ūdens transportlīdzekļus, aizliegts bojāt vai iznīcināt īpaši aizsargājamus augus.
- 3.5.7. Ūdensmotociklus atļauts izmantot vienīgi darba dienās un sestdienās šādos diennakts laikos – ne ātrāk kā 3 (trīs) stundas pēc saules lēkta un ne vēlāk kā 2 (divas) stundas pirms saules rīta.
- 3.5.8. Ar ūdensmotocikliem aizliegts:
- 3.5.8.1. braukt svētdienās un svētku dienās;
 - 3.5.8.2. iebraukt Ungura ezera daļā Mazais Ungurs;
 - 3.5.8.3. piebraukt tuvāk par 100 metriem no krasta joslas, izņemot iebraukšanas un izbraukšanas laikā;
 - 3.5.8.4. iebraukt norobežotās peldvietās un īpaši aizsargājamo augu atradņu vietās;
 - 3.5.8.5. rīkot ūdensmotosporta un ūdensslēpošanas sacensības, kā arī treniņbraucienus un izmēģinājuma braucienus.
- 3.5.9. Autotransporta piebraukšanai pie Ungura ezera un motorizēto ūdens transportlīdzekļu iebraukšanai ezerā izmantojamās vietas jāsaskaņo ar zemes īpašnieku vai lietotāju.
- 3.5.10. Gaujas NP administrācijas rakstveida atļaujas nosacījumu un šo prasību ievērošanu kontrolē Gaujas NP administrācijas vides valsts inspektori.

3.6. PRASĪBAS MASU SPORTA, IZKLAIDES UN ATPŪTAS PASĀKUMU ORGANIZĒŠANAI BRĪVĀ DABĀ (ārpus šim nolūkam speciāli paredzētām vietām), KĀ ARĪ IZZIŅAS, ATPŪTAS UN TŪRISMA INFRASTRUKTŪRAS OBJEKTU IERĪKOŠANAI DABAS LIEGUMA ZONĀ

Prasības noteiktas, pamatojoties uz *Gaujas nacionālā parka likuma* 9.panta 6.daļas 2.apakšpunktu un MK 22.07.2003. noteikumu Nr.415 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" 16.28.3.punktu. Lai nodrošinātu dabiskas vides saglabāšanu dabas lieguma zonā, attīstoties sporta, tūrisma, atpūtas un izklaides aktivitātēm un ar to saistītiem pakalpojumiem.

- 3.6.1. Masu sporta, izklaides un atpūtas pasākumu organizēšanai brīvā dabā (ārpus šim nolūkam speciāli paredzētām vietām) vienā un tajā pašā vietā noteikts sekojošs skaits (13.tabula):

13.tabula Masu sporta, izklaides un atpūtas pasākumu organizēšanai brīvā dabā vienā un tajā pašā vietā noteiktais skaits

Nr. p.k.	Pasākuma veids	Pasākumu skaits
1.	Aktīvā tūrisma pārgājieni, sacensības (kājnieku, velo)	1 (viens) pasākums ziemas sezonā un 1 (viens) pasākums vasaras sezonā vienā un tajā pašā maršrutā (ziemas sezona – laika periods no 1.novembra līdz 31.martam; vasaras sezona – laika periods no 1.aprīļa līdz 31.oktobrim)
2.	Orientēšanās sacensības (tai skaitā velo)	1 (viens) pasākums ziemas sezonā un 1 (viens) pasākums vasaras sezonā vienā un tajā pašā vietā/teritorijā

Nr. p.k.	Pasākuma veids	Pasākumu skaits
3.	Nometnes brīvā dabā (ārpus labiekārtotām vietām)	Ne ilgāk kā 10 (desmit) dienas bez pārtraukuma un ne vairāk kā 3 (trīs) reizes ziemas sezonā un ne vairāk kā 3 (trīs) reizes vasaras sezonā vienā un tajā pašā vietā
4.	Citi atpūtas un izklaides pasākumi	1 (viens) pasākums ziemas sezonā un 1 (viens) pasākums vasaras sezonā vienā un tajā pašā vietā/teritorijā
5.	Auto un moto sacensības, ralliji	1 (viens) pasākums gadā vienā un tajā pašā maršrutā

3.6.2. Kalnu slēpošanas un kamaniņu trases atļauts ierīkot vienīgi sekojošās vietās, kas norādītas 27.pielikumā un 14.tabulā:

14.tabula **Kalnu slēpošanas un snovborda trases**

N.p.k.	Trases nosaukums	Atrašanās vieta
1.	Pilsētas trase jeb Rīgas rajona Olimpiskā centra slēpošanas trase	Peldu iela 1, Sigulda
2.	Kaķīškalns	Senču iela 1, Sigulda,
3.	Reiņa trase	Krimuldas pag., Kalnazaķi
4.	Bušelis	"Jaunātes" Krimuldas pagasts
5.	Ķempju grava	Lejaslīgatne
6.	Žagarkalns,	Cēsis, Cīrulīšu iela 70
7.	Pie Žorža, slēpošanas centrs „Kārļi”	Drabešu pag., Cēsu raj., „Krasti”
8.	„Rāmkalni”	Inčukalna pagasts
9.	“Kordes trase" jeb "Dakterkalns"	Sigulda
10.	Melioratoru trase	Sigulda
11.	Almucas	Murjāņu – Raganas ceļš
12.	Kājiņas	Drabešu pag, Cēsu raj.
13.	Ziediņa trase	Sigulda,
14.	LU trase	Ratniekos, Vildogas apkārtnē
15.	Annaskalni	Sigulda
16.	Blaņķīši	Cēsis, Jēkaba iela
17.	Klauku trase	Sigulda
18.		Līgatnē, pie Papīrfabrikas
19.	Audas	Drabešu pag., Cēsu raj.
20.	Vāļukalna	Drabešu pag., Cēsu raj.
21.	Ķaubi	Drabešu pag., Cēsu raj.
22.	Paceplīši	Sigulda
23.	Pirtnieka trase	Sigulda

3.6.3. Gaujas NP administrācija izsniedz rakstveida atļaujas masu sporta, izklaides un atpūtas pasākumu organizēšanai brīvā dabā (ārpus šim nolūkam speciāli paredzētām vietām) un saskaņojumus kalnu slēpošanas un kamaniņu trašu ierīkošanai, ņemot vērā šo prasību 1. un 2.punktā noteikto.

3.7. PRASĪBAS PASTĀVĪGU TŪRISTU APMETŅU UN UGUNSKURU VIETU, KĀ ARĪ IZZIŅAS, ATPŪTAS UN TŪRISMA INFRASTRUKTŪRAS OBJEKTU IERĪKOŠANAI UN APSAIMNIEKOŠANAI DABAS LIEGUMA ZONĀ

Prasības noteiktas saskaņā ar MK 07.08.2001. noteikumu Nr.352 "Gaujas nacionālā parka

individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” 13.4.punktu un MK 22.07.2003. noteikumu Nr.415 “Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” 16.28.3.punktu.

Ūdenstūristu apmetnes ierīkošanai un apsaimniekošanai

Ūdenstūristu apmetne – īpaši norādīta un speciāli iekārtota Gaujas NP apmeklētāju apmešanās un atpūtas vieta upes krastā ārpus blīvi apdzīvotām teritorijām, kas nav paredzēta piebraukšanai ar transportu.

1. Apmetnes minimālais labiekārtojums:
 - 1) speciāli ierīkota ugunsкура vieta,
 - 2) galds un soli,
 - 3) atkritumu novietošanas vieta,
 - 4) tualete,
 - 5) telšu celšanas un nometņu ierīkošanas vieta,
 - 6) informācijas stends ar izvietotu informāciju,
 - 7) iekāpšanas/izkāpšanas vieta,
 - 8) apmetnes sākuma un beigu norādes zīmes,
 - 9) piktogrammas: “informācija”, “telšu celšanas vieta”, “ugunsкура vieta”, “tualete”, “iekāpšanas/izkāpšanas vieta”, „atkritumu izmešanas vieta”.
2. Apmetnes apsaimniekotājam jānodrošina:
 - 1) atkritumu savākšana un izvešana,
 - 2) malkas piegāde,
 - 3) shēmā norādītas apmetnes teritorijas satīrīšana un uzturēšana kārtībā,
 - 4) labiekārtojumu, tualesu, informācijas dēļa un norādes zīmju uzturēšana (bojājumu novēršana, labošana, atjaunošana, papildināšana),
 - 5) apmeklētāju informēšana par Gaujas NP likuma un noteikumu, citu normatīvo aktu prasībām.

Tūristu apmetnes ar piebraukšanas iespējām ierīkošanai un apsaimniekošanai

Tūristu apmetne ar piebraukšanas iespējām – īpaši norādīta un speciāli iekārtota Gaujas NP apmeklētāju apmešanās un atpūtas vieta ārpus blīvi apdzīvotām teritorijām, kas viegli piebraucama ar transportu.

3. Apmetnes minimālais labiekārtojums:
 - 1) speciāli ierīkota ugunsкура vieta,
 - 2) galds un soli,
 - 3) atkritumu novietošanas vieta,
 - 4) tualete,
 - 5) telšu celšanas un nometņu ierīkošanas vieta,
 - 6) informācijas stends ar izvietotu informāciju,
 - 7) piebraucamais ceļš un transporta novietošanas vieta – stāvlaukums ar iekārtotu velosipēdu novietošanas vietu,
 - 8) norādes zīmes uz apmetni,
 - 9) piktogrammas: “stāvlaukums”, “informācija”, “telšu celšanas vieta”, “ugunsкура vieta”, “tualete”, „atkritumu izmešanas vieta”.
4. Apmetnes apsaimniekotājam jānodrošina:
 - 1) atkritumu savākšana un izvešana,
 - 2) malkas piegāde,
 - 3) shēmā norādītas apmetnes teritorijas satīrīšana un uzturēšana kārtībā,
 - 4) labiekārtojumu, tualesu, informācijas dēļa un norādes zīmju uzturēšana (bojājumu novēršana, labošana, atjaunošana, papildināšana),
 - 5) apmeklētāju informēšana par Gaujas NP likuma un noteikumu, citu normatīvo aktu prasībām.

Zaļās tūristu apmetnes ierīkošanai un apsaimniekošanai

Zaļā tūristu apmetne – īpaši norādīta un speciāli iekārtota Gaujas NP apmeklētāju apmešanās un atpūtas vieta ārpus blīvi apdzīvotām teritorijām bez ugunsкура kurināšanas iespējām, kas nav paredzēta piebraukšanai ar transportu, izņemot velosipēdus.

5. Apmetnes minimālais labiekārtojums:
 - 1) galds un soli,
 - 2) tualete,
 - 3) telšu celšanas un nometņu ierīkošanas vieta,
 - 4) informācijas stends ar izvietotu informāciju,
 - 5) velosipēdu novietošanas vieta,
 - 6) norādes zīmes uz apmetni,
 - 7) norāde par tuvāko atkritumu izmešanas vietu,
 - 8) piktogrammas: "informācija", "telšu celšanas vieta", "tualete", „ugunskuru kurināt aizliegts”, „atkritumus izmest aizliegts”.
6. Apmetnes apsaimniekotājam jānodrošina:
 - 1) atkritumu savākšana un izvešana, gadījumā, ja tādi ir radušies,
 - 2) shēmā norādītas apmetnes teritorijas satīrīšana un uzturēšana kārtībā,
 - 3) labiekārtojumu, tuaļu, informācijas daļa un norādes zīmju uzturēšana (bojājumu novēršana, labošana, atjaunošana, papildināšana),
 - 4) apmeklētāju informēšana par Gaujas NP likuma un noteikumu, citu normatīvo aktu prasībām.

Prasības visu veidu tūristu apmetņu ierīkošanai un apsaimniekošanai

7. Uz informācijas stenda obligāti jāizvieto sekojoša informācija:
 - 1) Gaujas NP teritorijas karte ar iezīmētu apmetnes atrašanās vietu,
 - 2) shēma ar iezīmētu apmetnes teritoriju,
 - 3) Gaujas NP noteikumi apmeklētājiem un informācija par medicīnas, glābšanas un policijas dienestu izsaukšanu,
 - 4) apkārtnē apskatāmo objektu saraksts ar īsu informāciju,
 - 5) informācija par apmetnē piedāvātajiem maksas pakalpojumiem, ja tādi ir,
 - 6) kontaktinformācija par apmetnes apsaimniekotāju.
8. Gaujas NP administrācijai jānodrošina 7.punkta 1) – 4) apakšpunktos minētās informācijas sagatavošana papīra formātā. Apmetnes apsaimniekotājam jānodrošina 7.punkta 5) apakšpunktā minētās informācijas sagatavošana, kā arī visas 7.punktā minētās informācijas izvietošana uz informācijas daļa.
9. Apmetnes apsaimniekotājam jānodrošina norādes zīmju sagatavošana, uzstādīšana, labošana un nomaiņa. Norādes zīmes jānomaina gadījumos, kad tās ir bojātas, iznīcinātas, nolietojušās vai kļuvušās nekvalitatīvas ārējo faktoru ietekmē, tiek izmainīts zīmes standarts.
10. Norādes zīmēm jāatbilst standartiem (izmērs, krāsas, burtu lielums, veids, informācijas izvietojums, teksts u.tml.), kas norādīti 15., 16.pielikumā:
 - 1) ūdenstūristu apmetnes norādes zīme,
 - 2) tūristu apmetnes ar piebraukšanas iespējām norādes zīme,
 - 3) zaļās tūristu apmetnes norādes zīme,
 - 4) ūdenstūristu apmetnes sākuma un beigu norādes zīme,
 - 5) piktogrammas,
 - 6) citas.
11. Izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektos, izņemot informācijas piestiprināšanu pie informācijas nesēja un ugunsкура vietas aprīkojumu, vēlams izmantot sekojošus materiālus: koks, koksnes šķiedru plates, skaidu plates, salmi, niedres, māla dakstiņi, koka skaidas,

akmens, vilna, lins, kokvilna, papīrs, krāsas, kas ražotas no dabīgām izejvielām.

Pieļaujama informācijas lapu laminēšana un to piestiprināšana ar līmplēvi pie informācijas nesēja, ugunsкура vietām pieļaujams metāla aprīkojums.

12. Apmetnes apsaimniekotājam ar Gaujas NP administrāciju jāaskaņo sekojošu izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektu atrašanās vieta, to vizuālais izskats un izmantojamie materiāli skiču stadijā:

- 1) ugunsкура vieta,
- 2) galds un soli,
- 3) atkritumu novietošanas vieta,
- 4) tualete,
- 5) telšu celšanas un nometņu ierīkošanas vieta,
- 6) informācijas stends ar izvietojamo informāciju,
- 7) norādes zīmju un piktogrammu izvietojanas vieta,
- 8) reklāmas un citas informācijas izvietojanas vieta,
- 9) ūdenstūristu iekāpšanas/izkāpšanas vieta,
- 10) transporta novietošanas vieta,
- 11) nojumes, trepes, laipas, nožogojumi un citi labiekārtojuma objekti.

13. Apmetnes apsaimniekotājam ar Gaujas NP administrāciju papildus jāaskaņo:

- 1) tūrisma, atpūtas un izklaides komercdarbība,
- 2) tirdzniecības veikšana,
- 3) reklāmas un citas informācijas izvietojana dabā.

INSTITUCIONĀLIE ASPEKTI

4.1. ZEMES ĪPAŠUMU STRUKTŪRA

Gaujas NP teritorijā zemes tiesiskie valdītāji ir gan valsts, gan pašvaldības, gan fiziskās un juridiskās personas. Privātīpašumi sastāda aptuveni 60%, un tos apsaimnieko ap 5000 zemes tiesisko valdītāju. Tā kā intensīvi notiek zemes īpašumu pirkšana - pārdošana, zemes lietotāju skaits ir mainīgs, ar tendenci palielināties, jo īpašumi tiek sadalīti.

Apmēram 15% no visiem fizisko personu īpašumiem nepārsniedz 1 ha lielumu, un tie, galvenokārt, ir koplietojuma zemes māju pagalmos, apbūves zemes utt. Apmēram 20% īpašumu ir 1 - 5 ha lieli. Tos visbiežāk veido piemājas saimniecības. Savukārt no fizisko personu īpašumiem, kas ir lielāki par 5 ha, 75% sastāda zemnieku saimniecības. To vidējā platība ir ap 15 ha (skat.15.tabulu).

15. tabula **Zemnieku saimniecību lielums**

Zemnieku saimniecības platība, ha	Īpatsvars, %
5-10	21
10-20	33
20-30	19
30-40	10
40-50	7
vairāk nekā 50	10

Apmēram 50 juridiskās personas ir zemes tiesiskie valdītāji Parka teritorijā, piemēram, Amatas novadā - agrofirma "Āraiši", Priekuļu pagastā - Valsts zinātniskās pētniecības uzņēmums "Priekuļu selekcijas stacija" un Priekuļu lauksaimniecības tehnikums, Liepas pagastā - A/S "Lode", Līgatnes pagastā - Latvijas Universitātes saimniecība "Ratnieki" un SIA "Ābele", Krimuldas pagastā - A/S "Latvijas Gāze" un SIA "Vidzemes putniņi". Zemes tiesiskie valdītāji ir arī valsts un pašvaldību iestādes, kuras apsaimnieko valsts un pašvaldību zemes. Arī Gaujas NP administrācija ir valsts meža zemes, kura ierakstāma zemesgrāmatā uz valsts vārda Vides ministrijas (VIDM) personā, tiesiskais valdītājs.

Apmēram 70% nekustamo īpašumu ietilpst ne tikai lauksaimniecības, bet arī meža zemes. Gaujas NP teritorijā ir apmēram 3000 meža īpašnieku un lietotāju. Meža vidējā platība - 15 ha (skat. 16.tabulu). Apmēram 60% no meža īpašniekiem nedzīvo uz vietas savā īpašumā.

16.tabula **Meža zemju īpatsvars zemes īpašumos**

Meža zemju platība, ha	Īpatsvars, %
līdz 5	36
5-10	23
10-20	24
20-30	8
30-40	4
40-50	2
vairāk nekā 50	3

4.2. PAŠVALDĪBU ADMINISTRATĪVAIS IEDALĪJUMS GAUJAS NP TERITORIJĀ

1999.g. Gaujas NP uzsāka Ģeogrāfiskās informācijas sistēmas (ĢIS) datu bāzes lietošanu, izmantojot Valsts zemes dienesta administratīvo un zemes lietojuma kartogrāfisko materiālu, kā arī Valsts mežierīcības institūta meža kartes. Darba procesā tika konstatēts, ka šo institūciju kartogrāfiskais materiāls savstarpēji nesakrīt, tāpēc, nosakot Gaujas NP esošo administratīvo teritoriju - rajonu un pagastu platības, aprēķini nav uzskatāmi par precīziem. Šī informācija ir sagatavota pēc patreiz Parka rīcībā esošajiem datiem un var tikt precizēta.

Parka teritorija ietilpst trīs administratīvo rajonu - Rīgas, Cēsu un Valmieras robežās (1.pielikums). No Parka teritorijas Rīgas rajons sastāda 18% (16435,3 ha), Cēsu rajons - 71% (65322,1 ha) un Valmieras rajons - 11% (9987,6 ha).

Gaujas NP aizņem apmēram 6% no Rīgas rajona, 4% no Valmieras rajona un 20% no Cēsu rajona teritorijas. Parkā ietilpst 18 pagastu pašvaldības, bet neviena no pašvaldībām pilnībā nav

iekļauta Gaujas NP teritorijā. Vismazākie ir Sējas pagasts (38,2 ha) un Veselavas pagasts (282,8 ha), bet lielākie – Krimuldas pagasts (10 207,8 ha), Raiskuma pagasts (14 259,1 ha) un Līgatnes pagasts (10 505,1 ha). No Siguldas un Cēsu pilsētām Parka teritorijā ietilpst tikai to daļa Gaujas senielejā, un vienīgi Līgatnes pilsēta iekļaujas pilnībā. (skat. 17.tabulu).

17.tabula **Administratīvo vienību platības Gaujas NP teritorijā**

Nr.p.k.	Nosaukums	Platība, ha
1	Sējas pagasts	38,2
2	Krimuldas pagasts	10207,8
3	Inčukalna pagasts	905,7
4	Siguldas pagasts	4195,7
5	Siguldas pilsētas daļa	1087,9
	Rīgas rajons	16435,3
6	Straupes pagasts	9403,2
7	Stalbes pagasts	2060,1
8	Raiskuma pagasts	14259,1
9	Priekuļu pagasts	7812,1
10	Liepas pagasts	4816,2
11	Vaives pagasts	4590,3
12	Veselavas pagasts	282,8
13	Drabešu pagasts	8171,5
14	Mores pagasts	2344,4
15	Līgatnes pagasts	10505,1
16	Līgatnes pilsēta	707,4
17	Cēsu pilsētas daļa	369,6
	Cēsu rajons	65322,1
18	Vaidavas pagasts	4819,7
19	Kocēnu pagasts	4498,4
20	Kauguru pagasts	669,5
	Valmieras rajons	9987,6
	KOPĀ	91745,0

4.3. GAUJAS NP ZONĒJUMA RAKSTUROJUMS

Gaujas NP platība ir 91 745 ha. Parka teritorijas ārējās robežas ir apzīmētas ar speciālām informatīvām zīmēm, kuru izvietojums norādīts 4.pielikumā.

Gaujas NP teritorijā ir izveidotas piecas funkcionālās zonas - dabas rezervāta, dabas lieguma, ainavu aizsardzības, kultūrvēsturiskā un neitrālā zona (2.pielikums).

Dabas rezervāta zonas platība ir 3668 ha jeb 4% no Parka teritorijas, kuras ārējās robežas ir apzīmētas ar speciālām informatīvām zīmēm, kuru izvietojums norādīts 4.pielikumā. Dabas rezervāta zonu veido četri dabas rezervāti - Nurmižu gravu rezervāts, Inciema senkrasta rezervāts, Sudas purva rezervāts un Roču meža rezervāts.

Lielākās ir dabas lieguma zona - platība 32 655 ha jeb 36% no Parka teritorijas un ainavu aizsardzības zona - platība 40 303 ha jeb 43% no Parka teritorijas.

Kultūrvēsturiskās zonas platība ir 3501 ha jeb 4% no Parka teritorijas, un to veido deviņas kultūrvēsturiskās teritorijas - Krimuldas baznīca un mācītājmāja, Krimuldas muiža, Turaidas muzejrezervāts, Līgatne-Ķempji, Āraišu muzejparks, Veselavas muiža, Briežu Krēslinieku sētas, Ungurmuiža, Lielstraupes pilsmuiža.

Neitrālā zona ir izveidota ap pilsētām un lielākām apdzīvotām vietām. Tās platība ir 11 618 ha jeb 13% no Parka teritorijas.

Rīgas rajonā lielāko daļu aizņem ainavu aizsardzības zona, bet dabas lieguma zona ietver Lojas un daļēji Braslas upju liegumus. Šeit atrodas Inciema un Nurmižu dabas rezervāti, kā arī trīs kultūrvēsturiskās teritorijas - Krimuldas baznīca un mācītājmāja, Krimuldas muiža un Turaidas muzejrezervāts.

Cēsu rajonā lielāko daļu aizņem dabas lieguma zona, kura ietver lielāko daļu no Parka liegumu teritorijām, piemēram, Lenčupes, daļēji Strīkupes un Braslas, Grīviņupītes, Raunas, Rauņa, Vaives, Amatas upju liegumus, Kazugravas liegumu, Raiskuma, Auciema un Ungura ezeru liegumus, Apiņu, Tavaiņu, Dreimaņu, Baukalnu, Kurmju un Gulbju salas purvu liegumus. Šeit atrodas divi dabas rezervāti - Sudas un Roču, kā arī lielākā daļa no Parkā izveidotajām kultūrvēsturiskajām

teritorijām: Līgatne - Ķempji, Āraišu muzejparks, Veselavas muiža, Ungurmuiža un Lielstraupes pilsmuiža. Cēsu rajonā atrodas arī lielākā daļa no Parka neitrālās zonas, jo šeit atrodas tādas blīvi apdzīvotas vietas kā Cēsis, Liepa, Raiskums, Auciems, Stalbe, Straupe, Līgatne.

Valmieras rajonā lielāko teritoriju aizņem ainavu aizsardzības zona. Dabas lieguma zona ietver daļēji Strīkupes, Vaidavas ezera, Marijas kalna un Kreiju purvu liegumus. Šeit atrodas viena kultūrvēsturiskā teritorija - Briežu Krēslinieku sētas, bet dabas rezervātu nav.

4.4. UZ GAUJAS NP ATTIECINĀTIE NORMATĪVIE AKTI

Normatīvie akti, kuri attiecināti uz Gaujas NP, ir galvenais institucionālais instruments, lai sasniegtu Parka mērķus. To normu ievērošana un izpilde ir obligāta visām institūcijām, kā arī fiziskām un juridiskām personām.

Šajā nodaļā un 4.5.nodaļā minēto normatīvo aktu uzskaitījums ir dots 28.pielikumā. Ar šiem normatīvajiem aktiem var iepazīties Gaujas NP administrācijā un tās reģionālajos birojos.

4.4.1. Gaujas NP izveidošana un darbības uzsākšana 1969. - 1974.g.

Lai gūtu priekšstatu par Gaujas NP izveidošanas vēsturiskajiem apstākļiem un juridiskajiem aspektiem, šeit apskatīti normatīvie akti par Parka izveidošanu un darbības uzsākšanu.

Vairākus gadus pirms Gaujas NP dibināšanas noritēja sagatavošanas darbs. 1969.g. Latvijas Mežsaimniecības problēmu zinātniskās pētniecības institūts uzsāka īpaši aizsargājamo dabas objektu izveidošanas zinātnisko pamatu izstrādi. Nacionālais parks kā viena no aizsargājamo dabas objektu kategorijām kļuva par šo pētījumu sastāvdaļu. 29.09.1969. Latvijas PSR Dabas un vēstures pieminekļu aizsardzības biedrības Centrālās valdes prezidijs izskatīja jautājumu par nacionālā parka veidošanu Latvijā. Pēc gada - 28.09.1970. šis jautājums tika izskatīts vēlreiz un, pamatojoties uz veiktajiem pētījumiem, nolemts nacionālo parku veidot Gaujas senielejas un tās apkārtnes teritorijā kā "lielu ainavu liegumu" (vēlāk - "aizsargājamo ainavu apvidu"). No šī brīža līdz 1972.g. tika veikts pastiprināts izpētes darbs perspektīvajā Parka teritorijā un sagatavoti vairāki ziņojumi Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Ministru Padomei (MP), lēmuma pieņemšanai. 31.12.1971., izskatot MP lēmuma projektu "Par nacionālā parka "Gauja" izveidošanu", pretēji projektā paredzētajam nosaukumam "tautas parks" bija jāaizstāv nosaukums "nacionālais parks", jo politiskā līmenī tas tika saistīts ar latviešu nacionālisma izpausmēm.

18.07.1972. LPSR MP ar lēmumu Nr.332 nolēma izveidot aizsargājamo teritoriju - Gaujas nacionālo parku 36 tūkst. ha platībā, uzdodot Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrijai līdz 01.07.1973. izstrādāt Parka ģenerālshēmu un nolikumu.

Uzsākot darbu pie teritorijas identifikācijas un ģenerālshēmas izstrādāšanas, tika izteikts priekšlikums palielināt Parka teritoriju līdz 92 tūkst. ha, galvenās ārējās robežas nosakot pa autoceļiem Rīga - Pleskava un Rīga - Valmiera.

14.09.1973. LPSR MP ar lēmumu Nr.477 "Par Gaujas nacionālā parka organizēšanu" apstiprināja Gaujas NP nolikumu un ģenerālshēmu, kas bija juridisks pamats pirmā nacionālā parka izveidošanai Latvijā. Nolikumā tika definēti Parka mērķi, zonējums, katras funkcionālās zonas galvenie uzdevumi un funkcijas, to apsaimniekošanas režīms un regulācijas, kā arī Parka juridiskais statuss, pārvaldes sistēma un finansējuma avoti. Ģenerālshēma mūsdienu izpratnē pēc satura un būtības atbilda dabas aizsardzības plānam, kurā tika dots ārējo un funkcionālo zonu robežu apraksts, apskatīta teritorijas ģeoloģija, hidroloģija, fauna un flora, ainavas, dabas un kultūrvēstures objekti, zemju sadalījums, administratīvā un infrastruktūra, kā arī saimnieciskā darbība lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, rūpniecībā, kā arī doti uzdevumi katras funkcionālās zonas aizsardzībai un apsaimniekošanai, tika pievienots arī kartogrāfiskais materiāls. Tika nolemts, ka nacionālais parks būs pakļauts LPSR Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrijai.

Reāls darbs pie Parka organizēšanas sākās 25.04.1974. pēc Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministra pavēles Nr.102 "Par Gaujas nacionālā parka organizēšanu", kad tika iecelts Parka direktors, iedalīti valsts finansu līdzekļi, noteikta administrācijas atrašanās vieta Siguldā, nodibināts fonds ziedojumiem Parka attīstībai, kā arī noteikti direktora pirmie uzdevumi - izveidot pārvaldi, izstrādāt Parka detālplānojumu, iekšējās kārtības noteikumus, dabas aizsardzības inspektoru un galvenā arhitekta nolikumu.

18.06.1974. Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrs apstiprināja *Gaujas nacionālā parka iekšējās kārtības noteikumus* un nolikumus par Gaujas NP dabas aizsardzības inspektoriem un galveno arhitektu. Iekšējās kārtības noteikumi noteica atļautās un aizliegtās darbības, un tie bija saistoši ikvienam Parka apmeklētājam. Nolikumi par dabas aizsardzības inspektoriem un galveno arhitektu noteica šo speciālistu pienākumus, tiesības un atbildību Parka uzraudzības un kontroles

funkciju nodrošināšanā.

Tā kā medības ir būtisks, dzīvnieku resursus ietekmējošs faktors, 1974.g. izstrādāja *Pagaidu noteikumus medībām un biotehniskajiem pasākumiem Gaujas nacionālajā parkā*, kuros tika noteikts, ka medībām Parka teritorijā ir tikai dzīvnieku skaita regulējoša nozīme, aizliegtas medības dabas rezervāta zonā, kā arī aizliegts medīt atsevišķas dzīvnieku sugas.

4.4.2. Izmaiņas normatīvajos aktos 1975. - 1996.g.

Pēc 1974.g. nākamajos piecpadsmit Parka pastāvēšanas gados izmaiņas normatīvajos aktos attiecībā uz Gaujas NP netika veiktas, jo pēc būtības tās nebija nepieciešamas, jo normatīvātes funkcija tika nodrošināta ar amatpersonu direktīvām - pavēlēm, norādījumiem, instrukcijām.

1988.g. notika mežsaimniecības un mežrūpniecības nozares reorganizācija, un Gaujas NP tika pakļauts ražošanas apvienībai "Latvijas mežs". Pēc neatkarīgās Latvijas Republikas (LR) izveidošanās 1990.g. mežsaimniecības nozari pārņēma LR Meža ministrija, un Gaujas NP bija tās pakļautības institūcija, bet vēlāk no 1993.g. līdz 1999.g. - LR Valsts meža dienesta (VMD) pakļautības institūcija.

Laika periodā no 1992.g. līdz 1996.g. Gaujas NP tiesību akti tika sakārtoti atbilstoši tobrīd spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.

1992.g. tika izstrādāti jauni *Noteikumi meža dzīvnieku skaita regulēšanai Gaujas nacionālajā parkā*, kurus apstiprināja LR Meža ministrs. Tajos kā prioritārs tika izvirzīts mērķis nodrošināt optimālu dzīvnieku skaita saglabāšanu un zinātnisko izpēti, tika saglabāts aizliegums medīt atsevišķas dzīvnieku sugas, kā arī aizliegtas medības ar suņiem un noteikti medību tiesību turētāju pienākumi un atbildība.

Pēc likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" pieņemšanas 1993.g., radās nepieciešamība sakārtot Gaujas NP juridisko statusu, atbilstoši šim likumam. Parks tika saglabāts kā īpaši aizsargājama dabas teritorija ar vēsturiski apstiprinātajām robežām. Saskaņā ar minēto likumu katrai aizsargājamai teritorijai bija nepieciešami individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi. Šādus noteikumus izstrādāja 1994.g., kurus apstiprināja LR Vides aizsardzības valsts ministrs. Tie saskaņā ar spēkā esošo Parka nolikumu un ģenerālshēmu noteica vispārējos uzdevumus, aizliegtās darbības un tās darbības, kuras atļautas vienīgi pēc saskaņošanas ar Parka pārvaldi, meža apsaimniekošanas un izmantošanas kārtību, kā arī katras funkcionālās zonas uzdevumus, regulācijas un apsaimniekošanas režīmu.

Saskaņā ar tobrīd pastāvošajiem normatīvajiem aktiem visi aizsargājamo teritoriju individuālie noteikumi bija jāapstiprina LR augstākajai vides aizsardzības institūcijai. Tāpēc 1996.g. atkārtoti tika pārstrādāti un apstiprināti "Gaujas nacionālā parka iekšējās kārtības noteikumi" un "Meža dzīvnieku skaita regulēšanas noteikumi Gaujas nacionālajā parkā". Šie noteikumi pēc būtības neatšķīrās no iepriekšējiem, jo tāpat noteica saskaņojamās un aizliegtās darbības, uzraudzības kārtību un atbildību. Vienīgi *Meža dzīvnieku skaita regulēšanas noteikumos* tika noteikta jauna prasība, ka pārnadžu skaita samazināšanai pieļaujami vienīgi individuālie medību veidi - faktiski tika aizliegtas medības ar dzinējiem.

4.4.3. Gaujas NP likums

No 1993.g., pēc likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" pieņemšanas, līdz 1999.g. beigām, Gaujas NP juridiskais statuss nebija noteikts atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, jo īpaši aizsargājamas dabas teritorijas varēja izveidot vienīgi augstākā likumdevēja vara - sākumā Augstākā Padome, vēlāk - Saeima ar attiecīgu likumu.

Gaujas NP nolikums un ģenerālshēma ar 01.01.2000. zaudēja juridisko spēku, tāpēc bija nepieciešams sagatavot jaunu normatīvo aktu - *Gaujas nacionālā parka likumu*, kurš tiktu izstrādāts atbilstoši patreizējai situācijai vides aizsardzības tiesību, valsts pārvaldes un finansu jomās.

"Gaujas nacionālā parka likums" tika izsludināts 30.12.1999. un stājās spēkā no 01.01.2000. Likums apstiprina Parka mērķus un robežas, nosaka funkcionālās zonas, katras zonas galvenos uzdevumus un apsaimniekošanas nosacījumus, teritorijas aizsardzības un izmantošanas vispārējās prasības, Gaujas NP administrācijas juridisko statusu, pārvaldes sistēmu un finansējuma avotus, kā arī amatpersonu tiesības.

4.4.4. Gaujas NP individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi

Likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" 1997.g. grozījumi nosaka, ka īpaši aizsargājamo dabas teritoriju individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus reglamentē Ministru Kabinets, šajos noteikumos iekļaujot visas nepieciešamās prasības un regulācijas

teritorijas saglabāšanas un aizsardzības nodrošināšanai.

Iepriekšējos Gaujas NP noteikumus bija apstiprinājusī VARAM. Tā kā tie bija vairāki - katrs savā jomā, bija nepieciešami jauni Gaujas NP aizsardzības un izmantošanas noteikumi, kuri noteiktu teritorijas aizsardzības un izmantošanas kārtību, atbilstoši funkcionālajam zonējumam, aizliegtos darbības veidus un reglamentēto darbību saskaņošanas kārtību, Parka apmeklētāju, zemju īpašnieku un lietotāju, kā arī Gaujas NP administrācijas pienākumus. 07.08.2001. Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr.352 "Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi".

4.5. NORMATĪVIE AKTI, KAS NODROŠINA GAUJAS NP MĒRĶU SASNIEGŠANU (01.08.2004.)

Gaujas nacionālā parka likumā definēto mērķu sasniegšanu nodrošina arī citi normatīvie akti, kuri reglamentē vispārējas darbības vides aizsardzības nodrošināšanai, izmantojot dažāda veida juridiskos līdzekļus - prasības, atļaujas, saskaņojumus, uzraudzību, kontroli, sabiedrības un konkrētu personu (pašvaldības, zemju tiesisko valdītāju) līdzdalību.

4.5.1. Galvenie normatīvie akti

Šajā grupā iekļauti tie vides aizsardzības tiesību akti, kuri reglamentē un būtiski ietekmē Gaujas NP darbību.

Pēc LR atjaunošanas, tika pārņemta lielākā daļa no "padomju laiku" normatīvajiem aktiem, arī LPSR MP 10.04.1987. lēmums Nr.107 "Par īpaši aizsargājamiem dabas objektiem Latvijas PSR teritorijā", kurš noteica Gaujas NP teritoriju kā īpaši aizsargājamo dabas objektu.

Gaujas NP galvenos uzdevumus, darbības pamatprincipus, vispārējo aizsardzības un izmantošanas kārtību, pārvaldes un uzraudzības sistēmu, kā arī amatpersonu tiesības un pienākumus nosaka sekojoši normatīvie akti:

- 06.08.1991. likums "Par vides aizsardzību" (spēkā no 06.08.1991.),
- 02.03.1993. likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" (spēkā no 07.04.1993.),
- 22.07.2003. MK noteikumi Nr.415 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" (spēkā no 09.08.2003.).

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ietvaros var tikt izveidoti atsevišķi īpašas aizsardzības objekti vai teritorijas. Saskaņā ar iepriekš minēto LPSR MP 10.04.1987. lēmumu Nr.107, kurš zaudēja spēku ar 01.01.2000., Parka teritorijā kā īpaši aizsargājami tika noteikti 9 purvu liegumi, 51 ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais objekts, 11 parki un dendroloģiskie stādījumi, 13 dzirnavdīķi. Likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" 1997.g. grozījumi noteica, ka šādas teritorijas var izveidot Ministru Kabinets. Pēc šī lēmuma darbības beigām valsts līmeņa aizsardzība netika nodrošināta visiem iepriekš aizsargātiem dabas objektiem. Pakāpeniski Ministru kabinets (MK) pieņēma nepieciešamos tiesību aktus:

- 15.06.1999. MK noteikumi Nr.212 "Noteikumi par dabas liegumiem" saglabāja iepriekš izveidotos 9 purvu liegumus,
- 20.03.2001. MK noteikumi Nr.131 "Noteikumi par aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem" kā aizsargājamus saglabāja tikai 4 dendroloģiskos stādījumus,
- 17.04.2001. MK noteikumi Nr.175 "Noteikumi par aizsargājamiem ģeoloģiskajiem un ģeomorfoloģiskajiem dabas pieminekļiem" saglabāja iepriekš izveidotos objektus un papildināja ar jauniem, kopā kā aizsargājamus nosakot 64 ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos dabas pieminekļus.

Šo dabas pieminekļu vispārējās aizsardzības un izmantošanas prasības nosaka 22.07.2003. MK noteikumi Nr.415.

1990.g. uzsāktās zemes reformas gaitā, bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atgūstot īpašumus Gaujas NP teritorijā, tika saglabātas Parka robežas un īpaši aizsargājamas dabas teritorijas statuss. 21.11.1990. likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos" un 20.11.1991. likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" nosaka, ka atsevišķi valsts īpaši aizsargājami dabas objekti vai to daļas nav piešķiramas lietošanā bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, un nepiešķirtā platība jākompensē ar līdzvērtīgu citā vietā pagasta vai rajona robežās. Parka teritorijā īpašuma tiesības nevarēja atjaunot uz sekojošām teritorijām:

- Nurmižu, Krimuldas, Sudas un Roču rezervātiem,
- Gaujas un Ungura ezera krasta joslu līdz 50 m no krasta,
- Amatas, Braslas, Raunas krasta joslu līdz 10 m no krasta,
- Līgatnes un Siguldas-Murjāņu intensīvās rekreācijas zonu,

- teritoriju pie Zvārtes ieža,
- purvu liegumiem,
- intensīvas rekreācijas teritorijām Siguldas, Līgatnes un Cēsu pilsētās.

Līdzvērtīgu, abas puses apmierinošu zemju atrašana izrādījās grūts un sarežģīts process, jo attiecīgā pagasta vai rajona robežās brīvu zemju bija maz vai nebija vispār. Lai samazinātu kompensējamo platību apjomu saskaņā ar 14.09.1995. likumu "Par īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemi, kura aizņemta ar īpaši aizsargājamiem dabas objektiem" uz atsevišķiem zemes īpašumiem īpašuma tiesības tomēr tika atjaunotas ar nosacījumu, ka bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki apņemas neierobežot apmeklētāju kustību un nodrošināt visas dabas aizsardzības prasības.

4.5.2. Pārējie normatīvie akti

Šajā grupā iekļauti tie dažādu jomu tiesību akti, kuri attiecināti uz noteiktām ekosistēmām, dabas resursiem, vides stāvokli vai reglamentē kādas noteiktas darbības, kas saistītas Gaujas NP teritorijas aizsardzību un izmantošanu. 28.pielikumā dots spēkā esošo normatīvo aktu uzskaitījums katrā konkrētajā jomā.

Sugu un biotopu aizsardzību reglamentējošie normatīvie akti

Šo tiesību aktu mērķis ir īpaši aizsargājamo augu un dzīvnieku sugu, kā arī to biotopu aizsardzība, nepieciešamo un pieļaujamo apsaimniekošanas pasākumu noteikšana (05.04.2000. "Sugu un biotopu aizsardzības likums" un tam pakārtotie tiesību akti). Likumam pakārtotie MK noteikumi konkrēti nosaka, kuras sugas un biotopi ir īpaši aizsargājami.

Šajos tiesību aktos ir noteikts aizliegums veikt tādas darbības, kas kaitē īpaši aizsargājamu dzīvnieku un augu sugu eksistencei - ķeršana, ievainošana, sagūstīšana, nogalināšana, vākšana, rakšana, nociršana, dzīvotņu postīšana, kā arī noteiktas zemju tiesisko valdītāju tiesības un pienākumi minēto sugu un biotopu aizsardzībā.

31.07.2001. MK noteikumi Nr.345 „Kārtība, kādā zemes lietotājiem nosakāmi zaudējumu apmēri, kas saistīti ar īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītiem būtiskiem postījumiem, paredz, ka zemju īpašniekiem ir tiesības saņemt kompensāciju par īpaši aizsargājamo sugu nodarītajiem zaudējumiem, kas rodas tām uzturoties un barojoties viņu īpašumā.

Meža resursu aizsardzības un izmantošanas normatīvie akti

Šie normatīvi akti nosaka meža kā ekosistēmas aizsardzību, meža resursu atjaunošanas, koku ciršanas un citu meža resursu izmantošanas pamatnoteikumus, meža zemju pārvaldīšanas, uzraudzības, apsaimniekošanas, kā arī meža inventarizācijas kārtību, tāpat meža apsaimniekotāju un izmantotāju tiesības, pienākumus un atbildību par attiecīgo normu neievērošanu (16.03.2000. "Meža likums" un tam pakārtotie tiesību akti). Dažu šo normatīvo aktu prasības ir atšķirīgas valsts un privātajos mežos, bet lielākā daļa no tiem ir vienādi saistoši visos Parka teritorijā esošajos mežos, kuros atļauta mežsaimnieciskā darbība.

Īpaši jāuzsver dabas aizsardzības prasību ievērošanas nozīmība, veicot meža apsaimniekošanu. Šādas vispārējās prasības noteiktas 08.05.2001. MK noteikumos Nr.189 "Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā". Visi īpaši aizsargājamo dabas teritoriju meži ir aizsargājami meži, kuros var noteikt papildus prasības meža aizsardzībā un apsaimniekošanā. Tādas ir noteiktas *Gaujas nacionālā parka likumā, Gaujas nacionālā parka individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos, Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējos aizsardzības un izmantošanas noteikumos*, kā arī dabas aizsardzības plānā. Lai dabas lieguma zonā varētu veikt meža resursu saimniecisku izmantošanu, ir jāizstrādā katra konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā zemes gabala dabas aizsardzības plāns meža resursu izmantošanai, t.i. meža apsaimniekošanas plāns. (skat. III daļu).

Savvaļas dzīvnieku resursu aizsardzību un izmantošanu reglamentējošie normatīvie akti

Šos normatīvos aktus pēc to būtības var iedalīt sekojoši:

1) tiesību akti, kuri attiecināti uz savvaļas dzīvnieku aizsardzību - nosakot tās sugas, kuras ir īpaši aizsargājamas un, kuru ieguve un izmantošana ir aizliegta, kā arī tās sugas, kuru aizsardzībai ir izveidojami mikroliegumi (05.04.2000. "Sugu un biotopu aizsardzības likums" un tam pakārtotie tiesību akti);

2) tiesību akti, kuri attiecināti uz medību resursu aizsardzību un izmantošanu - nosakot, kuri savvaļas dzīvnieki ir medījami, kādā veidā, termiņos un apjomos, kā arī medību organizēšanas

kārtību un atbildību (23.07.2003. "Medību likums" un tam pakārtotie tiesību akti).

Ūdens bioloģisko resursu aizsardzību un izmantošanu reglamentējošie normatīvie akti

Šie normatīvi akti nosaka ūdens bioloģisko resursu aizsardzību un izmantošanu - nosakot, kuras zivju un citu ūdensdzīvnieku sugas ir iegūstamas, kādā veidā, termiņos un apjomos, kā arī makšķerēšanas un zvejas organizēšanas kārtību un atbildību (28.04.1995. "Zvejniecības likums" un tam pakārtotie tiesību akti).

Tie pilnībā ir jāievēro arī Parka teritorijā. Papildus prasības noteiktas *Gaujas nacionālā parka likumā, Gaujas nacionālā parka individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos, Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējos aizsardzības un izmantošanas noteikumos*, kā arī dabas aizsardzības plānā. Lai dabas lieguma zonā varētu veikt savvaļas dzīvnieku resursu saimniecisku izmantošanu, ir jāizstrādā katra konkrētā zemes īpašuma vai pastāvīgā lietošanā nodotā zemes gabala dabas aizsardzības plāns savvaļas dzīvnieku resursu izmantošanai (skat. III daļu).

Zemes un zemes dzīļu aizsardzību un izmantošanu reglamentējošie normatīvie akti

Šie normatīvie akti nosaka kārtību, kādā veicama zemes dzīļu racionāla un vidi saudzējoša izmantošana, zemes dzīļu izmantošanas veidus un termiņus, prasības to aizsardzībā, kā arī zemes dzīļu izmantotāju tiesības, pienākumus un atbildību (21.05.1996. likums "Par zemes dzīlēm" un tam pakārtotie tiesību akti).

Zemes dzīļu izmantošanu var veikt tikai pēc tam, kad ir saņemta rakstveida atļauja no Gaujas NP administrācijas un atļauja (licence) no vietējās pašvaldības vai Valsts ģeoloģijas dienesta. Atļauto derīgo izrakteņu ieguves apjomu konkrētam laika periodam nosaka reģionālā vides pārvalde. Zemes dzīļu izmantošanas atļaujā (licencē) tiek norādītas prasības, kuras jāievēro resursu izmantotājam, būtiskākā no tām - izmantotā platība ir jāatjauno (jāreaktivē) un teritorija jāatstāj sakārtota.

Kultūras pieminekļu aizsardzību reglamentējošie normatīvie akti

Šie normatīvie akti nosaka kultūras pieminekļu veidus, valsts pārvaldes, kontroles un uzraudzības funkcijas kultūras pieminekļu aizsardzībā, aizliegumu tos iznīcināt, pārvietot, pārveidot, prasības to saglabāšanā, restaurācijā un izmantošanā, t.sk. saimnieciskās darbības ierobežojumus kultūras pieminekļos un to teritorijās, kā arī īpašuma tiesību realizēšanas un kultūras pieminekļu atsavināšanas kārtību (12.02.1992. likums "Par kultūras pieminekļu aizsardzību" un tam pakārtotie tiesību akti).

Turaidas muzejrezervātam, kurš atrodas Gaujas NP teritorijā, ar 01.03.1994. MK noteikumiem Nr.6 noteikts īpaši aizsargājama kultūras pieminekļa statuss.

Aizsargjoslu aizsardzību reglamentējošie normatīvie akti

Aizsargjoslas uzskatāmas par vienu no svarīgākajiem līdzekļiem atsevišķu, lokālu, bet vides aizsardzībai nozīmīgu teritoriju aizsardzībā. Nosakot aizsargjoslas, tiek panākta daudzveidīgu vides aizsardzības mērķu realizācija: dažādu ekosistēmu aizsardzība un bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, dabas un kultūras pieminekļu aizsardzība, iekārtu ekspluatācijas un sanitārā drošība.

Šie normatīvie akti nosaka aizsargjoslu veidus, to izveidošanas un uzturēšanas kārtību, kā arī saimnieciskās darbības ierobežojumus, kas ir īpaši svarīgi aizsardzības nodrošināšanai (25.02.1997. "Aizsargjoslu likums" un tam pakārtotie tiesību akti).

Teritoriju plānošanu reglamentējošie normatīvie akti

Ar teritorijas plānošanu tiek nodrošināta konkrētas teritorijas ilgtspējīga attīstība, jo tiek noteikts teritorijas izmantošanas mērķis un attīstības robežas. Šajos normatīvajos aktos tiek reglamentēti teritoriju plānošanas principi, prasības teritorijas plānojuma un detālplānojuma izstrādē, to sabiedriskās apspriešanas, spēkā stāšanās, ieviešanas pārraudzības un grozījumu izdarīšanas kārtību. (22.05.2002. "Teritorijas plānošanas likums" un tam pakārtotie tiesību akti).

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi nosaka, dabas aizsardzības plāns ir saistošs visu līmeņu teritorijas plānojumiem.

Gaujas nacionālā parka likums nosaka, ka Parka teritorijā esošo pašvaldību teritoriju plānojumi pirms to pieņemšanas jāsaskaņo ar Gaujas NP administrāciju.

Būvniecību reglamentējošie normatīvie akti

Šie normatīvie akti nosaka būvniecības pamatnoteikumus, apbūves vietas izvēli, projektēšanas

un būvniecības kārtību, būvniecības rezultātā tapušās būves atbilstību tās uzdevumam un attiecīgajiem normatīviem, būvniecības pārraudzību, valsts un pašvaldību institūciju kompetenci šajā jomā, būvniecības dalībnieku pienākumu ievērot noteiktās prasības un veikt būvniecības darbu obligāto apdrošināšanu, kā arī atbildību par šo noteikumu neievērošanu (10.08.1995. "Būvniecības likums" un tam pakārtotie tiesību akti).

Būvniecība un apbūve ir cieši saistīta ar teritorijas plānošanas un ainavas aizsardzības nosacījumiem. Būvniecība un ainavas aizsardzība papildus reglamentēta *Gaujas nacionālā parka likumā, Gaujas nacionālā parka individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos, Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējos aizsardzības un izmantošanas noteikumos*, kā arī dabas aizsardzības plānā (skat. III daļu).

Zemes kā nekustamo īpašumu reglamentējošie normatīvie akti

Šie normatīvie akti ir cieši saistīti ar īpašumu atgūšanas un zemes privatizācijas procesu Latvijā. Atjaunojot īpašuma tiesības bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem īpaši aizsargājamo dabas objektu teritorijās, tika noteiktas īpašas prasības un aprobežojumi dabas saglabāšanas un vides aizsardzības nodrošināšanai, kā arī zemes tiesisko valdītāju pienākums ievērot visas dabas aizsardzības prasības (21.11.1990. likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos", 20.11.1991. likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās", 21.06.1991. likums "Par zemes lietošanu un ierīcību", 09.07.1992. likums "Par zemes privatizāciju lauku apvidos").

Personu vispārējās tiesības un pienākumus nosaka 28.01.1937. "Civillikums" (atjaunots, spēkā no 01.09.1992.). Tas paredz, ka ar likumu var noteikt īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumus valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem, būvēm un ēkām, ietaisēm un apstādījumiem, aprobežojumus ūdeņu un mežu izmantošanā, t.sk. zvejas un medību tiesībās.

Kārtība, kādā visi ar likumu noteiktie īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumi jānostiprina zemesgrāmatā, noteikta 22.12.1937. "Zemesgrāmatu likumā" (atjaunots, spēkā no 05.04.1993.). Parka teritorijā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumus papildus vispārējiem tiesību aktiem nosaka *Gaujas nacionālā parka likums, Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi, likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām", Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi* un Gaujas NP dabas aizsardzības plāns.

Likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" paredz, zemes īpašniekiem un lietotājiem aizsargājamās teritorijās ir tiesības uz normatīvajos aktos noteiktajiem nodokļu atvieglojumiem, un zemes īpašniekiem ir tiesības arī uz likumā noteikto kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās, tai skaitā likumā noteiktajos gadījumos — tiesības saņemt atlīdzību vai prasīt viņiem piederošās zemes apmaiņu pret līdzvērtīgu valsts vai pašvaldības zemi. Šeit minēto kompensāciju piešķiršanas nosacījumus un kārtību nosaka atsevišķs likums. Šāds likumprojekts tiek izstrādāts.

04.06.1997. likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli" paredzētas nodokļu atlaides par saimnieciskās darbības aizliegumu (spēkā no 01.01.1998.), kā arī par īpašuma atrašanos īpaši aizsargājamā dabas teritorijā, kurā noteikti saimnieciskās darbības ierobežojumi (spēkā no 01.01.2000.).

Atkritumu apsaimniekošanu reglamentējošie normatīvie akti

Šie normatīvie akti nosaka vienotu atkritumu apsaimniekošanas kārtību, lai aizsargātu vidi, cilvēku veselību, fizisko un juridisko personu īpašumu no to ietekmes, kā arī prasības atkritumu savākšanā, uzglabāšanā, apstrādē, pārvadāšanā, pārstrādē un apglabāšanā, tāpat arī valsts un pašvaldību institūciju kompetenci un atkritumu radītāja vai to īpašnieka pienākumus (14.12.2000. "Atkritumu apsaimniekošanas likums" un tam pakārtotie tiesību akti).

Tūrisma darbību reglamentējošie normatīvie akti

Viens no Parka mērķiem ir tūrisma veicināšana. Tiesisku pamatu tā attīstībai nosaka 17.09.1998. "Tūrisma likums" un tam pakārtotie tiesību akti, kas nosaka kārtību, kādā valsts, pašvaldības un tūrisma pakalpojumu sniedzēji darbojas tūrisma jomā, vienlaicīgi aizsargājot tūristu intereses. Konkrētas prasības Parka apmeklētājiem un tūrisma komercdarbības veicējiem reglamentētas *Gaujas nacionālā parka likumā, Gaujas nacionālā parka individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos, Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējos aizsardzības un*

izmantošanas noteikumos, kā arī dabas aizsardzības plānā.

Valsts un pašvaldību institūciju darbību regulējošie normatīvie akti

Valsts kontroli un uzraudzību vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas jomā visā Gaujas NP teritorijā veic ne tikai Gaujas NP administrācija, bet arī citas valsts pārvaldes institūcijas:

- Vides valsts inspekcija (28.05.2002. MK noteikumi Nr.201 "Vides valsts inspekcijas nolikums");
- Lielrīgas un Valmieras reģionālās vides pārvaldes (29.04.2003. MK noteikumi Nr.244 "Vides ministrijas nolikums");
- Valsts meža dienesta Rīgas, Cēsu un Valmieras valsts virsmežniecības, kuras veic mežu apsaimniekošanas un izmantošanas uzraudzību (25.11.1999. „Valsts meža dienesta likums”).

Pašvaldību tiesības un atbildību vides aizsardzības nodrošināšanā un dabas resursu izmantošanā nosaka likums 19.05.1994. likums "Par pašvaldībām". Pašvaldības ir tiesīgas izdot saistošus noteikumus par mežu, ūdeņu, citu dabas resursu aizsardzību, kā arī noteikt vietējas nozīmes īpaši aizsargājamus dabas un kultūras pieminekļus.

Tiesību sargājošie normatīvie akti

Šo tiesību aktu galvenais uzdevums ir nodrošināt tādu darbību apturēšanu, kad tiek pārkāpti normatīvie akti, un par nodarīto pārkāpumu vainīgo personu saukšanu pie administratīvās atbildības, kriminālatbildības un civiltiesiskās atbildības, jo, saukšana pie administratīvās vai kriminālatbildības, pārkāpēju neatbrīvo no pienākuma atlīdzināt nodarītos zaudējumus (07.12.1984. „Latvijas administratīvo pārkāpumu kodekss”, 25.10.2001. „Administratīvā procesa likums”, 17.06.1998. „Krimināllikums”, 06.01.1961. „Latvijas kriminālprocesa kodekss”, 14.10.1998. „Civilprocesa likums”).

Ne tikai administratīvā, bet pat kriminālatbildība var iestāties par meža dedzināšanu, patvaļīgu koku ciršanu un bojāšanu, patvaļīgu zvejošanu un patvaļīgām medībām, valsts īpaši aizsargājamo dzīvnieku un augu sugu iznīcināšanu un bojāšanu, kā arī par valsts īpaši aizsargājamo dabas objektu un kultūras pieminekļu iznīcināšanu un bojāšanu. Atbildība ir pastiprināta par pārkāpuma izdarīšanu īpaši aizsargājamā dabas teritorijā – Gaujas NP teritorijā.

Normatīvajos aktos tiek noteikts to amatpersonu loks, kuras var realizēt soda sankcijas, kā arī amatpersonu atbildība par likumā noteikto pienākumu neveikšanu vai prettiesisku rīcību. Saskaņā ar *Gaujas nacionālā parka likumu* Gaujas NP administrācijas amatpersonas ir direktors un vides valsts inspektori, kuru tiesības un pienākumus nosaka „Gaujas nacionālā parka likums”, likums „Par vides aizsardzību” un „Latvijas administratīvo pārkāpumu kodekss”.

4.5.3. Dabas aizsardzības plāna tiesiskais pamats

Dabas aizsardzības plāns tiek izstrādāts, lai nodrošinātu īpaši aizsargājamas dabas teritorijas aizsardzību, dabas un kultūrvēstures vērtību saglabāšanu, kā arī reģiona ilgtspējīgu attīstību, saskaņojot dabas aizsardzības un dabas resursu izmantošanas intereses.

Gaujas NP dabas aizsardzības plāna izstrādāšanas nepieciešamību un tā tiesisko statusu pamato 02.03.1993. likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām":

15.pants Katrai aizsargājamai teritorijai izstrādā aizsardzības un izmantošanas noteikumus, lai nodrošinātu šīs teritorijas aizsardzību un nepieļautu tās vērtības samazināšanos. Aizsargājamo teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumi nosaka nepieciešamo, pieļaujamo un aizliegto darbību šajās teritorijās. Ir vispārējie aizsargājamo teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumi un aizsargājamo teritoriju *dabas aizsardzības plāni*.

18.pants Aizsargājamās teritorijas *dabas aizsardzības plānu* izstrādā noteiktam laika posmam atbilstoši par vides aizsardzību atbildīgā ministra ieteikumiem (turpmāk - atbildīgais ministrs). Šis *plāns* nosaka administratīvos, dabas aizsardzības un citus nepieciešamos pasākumus, kā arī teritorijas iedalījumu zonās atbilstoši tajās veicamajiem aizsardzības un izmantošanas pasākumiem. *Dabas aizsardzības plāna* uzdevums ir saskaņot dabas aizsardzības, dabas resursu izmantošanas, reģiona attīstības un citas intereses, nodrošinot teritorijas vērtības saglabāšanu un tās izveidošanas mērķu sasniegšanu. *Dabas aizsardzības plānu* apstiprina atbildīgais ministrs. *Dabas aizsardzības plāns* ir saistošs visu līmeņu teritoriālpilnoņumiem.

4.5.4. Regulācijas, ko normatīvie akti deleģē Gaujas NP dabas aizsardzības plānam

Dabas aizsardzības plāns un tajā noteiktās prasības un rekomendācijas ir juridiski saistošas visām personām un institūcijām, ja likumā un tam pakārtotajos tiesību aktos ir noteikts deleģējums dabas aizsardzības plānam.

Sekojošos tiesību aktos ir reglamentēts deleģējums dabas aizsardzības plānam noteikt dažādus aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumus un to realizācijas kārtību:

- 30.12.1999. „Gaujas nacionālā parka likums”,
- 07.08.2001. MK noteikumi Nr.352 "Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi",
- 22.07.2003. MK noteikumi Nr.415 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi".

Šī dabas aizsardzības plāna III daļā ir uzskaitītas konkrētas regulācijas, kuras dabas aizsardzības plānam deleģē iepriekš minētie normatīvie akti, kā arī norādītas attiecīgās prasības vai atsauce, kurā šī plāna sadaļā ir iekļautas attiecīgās prasības.

4.6. PIENĀKUMI UN ATBILDĪBA GAUJAS NP MĒRĶU SASNIEGŠANAI

Gaujas NP administrācijas, citu valsts institūciju, pašvaldību, kā arī fizisko un juridisko personu pienākumus Parka mērķu sasniegšanai un atbildību par šo pienākumu neizpildi vai citu reglamentēto prasību neievērošanu, galvenokārt, nosaka "Gaujas nacionālā parka likums", "Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi", likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām", "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" un likums "Par vides aizsardzību". Arī citos normatīvajos aktos tiek reglamentēti pienākumi kādā speciālā jomā vai konkrētām institūcijām, piemēram, *likumā "Par pašvaldībām", Meža likumā, Medību likumā.*

Šeit minēti valsts un pašvaldību institūciju galvenie pamatpienākumi vides aizsardzībā un dabas resursu izmantošanas uzraudzībā.

4.6.1. Gaujas NP administrācija

Gaujas NP administrācijas galvenie uzdevumi ir dabas un kultūrvēsturisko objektu aizsardzība, izglītojošais un izpētes darbs, teritorijas rekreācijas potenciāla saglabāšana dabu nenoplicinoša tūrisma un atpūtas nodrošināšanai, valsts īpašuma apsaimniekošana.

Gaujas NP administrācijas pienākumi:

- 1) pārraudzīt un kontrolēt Parka teritoriju saskaņā ar *Gaujas nacionālā parka likumu* un citiem normatīvajiem aktiem;
- 2) uzraudzīt *Gaujas nacionālā parka likuma*, kā arī vides aizsardzību un dabas resursu izmantošanu reglamentējošo normatīvo aktu ievērošanu;
- 3) veikt vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas valsts kontroli:
 - dabas resursu uzskaiti, to izmantošanas nosacījumu un ieguves limitu ievērošanu,
 - faunas un floras izmantošanas, termiņu, skaita regulēšanas pasākumu, introdukcijas, tirdzniecības, kolekciju veidošanas u.c. aizsardzības prasību ievērošanu,
 - atkritumu savākšanas, utilizācijas, apglabāšanas u.c. pasākumu drošumu un noteikumu izpildi;
- 4) izsniegt normatīvajos aktos noteiktās rakstveida atļaujas, apliecinājumus, licences u.c. dokumentus (t.sk., ciršanas apliecinājumus, medību atļaujas);
- 5) saskaņot normatīvajos aktos noteiktās darbības;
- 6) slēgt līgumus ar zemju tiesiskajiem valdītājiem par Gaujas NP aizsardzības un izmantošanas noteikumu un dabas aizsardzības plāna ievērošanu;
- 7) aizsargāt dabas un kultūrvēsturiskos objektus;
- 8) veikt izglītojošu un izpētes darbu;
- 9) saglabāt teritorijas rekreācijas potenciālu, lai nodrošinātu dabu nenoplicinošu tūrisma un atpūtu;
- 10) likumā noteiktajā kārtībā realizēt valsts pirmpirkuma tiesības uz dabas lieguma zonā atsavināmajiem nekustamajiem īpašumiem;
- 11) likumā noteiktajā kārtībā veikt Parka teritorijā civiltiesiskus darījumus ar valsts meža zemi;
- 12) izstrādāt un kopīgi ar citām valsts pārvaldes institūcijām un pašvaldībām realizēt vienotu vides aizsardzību un racionālu dabas resursu izmantošanu (dabas aizsardzības plāna ietvaros);
- 13) nodrošināt informācijas pieejamību par Gaujas NP robežām un aizsardzības un

- izmantošanas noteikumiem;
- 14) ierobežot, apturēt vai pārtraukt saimniecisko vai cita veida darbību, kuras rezultātā tiek pārkāpti normatīvie akti, tiek nodarīts vai var tikt nodarīts kaitējums videi, cilvēku veselībai un dzīvībai, fizisko un juridisko personu interesēm un īpašumam;
 - 15) celt prasības tiesā pret vainīgajām personām par videi nodarīto zaudējumu atlīdzību.

Gaujas NP administrācija ir atbildīga par:

- teritorijas aizsardzību un apsaimniekošanu, atbilstoši mērķiem;
- normatīvajos aktos noteikto pienākumu, kā arī par dabas aizsardzības plānā izvirzīto uzdevumu izpildi.

4.6.2. Citas valsts institūcijas

Vides ministrijas (VIDM) pienākumi:

- 1) izstrādāt un realizēt vides un dabas aizsardzības, kā arī dabas resursu izmantošanas un klimata pārmaiņu samazināšanas politiku, izstrādāt normatīvos aktus, kontrolēt to īstenošanu un izveidot nepieciešamo institucionālo struktūru;
- 2) pārraudzīt ietekmes uz vidi novērtējumu;
- 3) veikt valsts kontroli pār vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas normatīvo aktu ievērošanu;
- 4) izstrādāt un iesniegt MK priekšlikumus par īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidošanu;
- 5) nodrošināt Latvijas Vides aizsardzības fonda un Vides investīciju fonda darbību likumos un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;
- 6) nodrošināt ārvalstu un starptautisko organizāciju piešķirto finanšu līdzekļu izmantošanu attiecīgajās jomās, kā arī Eiropas Savienības līdzfinansēto vides investīciju projektu pieteikumu sagatavošanu un šo projektu īstenošanu.

Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP) pienākumi:

- 1) nodrošināt vienotas dabas aizsardzības un dabas resursu izmantošanas politikas realizēšanu;
- 2) koordinēt aizsargājamo teritoriju pārvaldi;
- 3) organizēt īpaši aizsargājamo sugu aizsardzības plānu izstrādāšanu un veicināt to ieviešanu;
- 4) piedalīties Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju tīkla *Natura 2000* izveidē;
- 5) izskatīt mikroiegumu veidošanas priekšlikumus (izņemot jūras un mežu teritorijas);
- 6) veikt Vašingtonas konvencijas „Par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku sugām” (CITES) uzraudzības institūcijas funkcijas, t. sk. izsniegt atļaujas konvencijas aizsargāto dzīvnieku un augu ieviešanai un izvešanai no valsts;
- 7) izsniegt nemedījamo sugu indivīdu iegūšanas atļaujas;
- 8) izsniegt atļaujas zvejai īpašos nolūkos vai zinātniskos nolūkos;
- 9) izsniegt atļaujas nemedījamo sugu dzīvnieku turēšanai iežogotās platībās;
- 10) izsniegt atļaujas savvaļas dzīvnieku kolekciju izveidošanai un savvaļas dzīvnieku turēšanai nebrīvā.

Gaujas NP teritorijā atrodas divas **reģionālās vides pārvaldes (RVP)** - Lielrīgas RVP (Rīgas rajonā) un Valmieras RVP (Cēsu un Valmieras rajonā). RVP pienākumi:

- 1) veikt sākotnējo izvērtējumu paredzētai darbībai, kura var būtiski ietekmēt vidi, izdot tehniskos noteikumus paredzētajām darbībām;
- 2) normatīvos aktos noteiktā kārtībā saskaņot vai noteikt dabas resursu izmantošanas limitus;
- 3) izsniegt un saskaņot normatīvos aktos noteiktā kārtībā atļaujas (licences) dabas resursu izmantošanai un piesārņojošo darbību veikšanai, ievērojot normatīvajos aktos noteiktos vides kvalitātes mērķus vai kvalitātes normatīvus;
- 4) kontrolēt un saskaņot pārskatus par dabas resursu nodokļa aprēķināšanu;
- 5) veikt valsts uzraudzību un kontroli jomās, kas saistītas ar dabas resursu uzskaiti, kadastru kārtošanu un piesārņojošo vielu izplūdi (novadīšanu) vidē;
- 6) veikt vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas valsts kontroli normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;
- 7) ierobežot, apturēt vai pārtraukt saimniecisko vai cita veida darbību, kuras rezultātā tiek pārkāpti normatīvie akti, tiek nodarīts vai var tikt nodarīts kaitējums videi, cilvēku veselībai un dzīvībai, fizisko un juridisko personu interesēm un īpašumam;

- 8) piedalīties vides monitoringa veikšanā un ne retāk kā reizi gadā iesniegt veiktā vides monitoringa datus Latvijas Vides aģentūrā.

Vides valsts inspekcijas (VVI) pienākumi:

- 1) uzraudzīt un kontrolēt reģionālo vides pārvalžu un ģpaši aizsargājamo dabas teritoriju administrāciju vides valsts inspektoru darbību, kā arī metodoloģiski to vadīt un dot viņiem saistošus norādījumus, lai nodrošinātu vienotību vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas jautājumos;
- 2) veikt valsts uzraudzību un kontroli jomās, kas saistītas ar dabas resursu uzskaiti, kadastru kārtošānu un piesārņojošo vielu izplūdi (novadīšanu) vidē;
- 3) veikt vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas valsts kontroli normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;
- 4) ierobežot, apturēt vai pārtraukt saimniecisko vai cita veida darbību, kuras rezultātā tiek pārkāpti normatīvie akti, tiek nodarīts vai var tikt nodarīts kaitējums videi, cilvēku veselībai un dzīvībai, fizisko un juridisko personu interesēm un ģpašumam.

Valsts meža dienests (VMD) un tā pakļautībā esošās institūcijas - **virsmežniecības (VVM)** ir atbildīgas par visu mežu apsaimniekošanu un izmantošanu, atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Gaujas NP teritorijā atrodas trīs valsts virsmežniecības – Rīgas VVM, Cēsu VVM un Valmieras VVM - katrā administratīvajā rajonā. **VMD pienākumi:**

- 1) uzraudzīt visā Latvijas teritorijā to normatīvo aktu ievērošanu, kuri regulē meža apsaimniekošanu un izmantošanu;
- 2) atestēt meža reprodūktīvā materiāla ieguves avotu un sertificē meža reprodūktīvo materiālu;
- 3) veikt meža monitoringu un meža patoloģiskā stāvokļa uzraudzību;
- 4) pārbaudīt meža inventarizācijas datu kvalitāti;
- 5) kārtot Meža valsts reģistru;
- 6) eksaminēt medniekus un izsniegt mednieka apliecības;
- 7) organizēt meža ugunsdrošības uzraudzību un ugunsgrēku ierobežošanu.

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas (VKPAI) pienākumi:

- 1) veikt kultūras pieminekļu uzskaiti, lokalizēšanu dabā un kartografēšanu;
- 2) veikt kultūras pieminekļu aizsardzības valsts kontroli;
- 3) organizēt kultūras pieminekļu izpēti;
- 4) saskaņot zinātnisko pētījumu veikšanu dabas pieminekļos, ja tie ir arī kultūras pieminekļi;
- 5) izvērtēt celtniecības, meliorācijas, ceļu būves un citu darbu ietekmi uz kultūras pieminekļiem, veikt šādu projektu saskaņošanu.

Valsts zemes dienesta (VZD) pienākumi:

- 1) nodrošināt aizsargājamo teritoriju iezīmēšanu administratīvi teritoriālo vienību plānos un valsts kadastrālās uzmērīšanas dokumentos;
- 2) kārtot zemes tiesiskā, dabiskā un saimnieciskā stāvokļa uzskaiti un novērtējumu (zemes valsts kadastrs);
- 3) kontrolēt zemes lietošanas tiesību ievērošanu.

Zemesgrāmatas pienākums - nostiprināt zemesgrāmatā nekustamā ģpašuma tiesību aprobežojumus.

Valsts policija un zemessardze ir Gaujas NP administrācijas vides valsts inspektoru sadarbības partneri normatīvo aktu ievērošanas nodrošināšanā. **Minēto institūciju pienākumi:**

- 1) ierobežot, apturēt vai pārtraukt saimniecisko vai cita veida darbību, kuras rezultātā tiek pārkāpti normatīvie akti, tiek nodarīts vai var tikt nodarīts kaitējums videi, cilvēku veselībai un dzīvībai, fizisko un juridisko personu interesēm un ģpašumam;
- 2) vainīgās personas saukt pie likumā paredzētās atbildības.

Visas valsts institūcijas ir atbildīgas par tai noteikto funkciju un pienākumu izpildi.

4.6.3. Pašvaldības

Vietējās pašvaldības realizē saikni starp iedzīvotājiem un Gaujas NP administrāciju, veidojot vienotu izpratni par Gaujas NP aizsardzības prasību nepieciešamību. Pašvaldības pienākumi:

- 1) izstrādāt un kopīgi ar citām valsts pārvaldes institūcijām un pašvaldībām realizēt vienotu vides aizsardzību un racionālu dabas resursu izmantošanu (dabas aizsardzības plāna ietvaros);
- 2) nodrošināt iedzīvotājiem informācijas pieejamību par Parka robežām un aizsardzības un izmantošanas noteikumiem;
- 3) veikt vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas kontroli, kā arī kontrolēt dabas resursu racionālu izmantošanu;
- 4) ierosināt, lai atbildīgās valsts iestādes ierobežo, aptur vai pārtrauc saimniecisko darbību vai objektu celtniecību, rekonstrukciju un paplašināšanu tajos gadījumos, kad tiek pieļauti vides aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumi, kā arī iesniegt attiecīgus priekšlikumus šo pārkāpumu novēršanai;
- 5) organizēt pašvaldības vides aizsardzības programmu izstrādāšanu, vides aizsardzības objektu celtniecību, rekonstrukciju un paplašināšanu;
- 6) likumā noteiktās kompetences ietvaros piešķirt un atņemt zemes un citu dabas resursu izmantošanas tiesības, izšķirt zemes un citu dabas resursu lietotāju strīdus;
- 7) atjaunot īpašuma tiesības un piešķirt zemi īpašumā vai nodot lietošanā tikai tad, ja fiziskās un juridiskās personas apņemas ievērot īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumus un dabas aizsardzības plānus, par to izdarot ierakstu lēmumā par zemes piešķiršanu īpašumā vai nodošanu lietošanā;
- 8) teritoriju plānošanā, kā arī visu veidu projektēšanā ievērot īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumus un dabas aizsardzības plānus, kā arī vides aizsardzības prasības aizsargjoslu, kultūras pieminekļu apsaimniekošanā;
- 9) pirms pašvaldību teritoriju plānojumu pieņemšanas saskaņot to ar Gaujas NP administrāciju.

Pašvaldības savas kompetences ietvaros ir atbildīgas par vides aizsardzību un dabas resursu saglabāšanu savā administratīvajā teritorijā.

Visu valsts vides aizsardzības institūciju, tai skaitā Gaujas NP administrācijas, un pašvaldību institūciju pienākums savas kompetences ietvaros ir:

- 1) izskatīt ikvienas personas iesniegumus un priekšlikumus attiecībā uz vides aizsardzību un dabas resursu izmantošanu un informēt personas par pieņemtajiem lēmumiem;
- 2) iesaistīt sabiedrību vides aizsardzības jautājumu risināšanā un radīt apstākļus, lai iedzīvotāji un sabiedriskās organizācijas ar savu darbu vai līdzekļiem piedalītos vides kvalitātes uzlabošanā un vides aizsardzībā;
- 3) cilvēku veselībai vai videi draudošu briesmu gadījumā nekavējoties izplatīt savā rīcībā esošo informāciju, ja tā var dot iespēju sabiedrībai, kura tiek vai var tikt ietekmēta, atbilstoši rīkoties, lai mazinātu apdraudējuma kaitīgo ietekmi vai sekas vai izvairītos no tām;
- 4) sniegt sabiedrībai vides informāciju, kas ir to rīcībā, kā arī norīkot atbildīgos koordinatorus vai amatpersonas, kas nodrošina sabiedrības informēšanu;
- 5) informēt sabiedrību par tās tiesībām un iespējām saņemt vides informāciju un līdzdarboties ar vides aizsardzību saistītu lēmumu pieņemšanā;
- 6) izveidot un aktualizēt publiski pieejamas bezmaksas datu bāzes, reģistrus un interneta mājas lapas;
- 7) sagatavot un publicēt ziņojumus par vides stāvokli, vides politikas plānus un programmas.

4.6.4. Fiziskās un juridiskās personas

Visu fizisko un juridisko personu, kuri Parka teritorijā veic dabas resursu izmantošanu vai kādas citas darbības, kā arī Parka apmeklētāju pienākumi ir:

- 1) nepieļaut vides kvalitātes pasliktināšanos un dabas resursu neracionālu izmantošanu;
- 2) piedalīties vides uzlabošanā un prasīt, lai tāpat rīkojas citas fiziskās un juridiskās personas;
- 3) ievērot *Gaujas nacionālā parka likuma, Gaujas nacionālā parka individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu, Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējo aizsardzības un izmantošanas noteikumu*, kā arī citu vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanu regulējošo normatīvo aktu prasības;

- 4) Gaujas NP administrācijā un citās atbildīgajās institūcijās saņemt atļaujas, saskaņojumus un citus nepieciešamos dokumentus normatīvajos aktos noteikto darbību veikšanai;
- 5) ievērot vides kvalitātes normatīvus un standartus, organizējot un veicot dažādas darbības;
- 6) ziņot Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijai par celtniecības, meliorācijas un ceļu būves un citu darbu gaitā atklātajiem arheoloģijas un citiem objektiem ar vēsturisku vai kultūras vērtību un pārtraukt darbus;
- 7) ziņot Gaujas NP administrācijai, reģionālajai vides pārvaldei un pašvaldībai par esošajām vai iespējamām izmaiņām dabas veidojumos, kā arī par normatīvo aktu pārkāpumiem.

Papildus iepriekš minētajiem pienākumiem zemes tiesiskajiem valdītājiem ir sekojoši pienākumi:

- 1) noslēgt līgumu ar Gaujas NP administrāciju par īpaši aizsargājamas dabas teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumu un dabas aizsardzības plāna ievērošanu;
- 2) nodrošināt normatīvo aktu un dabas aizsardzības plāna ievērošanu savā tiesiskajā valdījumā esošajā zemē un veikt norādītos aizsardzības pasākumus;
- 3) tiesību aktos noteiktos gadījumos izgatavot zemes īpašuma dabas aizsardzības plānu un apstiprināt to Gaujas NP administrācijā;
- 4) informēt Gaujas NP administrāciju par nodomu pārdot sev piederošo zemi, valsts pirmpirkuma tiesību realizācijas nodrošināšanai;
- 5) savā īpašumā neierobežot apmeklētāju pārvietošanos pa takām un ceļiem, kas norādītas dabas aizsardzības plānā.

Dažādu fizisko un juridisko personu grupu - Parka apmeklētāju, zemes tiesisko valdītāju, dabas resursu izmantotāju, medību tiesību lietotāju u.c. pienākumi detalizēti minēti šī dabas aizsardzības plāna III daļā.

Fiziskās un juridiskās personas, tai skaitā valsts un pašvaldības institūciju amatpersonas, kas pārkāpušas normatīvajos aktos noteiktās prasības, saucamas pie administratīvās atbildības, kriminālatbildības vai citas atbildības saskaņā ar LR likumiem.

Personu saukšana pie administratīvās atbildības, kriminālatbildības vai disciplinārās atbildības neatbrīvo viņas no pienākuma atlīdzināt zaudējumu, kas nodarīts videi, cilvēku veselībai un dzīvībai, fizisko un juridisko personu interesēm un īpašumam.

Fiziskajām un juridiskajām personām, kas nodarījušas kaitējumu videi, ir pienākums:

- 1) pēc iespējas likvidēt vai arī samazināt videi nodarītā kaitējuma sekas, lai novērstu negatīvo ietekmi uz vidi un apdraudējumu vides ilgtspējīgai attīstībai;
- 2) kompensēt izdevumus, kas nepieciešami, lai atjaunotu ietekmētās vai radītu līdzvērtīgas vides vērtības, ja videi nodarīto kaitējumu nav iespējams novērst;
- 3) ja videi nodarītā kaitējuma sekas iespējams novērst tikai daļēji, atlikušo zaudējumu summu aktā noteiktajā termiņā iemaksāt valsts pamatbudžetā.

Par īpaši aizsargājamas dabas teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumu un dabas aizsardzības plāna neievērošanu valstij ir tiesības normatīvajos aktos noteiktā kārtībā piespiedu kārtā atsavināt zemi tās īpašniekam.

GAUJAS NP APSAIMNIEKOŠANAS MĒRĶI

5.1. ILGTERMIŅA APSAIMNIEKOŠANAS MĒRĶI

- Nodrošināt dabas daudzveidības saglabāšanu un atjaunošanu, samazinot antropogēno ietekmi uz dabiskajām ekosistēmām.
- Nodrošināt vides (gaisa, ūdens, augsnes) kvalitātes uzlabošanu un nepasliktināšanu.
- Saglabāt un restaurēt kultūrvēsturiskos pieminekļus un objektus, senos amatus un tradīcijas. Atbalstīt tradicionālo būvniecību. Veicināt vēsturisko būvju izmantošanu atbilstoši to sākotnējai funkcijai. Izveidot darbnīcas - seno amatu demonstrēšanas un apmācības vietas.
- Saglabāt augstvērtīgu dabisko un tradicionālo lauku kultūrainavu.
- Nodrošināt dabas resursu saglabāšanu un ilglaicīgu izmantošanu, veicinot reģiona ilgtspējīgu attīstību.
- Nodrošināt vidi nenoplicinoša tūrisma attīstību, radot iespējas sabiedrības atpūtai un vietējo iedzīvotāju nodarbinātībai ar tūrismu saistītās jomās.
- Atbalstīt pašvaldību centienus lielāko apdzīvoto vietu tuvumā attīstīt sporta aktivitātes un iekārtot atpūtas vietas to līdzsvarojot ar dabas aizsardzības prasībām.
- Nodrošināt informācijas uzkrāšanu un sistematizēšanu par dabas vērtībām un resursiem, kultūrvēsturisko mantojumu, procesiem dabā un pilsētvidē, kā arī par vides aizsardzības normatīvo aktu un vides politikas izmaiņām Latvijā un pasaulē.
- Veicināt Gaujas NP administrācijas sadarbību ar vietējiem iedzīvotājiem, pašvaldībām un valsts pārvaldes institūcijām.
- Nodrošināt sabiedrības informētību par Gaujas NP mērķiem, kā arī par Gaujas NP administrācijas un citu institūciju darbības lomu šo mērķu sasniegšanā. Palielināt sabiedrības sapratni par dabas un kultūrvēsturiskajām vērtībām un to aizsardzību.
- Panākt Gaujas NP dabas un kultūrvēsturisko vērtību starptautisku atzīšanu un novērtēšanu.
- Panākt, lai dabas rezervāta un dabas lieguma zonu apsaimniekošana notiktu atbilstoši IUCN ieteikto aizsargājamo dabas teritoriju klasifikācijas II kategorijai, ar kuru noteikta nacionālo parku teritoriju ekosistēmu aizsardzība.
- Panākt Gaujas senielejas nozīmīgākās daļas iekļaušanu UNESCO „Pasaules mantojuma sarakstā”.

5.2. GALVENIE MĒRĶI LAIKA POSMAM NO 2004. LĪDZ 2013.GADAM

- Īstenot dabas daudzveidības saglabāšanas un atjaunošanas pasākumus galvenajās ekosistēmās: mežos, purvos, ūdeņos, lauksaimniecības zemēs.
- Īstenot kultūrvēsturisko zonu funkcionēšanu atbilstoši to izveidošanas mērķiem. Veicināt tradicionālās tautas celtniecības, kultūrvēsturiskā mantojuma un amatniecības saglabāšanu.
- Veicināt dabiskās un tradicionālās lauku kultūrainavas vērtības saglabāšanu, kā arī noplicināto un degradēto ainavu kvalitātes uzlabošanu.
- Nodrošināt dabas resursu plānotu izmantošanu un apsaimniekošanu atbilstoši Gaujas NP funkcionālo zonu apsaimniekošanas prasībām un pašvaldību teritoriju plānojumam.
- Veicināt apsaimniekošanas plānu izstrādāšanu teritorijām, kurās resursu izmantošana konfliktē ar dabas, kultūrvēsturiskā mantojuma un ainavu aizsardzības prasībām.
- Nodrošināt sabiedrības atpūtai piemērotus apstākļus, teritoriāli un sezonāli sadalot rekreācijas slodzes, kā arī pilnveidojot un paplašinot vidi nenoplicinoša tūrisma iespējas.
- Pilnveidot informācijas uzkrāšanas sistēmu, nodrošinot nozīmīgu datu atlasīšanu un pastāvīgu saglabāšanu.
- Veicināt vietējo iedzīvotāju un institūciju, kā arī tūrisma organizāciju un apmeklētāju informētību par Gaujas NP mērķiem un uzdevumiem.
- Integrēties dabas aizsardzības organizāciju starptautiskās sadarbības aprītē, izmantojot citu valstu nacionālajos parkos uzkrāto pieredzi.

GAUJAS NP ADMINISTRĀCIJAS UZDEVUMI

Šajā daļā definēti un strukturēti Gaujas NP administrācijas uzdevumi Parka mērķu sasniegšanai un II daļā norādīto problēmu risināšanai. Uzdevumu veikšanā paredzēti iespējamie sadarbības partneri. Uzdevumi izvirzīti laika periodam 2004. – 2013.g.

Ik gadu jāveic konkrētu pasākumu, kā arī veicamo darba apjomu noteikšana šo uzdevumu izpildei katram nākamajam gadam. Ikgadējos darba plānus un veicamos pasākumus saskaņo Gaujas NP Konsultatīvā padome.

6.1. VISPĀRĒJIE UZDEVUMI

- Uzdevums:* Nodrošināt vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību.
- Sadarbības partneri:* Reģionālās vides pārvaldes (RVP), Vides valsts inspekcija (VVI), VMD, policija, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.
- Uzdevums:* Sagatavot priekšlikumus vides aizsardzību un dabas resursu izmantošanu reglamentējošo normatīvo aktu pilnveidošanai.
- Sadarbības partneri:* VIDM, Zemkopības ministrija, citas valsts un pašvaldību institūcijas, nevalstiskās organizācijas.
- Uzdevums:* Izsniegt normatīvajos aktos noteiktās atļaujas un saskaņot noteiktās darbības.
- Sadarbības partneri:* VIDM, RVP, VMD, pašvaldības, citas valsts un pašvaldību institūcijas.
- Uzdevums:* Aktīvi piedalīties starptautisko dabas aizsardzības organizāciju darbā.
- Sadarbības partneri:* VIDM, citu īpaši aizsargājamo dabas teritoriju administrācijas, nevalstiskās organizācijas.
- Uzdevums:* Sadarboties ar Baltijas valstu, kā arī citu valstu īpaši aizsargājamo dabas teritoriju administrācijām.
- Sadarbības partneri:* Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju administrācijas.

6.2. DABAS VĒRTĪBU SAGLABĀŠANA

- Uzdevums:* Izstrādāt individuālos apsaimniekošanas un dabas aizsardzības plānus ģeoloģiski, bioloģiski vai ainaviski nozīmīgiem dabas objektiem un teritorijām Gaujas NP administrācijas valdījumā esošajās valsts zemēs.
- Sadarbības partneri:* Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, nevalstiskās organizācijas.
- Uzdevums:* Izveidot mikroliegumus aizsargājamo augu atradņu, dzīvnieku dzīvesvietu, kā arī aizsargājamo biotopu saglabāšanai un atjaunošanai.
- Sadarbības partneri:* Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.
- Uzdevums:* Palielināt valsts zemes īpatsvaru dabas lieguma zonā, dabas aizsardzības nodrošināšanai.
- Sadarbības partneri:* VIDM, VZD, VMD, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.
- Uzdevums:* Iesaistīties programmas izstrādē un veikt pasākumus latvāņa izplatības ierobežošanai un iznīdēšanai Gaujas NP administrācijas valdījumā esošajās valsts zemēs.
- Sadarbības partneri:* Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.
- Uzdevums:* Veicināt un organizēt bebru veidoto uzpludinājumu likvidēšanu, kur tie nevēlami no sugu vai biotopu aizsardzības viedokļa.
- Sadarbības partneri:* Pašvaldības, medību tiesību lietotāji, zemju tiesiskie valdītāji.

Ģeoloģiskie objekti

Uzdevums: Sagatavot priekšlikumus valsts un vietējas nozīmes ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko pieminekļu sarakstu papildināšanai.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, Valsts ģeoloģijas dienests (VĢD), pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Izstrādāt rekomendācijas un organizēt dabas aizsardzības plānu izstrādāšanu nozīmīgākajām cilvēku veidotajām alām (pagrabiem), bioloģisko vērtību saglabāšanai.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Organizēt pasākumus cilvēku darbības izraisīto augsnes erozijas un pamatiežu izskalošanās procesu apturēšanai.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Purvi

Uzdevums: Organizēt purvu atjaunošanas un dabas aizsardzības plānu izstrādāšanu purviem, kurus nelabvēlīgi ietekmē saimnieciskā darbība vai tās pārtraukšana.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, purvu apsaimniekotāji.

Uzdevums: Izstrādāt apsaimniekošanas un dabas aizsardzības plānus purviem Gaujas NP administrācijas valdījumā esošajās valsts zemēs, kurus nelabvēlīgi ietekmē saimnieciskā darbība vai tās pārtraukšana.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, purvu apsaimniekotāji.

Meži

Uzdevums: Veikt aizsargājamo meža biotopu aizsardzības pasākumus valsts mežos.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, VMD.

Uzdevums: Veikt pasākumus bioloģiskās daudzveidības atjaunošanai saimnieciski ietekmētos valsts mežos.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, VMD.

Lauksaimnieciskās ekosistēmas

Uzdevums: Organizēt Gaujas NP administrācijas valdījumā esošo pļavu apsaimniekošanu (29.pielikums).

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pakalpojumu sniedzēji.

Uzdevums: Veicināt pļavu un ganību, t.sk. zāļu purvu, pļaušanu un noganīšanu.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Izstrādāt rekomendācijas purvu tuvumā esošo lauksaimniecības zemju apsaimniekošanai.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas.

Uzdevums: Izstrādāt rekomendācijas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai tīrumos.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas.

Uzdevums: Veicināt veco, atsevišķi augošu koku saglabāšanu un aizsardzību.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Veicināt bioloģiskās lauksaimniecības ieviešanu.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, Zemkopības ministrija, pašvaldības, zemju

tiesiskie valdītāji, nevalstiskās organizācijas.

Uzdevums: Veicināt ķīmisko augu aizsardzības līdzekļu aizstāšanu ar kultūraugu kaitēkļu dabisko ienaidnieku izmantošanu augu aizsardzībā.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, Zemkopības ministrija, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, nevalstiskās organizācijas.

Uzdevums: Veicināt Gaujas NP teritorijai raksturīgo seno kultūraugu un mājdzīvnieku šķirņu apzināšanu, to saglabāšanu un izmantošanu apmeklētāju izglītošanā, piemēram, veidojot etnogrāfiskās sētas.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, Zemkopības ministrija, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, nevalstiskās organizācijas.

Apdzīvoto vietu ekosistēmas

Uzdevums: Sagatavot priekšlikumus valsts un vietējas nozīmes dendroloģisko pieminekļu un aizsargājamo aleju sarakstu papildināšanai.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Izstrādāt rekomendācijas dendroloģisko stādījumu un aleju aizsardzībai. Nepieciešamības gadījumā organizēt dabas aizsardzības plānu izstrādāšanu vērtīgākajiem dendroloģiskajiem stādījumiem un alejām.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Virszemes ūdeņi

Uzdevums: Organizēt izpēti Ungura, Driškina, Plaužu, Vaidavas, Raiskuma un Niniera ezeros pieļaujamās antropogēnās slodzes noteikšanai. Uz pētījumu pamata organizēt apsaimniekošanas un dabas aizsardzības plānu izstrādāšanu.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Organizēt veģetācijas izpēti Ungura, Driškina, Plaužu, Pulles, Pūricu, Rābuta, Kaņepu, Mazmuižnieku, Pidēnu, Āraišu, Briežu, Vaidavas, Auciema dzelvjū un vecupju, Raiskuma, Melnezera un Niniera ezeros un izvērtēt mikroliegumu izveidošanas nepieciešamību īpaši aizsargājamo sugu un biotopu atradnēm.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Veicināt zivju ceļu ierīkošanu pie dambjiem un mākslīgiem šķēršļiem ūdenstecēs, kur notiek zivju migrācija.

Sadarbības partneri: Valsts zivsaimniecības pārvalde, pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Veicināt pērlgliemeņu "mākslīgo" pavairošanu.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, zivju audzētavas.

Uzdevums: Organizēt Gaujas un tās pieteku tīrīšanu no sadzīves atkritumiem.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Dabas vērtību izpēte

Uzdevums: Veikt dabas vērtību inventarizācijas.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas.

Uzdevums: Organizēt pētījumu veikšanu, atbilstoši Vides valsts monitoringa programmai.

Sadarbības partneri: Vides aģentūra, pētnieciskās institūcijas.

Uzdevums: Veikt monitoringa pētījumus.

Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, zemju tiesiskie valdītāji.

6.3. KULTŪRVĒSTURISKO VĒRTĪBU SAGLABĀŠANA

Uzdevums: Veikt kultūras pieminekļu un kultūrvēstures objektu inventarizāciju.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija (VKPAI), muzeji.

Uzdevums: Atbalstīt kultūrvēsturiskās teritorijas "Briežu krēslinieku sētas" projekta izstrādi un realizāciju, krēslinieku darbības iekārtošanu, amata demonstrēšanu.

Sadarbības partneri: Zemes tiesiskais valdītājs, Valmieras rajona padome, Vaidavas pagasta padome, VKPAI, muzeji, Amatniecības kamera.

Uzdevums: Pilnveidot Āraišu vējdzirnavu iekārtu, dzirnavnieka amata un tradīciju demonstrēšanai.

Sadarbības partneri: Āraišu vējdzirnavu apsaimniekotājs, Amatas novada dome, muzeji. Zemes tiesiskais valdītājs.

Uzdevums: Veicināt etnogrāfisko lauku sētu izveidi, apmeklētāju iepazīstināšanai ar tradicionālo lauksaimniecību un sadzīvi.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, muzeji, mācību iestādes, nevalstiskās organizācijas.

Uzdevums: Veicināt Gaujas plostnieku amata brīvdabas ekspozīcijas izveidi, apmeklētāju iepazīstināšanai ar Gaujas plostnieku darbu un tradīcijām.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, Turaidas muzejrezervāts, muzeji.

Uzdevums: Organizēt kultūrvēstures izziņai veltītus svētkus un ikgadējus tradicionālus pasākumus.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, muzeji, skolas.

6.4. AINAVU VĒRTĪBAS SAGLABĀŠANA

Uzdevums: Organizēt ainavu inventarizāciju un kartēšanu.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, pētnieciskās institūcijas, mācību iestādes.

Uzdevums: Pilnveidot un regulāri veikt ainavu veidošanu, radot tāla skata perspektīvas nozīmīgākajos tūrisma objektos un maršrutos.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Panākt ainavas kvalitātes uzlabošanu, veicinot ainavu noplicinošu un degradējošu objektu un elementu likvidēšanu.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

6.5. RESURSU ILGTSPĒJĪBAS SAGLABĀŠANA

Uzdevums: Piedalīties pašvaldību teritoriju plānojumu izstrādē.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, VIDM, RVP, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Veicināt karjeru un purvu rekultivāciju. Piedalīties rekultivācijas plānu izstrādē.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, dabas resursu apsaimniekotāji, pētnieciskās institūcijas.

Uzdevums: Ierobežot augsnes eroziju dabas tūrisma maršrutos.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

6.6. REKREĀCIJAS IESPĒJU SAGLABĀŠANA UN PILNVEIDOŠANA

Analīze un plānošana

Uzdevums: Izstrādāt Gaujas NP dabas tūrisma, tai skaitā ekotūrisma attīstības stratēģiju.

Sadarbības partneri: VIDM, pašvaldības, mācību iestādes.

Uzdevums: Tūrisma maršrutos un objektos veikt apmeklētāju uzskaiti.

Sadarbības partneri: Apmeklētāju centri, mācību iestādes, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

Uzdevums: Veikt apmeklētāju socioloģiskās aptaujas.

Sadarbības partneri: Sociologi, apmeklētāju centri, mācību iestādes, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

Tūrisma infrastruktūras objekti

Uzdevums: Uzturēt, pastāvīgi atjaunot un pilnveidot dabas takas, tūristu apmetnes un to labiekārtojumu (taku klātnes, kāpnes, trepes, laipas, tilti, barjeras, nojumes, skatu punkti, skatu platformas, skatu torņi, tualetes, atkritumu urnas u.c. elementi) Gaujas NP administrācijas valdījumā esošajās zemēs.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, amatniecības skolas, brīvprātīgie.

Uzdevums: Veidot labiekārtotu dabas taku gar Gauju: Murjāņi – Valmiera (30.pielikums).

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, nevalstiskās organizācijas, amatniecības skolas, brīvprātīgie.

Uzdevums: Veidot speciālas labiekārtotas takas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, nevalstiskās organizācijas, amatniecības skolas, brīvprātīgie.

Uzdevums: Veicināt un veidot dažādiem tūrisma veidiem atbilstošu maršrutu izveidi (velotūristiem, zirgu izjādēm).

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, tūrisma pakalpojumu sniedzēji, amatniecības skolas, brīvprātīgie.

Uzdevums: Veikt Līgatnes dabas taku labiekārtojuma objektu un dzīvnieku voljeru uzturēšanu. Nodrošināt dzīvnieku barošanu un veterināro aprūpi. Nodrošināt apmeklētāju drošību.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, vietējie iedzīvotāji, Rīgas zooloģiskais dārzs, brīvprātīgie.

Uzdevums: Izvērtēt nepieciešamību un izveidot jaunus tūrisma maršrutos.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, amatniecības skolas, brīvprātīgie.

Uzdevums: Veicināt labiekārtotu tūristu apmetņu, kempingu un karavānu parku veidošanu.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

Uzdevums: Organizēt un veicināt labiekārtotu autotransporta stāvlaukumu izveidošanu tūrisma maršrutos un pie tūrisma objektiem.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

Tūrisma informācija

Uzdevums: Aktualizēt informācijas zīmju izvietošanas plānu.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, Autoceļu direkcija.

Uzdevums: Izgatavot un atjaunot informācijas zīmes, uzstādīt tās dabā, atbilstoši zīmju izvietojuma plānam.
Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Nodrošināt apmeklētājus ar nepieciešamo informāciju par dabas aizsardzības un tūrisma jautājumiem.
Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

6.7. INFORMĀCIJAS UZKRĀŠANA UN AKTUALIZĒŠANA

Uzdevums: Pilnveidot ar ĢIS saistītu informatīvo datu bāzi par Gaujas NP dabas un kultūras pieminekļiem, dabiskajiem meža biotopiem un citām dabas un kultūrvēstures vērtībām, zemes lietojumu, dabas resursu izmantošanu, tūrisma infrastruktūru, tūrisma objektiem un maršrutiem.
Sadarbības partneri: Vides aģentūra, VMD, VZD, RVP, VKPAI, pašvaldības.

Uzdevums: Izveidot datu bāzi par vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas normatīvo aktu pārkāpumiem.
Sadarbības partneri: RVP, VMD, tiesību sargājošās institūcijas, pašvaldības.

6.8. SABIEDRĪBAS IZGLĪTOŠANA

Uzdevums: Informēt un izglītēt zemju tiesiskos valdītājus un dabas resursu apsaimniekotājus par dabai draudzīgu saimniekošanu un normatīvo aktu prasībām.
Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, dabas resursu apsaimniekotāji, RVP, VMD, mācību iestādes.

Uzdevums: Izveidot mācību taku, kurā būtu iespējams iepazīties ar purva ekosistēmu.
Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji.

Uzdevums: Sagatavot izglītojošus, informatīvus izdevumus un materiālus par Gaujas NP dabas un kultūrvēstures vērtībām.
Sadarbības partneri: Pētnieciskās institūcijas, pašvaldības, mācību iestādes.

Uzdevums: Izveidot mūsdienīgu prasībām un starptautiskiem standartiem atbilstošu apmeklētāju centru Gaujas NP administrācijas ēku kompleksā Siguldā, Baznīcas ielā 1.
Sadarbības partneri: Siguldas novada dome, mācību iestādes, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

Uzdevums: Izveidot mūsdienīgu prasībām un starptautiskiem standartiem atbilstošu izglītības centru Gaujas NP administrācijas ēku kompleksā Siguldā, Baznīcas ielā 7 (31.pielikums).
Sadarbības partneri: Siguldas novada dome, mācību iestādes, pētnieciskās institūcijas.

Uzdevums: Izveidot jaunu Gaujas NP administrācijas reģionālo biroju - apmeklētāju centru Cēsīs.
Sadarbības partneri: Cēsu pilsētas dome, mācību iestādes, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

Uzdevums: Izveidot jaunus apmeklētāju centrus stāvlaukumā pie Ērgļu klintīm un stāvlaukumā pie Sietiņieža.
Sadarbības partneri: Pašvaldības, mācību iestādes, tūrisma pakalpojumu sniedzēji.

Uzdevums: Sagatavot vides izglītības programmas un lekcijas.
Sadarbības partneri: Izglītības ministrija, mācību iestādes, nevalstiskās organizācijas.

Uzdevums: Sagatavot un izdot izglītojošo un informatīvo izdevumu "Gaujas NP Ziņas".

Sadarbības partneri: Pašvaldības, zemju tiesiskie valdītāji, dabas resursu apsaimniekotāji, tūrisma pakalpojumu sniedzēji, mācību iestādes, nevalstiskās organizācijas.

6.9. GAUJAS NP ADMINISTRĀCIJAS VALDĪJUMĀ ESOŠĀ NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA APSAIMNIEKOŠANA

Uzdevums: Nodrošināt visu Gaujas NP valsts administrācijas valdījumā esošo nekustamo īpašumu apsaimniekošanu.

Sadarbības partneri: Pašvaldības, VIDM, VZD, VMD.

Uzdevums: Veikt Gaujas NP administrācijas valdījumā esošās valsts zemes uzmērīšanu un reģistrēšanu zemesgrāmatā uz valsts vārda.

Sadarbības partneri: VIDM, VZD, VMD, pašvaldības.

DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNA PĀRSKATĪŠANA UN ATJAUNOŠANA

Dabas aizsardzības plāns jāmaina atbilstoši Gaujas NP mērķiem un apsaimniekošanas prioritātēm. Lai ieviestu nepieciešamās izmaiņas, nepieciešama regulāra dabas aizsardzības plāna un tajā ietverto pasākumu novērtēšana.

7.1. DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNA NOVĒRTĒŠANA

Dabas aizsardzības plāna novērtēšanu veic 2008.g. un plāna darbības perioda beigās - 2013.g. ar socioloģisko pētījumu palīdzību, veicot iedzīvotāju, zemes īpašnieku un lietotāju, apmeklētāju, vietējo pašvaldību aptaujas.

Dabas aizsardzības plāna VI daļā ietverto uzdevumu un pasākumu izpildi novērtē katram konkrētajam gadam Gaujas NP Konsultatīvā padome vienu reizi ceturksnī jeb četras reizes gadā.

7.2. IZMAIŅU IZDARĪŠANA PLĀNĀ

Ik gadu veicama konkrētu pasākumu un veicamo darba apjomu noteikšana katram nākamajam gadam dabas aizsardzības plāna VI daļā paredzēto uzdevumu izpildei, kurus saskaņo Gaujas NP Konsultatīvā padome.

Dabas aizsardzības plāna izmaiņšanu veic pēc nepieciešamības publiskās apspriešanas procesā.

Izmaiņu izdarīšanas ierosinātais iesniedz Gaujas NP administrācijā priekšlikumu izmaiņu izdarīšanai. Gaujas NP administrācija priekšlikumu iesniedz Gaujas NP Konsultatīvajai padomei, izvērtēšanai. Pēc Gaujas NP Konsultatīvās padomes pozitīva lēmuma tiek uzsākta dabas aizsardzības plāna izmaiņu izdarīšanas procedūra.

Izmaiņu izdarīšanu var ierosināt Gaujas NP administrācija, Gaujas NP Konsultatīvā padome, citi ierosinātāji.

Publiskā apspriešana par konkrētiem teritoriāliem jautājumiem var tikt noteikta vienas vai vairāku pašvaldību robežās.

INFORMĀCIJAS AVOTI

1. Latvijas daba. Enciklopēdija 1. - 6. sējums. R., 1994.-1998.
2. CORINE Biotopes projekts Latvijā. R., 1997.
3. Vīksne J. Putniem nozīmīgās vietas Latvijā. R., 1994.
4. Gavrilova Ģ., Cepurīte B. Gaujas nacionālā parka floras saraksta papildinājumi. Mežsaimniecība un Mežrūpniecība, 1987, 4: 40-45.
5. Brikmanis J. Gaujas nacionālā parka mugurkaulnieku fauna. Mežsaimniecība un Mežrūpniecība, 1983, 6: 39-41.
6. Skriba G. Npubl. mat.
7. Cēsu novada vēsture. Rakstu krājums. Cēsu muzeju apvienība, 1995.
8. Apals J. Arheoloģiskie pieminekļi Gaujas nacionālā parkā. R., Zinātne, 1986.
9. Eberhards G. Mums tikai viena Gauja. R., Zinātne, 1991.
10. Skudra I. Par stiebru krēslu mājrupniecību GNP teritorijā. ZA Vēstis, 1980.
11. Čekstere I. GNP etnogrāfiskās vērtības, to apzināšana un aizsardzība. Mežsaimniecība un Mežrūpniecība, 1983, 6: 47-51.
12. Čekstere I. Npubl. mat.
13. Zaiceva S. Saksijas Šveice Vidzemē. Draugs, 1991, 6.
14. Kalniņa Ē., Strautmanis J. Siguldai 70. Logs, 1998, 7.
15. Strods H., Zunde M., Mugurēvičs Ē., Mugurēvičs A., Liepiņa Dz., Dumpe L. Latvijas mežu vēsture līdz 1940. gadam. R., 1999.
16. Dumpe L. Lopkopība Latvijā. R., 1985.
17. Vasmanis D. Cēsu novada pagātnes ainas. Cēsu muzeju apvienība, Cēsis, 1996.
18. Muiža zem ozoliem. Ungurmuiža un fon Kampenhauzenu dzimta Vidzemē. R., Nordik, 1998.
19. GNP zemes fonda eksplikācija. Latvijas valsts zemes ierīcības projektēšanas institūts, R., 1975.
20. Latvijas Vēstnesis. 1922.g. 5. augusts.
21. Jansons E. Dabas pieminekļi Latvijā. Latvijas zeme, daba un tauta. 2.sēj. R., 1936.
22. Melluma A. Gaujas nacionālais parks. R., Zinātne, 1977.
23. Melluma A. Npubl. mat.
24. Saltupe B., Āboltiņš O., Ceriņa A., Danilāns I., Stāls-Stumbre I. Gaujas nacionālā parka un citu aizsardzībai rekomendēto teritoriju un objektu ģeoloģiski - ģeomorfoloģiskais raksturojums. VJGGZPI, 1975.
25. Ramans K. Viduslatvija. Latvijas PSR ģeogrāfija. R., 1975.
26. Бергольцас И.И., Скриба Г.В. Национальный парк Гауя. М., 1982.
27. Kuršs V., Eņiņš G., Stinkule A., Straume J., Venska V. Ģeoloģiskie objekti Gaujas nacionālajā parkā. R., Zinātne, 1989, 128 lpp.
28. Kondratjeva S. Slēdziens par Cēsu rajona Kazugravas (Lībānu saldūdens kaļķiežu atradnes) ģeoloģisko apsekošanu. R., VU "Latvijas ģeoloģija", 1995.
29. Страуме Я.П., Бендруп Л.П., Венска В.К., Архарова Т.В. и др. Отчет о групповой геологической съемке масштаба 1:50000 Гауйского национального парка. Р., ГРЭ, 1981.
30. Brīvkalns K. Latvijas PSR augsnes. R., 1959.
31. Latvijas PSR kūdras fonds uz 1980.gada 1.janvāri, LVMPPI, R., 1980.
32. Gaujas nacionālā parka ūdenssaimniecības shēma. LVMPPI, R., 1978.
33. Valsts Hidrometereoloģijas pārvaldes 1997./98. gada pārskats.
34. Āboltiņš O. Aizsargājamo teritoriju ģeoloģijas un reljefa raksturojumi, kā arī materiāli par atsevišķiem ģeoloģiskiem dabas pieminekļiem. R., VJGGZPI, 1972.
35. Āboltiņš O., Eņiņš G. Gaujas senieleja. R., Liesma, 1979.
36. Federe I. Gaujas nacionālā parka aizsargājamo ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko objektu robežu noteikšana un novietojuma shēmu sastādīšana. R., LU, 1990.
37. Datu bāze "Meža fonds"
38. Baroniņa V. Gaujas nacionālā parka Murjāņu-Siguldas rekreācijas zonas flora un veģetācija. R., LVU, 1978.
39. Vides valsts monitoringa programma (projekts). R., 1999.
40. GNP mežsaimniecības organizācijas un attīstības projekts 1988.-1997. gadam. Latvijas mežierīcības uzņēmums, Salaspils, 1988.

41. Долина реки Гауя. Р., Зинатне. 1973.
- 42.WWF Projekts 4568: Dabas aizsardzības plāns Latvijai. R., LU EC, 1992.
- 43.Limbēna R. Reto un aizsargājamo augu sugu izpēte Gaujas nacionālajā parkā un to aizsardzības režīma noteikšana. Projekta atskaite. R., 1993.
- 44.Rozenbergs I., Sičovs G. Ģeoloģiskā izpēte SIA "UNGURI" kūdras ieguves laukos Ungura purvā. R. 1999.
- 45.Latvijas upju bioloģiskā kvalitāte 1993-1997. R., 1997.
- 46.Kalniņš M. Gaujas Nacionālā parka ūdens bezmugurkaulnieku fauna. Projekta atskaite. S., 2000.
- 47.Lebuss R. Ūdensstrazds (*Cinclus cinclus* L.) Gaujas nacionālajā parkā. Bakalaura darbs. R., LVU, 1996.
- 48.Bernards V. Upju pērgļiemenes (*Magaritifera magaritifera* L.) populācija Gaujas kreisā krasta pietekās. R., LVU, 1994.
- 49.Rudzīte M. Ziemeļu upespērlenes *Magaritifera magaritifera* L. aizsardzības pasākumu plāns. R., LDF, 1999.
- 50.Štenbergs M. Par Latvijas PSR sīko tekošo ūdeņu knišķu (*Simuliidae*) faunu un ekoloģiju. Latvijas Entomologs, 1971, 13: 7-14.
- 51.Клявения Г.Б. Флора водных (цветковых) растений реки Гауя. В кн. Флора и растений реки Гауя.- В кн.: Флора и растительность Латвийской ССР: Северо-Видземский геоботанический район. Р., Зинатне. 1979.
- 52.Suško U. 1985.-1987. gada floristisko pētījumu rezultāti Latvijas ezeros. Retie augi un dzīvnieki. R., LatZTIZPI, 1988, 18-27.
- 53.Ū-98-1996. LVDC metodika. Ūdens kvalitāte- mazo upju bioloģiskās kvalitātes operatīva novērtēšana pēc makrozoobentosa organismu zoocenožu saprobitātes indeksa. LR Vides datu centrs. R., 1996.
- 54.Kalniņš M. (Red.) Gaujas ūdens ilglaicīgā piesārņojuma noteikšana. R., Rīgas Dabaszinību skola, 1999.
- 55.Onkele A. Nepubl. mat.
- 56.Malta N. Latvijas smilšakmens flora. Daba. 1925 (7): 219-226.
- 57.Malta N. Die Kryptogamenflora der Sandsteinfelsen in Lettland. Acta Horti Bot. Univ. Latv., 1926, 1: 13-22.
- 58.Piterāns A., Leimane D. Retās un aizsargājamās ķērpju sugas Gaujas nacionālā parkā. Mežsaimniecība un Mežrūpniecība, 1987, 4: 10-11.
59. Хлорология флоры Латвийской ССР: Ораняемые виды грибов и лишайников. Состю И. Авота, Э. Вымба, А. Питеранс. Р., Зинатне. 1989
- 60.Grizāne I. Pētījumi par Latvijas PSR alu faunu. R., LVU, 1987.
- 61.Vintulis V. Pers. ziņ.
- 62.Kušners E., Smajlinskis J. Latvijas pazemē. Latvijas Daba, 1994, 1: 2-9.
- 63.Kabučis I., Avota I., Jermacāne S. Pļavu inventarizācija Gaujas Nacionālajā parkā. R., 1996.
- 64.Bioloģiskās daudzveidības stratēģija. Projekts.
- 65.Fatare I. Latvijas floras komponentu izplatības analīze un tās nozīme augu sugu aizsardzības koncepcijas izstrādāšanā. R., 1992.
- 66.Vimba E., Piterāns A. Sēnes un ķērpji. Latvijas Sarkanā grāmata. 1. sēj. R., 1996
- 67.Avota I. Fungi new for Latvia from National Park of Gauja (1991-1992). Daba un muzejs, 1994, 5: 30-31.
- 68.Tauriņš E. Latvijas zīdītājdzīvnieki. R., 1982.
- 69.Pilāts V. Dormice- their present status in Latvia. Hystrix, (n.s.) 1995, 6 (1-2) (1994): 185-194.
- 70.Latvijas zīdītājdzīvnieku atlanta materiāli.
- 71.Savenkovs N. Gaujas Nacionālā parka tauriņu fauna. Projekta atskaite. R., 2001.
- 72.Spuris Z. Pētījumi par ūdens kukaiņiem Gaujas senlejā pie Siguldas. Latv. PSR ZA Vēstis, 1968, 12.
- 73.Spuris Z. Spāres Gaujas senlejā pie Siguldas. Latvijas Entomologs, 1974, 16: 33-46.
- 74.Spuris Z. Skrejvaboles Gaujas senlejā pie Siguldas. Latvijas Entomologs, 1975, 17: 36-49.
- 75.Pastare S. Bišu fauna Gaujas senlejā pie Siguldas. Latvijas Entomologs, 1976, 18: 27-38.
- 76.Spuris Z. Gliemji (mīkstmieši) - Mollusca. Latvijas dzīvnieku pasaule. R., 1974.

77. Pilāte D. Sauszemes gliemežu sugu inventarizācija GNP. Projekta atskaite. R., 2001.
78. Parele E. Vaidavas ezeru mazsaru tārpu fauna. Mežsaimniecība un Mežrūpniecība, 1985, 3: 40-41.
79. Skriba G., Saulītis U. Dzīvnieku reaktivizācija Gaujas nacionālā parkā. Mežsaimniecība un Mežrūpniecība, 1983, 6: 41-47.
80. Rinkus E. Pers.ziņ.
81. Rinkus E. Laukurbju pavairošana Gaujas nacionālā parkā. Mežsaimniecība un Mežrūpniecība, 1982, 4: 26-28.
82. Pliks M., Aļeksejevs Ē. Zivis. R., Gandrs, 1998, 304 lpp.
83. MK 1997. g. 22. aprīļa noteikumi Nr. 155.
84. Valmieras Reģionālās pārvaldes dati.
85. Water supply and sewerage in Latvian small and medium sized towns. Aqua-Brambis Ltd., 1996.
86. Ābols I., Bajārs G., Drukmane I., Ģibiete B., Piebalga G. Ar ko Vidzeme ir pievilcīga tūrismam. Vidzemes Augstskola, 1997.
87. Clark R.N., Stankey G.H., The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management, and Research. General Technical Report PNW 98, U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station, December 1979.
88. Rudzīte M. Ziemeļu upespērlenes Magaritifera magaritifera L. pavairošana Gaujas nacionālajā parkā. Projekta atskaite. R., 2000.
89. Rudzīte M. Aizsargājamas dabas teritorijas ziemeļu upespērlenes Magaritifera magaritifera atradnēs. Projekta atskaite. R., 2001.
90. Salmiņa L. Gaujas nacionālā parka ezeru veģetācija. Projekta atskaite. R., 2001.
91. Eņģele L., Ezeru veģetācijas inventarizācija Gaujas nacionālajā parkā. Projekta atskaite. R., 2001.
92. Jermacāne S. Gaujas Nacionālā parka pļavu inventarizācija. Projekta atskaite. R., 2000.
93. Liepa V. Dzīvju aizsardzības pasākumu plāns sakarā ar postījumiem lauksaimniecībā. LU Bioloģijas institūts, Salaspils, 1999. 89 lpp.
94. Latvijas Entomoloģijas biedrība. Aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu inventarizācija Gaujas nacionālajā parkā. Projekta atskaite. R., 2001.
95. Auniņš A., Salmiņa L. Virsmas klājuma klasifikācija Gaujas nacionālajā parkā biotopu monitoringa uzsākšanai. Projekta atskaite. R., 2002.
96. Āboliņa A. Gaujas nacionālā parka sūnu flora. Projekta atskaite. R., 2000.
97. Piterāns A. Gaujas nacionālā parka ķērpju konspekts. Projekta atskaite. R., 2000.
98. Dāniele I. Gaujas Nacionālā parka cepurīšu sēņu sugu inventarizācija. Projekta atskaite. R., 2000.
99. Meiere D. Gaujas nacionālā parka piepju flora. Projekta atskaite. R., 2001.
100. Druvietis I. Gaujas nacionālā parka aļģu floras inventarizācija. Projekta atskaite. R., 2000.
101. Deniņa I. Sugas aizsardzības plāns dzeltenajai dzegužkurpītei (*Cypridium calceolus* L.), Latvijas Dabas fonds, Rīga, 1999. 54 lpp.
102. Strazds M., Račinskis E., Kalvāns A. Gaujas nacionālā parka ligzdojošie putni. Putni dabā, 2000, 9.3-4: 2-33.
103. Pilāts V. Npubl. mat.
104. Birzaks J., Aļeksejevs Ē. Gaujas Nacionālā parka ihtiofauna. Projekta atskaite. R., 2000.
105. Cinītis M., Piterāns A. Gaujas Nacionālā parka entomofauna. Projekta atskaite. R., 2000.
106. Čeirāns A. Gaujas Nacionālā parka fauna: rāpuļi un abinieki. Projekta atskaite. J., 2000.
107. Dreijers E., Stalažs A. 2000. gadā Gaujas NP konstatētie gliemji. Projekta atskaite. R., 2000.
108. Pētersons G. Gaujas nacionālā parka fauna: sikspārņi. Projekta atskaite. J., 2000.
109. Rudzīte M. Pārskats par Gaujas nacionālā parka malakofaunu. Projekta atskaite. R., 2000.
110. Birzaks J. Gaujas baseina zivju populāciju raksturojums un ieteikumi lašveidīgo zivju populāciju stāvokļa uzlabošanai upespērlenes atradnēs. Projekta atskaite. R., 2001.
111. Balodis M. Beavers in the Gauja National park, Latvia. Proc.Latvian Acad. Sci., Section B, 1998, Vol.52, No. 1/2: 49-53.
112. Z/a "Kārļi" un z/a "Brasla" 1998.g. zivju izlaišanas akti.
113. Latvijas Zivsaimniecības pētniecības institūta 1995./96.gada elektrozevas rezultāti.

114. Ādamsone I. Piesārņojumu veidojošu objektu pārvalde Gaujas nacionālā parka teritorijā. Maģistra darbs. R. LU, 1999.
115. Pakalne M., Čakare I. Avoksnaju veģetācija Gaujas nacionālajā parkā. Projekta atskaite. R., 2001
116. Pakalne M., Čakare I. Aizsargājamie purvi Gaujas nacionālajā parkā. Projekta atskaite. R., 2000
117. Zemkopības ministrija. Zivju resursu atržošanas valsts programma (2001.-2002.g.). Šifrs 07.03.2000. Rīga, 2000.
118. Latvijas vides aģentūra. Latvijas upju kvalitāte 1998 – 2002. CD